

Донецька обласна державна адміністрація
Департамент освіти і науки
Донецький обласний палац дитячої та юнацької творчості

**Матеріали
науково-дослідницької конференції,
присвяченої 100-річчю позашкільної освіти України
(м. Слов'янськ, 11 квітня 2019 р.)**

Слов'янськ – 2019

**Донецька обласна державна адміністрація
Департамент освіти і науки
Донецький обласний палац дитячої та юнацької творчості**

ПОШУК. ЗНАХІДКИ. ВІДКРИТТЯ!

**Матеріали
науково-дослідницької конференції,
присвяченої 100-річчю позашкільної освіти України
(м. Слов'янськ, 11 квітня 2019 р.)**

УДК 37.035:172.15

*Друкується за ухвалою науково-методичної ради
Донецького обласного палацу дитячої та юнацької творчості
(протокол №2 від 28 березня 2019 р.)*

Редакційна колегія:

Л. Г. Гаврілова – доктор педагогічних наук, професор Донбаського державного педагогічного університету

І. В. Дмитриєва – доктор педагогічних наук, професор Донбаського державного педагогічного університету

О. М. Канзюба – директор Донецького обласного палацу дитячої та юнацької творчості

О. М. Гриненко – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач гуманітарно-науково-технічного відділу Донецького обласного палацу дитячої та юнацької творчості

Т. М. Соколенко – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач методичного відділу Донецького обласного палацу дитячої та юнацької творчості

О. І. Сушко – кандидат філологічних наук, доцент Донбаського державного педагогічного університету

Пошуки. Знахідки. Відкриття!: матеріали науково-дослідницької конференції педагогів і вихованців Донецького обласного палацу дитячої та юнацької творчості, присвяченої 100 річчю позашкільної освіти України (м. Слов'янськ, 11 квітня 2019 р.) / відповідальний редактор Т. М. Соколенко. Слов'янськ: Вид-во Б. І. Маторіна, 2019. 300 с.

Матеріали представлені в авторській редакції

ВСТУПНЕ СЛОВО

Розвиток позашкільної освіти в Україні, а також становлення закладів позашкільної освіти тісно пов'язано з історичним, соціальним, економічним, політичним та культурним розвитком країни в цілому.

Сьогодні позашкільна освіта базується на унікальних психолого-педагогічних і соціально-педагогічних засадах, створених минулими поколіннями педагогів закладів позашкільної освіти, і сучасних інформаційно-комунікаційних й інтерактивних освітніх технологіях та спрямовується на розвиток творчих здібностей дитини у сфері науково-технічної, художньої, еколого-натуралістичної, спортивно-технічної, фізкультурно-спортивної, туристично-краєзнавчої, реабілітаційної, військово-патріотичної, соціально-педагогічної, природничо-наукової та іншої освітньої діяльності.

Сучасному суспільству з його швидкими змінами потрібні освічені, моральні, зацікавлені люди, які можуть самостійно приймати рішення в ситуації вибору, здатні до співпраці, відрізняються мобільністю, динамізмом, конструктивністю, готові до міжкультурної взаємодії, володіють відчуттям відповідальності за долю країни, за її соціально-економічне процвітання, здатні оперативно сприймати й творчо працювати з інформацією, що постійно оновлюється. Відповісти цим високим вимогам сьогодні може лише людина, яка оволоділа навичками наукового мислення.

Наука посіла почесне місце у роботі Донецького обласного палацу дитячої та юнацької творчості. Доказом є щорічні науково-практичні конференції педагогів та вихованців Палацу. Педагоги своєю безкорисною, благородною працею сприяють підготовці вихованців до активної наукової діяльності, розвивають у них дух допитливості, формують світогляд, інтелектуальну, творчу еліту нашої держави.

Ольга Михайлівна Канзюба,
директор Донецького обласного палацу дитячої
дитячої та юнацької творчості

ІСТОРИЧНИХ ШЛЯХ ПОЗАШКІЛЛЯ УКРАЇНИ

Канзюба О. М.

директор Донецького обласного
палацу дитячої та юнацької творчості

ПОЗАШКІЛЬНА ОСВІТА: РЕТРОСПЕКТИВА ТА ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

Розкрито сутність позашкільної освіти та виховання як складової системи освіти України та визначено специфічні умови її функціонування. Охарактеризовано типи закладів, які здійснюють позашкільну освіту. Проаналізовано поетапно вітчизняний досвід позашкільної освіти в історичній ретроспективі. Зосереджено увагу на особливостях функціонування закладів позашкільної освіти в сучасних умовах як багатофункціональних центрів творчості вихованців, що мають ознаки складної багаторівневої педагогічної системи. Розглянуто проблему реформування змісту позашкільної освіти, що сприятиме розвитку пізнавальної мотивації та творчих здібностей підлітків. Сконцентровано увагу на визначенні місця позашкільної освіти в єдиному освітньому просторі та перспективах функціонування закладів позашкільної освіти на ринку освітніх послуг.

Ключові слова: *позашкільна освіта, освітніні заклади, історичний аналіз, центри творчості, педагогічна система.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Розвиток позашкільної освіти в Україні, а також становлення закладів позашкільної освіти тісно пов'язано з історичним, соціальним, економічним, політичним та культурним розвитком країни в цілому. Так в Україні було створено унікальну систему закладів позашкільно освіти різних типів.

За 100 років свого існування ця освітня галузь перетворилася в не менш значущу ланку у формуванні й вихованні молодого особистості, аніж дошкільна та загальна середня освіта.

У нових умовах ринкових відносин, соціальних та економічних реформ, демократизації суспільства та гуманітаризації освіти підвищується попит підлітків та їх батьків на додаткові освітні послуги, які можуть бути задоволені в результаті використання соціально-педагогічних можливостей позашкільної освіти.

Головною метою позашкільної освіти є створення умов для творчого, інтелектуального, духовного та фізичного розвитку дітей та учнівської молоді у вільний від навчання час, підготовка підлітків до життя в умовах ринкової економіки, впровадження якісно нових форм і методів організації позашкільної життєдіяльності підлітків, задоволення їх освітніх потреб шляхом залучення до науково-експериментальної, дослідницької, техніко-

конструкторської, художньої, декоративно-прикладної, еколого-природничої, туристсько-краєзнавчої та інших видів творчості [4, с. 41].

Організація позашкільної діяльності учнівської молоді є одним з резервів підвищення якості та інтенсивності вирішення завдань суспільства в галузі освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з даної теми, виділення невіршених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Аналіз наукових і методичних джерел з питань позашкільної освіти, діяльності закладів позашкільної освіти засвідчує наявність широкого спектра досліджень її різних аспектів. Так, питання педагогічного процесу в закладах позашкільної освіти висвітлені в роботах Т. І. Сущенко, організації і проведення занять предметно-технічних гуртків – Є. І. Мегема, формування освітнього середовища клубу, як закладу додаткової освіти – М. Р. Катунової, становлення національної самосвідомості учнів – А. В. Ращенко, розвитку технічних здібностей учнів – Г. Є. Левченка, І. С. Волощука, О. О. Білошинського, педагогічних умов технічної творчості учнів – Ю. Г. Бельмача, розвитку творчої активності молодших школярів у гуртковій роботі – Н. Т. Тверезовської, професійного самовизначення учнів – Н. В. Жемери та ін.

Водночас актуальним залишається питання здійснення поетапного аналізу вітчизняного досвіду позашкільної освіти в історичній ретроспективі, розкриття цінності позашкільного навчання і виховання, що полягає в його гнучкості, можливості задоволення дитячих інтересів, враховуючи вимоги часу.

Мета статті – розкрити окремі аспекти розвитку вітчизняної позашкільної освіти в минулі роки та зосередити увагу на проблемах сучасності.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів. У історико-педагогічному контексті сутність терміну “позашкільна освіта” у першій чверті й до кінця XIX ст. становила різноманітна просвітницька діяльність громадських організацій, товариств, приватних осіб серед дорослого населення в недільних і вечірніх школах, загальноосвітніх і професійних курсах для дорослого населення при підприємствах, фабриках і заводах, народних університетах, народних бібліотеках і читальнях, книжкових складах, народних будинках і театрах, під час читання публічних лекцій, проведення спільних свят, екскурсій, що були створені на кошти громадських і приватних осіб та не входили до системи народної освіти.

На Україні наприкінці XIX - початку XX ст. як інститути соціального виховання істотну роль починають відігравати просвітницькі товариства. Так, на Київщині – Київське товариство грамотності, Товариство сприяння

Пошук. Знахідки. Відкриття!

початковій та середній освіті, Фребелівське товариство, Товариство ім. К. Д. Ушинського, Київський педагогічний клуб тощо.

Роком народження позашкільної освіти в Україні як унікальної освітньої ланки вважається 1918 рік. В уряді молодої української держави саме цього року громадський діяч, видатний педагог і непересічна особистість Софія Русова очолила два відділи – шкільного виховання та позашкільної роботи, вона глибоко й пристрасно розробляла питання розвитку національної освіти. Виступаючи з лекціями на позашкільному факультеті Київського педагогічного інституту, Русова підкреслювала: “Визначаючи усе віковичне значення школи, шкільної освіти для найкращого розвитку дітей, не можна не бачити, що найкраща школа без позашкільної освіти та її допомоги не має великих корисних результатів. Позашкільна освіта потрібна для культурного поступу країни як найкращий засіб виховання гармонійно розвиненої особистості, індивідуальності, а не того одноманітного гурту, який не здатен ні захистити свою волю, ні спрямувати її на загальне добро”.

Загалом за період з 1917 по 1920 рр. склалися передумови для становлення державного управління позашкільною освітою. У грудні 1917 р. на нараді у справі організації народної освіти було проголошено, що позашкільна освіта поряд із дошкільною та шкільною є найважливішими ланками загальної освіти. Уже в липні 1920 р. прийнято Декларацію Наркомосвіти УРСР про соціальне виховання дітей, а в березні 1921 р. на V Всеукраїнському з’їзді Рад з питань народної освіти – постанову, у якій доручено Центру виконавчого комітету та Раді народних комісарів планово й невідступно розширювати мережу дитячих установ (будинків, садочків, шкіл, майданчиків тощо). Уперше в освіті було порушено питання забезпечення державним піклуванням усіх дітей.

Через економічну скруту виникали труднощі з фінансування, добору кадрів, але губернські відділи народної освіти, що існували тоді, розгорнули широку роботу для створення клубної мережі, використовуючи кращий педагогічний досвід. Дитячі та підліткові клуби відкривалися в Херсонській, Чернігівській, Черкаській та інших губерніях, найбільше поширеними були на Катеринославщині, а вже через рік їх мережа охопила і Харківщину. На 1 січня 1922 р. в Україні налічувалося 163 клуби, які були на державному утриманні. Решта закладів такого типу працювали на громадських засадах, а тому офіційно не враховувались [2, с. 45–46].

Умовами правильної побудови роботи в таких закладах вважалися точний облік дітей та підлітків, залучення вихованців до безпосередньої участі в масовій роботі, її плановість та відповідність віку дітей. Зміст масової роботи розподілявся на 4 основні цикли: громадсько-політична діяльність, науково-технічна діяльність, виховання матеріалістичного світогляду, підвищення культурного рівня [1, с. 15–17].

У період 1920–1930 рр. в Україні працювали такі типи клубів:

- окружний з розгорнутими формами клубно-гурткової роботи: з майстернями, спортивним залом, майданчиком для занять фізкультурою, який діяв увесь рік, кутком живої природи;
- районний у робітничому або промисловому центрі з менш розгорнутими формами клубно-гурткової роботи, тут функціонувала лише частина майстерень, спортзал, майданчики;
- дитячі клуби при фабриках, заводах, радгоспах тощо;
- дитячі кімнати при робочому клубі та ін.[5, с. 21].

Змістом роботи закладів такого типу було проведення бесід, занять з праці, ліквідація неписьменності серед безпритульних, ігри, в т. ч. соціального характеру, екскурсії на виробництво, на природу. Клуби і гуртки ставали найгострішою потребою дітей, тому державні та громадські організації приділяли багато уваги їх організації. Виховна робота в клубі повинна була розпочинатися з вивчення навколишнього соціального середовища з метою подальшої його зміни, а вже на основі отриманих матеріалів розроблявся та складався конкретний план дій.

В Україні в зазначений період більш-менш систематично працювали 5 театрів юного глядача, 54 клуби, 49 технічних станцій, 7 екскурсійних станцій і баз. Крім того, функціонувала низка дитячих кімнат при житлокооперативах, клубах для дорослих, але ці організації не охоплювали всіх дітей та підлітків. Існував величезний розрив між запитами та інтересами дітей і формами та змістом роботи позашкільних закладів, тому з'явилася потреба якомога швидше вивчити специфіку педагогічного впливу на дітей у позашкільній діяльності [2, с. 44–46].

На розвиток позашкільної освіти вплинуло створення у 1922 р. Всесоюзної піонерської організації. У цей період формувалася і структура управління та координації позашкільної роботи. Було створено такі методичні і наукові центри, як науково-дослідні інститути дитячої гри (1921–1923 рр.) і методів позашкільної роботи (1923–1930 рр.), відділення з гозашкільної роботи при Академії комуністичного виховання (1929–1936 рр.), друкувалися журнали «Внешкольник», «Организуйте детей», «Вожатый», «Затейник» та ін. Велику увагу приділяли й підготовці кадрів. Зростала мережа позашкільних закладів в Україні [2, с. 67–68].

У зв'язку з політехнізацією освіти значне місце в діяльності позашкільних закладі посіла технічна пропаганда. В Україні у 1932 р. було 9 великих технічних станцій та 40 маленьких, значна кількість різних технічних гуртків у клубах та школах, які задовольняли інтерес дітей та підлітків до праці, техніки, залучали їх до громадської роботи. У 1934 р. виникли і своєрідні позашкільні заклади за місцем проживання – піонерські форпости та дитячі кімнати при житлокооперативах. У червні 1935 р. в Києві зусиллями всієї громадськості було організовано 511 форпостів при житлокооперативах, 96 дитячих кімнат.

Пошук. Знахідки. Відкриття!

Однак треба відзначити, що з кінця 1920-х років діяльність таких закладів переорієнтовується – від демократичності, творчості, дитячої самодіяльності й гри до посилення і домінування ідейно-політичної спрямованості, жорстокої регламентації партійно-урядовими органами, заорганізованості з боку міністерства і відділів народної освіти, комсомолу. Особливу увагу тоді приділяли «боротьбі за знання», помітно звужувалася сфера суспільно корисної праці, позашкільні форми замінювали шкільними формами проведення занять, де основним був не розвиток творчості, а запам'ятовування.

Значне поширення дістають предметні гуртки, методика роботи яких дублювала шкільний урок. Таке переорієнтування діяльності позашкільних закладів завдало їм величезної шкоди [5, с. 20–22].

Наприкінці 1930-х років почали масово створюватися позашкільні заклади нового пипу – палаци піонерів та жовтенят. У цих закладах діти проводили дозвілля і відпочивали, тут виявлялися їх здібності і таланти. В УРСР створювалися також художні студії, ігротеки, дитячі залізниці, однак одним із постійно діючих типів позашкільних закладів залишалися клуби. Останні продовжували педагогічний вплив на дітей за безпосередньою їх участю через широке використання їхньої творчості, ініціативи та активності [4, с. 85–88].

Всі позашкільні заклади в Україні постраждали під час Другої світової війни. Та педагоги з позашкільної роботи в умовах воєнного і післявоєнного періоду продовжували свою освітню діяльність.

Зміст, форми і методи роботи позашкільних закладів, вимоги до них, висунуті у післявоєнний час, здебільшого визначалися перспективами розвитку школи, вимогами тодішнього так званого соціалістичного суспільства до підростаючого покоління.

Позашкільна діяльність з дітьми стає важливою ланкою системи народної освіти. З 1957 р. помітно активізується діяльність позашкільних закладів щодо розвитку пізнавальних інтересів школярів, їхньої соціальної і трудової активності. В цей період виникають позашкільні заклади нових типів: клуби юних моряків, пожежників, механізаторські ланки, тваринницькі бригади тощо. Проте тоді ж посилюється централізація управлінської влади, що зумовила заформалізацію освітньо процесу в позашкільних закладах, коли задоволення потреб дитини в особистій творчій діяльності підмінювалося бюрократичними починаннями (масовістю позашкільних закладів) [5, с. 20–22].

Широкого розмаху набуває діяльність позашкільних навчальних закладів у 1960-ті роки. Вперше (в 1960–1962 рр.) був проведений перший післявоєнний огляд позашкільних навчальних закладів [4, с. 112].

Визначним став наступний етап розвитку позашкільної освіти. За 1970-1980 рр. мережа позашкільних закладів зросла з 1351 до 1742 одиниць, включно зі спортивними школами, а кількість дітей, охоплених

ними, становила від 554 тис. до 900 тис. Водночас розпочинається будівництво позашкільних закладів за типовими проектами. Практично в кожній області було зведено нові приміщення палаців, будинків, станцій, клубів дитячої творчості. Характерно, що частина з них будувалася за рахунок громадських рухів, а саме: педагогів усіх закладів освіти, комсомолу тощо. Вводиться державна статистична звітність, багато коштів виділяється на проведення загальнодержавних заходів. В основах законодавства СРСР 1983 р. було передбачено окремий розділ “Про позашкільне виховання”, розроблено програму розвитку позашкільної освіти в країні.

Важливим став 1989 р. – рік проведення всеукраїнської паспортизації позашкільних закладів, за наслідками якої стали відомі факти непослідовних дій органів місцевої влади щодо розвитку їх мережі та матеріально-технічної бази. Ішлося про відкриття в кожному районі позашкільних закладів різних типів без приміщень, без матеріальної бази, без належних кадрів

Здобуття Україною незалежності в 1991 р. кардинально і поліпшило, і погіршило стан позашкільних навчальних закладів. Головною проблемою стало збереження мережі цих закладів. Боротьба за кожну одиницю позашкільних закладів, як у центрі, так і на місцях, вимагала об’єднання зусиль влади, органів освіти, громадських організацій, установ. Важливе значення мало прийняття в 1993 р. Кабінетом Міністрів України постанови №143 “Про невідкладні заходи збереження дитячих виховних закладів

Історичний аналіз становлення і розвитку закладів позашкільної освіти в Україні свідчить що, попри недоліки й упущення в їхній діяльності, основою були досягнення й позитивні впливи на розвиток юної особистості. Тому варто зберегти краще, що було нагромаджено в роботі позашкільних закладів в минулому, і працювати над створенням якісно нової системи позашкільної роботи, яка покликана забезпечити національне відродження самобутності і культури молодих поколінь незалежної України [4, с. 95–96].

У ХХІ ст. стала активно працювати Асоціація позашкільних навчальних закладів України, яка об’єднала навколо себе представників майже всіх регіонів. Мета її діяльності – реалізація завдань державної політики в галузі освіти, питання збереження мережі закладів позашкільної освіти, захисту прав їх педагогічних колективів тощо.

Прийняття Закону України “Про позашкільну освіту” (2000 р.) – суттєвий крок нашої країни щодо визнання необхідності державного замовлення та піклування про розвиток позашкільної освіти. На реалізацію цього закону Міністерством освіти і науки України було розроблено та затверджено нормативні, інструктивно-методичні акти, відповідно до яких відбувається розвиток позашкільної освіти.

Пошук. Знахідки. Відкриття!

Узагальнюючи попередні тенденції та враховуючи сучасний стан розвитку позашкільної освіти в Україні можна визначити мету модернізації системи позашкільної освіти – створення умов і механізмів сталого розвитку системи на основі збереження унікальних традицій і мережі закладів, забезпечення сучасної якості, доступності й ефективності позашкільної освіти.

Досягнення мети передбачає вирішення таких глобальних завдань:

- збереження та розвиток мережі закладів позашкільної освіти;
- створення відповідних матеріально-технічних умов;
- удосконалення нормативної бази системи позашкільної освіти;
- забезпечення державних гарантій доступності та рівних можливостей здобуття позашкільної освіти;
- підвищення соціального статусу та професійного рівня педагогів позашкільної освіти;
- створення єдиного освітнього простору на основі наступності шкільної та позашкільної освіти;
- удосконалення змісту, організаційних форм, методів і технологій позашкільної освіти на основі сучасних досягнень психолого-педагогічної науки та практики, соціально-культурного замовлення;
- розвиток позашкільної освіти як державного інституту, який вирішує завдання соціальної політики щодо: виховання свідомої, культурної, здорової особистості, здатної до самореалізації в суспільстві на основі загальнолюдських і національних цінностей; професійного самовизначення та допрофесійної підготовки молоді; профілактики негативних проявів у дитячому та молодіжному середовищах.

Актуальність реформування змісту позашкільної освіти посилюється тим, що ця система орієнтована на вільний вибір особистістю видів і форм діяльності, формування її особистих уявлень про соціокультурне і соціоприродне середовище, розвиток пізнавальної мотивації та творчих здібностей.

Висновки з дослідження. Отже, позашкільна освіта має розглядатись як така, що виявляє найближчі, перспективи розвитку особистості в різних соціальних та освітньо-виховних інституціях, де позашкільні заклади мають стати центрами мотиваційного розвитку особистості, її самореалізації і професійного самовизначення. Їх перехід до якісно нового стану збігається у часі з усвідомленням позашкільної освіти не тільки як надзвичайно актуального явища для подальшого розвитку освітнього простору України, а і як однієї із складових педагогіки розвитку [3, с. 12]. Тому позашкільна освіта не може розглядатись як придатак до школи, цей вид освіти – самостійний і ніколи ніякою школою замінений не буде, оскільки чим вищий якісний рівень шкільної освіти, тим ширшим стає спектр освітніх інтересів і запитів особистості, а їх загальноосвітня школа самотужки задовольнити не може.

Сьогодні заклад позашкільної освіти разом зі школою, іншими освітніми закладами став активним учасником створення у своєму регіоні різнорівневої, цілісної системи, яка індивідуалізує освітній шлях дитини. Однак все таки постало питання про місце позашкільної освіти в єдиному освітньому просторі, визначення співвідношення її з іншими ланками освіти, перспектив функціонування закладів позашкільної освіти на ринку освітніх послуг. Хоча очевидним є те, що заклади позашкільної освіти – це багатофункціональні центри творчості вихованців, мають ознаки складної багаторівневої педагогічної системи, де організація освітнього процесу спрямована не на максимальне навантаження дитини навчальним матеріалом, а на розвиток їх здібностей, де освітній процес зорієнтований так, щоб викликати у вихованця позитивні емоції і сприяти його повноцінному розвитку. Вони дають знання, формують у вихованців вміння і навички відповідно до їхніх інтересів, забезпечують потреби особистості у творчій самореалізації, інтелектуальному, духовному і фізичному розвитку, готують до професійної і громадської діяльності, створюють умови для організації змістовного дозвілля.

Література

1. Головань Г. С. Пізнавальний інтерес як чинник підвищення ефективності процесу навчання /Г. С. Головань // Рідна школа. – 2004. – № 6. – С. 15–17.
2. Народное образование в СССР: общеобразовательная школа. Сб. документов. 1917–1973 гг. –М.: Просвещение, 1974. – 235 с.
3. Пустовіт Г. П. Деякі аспекти методології позашкільної освіти / Г. П. Пустовіт// Шлях освіти. –2000. – № 2. – С. 11–15.
4. Сущенко Т. И. Педагогический процесс во внешкольных учреждениях: учебно-методическое пособие / Т. И. Сущенко. – К.: Рад. школа, 1986. – 118 с.
5. Цвірова Т. Виховна робота в позашкільних закладах України: історія і сьогодення / Т. Цвірова// Рідна школа. – 2003. – № 2. – С. 20–22.

Бондаренко Г. І.

кандидат педагогічних наук, доцент
керівник гуртка «Літературна творчість»

ДЕЯКІ ВІХИ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ НА ЗАНЯТТЯХ ГУРТКІВ ГУМАНІТАРНОГО ЦИКЛУ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

У статті доведено важливість національно-патріотичного виховання в умовах глобалізації світу. Змістовною і цікавою є робота в закладах позашкільної освіти на заняттях гуртків гуманітарного циклу, зокрема художнього слова. На цих заняттях збагачуються знання

Пошук. Знахідки. Відкриття!

вихованців з української мови та літератури, з мистецтва, розвивається їх художній смак, удосконалюється мовлення, літературні здібності.

Ключові слова: духовність, морально-патріотичні цінності, патріотизм, ціннісні орієнтації, національні цінності, мораль, загальнолюдські цінності.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Розбудова системи освіти, її докорінне реформування сьогодні стають основою національного відродження, утвердження державності та демократизації українського суспільства, відтворюють інтелектуальний, духовний потенціал українського народу.

У «Конституції України», Законі України «Про освіту», національній програмі «Освіта» («Україна ХХІ століття»), Національній доктрині розвитку освіти України ХХІ століття та в інших державних документах з питань освіти накреслюються перспективи розвитку національних культур, систем виховання всіх національних меншин та етнічних груп України.

Сучасний стан розвитку системи національного виховання характеризується низкою особливостей: відмовою від заідеологізованих денационалізованих форм і методів виховної роботи, накопиченням складних проблем у сфері виховання учнівської молоді, зокрема низьким рівнем вихованості юнацтва і, передусім, несформованістю моральних принципів, прагненням значної частини молоді до ідеалу сильної і разом з тим агресивної людини, яка намагається здобути собі матеріальні блага будь-якими способами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В останні роки коло дослідників проблеми формування в молоді загальнолюдських морально-патріотичних цінностей значно розширилося. Так, О. Кульчицька, М. Шлемкевич, Я. Ярема досліджували український характер; І. Бех, В. Янів – самосвідомість молоді через розвиток і саморозвиток кожної особистості; О. Белкін, З. Васильцова, І. Грабовська, Г. Лозко, Т. Люріна, О. Мазуркевич, М. Стельмахович досліджували питання виховання учнів засобами народної педагогіки; В. Бабич, В. Заслуженюк, І. Зверева, В. Каюков, І. Мар'єнко, Н. Репа, О. Сухомлинська – роль загальнолюдських морально-патріотичних цінностей у вихованні дітей та молоді; А. Арнольдов, Р. Брандесов, К. Гавриловець, С. Золотухіна, І. Кузьмичов, Н. Сесь, Г. Шевченко, В. Шепель вивчали естетичні смаки та інтереси школярів. Дослідження цих авторів вносять багато цінного у творчу розробку проблеми формування загальнолюдських морально-патріотичних цінностей у підростаючого покоління.

І. Бех зазначає, що ціннісні орієнтації в сучасній науці розглядаються у трьох аспектах: філософському – відносно категорії «цінність»; соціально-психологічному – механізм формування ціннісних орієнтацій та

їх вплив на розвиток особистості учня; педагогічному – система соціальних зв'язків і залежностей, що визначають процес формування соціально ціннісних орієнтацій [1, с.15].

В основі ціннісних орієнтацій особистості лежить система цінностей, відповідно до якої вона буде своє життя, яку приймає і в яку вірить. У цій системі втілені цілі і призначення людини, її погляди на особисте життя, життя своєї родини, суспільства, нації, всього людства.

Тож метою статті є висвітлення національної ідеї та загальнолюдських мотивів у процесі виховання учнівської молоді в закладах позашкільної освіти на заняттях гуртків гуманітарного циклу. Для дослідження мети нами були поставлені такі **завдання:**

- визначити виховні можливості української мови, літератури, історії, культурології, соціології для забезпечення єдності національних та загальнолюдських моральних цінностей на заняттях у закладах позашкільної освіти;

- залучення вихованців до ситуацій самостійного вибору загальнолюдських моральних цінностей та застосування елементів глобалізації на формування духовного світу особистості засобами української мови та літератури на заняттях гуртків гуманітарного циклу, що є сферою формування духовного світу особистості.

На різних етапах розвитку суспільства більшість цінностей лишається незмінною. Такі цінності, як життя, здоров'я, любов, освіта, праця, краса, творчість приваблювали людей у всі часи. У нинішній соціально-педагогічній ситуації з особливою гостротою актуалізуються загальнолюдські моральні цінності: совість, добро, справедливість, милосердя, людська гідність, духовність тощо. Нова парадигма виховання, основу якої становить дитина в усіх її взаємозв'язках і опосередкуваннях, повинна перш за все звернутися до досвіду історії, переосмислити і переоцінити вічні гуманістичні ціннісні категорії, які витримали перевірку часом.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Виникнення цінностей пов'язано, з одного боку, з предметами, явищами та їх якостями, що можуть задовольнити потреби суспільства, людини. З другого – цінність виступає як судження, що пов'язане з оцінкою існуючого предмета, явища, людини, суспільства. Цінність – це форма певних відношень між суб'єктом та об'єктом. Тільки тоді, коли ми розглядаємо суспільне буття людини в аспекті об'єкт-суб'єктних відносин, ми можемо фіксувати появу цінності.

Початок ХХІ століття ознаменувався широкою парадигмою світового процесу, активність і багатоаспектність якого дозволяють стверджувати, що сучасна людина зокрема, й людство загалом якимось

Пошук. Знахідки. Відкриття!

несподівано опинилися в контексті динамізації світового життя – своєрідному «висвітленні» різних форм людської діяльності, який прийнято називати глобалізацією.

Процес глобалізації, разом із його позитивними та негативними сторонами, виступає на передній план у педагогічній думці, оскільки завдяки проникненню в соціум різних типів культур, а отже – й помітному зміщенню його національно-патріотичних пріоритетів, сфера виховання підростаючого покоління потребує нових підходів.

У процес виховання наших дітей усе частіше проникають глибокі роздуми про те, як виховати особистість, яка б не зігнулася під викликами глобальних чинників, не втратила своєї ідентичності й не загубилася в інтелектуальному просторі через втрату свого національного коріння й духовно-моральних принципів свого народу.

Процес упорядкування та класифікації цінностей відбувається за трьома основними принципами. Перший – оснований на ієрархізації, на виділенні домінантних цінностей, відносно яких інші виступають як другорядні. Тож утворюється ієрархія цінностей. У різних культурах такими домінантами можуть бути Бог, Влада, Багатство, Людина, Прогрес, Свобода, Демократія, Закон тощо. Другий принцип – упорядкування цінностей і норм різноманітними сферами діяльності. Третій – передбачає розподіл цінностей за різноманітними соціальними шарами. Так, для політиків, головна цінність – влада, для воєнних – сила, для віруючих – моральні цінності, для вчених – знання.

Духовно-моральний та національно-патріотичний простір людини кодується в її мові, історії, культурі як матеріальній, так і духовній. І залежно від того, як учитель зуміє розмежувати позитивні та негативні наслідки глобалізаційних змін у нашому суспільстві, власне й залежатиме до певної міри ефективність виховання особистості, зверненої до своєї національної ідентичності через базові принципи духовного, сімейного, етичного та естетичного виховання.

Літературу вважають людинознавством, бо вона створює естетичний світ і формує художні смаки людей, уводить їх у сферу прекрасного. Маючи людинознавчий характер, література не тільки зображує причини й витоки почуттів, вона величезною силою проникає у внутрішній світ людини, розкриває найглибші і найскладніші почуття, спонукає до позитивних учинків і добрих взаємин між людьми. Українська мова та література в школі не лише навчальні дисципліни, а також сфера формування духовного світу особистості на заняттях гуртків гуманітарного циклу.

Національно-патріотичні цінності формуються на основі людських взаємин протягом життя і діяльності багатьох поколінь, поступово

збагачуючись цінностями різних цивілізацій і культур, передаються у спадок наступним поколінням як дорогоцінний скарб.

Національно-патріотичне виховання в новітній період має стати основою педагогічної діяльності й базуватися на таких принципах:

- поєднання національно-патріотичного виховання з ключовими подіями, що відбуваються в державі;

- єдність національно-патріотичного виховання з навчальним матеріалом;

- інтеграція національно-патріотичного виховання в найрізноманітніші напрямки виховної роботи;

- координація взаємодії школи, сім'ї, громадських організацій у контексті національно-патріотичного виховання.

Сам зміст національно-патріотичного виховання, за логікою, повинен витікати із сутності таких важливих і визначальних категорій, як *нація, націоналізм, патріотизм, патріот*. І власне в цій частині відслідковуємо деякі проблемні аспекти, які не можемо залишати поза увагою, бо від їх трактування певною мірою залежить змістове наповнення виховної роботи в закладах позашкільної освіти на заняттях гуртків гуманітарного циклу.

Поняття *високоякісної людини* ще не має свого всебічного й загально визнаного окреслення в педагогічних студіях. *Високоякісна людина* зберігає свою честь і гідність із дотриманням цих норм у всіх своїх іпостасях: і як творіння Всевишнього, і як член родини, і як член громади, і як член держави. Саме це змушує її шукати сенс людського буття, себе та світобудови через триптих *дух – душа – тіло* [3].

Спостереження за навчально-виховним процесом у сучасній школі дозволяє стверджувати, що національно-патріотичне виховання має здійснюватися не тільки в межах школи, але й в інших інституціях – молодіжних організаціях та позашкільних закладах освіти, серед яких окреме місце відводимо гуртковій роботі як своєрідному простору плекання особистості з громадянською позицією та глибокими духовними переконаннями.

Розвиток творчого мислення вихованців, їх пізнавальної діяльності, прагнення до пошуків досліджень – одна з важливих проблем оптимізації навчання і комплексного підходу до навчально-виховної роботи, до використання в навчально-виховному процесі різних форм, позакласних заходів.

М. Боришевський зазначив необхідність створення нової системи цінностей, яка б служила орієнтиром у вихованні молодого покоління та громадян будь-якого віку як у навчальних, так і позашкільних закладах. Така система взагалі і, зокрема кожен її структурний компонент, мають становити одне ціле, у якому об'єднуючим початком є духовність людини.

Пошук. Знахідки. Відкриття!

До цієї системи необхідно включити такі групи цінностей: світоглядні, екологічні, естетичні, моральні, громадські, інтелектуальні, валеологічні [2, с.147].

Національно-патріотичне виховання – це створена упродовж віків самим народом система поглядів, переконань, ідей, традицій, звичаїв, покликаних формувати світоглядну свідомість та ціннісні орієнтації молоді, передавати їй соціальний досвід, надбання попередніх поколінь.

Педагогічна наука і практика визначають найважливіші моральні якості і риси особистості, які необхідно розвивати, це: утвердження і формування в молоді високих моральних цінностей – любові до батька і матері, родичів, інших людей, поваги до свободи людини, усього народу, готовність і вміння захищати від агресорів рідну землю, багатства своєї країни.

Відомий педагог В. Сластьонін виділив такі якості і характеристики особистості:

- 1) загальнолюдські моральні риси та якості;
- 2) ціннісні орієнтації, усвідомлення громадського обов'язку;
- 3) суспільна активність і обізнаність із подіями світового і місцевого життя [6, с.214].

Ще одним безперечно важливим напрямом національно-патріотичного виховання є духовно-моральне виховання, адже духовно-моральний розвиток особистості є пріоритетним у сучасному позашкільному закладі освіти. Цей сегмент виховної роботи найактивніше взаємодіє із сімейним вихованням: якщо в родині сповідують високі духовні принципи, цінують чуйність, розуміють категорії добра і зла, то діти легко сприймають настанови педагогів, які є для них близькими. Батьки в тандемі з педагогами несуть абсолютну відповідальність за формування всього людського в дитині.

Як зазначає О.В. Сухомлинська: «В. Сухомлинський приділяв увагу вихованню гуманності, людяності через творення добра людям. Тільки той, хто вірить у добро і в красу, сам хоче бути гарним. А як же добитися того, щоб людині завжди хотілося бути гарною? Невипадково В. Сухомлинський у своїй практиці на перше місце ставив не слова, а свідомість людини, навіть не віру в добро, а вчинки, у яких виявляється ставлення її до іншої людини, до всього людського. Він вважав, що «гуманні вчинки в отрочстві і юності облагороджують особистість, підносять людину до її духовного розвитку» [7, с.109]. Отже, виховання – це багатогранний процес постійного духовного збагачення і оновлення – і тих, хто виховується, і тих, хто виховує.

Свого часу відомий російський письменник і філософ Олександр Герцен писав: «Є тільки два різновиди людей – або патріот своєї Вітчизни, або ж мерзотник свого життя». Сподіваємося, що завдяки жертвній праці

найсвідоміших співвітчизників у нашій державі переважають патріоти – люди, для яких визначальними в житті є поняття честі, совісті, відваги, любові до Батьківщини й поваги до свого народу [4, с.558].

Отже, опинившись перед викликами глобалізації, маємо докладати чималі зусилля для того, щоб зберегти всі ті найкращі надбання нашого народу, які виокремлюють нас із-поміж інших народів світу, і збудувати нарешті національну державу України, яка, «кладучи в основу свого розвитку українську мову як державну, маючи свою власну символіку, чітко окреслену територію, функціонуватиме на основі узгодження влади й громадян, сили й компромісу, закону й свободи як на території країни, так і за її межами, і яка, апелюючи до загальнолюдських моральних цінностей, посяде належне місце у світовій спільноті». Значна роль у цьому аспекті відводиться національно-патріотичному вихованню, у тому числі в закладах позашкільної освіти на заняттях гуртків гуманітарного циклу, бо, як цілком слушно зазначала Софія Русова, «позашкільна освіта потрібна для культурного поступу країни як найкращий засіб виховання гармонійно розвиненої особистості, індивідуальності, а не того одноманітного гурту, який не здатен ні захистити свою волю, ні спрямувати її на загальне добро». Тому маємо знаходити якнайкращий інструментарій у такому нелегкому, але такому важливому завданні – виховувати патріотів України [5, с.9].

Висновки. В Україні процес глобалізації відбувається паралельно з процесами державотворчими, що, власне, й активізує потребу нових підходів до процесу виховання учнівської та студентської молоді, адже розбудова власної держави не може відбуватися без участі в ній її національно свідомих громадян. Велика роль тут відводиться молодому поколінню, яке ідентифікує себе як частину народу, який має свої вподобання, прагнення, цілі та інтереси в широкому світовому просторі. Тому перед системою освіти та виховання постала актуальна проблема – виховати національно свідомого громадянина, зрілого як духовно, так й інтелектуально. Іншими словами, говоримо про національно-патріотичне виховання, покликане сприяти формуванню справжнього патріота держави Україна, залюбленого у свою землю, мову, культуру, свої звичаї і традиції, свій народ.

Національно-патріотичне виховання – довготривалий процес формування особистості, що дає їй можливість усвідомлювати важливі соціально-політичні події, що відбуваються в Україні, знайомитися з видатними людьми, які відіграють помітну роль у цих подіях, убачати духовну єдність усіх областей нашої країни, виявляти власну громадянську позицію, співвідносно з поглядами активної більшості суспільства.

Отже, теоретичні аспекти національно-патріотичного виховання є базовими в наповненні навчально-виховного процесу в закладах

Пошук. Знахідки. Відкриття!

позашкільної освіти кращими народними та педагогічними орієнтирами українського народу щодо формування підростаючого покоління.

Література

1. Бех І.Д. Концепція виховання особистості / І.Д. Бех. – Рад. школа., 1991. – №5 – С.15.
2. Боришевський М.Й. Духовні цінності в становленні особистості громадянина // Педагогіка і психологія / М.Й. Боришевський. – 2007. – №1 – С.144-150.
3. Великий тлумачний словник української мови / Укладачі Ковальова Т.В., Коврига Л.П. / – Харків: Синтекс, 2005. – 672с.
4. Герцен О.І. – Літературно-критичні статті / О.І. Герцен. – К.: Держлітвидав України, 1956, С.558.
5. Русова Софія. Моральні завдання сучасної школи / С. Русова. – К.: Українська школа, 1917, – 20 с.
6. Сластенин В.О. Психология отношений / В.О. Сластенин. – М.: МАГИСТР – ПРЕСС, 2000 – 488 с.
7. Сухомлинська О.В. Цінності у вихованні дітей та молоді: стан розроблення проблеми (вступна стаття) // Педагогіка і психологія / О.В. Сухомлинська. – 1997 – № 1 – С. 105-111.

Ляшова О. С.

керівник гуртка декоративно-ужиткового мистецтва «Калинка»

ГЕНЕЗА ІДЕЙ ЕТНОКУЛЬТУРНОГО ВИХОВАННЯ

На основі історико-педагогічного аналізу генезису етнокультурного виховання підростаючого покоління встановлені і схарактеризовані етапи розвитку етнокультурного виховання, що надає можливість простежити поетапний розвиток ідей етнокультурного виховання у психолого-педагогічній науці.

Ключові слова: етнокультурне виховання, генезис, національна система освіти, українська народна педагогіка.

Постановка проблеми. Як відомо, кожен народ має власну систему виховання, що історично сформувалася, яка дозволяє молодому поколінню духовно наслідувати національні традиції, зберігати їх, примножувати кращі національно-духовні, культурно-історичні надбання нації. Національна система виховання – це “історично обумовлена і створена самим народом система ідей, поглядів, переконань, ідеалів, традицій, звичаїв та інших форм соціальної практики, спрямованої на організацію життєдіяльності підростаючих поколінь, виховання їх у дусі природно-історичного розвитку матеріальної і духовної культури нації” [4].

Реформування національної системи освіти в Україні, модернізація всієї освітянської сфери неможливі без опори на народні традиції

виховання, на етнопедагогічні основи. Так склалося з історії людства, що кожен народ від покоління до покоління передає свій суспільний та соціальний досвід, духовне багатство як спадок старшого покоління молодшому. Саме так створюється історія матеріальної та духовної культури нації, народу, формується його самосвідомість.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Великі мислителі і філософи минулого з великою повагою ставилися до традицій своїх народів. Вивчаючи культуру свого народу, в тому числі і педагогічну, вони відбирали у ній все найкраще і вносили до змісту своїх наукових праць і повсякденну педагогічну практику.

Одним з перших мислителів, який здійснив спробу вивчення і узагальнення народної педагогічної культури, був видатний китайський філософ Конфуцій (551 – 479 роки до н.е.). Ідеї етнокультурного виховання отримують розвиток у перших писемних пам'ятках релігійно-педагогічного змісту.

Наука про українську народну педагогіку почала складатися в Київській Русі. Її зародження пов'язується з появою «Повчання» Володимира Мономаха (1096). Великий князь Володимир Мономах створив історично вагомий підручник життя «Повчання дітям», у якому як педагог і філософ заповідав: «Думаймо про Душу й про Бога»; кожен живе імперативом «не наслідуй лиходіїв, не завидуй тим, що творять беззаконня, бо лиходії винищені будуть (божим промыслом). Учїться всі: чого не знаємо – пізнаваймо, а що знаємо – не забуваймо – свого й чужого» [2]. Митрополит Іларіон, князь Ярослав Осмомисл, король Данило Галицький, а згодом П. Конашевич-Сагайдачний, Б. Хмельницький, П. Могила, С. Яворський, Л. Баранович, К. Транквіліон-Савровецкий, І. Мазепа, К. Розумовський, Г. Сковорода, їхні однодумці підносять ідеї виховання й навчання, науки й культури на рівень історико-методологічної теорії та державної політики.

У 1577 р. з'явився заповіт брацлавського каштеляна Василя Загоровського «Наставлення дітям і правила до їхнього виховання: розпорядження про влаштування церков, шпиталів та школи», в якому він пише, щоб у навчанні дітей не пестили, а пильно і поважно схиляли до науки, щоб навчались і росли у божій боязні та щоб звичаїв і віри своєї не забували. В. Загоровський дає поради щодо навчання і одруження. Помираючи в татарському полоні, він пожертвував на церкву, шпиталь і переписування книг великі кошти, ставши для нащадків взірцем благодійництва.

Жанр заповітів, повчань, звернень досить продуктивний і вічно живий в українському етнокультурному вихованні, адже життєдайним джерелом для нього є українська народна педагогіка. Золоті розсипи української етнопедагогіки знаходимо у «Слові о полку Ігоревім», в

Пошук. Знахідки. Відкриття!

українських літописах, «Руській правді» (в основі українське звичаєве право).

У XII-XVI ст. в Україні інтенсивно поширюються збірники церковних повчань, що репрезентують суть релігійного виховання нашого народу. Позиції етнокультурного виховання визначені в статутах братських шкіл, трактатах професорів Острозької та Київської академій (сім'я і школа, школа і сім'я, ставлення до освіти, вчителя). Братські школи ставили за мету виховати «... палких патріотів, мужніх захисників свого народу..., носіїв і пропагандистів ідей української державності, українського національного відродження, утвердження людської гідності українця, почуття поваги до представників інших народів» [7].

Кожна історична доба вносила свою частку як у розвиток народної педагогіки, так і етнопедагогіки. Виховання на цьому етапі було спрямовано на залучення дітей і молоді до народних духовних цінностей і традицій, у підростаючого покоління з раннього віку формувались переконання про необхідність дотримуватись їх у житті. У вихованні усе було спрямовано на засвоєння традиційних цінностей, життєвих норм і правил поведінки: вдома, в суспільстві, з старшими, молодшими, батьками.

Етнопедагогічні зання цього часу були представлені у вигляді практичних рекомендацій з виховання дітей з опорою на традиційні духовні народні цінності і традиції. Значний вклад у формування етнокультурної свідомості зростаючої особистості зроблено Острозькою та Києво-Могилянською академіями (XVII—XVIII ст.), які були освітніми центрами, де виховувалися національні, загальнолюдські цінності українського народу. В цей час український народ «...загартовується до боротьби за своє національне «я», не втрачає своєї національної свідомості і, за невеликим винятком, не зрікається своєї національності, хоч за цю твердість доводилося дорого платити — відмовленням від політичних та громадянських прав. Український народ рішуче бореться за свою Церкву, за своє право, за свою мову» [6, с. 421].

Значний внесок у розвиток ідей етнокультурного виховання зробив Я. Коменський (1592- 1670) – геніальний син чеського народу, демократ–гуманіст, самовідданий борець за мир і національну незалежність свого народу. Велика заслуга вченого у тому, що він зміг з позиції гуманізму і демократизму обміркувати і узагальнити традиційний досвід родинного і суспільного виховання дітей чеського народу. Я. Коменський один з перших зрозумів значення етнопедагогічних знань і їх значення в удосконаленні роботи не тільки школи, але і в житті цілих країн. Великий вчений поповнив етнопедагогіку такими науковими знаннями, розробив фундаментальну ідею педагогіки – пансофізм: узагальнення усіх знань, які здобуті різними народами, і донесення цих всіх узагальнених знань, через школу на рідній мові до всіх людей, незалежно від їхнього суспільного

положення, релігійної, расової і національної приналежності; обґрунтував основні напрямки етнографічних і етнопедагогічних досліджень, пов'язав їх зі змістом навчання і виховання дітей і молоді; довів, що від природи усі народи рівні, кожний етнос має право на свою культуру, навіть найсвоєріднішу і незрозумілу для інших; закликав до миру між народами і створенню загальнолюдської культури на основі всього найкращого, прогресивного в традиційних культурах усіх народів; розробив основні спрямування змісту народної освіти на всіх ступенях: виховання і навчання на рідній мові з використанням фольклору свого народу; внесення елементів етнопедагогічних знань і досвіду народної педагогіки в розумове, моральне, фізичне, трудове виховання; вивчення у повному обсязі вітчизняної літератури, історії, географії; підтвердив і обґрунтував з наукової точки зору положення народної педагогіки застосування праці як основний засіб формування повноцінної особистості; 9 розробив зміст освіти, який включає у себе не тільки знання культури усього людства, а перш за все, глибоке всебічне вивчення історії, культури, географії, літератури, фольклору свого народу; довів, що великим засобом у вихованні дітей, формуванні в них високих моральних почуттів є усна народна творчість: казки, розповіді з історії, перекази, прислів'я, приказки; окреслив школу як ефективний засіб збереження національної самобутності свого народу; довів, що школа повинна надавати глибокі і різнобічні знання на рідній мові [20].

На етапі розвитку етнокультурного виховання з XVIII по 40-і роки XIX століття був накопичений великий об'єм етнопедагогічних знань у працях вчених і суспільних діячів. Даному факту сприяли такі умови: розвиток книгодрукарства, розповсюдження навчально-методичної літератури, перші етнографічні експедиції, зародження наукової педагогіки, активізація суспільно-педагогічної діяльності: дискусії з питань пошуку шляхів розвитку народів, їх національної самосвідомості, народності його виховання. Але, трагічні події в історії України (знищення гетьманства (1764 р.), зруйнування Запорозької Січі, запровадження дворянства (1785 р.), кріпацтво, розпорошення українських земель між Росією, Польщею та Австро-Угорщиною) підірвали національну свідомість, віру, знекровили патріотичний дух українства. Великим лихом для України стали сумнозвісні Валуєвський циркуляр (1863 р.) та Ємський указ (1876 р.), які забороняли вживання рідної мови. Всі здобутки, які відвойовувалися в попередні роки, піддалися знищенню. Однак тогочасні вчені, педагоги, діячі культури продовжували боротьбу за національне відродження України. Вони прагнули, щоб в українських школах розвивалась національна самосвідомість, формувались патріотичні та громадянські почуття зростаючої особистості. Патріотичним змістом були сповнені ідеї видатного діяча О. Духновича, який в своїй праці закликав

Пошук. Знахідки. Відкриття!

«... скріпити любов до своєї народності,... привчати народ свій любити» [10]. О.Духнович вважав рідну освіту найважливішим засобом перетворення суспільства і закликав звернутися до народної педагогіки, адже в піснях, прислів'ях, приказках, скоромовках відображено увесь шлях українського народу. Важливою ознакою народності педагог вважає рідну мову, історичні та національні традиції рідної землі.

На четвертому етапі генезиса етнопедагогіки (з 50-х років XIX століття по 80-і роки XIX століття; другий – кінець XIX початок XX століття; третій - з 1917 року по 1974 рік) працями К. Ушинського, Л. Толстого, В. 10 Водовозова, В. Вахтерова, П. Каптерова, Г.Віноградова, В. Сухомлинського, Г. Волкова був закладений її теоретичний фундамент. До кінця XIX століття західні педагоги і вчені чітко усвідомлювали необхідність наукового вивчення традиційного виховного досвіду своїх народів і використання великого прогресивного виховного потенціалу в вихованні дітей і молоді сучасності. К.Ушинський наполягав на застосуванні принципу народності у вихованні дітей, який зазначав, що «Виховання, створене самим народом і побудоване на народних засадах, має ту виховну силу, якої немає в най-кращих системах, побудованих на абстрактних ідеях або запозичених в іншого народу» [11, с.88]. Педагог наголошував, що найголовнішими рисами народності є «патріотизм, любов до своєї Вітчизни, віра в могутні творчі сили народу і демократичні устремління в боротьбі за поліпшення економічного, політичного і освітянського становища широких мас народу» [11, с.88]. Як зазначав К.Ушинський: «Нація – це сукупність різноманітних ознак душі, розуму й тіла, що виражається в характері, поведінці, способі мислення, психології людини». Саме тому, на його думку, «в справі громадського виховання наслідування одним народом іншого приведе неодмінно на хибний шлях». У своїх філософських міркуваннях він постійно користується термінами: «англійське виховання», «німецьке виховання», «французьке виховання» і т.п. У поглядах на національну природу виховання К.Ушинський дійшов висновку, що «не зважаючи на схожість педагогічних форм усіх європейських народів, у кожного з них своя особлива національна система виховання, своя особлива мета і свої особливі засоби досягнення цієї мети». Він вказує, що кожен народ повинен мати власну національну школу і спиратися на національну систему виховання, під якою розуміється система ідей, поглядів, переконань, а також традицій, звичаїв і обрядів, котрі забезпечують духовне самовідтворення і самозбереження народу. К.Ушинський відзначав, що для етнокультурного виховання є важливим вивчення та збереження рідної мови «Мова є найважливіший, найбагатший і найміцніший зв'язок, що з'єднує віджилі, живущі і майбутні покоління народу в одне велике, історично живе ціле...» [12, с. 116]. «У мові одухотворяється весь народ і вся його батьківщина; в ній творчою

силою народного духу втілюється в думку,... — весь той глибокий, повний думки й почуття, голос рідної природи, який лунає так гучно в любові людини до її іноді суворої батьківщини» [12, с. 115].

Дещо новий підхід до етнокультурного виховання визначено у роботах С. Русової. Її погляди спонукали до необхідності побудови системи національного виховання дітей, розпочинаючи з молодшого віку, на традиціях з урахуванням народної педагогічної мудрості. Важливим завданням Софія Русова вважала розвиток творчих здібностей дитини. При цьому вона надавала перевагу таким засобам, як національне мистецтво. Олег Кандиба (О. Ольжич) розробив теоретичні засади розбудови українського доквілля. На його думку, доквілля започатковує розбудову національного виховання молоді та всього народу [5]. О. Ольжич зазначав: «Виховання повинно бути національним, а його змістом та виховним матеріалом має стати українська народна культура, оскільки саме їй притаманні всі потрібні органічності сталевої єдності, багатства й чистоти, саме вона забезпечує дитині тривалий і потужний зв'язок із національною стихією» [5]. Він зробив спробу скласти своєрідний кодекс національного виховання, виділив пріоритетні напрямки розвитку особистості. Серед засобів національного виховання пропонує використовувати народні іграшки, твори українського фольклору.

Григорій Ващенко вважав, що ідеал не може бути постійним, він повинен удосконалюватися. «Розв'язуючи питання про цілі виховання сучасної української молоді, ми мусимо рахуватися не лише з нашими традиціями, а й з тими завданнями, що ставить перед нами сучасне і майбутнє, а також приймати до уваги психічні властивості нашого народу, як позитивні, так і негативні. Перші треба розвивати, другі усувати або принаймі ослаблювати» [22]. В основі виховного ідеалу Г.Ващенка – необхідність опори на людські та національні цінності, що є духовним надбанням українського народу.

У працях В. Сухомлинського творчо розглянуті спадки античних і сучасних, європейських і вітчизняних педагогів. В. Сухомлинський вважав, що система виховання побудована на принципі народності, найбільш повно відображає духовний, культурний досвід народу і відтворює його у педагогічній практиці. В. Сухомлинський у своїй літературній діяльності весь час підкреслював необхідність відродження прогресивних педагогічних традицій народу і введення їх у сім'ю і школу [31].

Висновки. Таким чином, короткий аналіз генези етнокультурного виховання дозволяє стверджувати, що на кожному історичному етапі сутність національного виховання не була незмінною, а з плином часу набувала нового змісту та підходів. Так, останнім часом в педагогічну практику успішно впроваджується антропоцентричний підхід до

Пошук. Знахідки. Відкриття!

виховання громадянина-патріота України. З цих позицій розроблена «Концепція особистісно орієнтованого виховання» І. Беха., Батьківщини з тверезим почуттям міри і поваги до інших народів.

Етнопедагогіка сьогодні займає особливе місце серед педагогічних наук, покликаних допомагати здійснювати етнокультурне виховання, що виступає серцевиною національного виховання у будь-якій державі, оскільки середовище для «вживання» в народні традиції в сучасному соціумі майже втрачено. Налаштувати ж дитину на самостійний рух у просторі етнокультури можна лише за умов її діалогу з цією культурою. Етнокультурне виховання, на нашу думку, набуде більшої ефективності за умов: визначення та реалізації виховних можливостей етнокультурного середовища як простору утвердження в дитині рис та якостей етносу, представником якого вона є; навчання дитини в системі ціннісних орієнтацій нації; етнокультурної компетентності учасників етнокультурного виховного процесу; впровадження авторських програм (технологій), що орієнтовані на етнокультурні детермінанти виховання дітей, їх значення в процесі передачі етнокультури від покоління до покоління; врахування особливостей формування особистості дитини в умовах полікультурного виховного середовища.

Література

1. Мосіяшенко В.А. Українська етнопедагогіка: навчальний посібник/ В.А.Мосіяшенко. – 3 –те. вид., стер. – Суми: Університетська книга, 2010. – 175с.
2. Кононенко П. Українознавство ХХІ століття: стан, проблеми, перспективи розвитку як системи інтегративних знань / Петро Кононенко, Тарас Кононенко // Українознавство. – 2013. – № 2. – С. 6 – 13.
3. Карпова І.Г. Національно – патріотичне виховання молоді в сучасних умовах// Проблеми соціальної роботи: філософія, психологія, соціологія: збірник/ Чер. Держ.технолог. ун –т. – Чернігів.держ. техн.. універ –т, 2013 - № 1(2) – с.220 – 223.
4. Основи національного виховання: концептуальні положення: у 2 – х ч./[Кузь В.Г., Руденко Ю.Д., сергійчук З.О. та ін.; за ред.. В.Г.Кузь та ін.]. – К.: Інформцентр «Київ», 1993. – Ч.1. – 152 с.
5. Фоменко Е.В. Формування національної свідомості дітей / Е.В.Фоменко. – Х.: Вид. група «Основа», 2009. – 121с.
6. Повість минулих літ: Літописні оповіді для серед. та ст.. шк. віку / Переказ В.С. Близняця: наук. ред. і післямова в.В. яременка – 3 – те вид. зі змінами. – К.: Веселка, 2002. – 227с.
7. Любар О.О. Історія української школи і педагогіки. Навчальний посібник для студ. Пед..навч. закладів / О.О. Любар, М.І. Стельмахович, Д.Т. Федоренко. – К.1999. – 357 с.

8. Левківський М.В. Історія педагогіки: Навчальний посібник. – Житомир: ЖДПУ, 2002. – 292 с.
9. Сковорода Г. Твори: Для старшого шкільного віку/ [упоряд В.А. Шевчука]. – К.: Веселка, 1996. – 271 с.
10. Одна педагогіка в пользу училищ и учителей сельских. – Львов, 1857. -4.1. – 92 с.
11. Педагогічні ідеї Ушинського К.Д. – К. Вища школа, 1974. – 340 с.
12. Ушинський К.Д. Про сімейне виховання. – К.: Рад.школа, 1974. – 152 с.
13. Патріотичне виховання української молоді засобами фізичної культури та козацької педагогіки. Матеріали II обласної науково – практичної конференції. 15 травня, 2001, сум ДПА ім. А.С. Макаренка. – Суми, - 2001. – 180 с.
14. Вишневецький О. Теоретичні основи української педагогіки: навч. посіб./ О. Вишневецький. – Вид.3 – те, доопрац. і до – пов. – К: Знання, 2008. – 566с.
15. Огієнко І. Наука про рідномовні обов'язки: рідномовний катехізис для вчителів, робітників пера, духовенства, адвокатів, учнів, широкого громадянства. – Факс. Вид. – К.: АТОбереги, 1994. – 72 с.
16. Бех І.Д. Програма патріотичного виховання дітей та учнівської молоді./ І.Д. Бех, К.І. Чорна. – К.: Світ виховання, 2007. – 31с.
17. Виховний ідеал українського народу / М. Денисюк // Українознавство : Науковий громадсько-політичний культурно-мистецький релігійно-філософський педагогічний журнал. - 2012/2. - № 3. - С. 177- 183.
18. Волков Г.Н. Етнопедагогіка. Чебоксары: Чуваш. кн.. изд – во, 1974. – 376 с. 15
19. Конфуцій/ Сост. В.В. Малявін. М., 1996.
20. Коменський Я.А. Велика дидактика // Коменський Я.А., Локс Д., Руссо Ж.Ж., Пестолоцци И.Г. Педагогічне насліддя / Сост. В.М. Кларин, А.Н. Джури́нський. М.: Педагогіка, 1989. С. 12 -104.
21. Пестолоцци И.Г. О народном образовании и индустрии // Коменський Я.А., Локс Д., Руссо Ж.Ж., Пестолоцци И.Г. Педагогічне насліддя / Сост. В.М. Кларин, А.Н. Джури́нський. М.: Педагогіка, 1989. С. 312 -321.
22. Ващенко Г. Виховний ідеал / Г.Ващенко. – Полтава: Полтавський вісник, 1994. – 192 с.
23. Словник іншомовних слів: 23000 слів та термінологічних словосполучень / за редакцією Любові пустовіт. – К.: Довіра, 2000. – 1018 с.
24. Чепіга Я. Моральне внушіння у справі виховання / Я. Чепіга// Проблеми виховання й навчання в світі науки й практики. Збірник

Пошук. Знахідки. Відкриття!

психолого – педагогічних статей. – 1913- кн.1. – К.: Друкарня першої Київської Артелі Друкарської справи, 1913. – с.61 – 76.

25.Чепіга Я. Страх і кара: їх вплив на характер і волю дитини/ Я.Чепіга// проблеми виховання і навчання. – Кн.1. – К., 1913. – С. 107 – 138.

26.Шейко В. Культура. Цивілізація. Глобалізація (кінець ХІХ – початок ХХІ ст.): У 2 т. – Х., 2001. – Т.2.

27.Римаренко Ю. Національний розвій України: проблеми і перспективи / Ю.Римаренко. – К., 1995.

28.Концепція загальної середньої освіти (12-річна школа) // Інформаційний збірник МОН України. – 2002. – № 2. – С. 3–22.

29.Болонський процес : Нормативно-правові документи / Укл.: З.І. Тимошенко, І.Г. Оніщенко, А.М. Грехов, Ю.І. Палеха. – К., 2004.

30.Любар О.О. Педагогічна діяльність і погляди українських просвітителів / Друга половина ХVІІ – ХVІІІ ст.) // Радянська школа. – 1991. -№ 4. – С. 82 – 85.

31.Сухомлинський В.О. Цінності у вихованні дітей та молоді// Педагогіка і психологія. – 1997. - №1. – С. 105 – 106

Матюшина Л. В.

керівник гуртка

«Основи учнівського самоврядування»

ЕВОЛЮЦІЯ ФУНКЦІЙ УЧНІВСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ

У статті досліджено зміст поняття «функції учнівського самоврядування», проаналізовано детермінанти їх вибудови. Предметно розглянуто функції учнівського самоврядування в українській радянській школі, у загальноосвітньому навчальному закладі в епоху здобуття Незалежності та в умовах модернізації вітчизняної освіти. Проаналізовано особливості функціонального навантаження на органи самоорганізації школярів в умовах впровадження моделі особистісно-орієнтованого відповідального самоврядування учнів. Запропоновано новий поділ завдань учнівського врядування у контексті вибудови нової філософії вітчизняної освіти.

Ключові слова: освітній заклад, учнівське самоврядування, функції учнівського самоврядування, лідерство.

Постановка проблеми. Організація відповідального лідерства школярів неможлива без окреслення чіткої системи координат, у яких вона здійснюється. Одиницями, що формують цю систему, виступають функції учнівського самоврядування, які повністю віддзеркалюють історичну епоху та філософію освіти свого часу. Саме із них виходять завдання, форми та технології діяльності органів учнівського самоврядування, на їх

основі базується розробка структури та функціональний розподіл обов'язків між підрозділами самоактивності учнів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням сутності та функцій учнівського врядування радянської школи займались науковці-педагоги Т.С. Шацький, Р.Х. Шакуров, А.С. Макаренко, Л.І. Новікова, В.М. Коротков, Н.М. Федорова. У Незалежній Україні ця проблема знайшла своє відображення у наукових працях Л.В. Байбородової, Т.М. Доценко, І.О. Жокіної, М.І. Рожкова, В.Г. Чугаєвського.

Метою статті є ретроспективне дослідження еволюції функцій учнівського самоврядування в українській радянській школі, в умовах здобуття Незалежності та у контексті модернізації вітчизняної освіти; виявлення їх особливостей.

Виклад основного матеріалу. Як відомо, вектори діяльності учнівського самоврядування як складової системи освіти багато в чому перебувають у взаємозалежності з ідеологією держави і часу. Провідними детермінантами визначення пріоритетів учнівського руху, які є прямо визначальними для функцій самоорганізації школярів, є: форма державного устрою та політичного режиму; ідеологія та рівень лібералізації суспільства, морально-етичні, етнічні, політичні, релігійні, соціально-економічні особливості держави; рівень інформатизації та технократизації суспільства; завдання та орієнтири, які освіта визначає ключовими на певному етапі суспільно-історичного розвитку; стан розвитку педагогічної теорії і практики, готовність до впровадження технологій учнівського самоврядування, в т. ч. у частині делегування учнівським громадам управлінських завдань. Умовно дані детермінанти можна поділити на макрофактори (1–3), мезофактори (4) та мікрофактори (5).

У радянській школі функції учнівського самоврядування умовно можна розділити на загальношкільні та специфічно самоврядні. Р.Х. Шакуров вважав, що функції самоорганізації учнів являють собою «сукупність однорідних за змістом, постійно повторюваних завдань, колективу». Він виділяв ієрархізовану систему загальношкільних функцій, до якої входять цільові (вища ланка), соціально-педагогічні (середня ланка), операційні (нижча ланка) функції, причому кожна із операційних функцій одночасно спрямована на досягнення всіх функцій середньої та вищої ланок [5].

Цільові функції самоврядування учнів визначаються відповідно до провідних видів діяльності школярів, їх реалізація тісно пов'язана із соціальними та особистісно-орієнтовними функціями дитячого колективу.

Не менш серйозною є й реалізація соціально-педагогічних функцій, котрі сприяють формуванню згуртованого дитячого колективу. Органи учнівського самоврядування, реалізуючи цю функцію, регулюють

Пошук. Знахідки. Відкриття!

міжособистісні та міжгрупові стосунки у колективі. Виконання різноманітних суспільних завдань створює умови для набуття учнями соціальних ролей «керівника» та «підлеглого», що позитивно впливає на вироблення взаємовідповідальності, взаємозалежності та взаємоконтролю.

До соціально-педагогічних функцій належить також функція емоційної тонізації колективу, тобто створення в колективі оптимістичного настрою. Функція формування суспільної думки також належить до соціально-педагогічних.

Оперативно-організаційні функції учнівського самоврядування існують для реалізації функцій першої та другої групи та являють собою етап управлінського циклу.

Поряд із загальнозрядними функціями учнівське самоврядування радянської школи реалізовувало й специфічно самоврядні. До таких можна віднести одразу три: самоактивізація, організаційне саморегулювання, колективний самоконтроль. Самоактивізація являє собою постійне залучення якомога більшої кількості лідерів учнівських колективів до реалізації управлінських завдань, систематичну роботу із розширення кількості школярів, спрямованих на управління новими сферами діяльності. Організаційне саморегулювання потребує гнучкості в реалізації організаторських функцій членами учнівського самоврядування, постійний вплив активу на колектив, здатність колективу самостійно змінити свою структуру з метою оптимізації власної діяльності. Колективний самоконтроль – це постійний самоаналіз органами учнівського врядування і його окремими лідерами своєї діяльності, пошук найбільш ефективних шляхів вирішення управлінських завдань [2]. Багато у чому спрямованість функцій самоврядування школярів радянської епохи пов'язана із трудовими та колективістськими орієнтаціями освіти і суспільства в цілому.

Практик вітчизняної педагогіки Т.М. Доценко зазначає, що суттєву роль у дослідженні соціально-педагогічних аспектів самоврядування учнів відіграє визначення та розуміння його основних функцій. За її класифікацією, до них належать: соціалізуюча (соціально-адаптуюча), допоміжна організаційно-практична (інструментальна), компенсаційна, інноваційна, самоконтроль [1].

За В.Г. Чугаєвським, провідними функціями діяльності учнівського самоврядування можна визначити соціалізуючу (соціально-адаптуючу), допоміжну організаційно-практичну (інструментальну), компенсаційну, інноваційну [4]. За його класифікацією, соціалізуюча функція сприяє стимулюванню інтересу до навчання, трудової і суспільно корисної праці, створенню оптимальних умов для виявлення і розвитку творчих здібностей, організаційних навичок; створенню умов для самореалізації особистості; вільному розвитку учнів; свідомому вибору соціальних

цінностей. Допоміжна організаційно-практична функція відповідає за регулювання взаємин всередині загальноосвітнього закладу. Компенсаційна функція спрямована на самодіяльність і самоорганізацію у різних видах діяльності за неможливості задоволення потреб учнів. Інноваційна функція полягає у внесенні позитивних змін в організаційно-управлінську структуру начального закладу та розширення діапазону учнівського самоврядування.

Однак, на нашу думку, наведений перелік не вичерпує повною мірою того суспільного замовлення, яке існує нині перед загальноосвітнім навчальним закладом і його громадою – учнями. Так, деякі функції, станом на кінець першого двадцятиліття ХХІ сторіччя, є застарілими, деякі – втратили свою актуальність, а деякі є малоефективними чи неефективними взагалі.

Саме тому наразі існує нагальна проблема окреслити ту систему координат, у лоні якої розвиватиметься відповідальне особистісно-орієнтоване самоврядування учнівських громад.

Сучасна державна освітянська політика декларує необхідність виховання молоді, що готова самовіддано розбудовувати Україну, що знає і вміє цивілізовано відстоювати свої громадянські права, що виконує обов'язки, сприяє громадянському миру і злагоді в суспільстві, успішно самореалізується в соціумі.

Виходячи із зазначених передумов, на нашу думку, цілком раціональним на даному етапі вибудови філософії вітчизняної освіти є поділ функцій учнівського самоврядування сучасного загальноосвітнього навчального закладу на особистісні та суспільні. Так, ми маємо органічно поєднати традиційні цінності української культури в цілому і педагогічної освіти, що активно впроваджуються внаслідок стрімкої глобалізації України, керуючись, наче постулатом, словами вітчизняного пророка Т.Г. Шевченка «...і чужому научайтесь, і свого не цурайтесь...», виокремивши системоутворюючі складові обох систем, впровадивши позитивний досвід, нівелюючи негативний. В основі зазначеного поділу лежить спрямованість визначального імперативу.

Виходячи із зазначеної класифікації, головною метою особистісних функцій самоактивності учнів є виховання соціально активної особистості, засвоєння нею загальнолюдських цінностей, соціальних норм поведінки через участь у громадському житті навчального закладу; створення умов для самовизначення, самоствердження й самореалізації кожного учня як особистості через різноманіття напрямів, видів діяльності; розвиток ініціативного та креативного ставлення до життя й роботи, формування активної громадянської позиції.

Серед особистісних функцій учнівського самоврядування провідну роль посідає соціалізуюча. Завдяки їй у школяра як у особистості

Пошук. Знахідки. Відкриття!

відбувається засвоєння соціального досвіду, соціальних ролей, цінностей та норм, необхідних для успішного життя у сучасному суспільстві. Важливе місце відводиться політико-правовій та економічній соціалізації, адже саме завдяки побудові «учнівських республік» за моделлю держави, учні мають змогу з дитинства ознайомитися із ключовими напрямками та механізмами державного управління і регулювання ринку. Окрім того, кожен новий член учнівського самоврядування перетворює засвоєні елементи культури, соціальні норми в особисті цінності, орієнтації, установки завдяки власній активності.

Учнівське самоврядування навчального закладу через систему цінностей та суспільних вимог реалізує мотиваційну функцію. Так, потреба у знаннях, вміннях вимагає від учнів-лідерів активної навчальної, пошукової діяльності, оволодіння категоріальним апаратом.

Світоглядна функція учнівського самоврядування полягає у формуванні в школяра як особистості загального уявлення про світ соціальний; про розвиток і функціонування суспільства; про взаємодію індивідів, спільнот і соціуму. Характерною відмінністю світоглядної функції учнівського самоврядування від схожих функцій школи чи суспільства є те, що учень-лідер самостійно приходить у процесі колективної чи індивідуальної діяльності до формування та усвідомлення сенсу життя, свого місця у соціумі, виключається загальний тиск дорослих (наставників чи батьків).

Оволодіння комунікативними компетенціями відбувається завдяки реалізації однойменної функції самоврядування школярів. У процесі міжособистісної взаємодії лідерів у них формуються необхідні навички спілкування з близьким і діловим оточенням, роботи у групі.

Суспільні функції учнівського самоврядування спрямовані на розв'язання оперативно-управлінських завдань, на самоорганізацію, саморегулювання та самоконтроль органів врядування школярів. На відміну від особистісних, де кожен школяр-лідер через органи учнівського самоврядування формує себе як особистість, суспільні функції досягаються виключно у груповій взаємодії, що має всеохоплюючий для шкільної спільноти масштаб.

Інструментальна функція покликана забезпечувати основне практичне функціонування самоврядування школярів. У її рамках провадиться освітня, культурно-масова, просвітницька, природозберігаюча, інформаційна діяльність, реалізовується увесь творчий потенціал учнів-лідерів, забезпечується робота самоврядних інституцій (парламенту, міністерств та відомств). Саме інструментальна функція спрямована на фактичне втілення річного плану роботи органу учнівського самоврядування, організацію позашкільної діяльності учнів, гурткову роботу «учень – учню», випуск друкованого шкільного видання,

організацію екскурсій та надання посильної допомоги в організації навчально-виховного процесу.

Управлінська функція у своєму змістові виходить з інструментальної. У її межах здійснюється перспективне та поточне планування роботи органу учнівського самоврядування, відбувається реалізація виборчого права учнів, розробка та коригування нормативно-правової бази, проводиться кадрова політика органів врядування школярів. Без управлінської функції неможливе громадянське виховання школярів, адже саме завдяки їй формується взаємозв'язок «рішення – відповідальність».

Формування з числа учнів-лідерів трудових бригад та десантів, підтримання у належному стані та виконання посильної ремонтно-налагоджувальної роботи належить до реалізації фінансово-господарської функції. Так, в органу учнівського самоврядування за найвищого ступеня самостійності можуть існувати власні кошти, річний бюджет, кошториси окремих заходів.

Посередницька функція самоврядування учнів полягає у представленні, а в разі потреби – захисті, прав та інтересів шкільної громади з основних питань навчально-виховної роботи. Керівний орган учнівського самоврядування є проміжною ланкою між адміністрацією освітнього закладу та учнівським колективом, що у двосторонньому напрямі забезпечує їх взаємодію між собою.

Збір, систематизація та подання інформації про можливість продовження навчання у професійно-технічних, вищих навчальних закладах, інформування про особливості вступу реалізуються завдяки профорієнтаційній функції. Лідери учнівського самоврядування налагоджують зв'язки із представниками студентського самоврядування, організують тематичні профорієнтаційні зустрічі, створюють відповідний куточок, поширюють відомості про стан ринку праці, актуальність оволодіння різноманітними спеціальностями, знайомлять учнівську громаду із змістом, завданнями та кваліфікаційними вимогами до існуючих професій.

Соціально-педагогічна функція учнівського самоврядування полягає у виявленні серед представників учнівського колективу осіб, що схильні до девіантної поведінки (як позитивна, так і негативна девіація); їх обліку, спільно із компетентними працівниками школи (практичний психолог, соціальний педагог), здійсненні соціально-педагогічної роботи.

Важливим є включення представників учнівського самоврядування до ради профілактики, створення скриньки довіри, аби школярі мали змогу більш довірливо ставитися до проблем сім'ї, класу, громади.

Нерозривно із попередньою реалізовується й превентивна функція. У її основні – недопущення «стати на слизьку доріжку» представникам

Пошук. Знахідки. Відкриття!

учнівської громади завдяки пропаганді законослухняного, здорового способу життя.

В умовах демократизації усіх суспільних відносин, в т. ч. управління освітою, особливо зростає функція громадського контролю. Відповідно до неї колектив школярів через керівні органи учнівського самоврядування має брати участь у впровадженні системи державно-громадського управління освітнім закладом. Так, до дорадчих рад школи мають бути включені представники органів учнівського самоврядування відповідно до спрямування рад. За умов найвищого рівня демократизації управління школою можливе включення поряд із батьківським активом учнівського до складу атестаційної комісії школи, піклувальної та адміністративної рад освітніх закладів.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, учнівське самоврядування у сучасній школі, з урахуванням глибинних перетворень макро-, мезо-, мікрофакторів орієнтацій розвитку вітчизняної освіти, набуває нових функцій. За своєю об'єктоорієнтованістю вони поділяються на особистісні (у рамках реалізації, яких відбувається становлення школяра як особистості) та суспільні (провідна мета – забезпечення практичної діяльності органу самоврядування школярів).

У цілому реалізація зазначених функцій перетворює учнівське самоврядування із рудимента освітнього закладу на активного учасника шкільного життя, створює сприятливі умови для виховання школяра у стінах закладу як компетентного індивіда і відповідального громадянина.

Література

1. Доценко Т.М. Організаційно-правова база діяльності органів самоврядування дітей та учнівської молоді: методичний посібник / Т.М. Доценко. – Біла Церква, 2009. – 256 с.
2. Новикова Л.И. Самоуправление в школьном коллективе / Л.И. Новикова. – М.: Просвещение, 1988. – 190 с.
3. Рожков М.И. Развитие самоуправления в детских коллективах: учеб.-метод. пособие / М.И. Рожков. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2002. – 206 с.
4. Чугаєвський В.Г. Соціалізація молоді в процесі розвитку учнівського самоврядування [Електронний ресурс] / В.Г. Чугаєвський // Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент. – 2010. – Вип. 4. – С. 89–97. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Mnf_2010_4_12.pdf
5. Шакуров Р.Х. Социально-психологические основы управления руководителя и педагогического коллектива / Р.Х. Шакуров. – М.: Просвещение, 1990. – 206 с.

ПЕРШІ КРОКИ У НАУКУ

Бикова Вікторія

вихованка гуртка «Рідний край»

Науковий керівник: **Бурлачка М. С.**,

керівник гуртка «Рідний край»

ПРИРОДНА ПАМ'ЯТКА ДОНЕЦЬКОГО КРАЮ – БІЛОКУЗЬМИНІВСЬКІ СКЕЛІ

Стаття присвячена висвітленню наявності в Донецькому краю природних пам'яток, які несуть не лише естетичну і історичну значимість, а й духовну, беручи за приклад геологічну пам'ятку природи – Білокузьминівські скелі.

Ключові слова: Білокузьминівка, Білокузьминівські скелі, пам'ятки Донецького краю, пам'ятка природи.

Постановка проблеми. Багато хто вважає, що Донбас – це отруєний димом підприємств, знівечений трубами заводів та поранений кар'єрами і шахтами промисловий регіон України. Але це зовсім не так, адже якщо озирнутися навколо, то можна побачити чаруючу красу нашого рідного краю. Тому, беручи за приклад одну з природних пам'яток Донецького краю, можна довести наявність таких подарунків природи в Донецькій області.

Мета статті. Ознайомити з геологічною пам'яткою природи Донецького краю – Білокузьминівськими скелями. Познайти їх з історією і легендами села Білокузьминівка та Білою скелею.

Виклад основного матеріалу. У багатьох людей існує думка, що в Донецькій області, промислового регіону України, майже немає унікальних природних пам'яток. Проте це не так: у нашому краю є чимало цікавих подарунків природи. Але сьогодні ми звернемо увагу на одну з них.

Білокузьминівка – це невелике село Костянтинівського району, Донецька область, за 15 км на схід від Краматорська. Сприятливі природні умови з давніх-давен приваблювали сюди людей. Вони знаходили потрібні корисні копалини – залізну руду, вапняк, глину, пісок.

У минулому село називалось Оборонове. Напевно, виникло воно в кінці XVI століття, тому що в цей час ще продовжувались татарські набіги і сюди, в Дикий степ, тікали козаки від польських панів, утисків козацької старшини, тікали селяни від кріпацької неволі.

За повідомленнями Федота Гнатовича Голубцова та Йосипа Петровича Єрмолаєва, колишніх жителів села, поміщик виміняв їх на собак у Росії і перевіз сюди на придбані землі. Тому й не дивно, що серед жителів села було багато росіян. У поміщика Федора Івановича Плещеева в

Пошук. Знахідки. Відкриття!

кінці XIX століття було багато землі. Він володів землями сучасної Новодмитрівки, Іванопілля, Білокузьминівки.

На території села розташовані:

- Білокузьминівська ЗОШ I-III ступенів;
- Білокузьминівський дошкільний навчальний заклад;
- Білокузьминівський ФАП;
- Сільський клуб;
- Сільська бібліотека;
- Сільське футбольне поле;
- Пам'ятник загиблим воїнам в роки Великої Вітчизняної війни;
- Православний храм Косьми і Доміана [2]

Кілька років поспіль громада займає в районі лідируючі позиції у соціальній сфері. У 2008 році село визнали найкращим спортивним селом - тут знаходиться славетний кінний завод «Шахтар», який вирощує орловських, французьких і американських рисаків, що виграють змагання в Україні та за кордоном.

Також не можна пройти осторонь головного духовного скарбу села – місцевих жителів. Ці люди не тільки добрі, привітні, гостинні, вони володіють чаруючою харизмою, яка приваблює до себе з першого погляду. Мешканці села з посмішкою привітаються з незнайомцем, залюбки розповідатимуть місцеві легенди, безкорисливо допоможуть у складній ситуації. Навіть, деякі будинки виглядають так, наче змальовані з українських книжок, а автобусні зупинки прикрашені живописними та милими малюнками.

Саме в цьому місці розкинулись величні Білокузьминівські скелі, які не тільки чарують своєю первозданною красою, а й заворюють слухачів своїми легендами.

Крейдяні Білокузьминівські скелі, Білокузьминівські стовпи – геологічна пам'ятка природи, крейдові скелі розташовані за 500 м від центру села. Заповідна площа становить 0,35 гектара, під охороною знаходиться з 1972 року.

Вік крейдяної гори – 90 мільйонів років. Гора складається з відкладень останнього періоду мезозойської ери, які сформувалися в чистих теплих морських водах з невеликих морських організмів з вапняним скелетом. У крейдяних породах знаходили залишки древніх морських організмів. Біля підніжжя скель знаходяться ковбані, ніші, малі і великі печери, а серед щебеню осипів можна зустріти кремій [1].

Скелі підіймаються на висоту більше 25 м. Деякі скелі за формою нагадують пальці або вітрила. На східній околиці оголення самотньо стоїть гора Меч.

Оголення і скелі повністю позбавлені рослинності. Рослинність зустрічається переважно представниками ксерофільних і

напівксерофільних видів, характерних для посушливої місцевості, лугову рослинність заплави невеличкої степової річки – притоки Казенного Торця. Тут ростуть: жовтець, конюшина, герань лугова тощо. У нішах скель зустрічаються гнізда стриживів.

Незважаючи на те, що село знаходиться зовсім поруч, місце це не дуже людне, хоча сільські тварини є невід'ємною частиною його пейзажу. Якщо піднятися вище за течією струмка, ми побачимо ставок, який дуже полюбляють місцеві дітлахи та гості села.

Археологами тут виявлена стоянка прадавньої людини, яку приваблювали розсипи кременів. В епоху неоліту такий кремій був головною сировиною, з якої прадавня людина виготовляла знаряддя виробництва та зброю [4].

Білокузьминівські стовпи виглядають дуже величаво. Навіть дивно, що всього в декількох кілометрах від міста є такі незвичайні, мальовничі місця.

Вони багато побачили на своєму шляху, тому легенди, загадки і таємниці оповиті навколо цього місця. Місцеві жителі Білокузьминівки досі переказують історії, що розповідали їм старці села.

У місцевих жителів є таке повір'я, що якщо незаміжня дівчина сама босою підійметься на скелю, то буде у неї незабаром наречений.

А ще селяни розповідали, що іноді біля скель ночами лунають крики, людська розмова, попри те, що на багато сотень метрів немає жодної живої душі.

Місцеву легенду про Стефана Босого знає кожен житель села. За розповідями старожилів Стефан Босий з'явився в наших краях приблизно 1905 році. Монах жив відлюдником в скелях, тому і видовбав собі у скелі нішу, витесав ліжко і підставку для ікон. Самотній мандрівник, який за чутками ходив босим і літом, і взимку, майже не з'являвся в селі. Але коли він молився і співав псалми на Білій Горі, то його було чути, навіть, у сусідні села. Говорять, що під час співу Стефана багато жителів сіл ставали на коліна і молилися Богові. Люди не знали звідки він, чи був Стефан відлюдником блаженним, або ченцем, але шанували його за святого, носили йому їжу і пожертвування.

1926-1928 роках почався антицерковний терор, атеїстична пропаганда стала набирати силу. У Білокузьминівських скелях, за розповідями очевидців, сталося диво: в келії Стефана була оновлена ікона Божої Матері, тобто із старої і потемнілої стала ясною і сяючою. Під час молитви Богородиця виходила з ніші і піднімалася над горою. У селі бурхливо обговорювалося це явище. В 1928-1929 роки до Білокузьминівки потягнулися хресні ходи. ченці, миряни, священнослужителі, ченці, миряни з селян і міських жителів їхали сюди з найближчих і далеких населених пунктів бречками, возами. Віддавали прикраси, несли хрести,

Пошук. Знахідки. Відкриття!

служили молебні. Знаючи, яким був рік і яка ідеологія грім грянув під зиму 1930 р. Бандити, можливо, з відома органів влади сильно побили проповідника, пограбували його келію [3].

Покалічений Стефан пішов мандрувати. Перед відходом він попрощався зі своїми «прихожанами». Печера Стефана Босого зберіглася на горі і до цього дня. Старожили говорять, що бандити забрали не усі скарби Стефана, що частину їх відлюдник заховав раніше тут в горах. Але і досі скарби так і не знайшли.

Висновок. Красиві, унікальні, цікаві, таємничі місця часто знаходяться зовсім поряд з нами. А ми іноді цього не помічаючи, шукаємо краси на стороні. Тому, дуже приємно знати, що твій рідний край має у своєму арсеналі не лише промислові заводи, шахти, але й таємничі і чаруючі подарунки природи.

Література

1. <http://konstrada.org.ua/bilokuzminivska/>
2. <http://ua-travelling.com>
3. <http://ukrgeo.org>
4. <http://www.kramatorskpost.com/2016/10/31/степан-босой-святой-или-юродивый/>
5. <http://etnodon.com/foto-belokuzminovka-melovaya-skala>

Бойко Софія

член гуртка «Основи учнівського самоврядування»

Науковий керівник **Бойко О. А.**

заступник директора ОПДЮТ

СТВОРЕННЯ КАТАЛОГУ ПЛЕЙКАСТІВ ЗАСОБАМИ MICROSOFT

Статтю присвячено детальному аналізу плейкастів. Розкрито проблеми, пов'язані з технологіями створення плейкастів. Розкрито методику створення каталогу плейкастів засобами Microsoft Office Word.

Ключові слова: он-лайн-листівка, плейкаст, вірусна листівка, технології створення плейкастів, каталог, веб-сторінка.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Бурхливий розвиток інформаційних технологій та їх широке використання в усіх галузях людської діяльності зумовили зміну й модифікацію звичних реалій у процесі їх відображення у віртуальному просторі. Прикладом цього є так звані вірусні листівки або плейкасти, що стрімко розвиваються в мережі Інтернет і являють собою поєднання слова, малюнку й музики. Поняття «плейкаст» увійшло в наше життя нещодавно, але дуже стрімко набрало популярності. Зараз в мережі Інтернет за допомогою пошукових систем можна знайти тисячі плейкастів на різноманітну тематику. Уміння

розпізнавати, використовувати, створювати вірусні листівки є необхідним для сучасної молоді.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Створення плейкстів є однією з найважливіших технологій розробки Інтернет ресурсів. Ця проблема знайшла свого відображення у науково-практичних дослідженнях Н. Інькової [5], М. Кузнецова [8]. Плейкаст – це веб-сторінка, яка поєднує вірші, фотографії, музику, анімацію. Веб-сторінка являє собою текстовий файл із розширення.htm або.html, який містить текстову інформацію і спеціальні команди – HTML-коди, – що визначають, у якому вигляді ця інформація буде відображатися у вікні браузера. Уся графічна, аудіо- і відеоінформація безпосередньо у Web-сторінку не входить і являє собою окремі файли з розширеннями .gif, .jpg (графіка), .mid, .mp3 (звук), .avi (відео). Якісний сайт, що містить велику кількість корисної інформації, є найкращою візитною карткою і комерційної фірми, і освітнього закладу, працюючи на них в будь-який час доби [5].

Формування цілей статті (постановка завдання). Мета статті – на основі детального аналізу плейкастів та технологій їх створення описати розроблений авторський каталог плейкастів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Був час, коли до свята або якоїсь події люди надсилали листівки близьким, знайомим, друзям, намагалися обрати найкрасивіші, бо отримання листівки викликало багато позитивних емоцій.

З приходом Інтернету звичка вітати одне одного листівками залишилася, тільки змінився її вигляд: із паперової листівка стала цифровою. І тепер ми надсилаємо листівки своїм друзям, рідним і близьким, знайомим у соціальних мережах та за допомогою електронної пошти.

Плейкаст або «вірусна листівка» – це поєднання в одне ціле віршів, фотографій, музики, анімації для отримання оригінальної листівки.

Поняття «вірусна листівка» походить від терміна «вірусна реклама», назва якої бере початок від швидкості розповсюдження реклами та взагалі інформації Інтернетом.

Вірусні листівки дають нам не тільки красу, творчість, бажання творити й ділитися своїм натхненням з друзями в соціальних мережах – вони можуть застосовуватися в начальній та виховній діяльності як наочність [8].

Кожна віртуальна листівка це веб-сторінка, яка містить малюнок в одному з найпопулярніших форматів (GIF, JPEG, PNG), музичний файл формату MP3 або WAV, анімацію та текстовий напис.

Створення й розробка плейкастів містить:

1. Затвердження первинного технічного завдання на розробку плейкасту.

Пошук. Знахідки. Відкриття!

2. Визначення структурної схеми плейкасту – розташування малюнку, музики, тексту.

3. Дизайн – створення графічних елементів макету плейкасту, стилів і елементів навігації.

4. Тестування й розміщення (за потреби) плейкасту в мережі Інтернет [6,3].

Вимоги до оформлення плейкастів:

- чіткість зображення;
- легкість читання тексту;
- відсутність помилок у тексті;
- відповідність звуку, картинки й тексту до теми плейкасту;
- вказані всі авторські ресурси;
- наявність коментарів.

Поняття вірусна листівка й плейкаст ми вважаємо тотожними.

Різні вірусні листівки можуть мати різну структуру – кількість малюнків та їх формати, внутрішню тематичну організацію, сукупність внутрішніх зв'язків. Спільною для всіх вірусних листівок є наявність у структурі веб-сторінки графічної, музичної й текстової інформації певної тематики. Кількість малюнків та наявність ефектів анімації визначаються темою й характером вірусної листівки [2].

На сьогодні чіткої класифікації вірусних листівок не існує, тому класифікувати вірусні листівки можна за значеннями різних властивостей.

Умовно можна виділити такі групи:

1. вітальні листівки;
2. гумористичні листівки;
3. листівки певної тематики.

Створення вірусної листівки починається зі створення інформаційної моделі веб-сторінки. Будь-яку вірусну листівку можна оцінити за двома параметрами: зміст та зовнішній вигляд. Спочатку необхідно вирішити, яку інформацію потрібно на ній розмістити.

Технології створення вірусних листівок можна розподілити на 2 види:

- автоматизоване створення вірусної листівки за допомогою он-лайн конструктора;
- створення вірусної листівки із використанням спеціалізованого програмного забезпечення [1].

Автоматизоване створення вірусної листівки за допомогою он-лайн конструктора

Можливість створювати плейкасти або вірусні листівки та організувати їх перегляд в автоматизованому режимі часто надається на серверах, що забезпечують хостинг. Наприклад, <http://www.playcast.ru>, mylivepage.com.

Playcast.ru – це безкоштовний он-лайн редактор для створення плейкастів або вірусних листівок, який на сьогодні є єдиним сайтом-конструктором для створення плейкастів.

Для роботи із цим редактором потрібно зробити наступне:

1. Зареєструватися на сайті <http://www.playcast.ru>.
2. Проаналізувати рекомендації з оформлення вірусних листівок або плейкастів.
3. Здійснити пошук матеріалів для плейкастів (зображення, невеликий текст, аудіозапис).
4. Ознайомитися з навчальним роликом.
5. Створити плейкаст.
6. Розмістити посилання на створений плейкаст у таблиці просування.
7. Опублікувати коментарі до будь-якої роботи учасника майстер-класу.
8. Написати відгук про перші враження роботи з плейкастом в коментарях до цього повідомлення [9].

Створення вірусної листівки із використанням спеціалізованого програмного забезпечення

Найпоширенішими візуальними редакторами для створення сайтів, веб-сторінок та плейкастів є *Frontpage* і *Dreamweaver*.

Програма Frontpage компанії Microsoft, на думку багатьох користувачів, є кращою на сьогодні. 80% сайтів в Інтернеті створено за допомогою цього пакету. Не дивлячись на те, що це програма зі значно розширеними можливостями, майже повна схожість її інтерфейсу з поширеним текстовим редактором Word дає можливість опанувати її легко й швидко. Редактор Frontpage містить великий набір шаблонів і майстрів для створення сайтів з різної тематики. Для форматування тексту можна використовувати всі можливості, передбачені в основному стандарті HTML, а так само застосовувати спеціальні динамічні ефекти й анімацію. Редактор має зручні інструменти для роботи з таблицями, убудовані засоби для обробки зображень; дає змогу легко розміщувати на сторінках різні мультимедіа-об'єкти: малюнки, відеофільми, анімацію, звукові фрагменти. Інтеграція з пакетом MS Office дає змогу відобразити на сторінках документи MS Word, таблиці й графіки MS Excel, динамічно отримувати дані з MS Access, засоби перевірки орфографії й десятки готових тем для оформлення сторінок сайту. У програмі Frontpage реалізована підтримка сучасних Web-технологій, таких, як каскадні таблиці стилів (CSS), динамічні ефекти (DHTML), фрейми, активні сторінки (ASP), елементи ACTIVEX і Java-апплети. Усі ці можливості дають змогу створювати за допомогою Frontpage повноцінні плейкасти [4].

Macromedia Dreamweaver – це універсальний засіб розробки

Пошук. Знахідки. Відкриття!

інтернет-додатків з легким для користувача інтерфейсом. Інтернет-додаток Macromedia Dreamweaver надає повну свободу у виборі платформи або використовуваних технологій, підтримує такі стандарти, як J2EE™, PHP і Microsoft.NET, працює на платформах Microsoft Windows® і Apple Macintosh®, а також уможливорює інтеграцію з поширеними інструментами (такими, як Macromedia Flash, Fireworks, Contribute, Microsoft Word і Excel).

Можливості Macromedia Dreamweaver дають змогу з легкістю створювати веб-сторінки та плейкасти [7]. У якості редакторів, що спрощують створення Web-сайтів, можна використовувати додатки Microsoft Office – Word, Excel, PowerPoint. При цьому користувач може не знати мову HTML і мати звичне середовище для оформлення документа – WYSIWYG (що бачу, те й отримую). Величезна кількість людей, що використовують Word у своїй повсякденній роботі, стають потенційними розробниками HTML-документів.

Висновки. Створити веб-сторінку у Word можна двома способами: за допомогою майстра або шаблону, або перетворивши існуючий документ Word на формат HTML. При цьому Word сам генерує теги HTML, хоча і не оптимальним чином.

Література

1. Глинський Я.М. Практикум з інформатики./ Я.М. Глинський – Львів: Підприємство Деол, 1998. – 168 с.
2. Гурский Д. Action Script 2: Программирование во Flash MX 2004./ Д. Гурский К: Издательская группа BHV, 2003. – 1088с.
3. Шапошников И.В. Самоучитель HTML 4./ И.В. Шапошников–СПб.: БХВ – Петербург, 2003. – 288 с.
4. Зелковец М. Принципы разработки программного обеспечения / М. Зелковец, А. Шоу, Д. Гэннон. – М.: Мир, 1982. – 386с.
5. Инькова Н. А. Создание Web-сайтов: Учебно-методическое пособие. – [Електроний ресурс]. – Режим доступу: <http://club-edu.tambov.ru/methodic/fio/p5.doc>
6. Коцюбинский А.О. Современный самоучитель работы в сети Интернет./ А.О. Коцюбинский, С.В. Грошев – М.: Триумф, 1997. – 400 с.
7. Кузнецов М. PHP 5. Практика создания Web-сайтов./ М., Кузнецов, И.Симдянов, С. Голышев – СПб.: БХВ-Петербург, 2005.– 960с.
8. [Електроний ресурс]. – Режим доступу: <http://baumanki.net/lectures/10-informatika-i-programmirovanie/366-teoreticheskie-osnovy-informatiki/4985-8-sozdanie-web-stranic-s-pomoschyu-word.html>.
9. [Електроний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.playcast.ru/?module=sections&menuItem=add>.

ДО ПРОБЛЕМИ ГЕНЕЗИ ДЕРЖАВИ

У статті розглянуто загальну характеристику основних теорій походження держави, визначено їх недоліки та акцентована увага на залежності виникнення уявлень щодо генезису держави від певної історичної епохи.

Ключові слова: держава, теорія, виникнення держави.

Постановка проблеми. Проблема виникнення держави залишається і, очевидно, тривалий час залишиться в науці дискусійною. По-перше, в основі цієї проблеми лежать різні ідейні історико-філософські погляди і течії. По-друге, історична й етнографічна науки дають усе нові знання про причини походження держави. Виникнення держави, її сутність, механізми функціонування є одними з найскладніших політологічних проблем, які важливі з точки зору розвитку суспільства і політичної системи в цілому. Це пов'язане з концентрацією у державі усього комплексу економічних, соціальних і політичних інтересів різних соціальних груп, а також суперечностей, що виникають між ними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Починаючи з давніх часів щодо питання виникнення держави розмірковували вчені та філософи – Аристотель, Платон, Епікур. В часи середньовіччя та Просвітництва дослідники – Фома Аквінський, Ж.-Ж. Руссо, К. Дюринг, Г. Спенсер по різному трактували це питання, виходячи з особливостей історичних епох. На сьогоднішній час питання досліджували багато політологів, юристів, спеціалістів з теорій держави та права – О. Скакун, С. Ківалов, Є. Білозьоров, Т. Пікуля та ін.

Метою статті є дослідження появи, трансформації в різну історичну добу, уявлень щодо походження держави та визначити їх недосконалість з точки зору сучасності.

Виклад основного матеріалу. Держава – це політична організація суспільства, що володіє суверенною владою й повноваженнями по керуванню територіально організованим населенням з метою виконання внутрішніх і зовнішніх функцій і, що встановлює загальнообов'язкові для всіх правила поведіння [1].

Згідно з писаною історією людства, перші держави виникли наприкінці IV – на початку III тисячоліття до н.е. Історична наука не має єдиної думки щодо причин виникнення держави, адже це складний та довгий процес.

Пошук. Знахідки. Відкриття!

У різні історичні епохи в поняття «держава» вкладали різний зміст, який формувалася в певних історичних умовах, під впливом релігійних, природно-кліматичних, техніко-економічних, демографічних, антропологічних, психологічних та інших чинників.

Саме тому існування певних ідей, які намагаються пояснити причини виникнення держави, безліч. В науці ці узагальненні припущення отримали назву – теорії.

Серед основних теорій походження держави можна виділити такі – теологічна, патріархальна, теорія договірної походження держави, органічна, психологічна, теорія насилля, іригаційна, класова теорії тощо.

Однією з найдавніших теорій походження держави є патріархальна теорія. Вона набула поширення в Давній Греції і рабовласницькому Римі. У витоків стояв Аристотель, який називав людину політичною твариною, яка вступає у відносини з людьми з метою виживання. Відбувається утворення сімей. Розвиток цих сімей у результаті розмноження призводить до створення селищ, їх об'єднання утворюють державу. Державна влада є продовженням батьківської влади в сім'ї, влади домовласника. Тобто, за висновками Аристотеля, держава – це найвища форма політичного спілкування людей, бо в основі її виникнення лежить природний потяг людей до взаємного спілкування [1].

Не відстає за давністю від патріархальної теорії й теорія договірної походження держави.

Згідно з поглядами грецького філософа Епікура, походження держави пояснюється укладанням суспільного договору – результату розумної волі народу, на основі якого відбулося добровільне об'єднання людей для кращого забезпечення волі і взаємних інтересів. Кожна людина мала природні, невідчужувані права, але в процесі розвитку людства права одних людей вступають у суперечність з правами інших і порядок у суспільстві порушується, виникає насильство. Тому люди домовилися встановити над собою інституцію – державу, яка відповідала б за додержання порядку, всезагальним інтересам та вимогам якої вони б підкорялися. Тобто, держава виникає внаслідок укладення людьми угоди між собою про свідоме самообмеження своєї свободи на користь загальних інтересів, спільного співіснування.

Наступним історичним періодом, якому ми завдячуємо виникненню нових концепцій в питанні генезису держави є період Середньовіччя. Цей період становлення ранньофеодальних монархій, панування в суспільстві церкви, зрощення світського та релігійного життя, було відображено в теологічній теорії, яка пояснює походження держави волею Бога, відстоює її недоторканність, залежність від релігії, закликає до підкорення всіх державній владі. Ця теорія була дуже зручним знаряддям пропаганди в той час, адже теоретично обґрунтовувала існування необмеженої влади

монарха, найбільш реакційних державних режимів, виправдання того, що будь-яке посягання на державу приречене на невдачу, оскільки влада вкладена в руки правителя Богом і покликана захищати благо всіх [5].

В цей період отримала друге дихання й патріархальна теорія, яка виправдовує необмежену владу монарха, але витік її вона вбачала у тих формах сім'ї, де існувала необмежена влада глави сім'ї, патріарха.

Поступово в суспільстві настає перехід від традиційного до індустріального суспільства, тобто епоха Просвітництва, інтелектуальні представники якої проповідували соціальну та політичну емансипацію третього стану (міщан і селян); встановлення «царства розуму», заснованого на природному рівноправ'ї людей, політичній свободі і громадянській рівності; ставили за мету поширення знань: дати народу освіту і «просвітити» монархів відносно змісту «істинного» людського суспільства.

Саме у цей час почалось переосмислення поглядів на походження держави, яке дало нам наступні теорії. Так, договірну теорію використовували для обґрунтування ідеї народного суверенітету в епоху Просвітництва (Ж.-Ж. Руссо, О. Радищев), конституційної монархії (Дж. Локк), права народів на насильницьку зміну державного устрою, який порушує природні права [2].

Іригаційна теорія Віттфогеля пояснює, що передумовою ранньої державності був перехід до іригаційного землеробства, для чого необхідні були жорстке централізоване управління і підпорядкування. Його впровадження не тільки сприяло зростанню обсягу сільськогосподарської продукції, а ще й створювало необхідні організаційні умови розгалуженого державного апарату. До того ж, держава спирається на бюрократичний апарат і придушує будь-які прояви приватновласницьких тенденцій [5].

У працях К. Дюрінга, Л. Гумпловича, К. Каутського була представлена теорія насилля. Її зміст полягає в тому, що виникнення приватної власності, класів і держави є результатом внутрішнього і зовнішнього насильства, тобто шляхом прямої політичної дії, тобто головна причина виникнення держави – завоювання, насильство, поневолення одних племен іншими. Для закріплення влади переможця над завойованими народами й утворюється держава. Насильство розглядається як глобальне, а не локальне явище, що не тільки породжує правлячих і тих, якими правлять, а й має соціально-економічні наслідки, тобто може привести до рабства, рабство – до виникнення приватної власності, а з приватною власністю пов'язується перехід від кочового до осілого способу життя. При цьому зароджується державна влада, яка спирається на фізичну силу [2].

Для цієї епохи характерно й виникнення органічної теорії Г. Спенсера, що порівнював суспільство з біологічним організмом. У

Пошук. Знахідки. Відкриття!

розвитку суспільства виявляються загальні закономірності, притаманні всім живим організмам (зростання і ускладнення функцій організму, взаємозв'язок їх окремих частин, їх диференціація). У державі всі її частини виконують певні функції: уряд – функції мозку; нижчі класи реалізують внутрішні функції, займаються землеробством, скотарством, забезпечують життєдіяльність суспільства; існує спеціальна розподільча система – торгівля, транспорт, засоби зв'язку; панівні класи відповідають за зовнішні функції (забезпечення оборони). Держава виникає внаслідок наступальних і оборонних війн одних суспільств проти інших. Спочатку обов'язком держави стає захист суспільства від зовнішніх і внутрішніх ворогів. Потім основне своє завдання влада починає вбачати у забезпеченні благополуччя всього суспільства [3].

Найпоширеною теорією походження держави в к.19 ст. стає матеріалістична (класову) теорія, основні положення якої викладені у творах К. Маркса і Ф. Енгельса, а потім в роботах Г. Плеханова, В.І. Леніна. Класова концепція виходить з того, що держава виникла перш за все в силу економічних причин: суспільного поділу праці, появи надлишкового продукту і приватної власності, а потім розколу суспільства на класи з протилежними економічними інтересами. Виникла потреба у владному органі, здатному забезпечувати перевагу інтересів одних членів суспільства в протизагаду інтересам інших. Тому суспільство, що складається з економічно нерівних соціальних шарів, породжує особливу організацію, що підтримуючи інтереси імущих, стримує протизагаду залежної частини суспільства. Такою особливою організацією стала держава. У матеріалістичній теорії держава не нав'язується суспільству ззовні, а виникає на основі природного розвитку самого суспільства [4].

Матеріалістична теорія виділяє три основні форми виникнення держави: афінську, римську і німецьку.

– афінська форма – класична. Держава виникає безпосередньо і переважно з класових протизагаду, виникаючих всередині суспільства;

– римська форма відрізняється тим, що родове суспільство перетворюється в замкнуту аристократію, ізольовану від численної і безправної плебейської маси. Перемога останніх підриває родовий лад, на руїнах якого виникає держава;

– німецька форма – держава виникає як результат завоювання великих територій для держави над який родовий лад не дає ні яких засобів впливу [3].

Психологічна теорія, представником якої є Л.В. Петражицький, визначає суспільство і державу як суму психічних взаємодій людей і їхніх різних об'єднань. Суть даної теорії складається у ствердженні психологічної потреби людини жити в рамках організованого співтовариства, а також у почутті необхідності колективної взаємодії.

Говорячи про природні потреби суспільства у визначеній організації, представники психологічної теорії вважають, що суспільство і держава є наслідок психологічних закономірностей розвитку людини [6].

Отже, на основі проведеного аналізу основних теорій походження виникнення держави можна зазначити, що не можливо визначити якусь одну правильну, бо істотні розбіжності в світоглядах авторів різних історичних епох, їх докази, переконання, які протягом століть піддавались захопленню чи критиці, не можливо на сьогодні спростувати, надавши стовідсоткові докази на користь якійсь одній концепції, через брак абсолютного знання з цієї проблеми. Так, патріархатна теорія, привертаючи увагу до соціальної цінності такого поняття, як сім'я, і можливості встановлення єдиного суспільного порядку внаслідок підкорення «волі батьків», в той же час не дає відповіді на питання щодо причин постійних конфліктів між народами, встановлення жорстких режимів, прийняття несправедливих законів. Теорія суспільного договору, не зважаючи на досить демократичні засади, не в змозі пояснити походження держави у різних народів світу. Теологічна теорія відображала деякі об'єктивні реалії того часу, але наукового характеру вона не мала, зумовлювалася релігійною свідомістю людей і орієнтувалася на рівень знань про суспільство, що існував тоді, та закономірності його розвитку. Недосканалість іригаційної теорії проявляється в тому, що вона пояснює виникнення держави в регіонах з жарким кліматом і не пояснює особливостей процесу державотворення в інших регіонах. Що стосується психологічної теорії, то спроба звести все громадське життя до психологічної взаємодії людей, пояснити життя суспільства і держави загальними законами психології – таке ж перебільшення, як і всі інші уявлення про суспільство і державу. Органічна теорія дає поверхове, ненаукове пояснення генезису держави, не заглиблюючись у сутність цього процесу, а теологічна ж теорія взагалі виправдовує існування абсолютизму та порушень прав людей.

Висновки. За результатами проведеного дослідження дотримуємось матеріалістичної теорії за афінської форми, бо вона, на наш погляд, є найбільш реалістичною та підтвердженою фактами, такими як:

- по-перше, держава, як на мене, виникає на основі природного розвитку суспільства пов'язаного з розкладанням первісного суспільства та виникненням соціального розшарування суспільства;
- по-друге, генезис держави не нав'язується ззовні;
- по-третє, економічний чинник, покладений в основу даної теорії, може краще пояснити суспільні явища, ніж інші чинники – психологічні, біологічні, моральні, етнічні, хоча й вони повинні враховуватися.

Література

1. Скакун О.Ф. Теорія держави і права// <http://politics.ellib.org.ua>.

Пошук. Знахідки. Відкриття!

2. Теорія держави і права: підручник
https://pidruchniki.com/70606/pravo/teoriya_derzhavi_i_prava.

3. Правознавство: основи держави і права: підручник
<https://stud.com.ua/62741/pravo/pravoznav>.

4. Крестовська Н.М. Теорія держави і права: підручник
<http://studies.in.ua/ru/krestovska-nm-teorja-derzhavi-prava.html>.

5. Беспалько В.Г. Проблеми теорії держави і права: курс
<http://pravolib.pp.ua/kurs-problemyi-teorii-gosudarstva.html>.

Гнідина Вероніка

вихованка гуртка «Українська мова»

науковий керівник: **Сушко О. І.**

канд. філол. наук, доцент,

керівник гуртка «Українська мова»

**ПРОРОЧИЙ ЗАПАЛ АФОРИСТИЧНОЇ ДУМКИ
ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

У статті доведено важливість соціально-побутової та національної лірики, де простежується безмежна любов до України, пророчі думки і погляди письменника, турбота про майбутнє батьківщини. Виражаючи у своїх поезіях корінні національні і соціальні інтереси українського народу засобами мови, Т. Шевченко стає виразником і захисником його інтересів.

Виявлено, що творчість Т. Шевченка пробуджує в нас велику милосердну любов до людини і великий неповторний гнів до несправедливості й зла.

Ключові слова: *Україна, національні інтереси, християнський ідеал людини, українська афористика, фразеологічні одиниці, духовно-моральні цінності.*

Актуалізація проблеми. Людина у своїй мовній діяльності не тільки передає інформацію про довкілля, а й висловлює при цьому своє ставлення до всього, що нею сприймається. Важливим чинником кодування різних мислительних операцій є фразеологія, оскільки фразеологічні одиниці спроможні поміщати в невеликі слівні форми глибокі й потужні погляди людини на різні аспекти світовідчуття.

Фразеологія української мови незмінно привертає увагу науковців, які розглядають її то в широкому, то у вузькому розумінні. Ми підтримуємо думку тих науковців, які до царини фразеології долучають приказки, прислів'я та афоризми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання афористики викликають помітну зацікавленість учених-фразеологів, бо є ще досі малодослідженим феноменом мислительної діяльності людини засобами мови.

Серед нових і актуальних у мовознавстві досліджень постає проблема виділення в мовній системі пареміологічного рівня, що охоплює дві великі мовні групи: власне паремії та афоризми. Визначення характерних ознак афоризмів, їх семантичного спрямування й функціональних особливостей дозволяє розглядати в межах фразеології сталі словесні формули, яким притаманний повчальний колорит.

Стійкі одиниці пареміології (прислів'я, приказки) й афоризми традиційно розглядаються у фразеологічній системі як українськими (Ю.Ф. Прадідо, Л.Г. Скрипник, В.Д. Ужченком), так і зарубіжними (В.Л. Архангельським, В.В. Виноградовим, О.В. Куніним, І.І. Чернишовою та ін.) мовознавцями.

Дослідження з проблем афористики в останні десятиріччя проводяться переважно у двох напрямках: 1) набуття афористикою статусу самостійної науки про мову (О.І. Зикова, Є.Ю. Юрков, Є.І. Шейгал); 2) залучення афористичних висловів до фразеології. Наше дослідження проведено в контексті залучення афоризмів до фразеологічної системи мови на підставі метафоричності висловленої думки та сталої синтаксичної структури цієї мовної формули.

Метою статті є власне паремії й афористичні вислови, які виступають максимально близькими мовними утвореннями, різниця між якими полягає в авторстві.

Мета дослідження вирішує ряд **завдань**:

- охарактеризувати різні варіації афоризмів, прислів'їв, приказок, фразеологізмів у творчості Т. Шевченка;
- на основі окремих художніх творів Т. Шевченка засобами афористичних висловів формувати людину майбутнього.

У працях науковців помічаємо різні варіації визначення афоризму. Тому за основу беремо визначення, сформульоване Я. Бараном, на думку якого афоризм – це «це оригінальна закінчена думка, сформульована в лаконічній текстовій формі і повторювана через деякий час іншими людьми.

По суті, афоризм являє собою щось схоже з прислів'ям. Прислів'я, хіба що, є продуктом народної творчості, а афоризм завжди має конкретного автора» [1, 32с.].

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Українська афористика є багатим джерелом мудрості нашого народу, духовною скарбницею, у якій зберігаємо й своє ставлення до діяльності видатних постатей, і до взаємин між людьми різних соціальних прошарків, і до шляхів побудови власної держави, і до співпраці українців зі своїми сусідами як в Україні, так і за її межами.

Пошук. Знахідки. Відкриття!

Афоризмом називають дисципліновану думку, яка пройшла вишкіл серйозної інтелектуальної культури, оскільки здатність образно й лаконічно звертати увагу широкого загалу на найістотніші характеристики довкілля властива глибоко освіченій людині. У цьому аспекті можемо лише здогадуватися, скільки важливих ідей, креативних поглядів на ті чи ті виклики часу не дійшли до людства тільки через те, що були незграбно втиснуті в громіздкі, обтяжені зайвими словами, речення.

Афористичний вислів – це насамперед витвір інтелектуальної майстерності наших співвітчизників, це також певний спосіб осмислення нашого минулого. А ще – це полеміка з сьогоденням, апеляція до майбутнього, а в деяких випадках – навіть пророцтво.

Нашу дослідницьку увагу привертає власне остання характеристика афоризмів, оскільки вже сама категорія *пророцтво* вирізняється особливістю лексичного значення. У «Словнику української мови» визначення пророцтва подано, зокрема, так: передбачення наперед того, що відбудеться, трапиться... [2, с.273].

Кожна людина у своєму житті намагається хоч раз зазирнути в майбутнє своє чи своєї держави. Є цілі народи, які у важливі періоди свого становлення звертаються до мислителів, щоб передбачити наслідки прийняття важливих рішень. Для нас таким національним мислителем є Тарас Григорович Шевченко. Він, як слушно зауважив Євген Сверстюк, прийшов зі своїми геніальними творами саме тоді, коли «знедоленому безправному українському народові потрібен був великий муж, що мав би відвагу говорити один за всіх. Потрібен був речник, новий Боян, патріарх, подвижник, пророк.. Він бачив те, чого не хотіли та й не могли бачити інші, і сміливо говорив до свого народу, опираючись на авторитет Божого слова» [4, с.30]. Тому сьогодні апелюємо до низки афористичних думок Тараса Шевченка, щоб дати собі відповіді на питання, які є для нашого народу вкрай складними, бо великий поет-пророк несе християнський ідеал людини, яка живе в гармонії з навколишнім світом, духовно-моральні погляди якої полягають у тому, щоб жити за Божим законом:

Його пророчії слова
Одвічну совість нашу будять,
Пересторогою звучать:

«Ви схаменіться, будьте люди» [7, с.267].

Звідси зрозуміла боротьба Шевченка зі свавіллям сильних світу й несприйняття тих, хто втрачає подобу Божу.

Прикро усвідомлювати, що сьогодні як ніколи актуально звучить своєрідним символом застороги проти зла думка поета:

Схаменіться, недолуди,
Діти юродиві!
Подивіться на рай тихий,

На свою країну,
Полюбіте щирим серцем
Велику руїну («І мертвим, і живим...») [7, с.266].

Творчість Т.Г. Шевченка є тісним поєднанням добра і правди. Він був сіячем духовних цінностей нашого народу, привертаючи увагу до ганебних проявів зради, посіпацтва, людської захланності в бажанні забрати собі чужі цінності, державу, мову, пихатості, тобто всього того, що знецінює людину:

У всякого своя доля
І свій шлях широкий,
Той мурує, той руйнує,
Той неситим оком
За край світа зазирає,
Чи нема країни,
Щоб загарбать і з собою
Взять у домовину («Сон») [7, с.188].

У наш складний час усе частіше дослухаємося до думок Кобзаря, закодованих в афоризмах. Вони допомагають нам і тоді, коли порівнюємо сучасну Україну з тою, яку змальовував Тарас Григорович, і, на жаль, помічаємо деякі прикрі паралелі, і тоді, коли звичайні українці захищають кордони нашої держави на Сході, і тоді, коли докладаємо чимало своїх зусиль, щоб жити в країні, про яку так мріяв наш поет, вірячи, що:

Лукавих, нечестивих
І слід пропадає,
Як той попіл, над землею
Вітер розмахає.
І не встануть з праведними
Злії з домовини.

Діла добрих обновляться,
Діла злих загинуть («Давидові псалми») [7, с.274].

Вічні й пророчі слова Тараса Шевченка сповнені переконливого оптимізму, який майже через дві сотні років передається й нашому поколінню. Тому переконані в тому, що, незважаючи на різні виклики життя, подолаємо всі негаразди. І віримо, як вірив поет, що:

Наша дума, наша пісня
Не вмре, не загине...
От де, люде, наша слава,
Слава України! («До Основ'яненка») [7, с.49].

Висновки. Отже, афоризми творів Тараса Григоровича Шевченка ще раз підтверджують думку про те, що жоден народ не може собі призначити чи обрати пророка, бо пророк не тільки передбачає майбутнє, але й радиться перед цим з Богом, пропонуючи суспільству духовно-

Пошук. Знахідки. Відкриття!

моральні цінності. Це під силу людині, яка любить свій народ і землю, на якій живе. Таким був поет Тарас Шевченко. І таким є для нас пророк Тарас Шевченко, віщі послання якого до прийдешніх поколінь живуть у глибоких афористичних висловах.

У перспективі дослідження – подальше вивчення афоризмів у творчості Т.Г. Шевченка.

Література

1. Баран Я.А. Фразеологія у системі мови: Автореф. дис.... докт. філол. наук.: 10.02.15 / Прикарпатський ун-т. Івано-Франківськ, 1998. – 32 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Відп. ред. В.Т. Бусел. К.: Ірпінь, ВТФ: Перун, 2002. – 1428 с.
3. Голубовська І.О. Паремії як відбиття ціннісних пріоритетів етнічної спільності (на матеріалі української, російської, англійської та китайської мов) // Мовознавство. – 2004. – №2-3. – С. 66-74.
4. Сверстюк Є. Шевченко і час. – К.: Воскресіння, 1996. – 158 с.
5. Скрипник Л.Г. Фразеологія української мови. – К.: Наукова думка, 1973. – 280 с.
6. Ужченко В.Д. Народження і життя фразеологізму. – К.: Радянська школа, 1988. – 279 с.
7. Шевченко Т.Г. Кобзар. – К.: Радянська школа, 1983. – 608 с.

Задніпровська Альона

член гуртка «Рідний край»

Науковий керівник: **Бурлачка М. С.**,

керівник гуртка «Рідний край»

НЕ СХОЖИЙ НА ІНШИХ

Стаття присвячена аналізу життя та творчої діяльності видатного українського композитора, диригента та піаніста Сергія Сергійовича Прокоф'єва.

Ключові слова: композитор, музика, ноти, талант, унікальність, невизнаний геній.

Постановка проблеми: довести, що український побут, культура, народна музика сприяли формуванню таланту видатного композитора та популяризації українського етносу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій: творчістю композитора цікавились в період ХХ століття і до сьогодні. Його неординарність творчості досліджували І. Нест'єв, І. Мартинов. Сучасний дослідник І.Г. Вишневецький акцентував увагу на неформальність С. Прокоф'єва, унікальність звучання його музики.

Мета роботи: дослідити неповторність музики Сергія Сергійовича та ретронсляцію ній української культури.

Виклад основного матеріалу. «Метою в моєму житті завжди були пошуки оригінального, своєї музичної мови. Я ненавиджу наслідування, я ненавиджу побиті прийоми...» [4] С. Прокоф'єв. Сергій Прокоф'єв – один із найяскравіших талантів у світі музики, чие ім'я знаходиться на вершині списку найбільш виконуваних композиторів ХХ століття. Ім'я цього неперевершеного майстра тісно пов'язане з багатьма країнами світу, але народився він в Україні, про що ніколи не забував і чим пишався. Не випадково саме в нашій країні 2011 рік був оголошений роком Прокоф'єва.

Народився 23 квітня 1891 року в маєтку Сонцівка Бахмутського повіту Катеринославської губернії (нині село Красне, Донецької області). Для простого хлопчика, народженого в невеликому українському селі справжнім потрясінням стало відвідування оперного театру в Москві, де почув опери «Фауст» Шарля Гуно, «Князь Ігор» Олександра Бородіна і побачив «Сплячу красуню» Петра Чайковського. У рідне село, де його батько служив управителем у поміщицькому маєтку, Прокоф'єв повернувся вже іншою людиною. У нього з'явилася мета в житті. Хлопчик серйозно захопився музикою, в чому відразу ж отримав цілковиту підтримку від батьків. У десять років майбутній композитор написав свій перший, цілком гідний музичний твір.

У віці 13 років вступив до Петербурзької консерваторії, до якої його готував Рейнгольд Глієр, займаючись з Прокоф'євим фортепіано, імпровізацією, теорією композиції, гармонією, а також він допоміг написати оперу «Бенкет під час чуми» [2].

З тієї пори Прокоф'єв лише влітку відвідував Сонцівку, де сформувалася його діяльна, сильна натура, в якій уже в ранню пору вгадувався геній. Формуванню юного Прокоф'єва в Сонцовці сприяла також загальна простора і вільна атмосфера селянського буття. Йй він зобов'язаний такими рисами як життєрадісність, безпосередність, схильність до гумору і впевненість у собі. Саме ці якості допоможуть Прокоф'єву йти обраною творчою дорогою, на противагу усім негативним ставленням до його пошуків, які час від часу виникали і висловлювалися як у частини критиків, побратимів по цеху – композиторів.

1909 року Сергій Прокоф'єв закінчив консерваторію як композитор із посередніми оцінками (головним чином через творчі непорозуміння з професурою, що дотримувалася академічного напрямку в музиці) і продовжив навчатися у консерваторії як піаніст. Коли ж у 1913 році вийшов Другий фортепіанний концерт Прокоф'єва, в навколomuзичному середовищі вибухнув справжній скандал. У чому тільки не звинувачували молодого композитора: «у фортепіанному кубізмі і футуризмі», у відсутності смаку, у непотрібному новаторстві. «Такий концерт нам вдома і кішки показати можуть», – писали деякі критики [4].

Пошук. Знахідки. Відкриття!

1914 року закінчив консерваторію як піаніст зі своїм 1-м концертом для фортепіано з оркестром, отримавши найвищу оцінку та гран-прі – рояль. У консерваторські роки Прокоф'єв також займався диригуванням, зав'язав дружні стосунки з Н. Мясковським.

У 1914–1918 роках багато концертував у Москві, Петрограді, інших містах Російської імперії. Музика Прокоф'єва стала предметом запеклих дискусій у музичних колах. Для його ранніх творів характерні антиромантичність, часто – жорсткозвучність, пронизана дисонансами, дуже енергійна в ритмічному плані. Найпомітніші в цей період – балет «Казка про блазня...» (1915), опера «Гравець» за однойменним романом декілька інструментальних концертів і сонат, Скіфська сюїта (1915), яку публіка сприйняла як прояв музичного екстремізму, і кантата «Семеро їх» (1917). Один із шедеврів раннього Прокоф'єва – його «Класична симфонія» (1917), зразок «нової простоти»: нею композитор мовби продемонстрував критикам своє блискуче володіння неокласичним стилем.

З початком Першої світової композитор повернувся на Батьківщину, продовжувуючи плідно працювати. Він пише фортепіанний цикл «Сарказми», вокальну казку «Гидке каченя», оперу «Гравець». Відбулася прем'єра «Скіфської сюїти» в Петербурзі, де обурена «варваризмами» російська публіка також сприйняла в штики твір Прокоф'єва.

У 1918 році, в самий розпал революційних подій, Сергій Сергійович приймає доленосне рішення емігрувати і переїжджає до Сполучених Штатів, де провів чотири концертних сезони і дав більше 50 концертів. Ним були виконані твори Баха, Бетховена, Шумана, Шопена, Брамса. Він пише в своєму щоденнику: «Їхати в Америку! Звичайно! Тут – закисання, там – життя ключем, тут – різанина і дикість, там – культурне життя, тут – жалюгідні концерти в Кисловодську, там – Нью-Йорк, Чикаго. Коливань немає. Навесні я їду. Хоч би Америка не відчувала ворожнечі до сепаратних росіян! І ось під цим прапором я зустрів Новий рік. Невже він провалить мої бажання?» [4]. Видатне виконання творів різних композиторів дозволило деяким сучасникам тоді заявити про те, що якби Прокоф'єв ніколи б навіть не написав жодної ноти, він все рівно завоював би популярність як піаніст і, можливо, як диригент. Всі фарби веселки входять в його палітру, чудова наспівна інтонація, багата техніка і почуття ритму. І разом з тим він володіє здібністю передавати нищівне у своїй могутності почуття сили.

Але за кордоном його музику сприймали неоднозначно. Американська критика писала, що він представник нової школи фортепіанної музики і фортепіанної гри. Саме в цей період були створені дивовижної краси Третя симфонія, балет «Блудний син», Четвертий та П'ятий фортепіанні концерти.

Були і справжні успіхи на концертному ниві: в 1921 р. Дягілев ставить в Парижі «Казку про шута». У США написана і поставлена опера, що йде сьогодні на багатьох сценах світу, – «Любов до трьох апельсинів». Він спілкується з Сергієм Рахманіновим, Пабло Пікассо, Анрі Матіссом. При цьому Сергій Прокоф'єв з-за кордону не втомлюється стежити за подіями, що відбуваються на його Батьківщині. Бути народженим та до 13 років жити на Донеччині, називати себе «степним хлопчиком» та «уродженцем України», шукати в еміграції «рідний ландшафт», він постійно звертався у творчості до української теми [5]. У 1927 р. Прокоф'єв гастролює в СРСР і захоплений як теплим прийомом, так і загальною атмосферою оптимізму та ентузіазму, через що ще тричі приїжджав з концертами. І у 1936 році він разом з дружиною-іспанкою Ліною Кодіна, синами переїздить до СРСР... Головною офіційною причиною повернення композитора вважається туга за батьківщиною («Я маю знову вжитися в атмосферу рідної землі. Я маю знову бачити справжні зиму і весну, що спалахує миттєво. У вухах моїх має звучати російська мова, я повинен говорити з людьми моєї плоти й крові, аби вони повернули мені те, чого мені тут бракує, — свої пісні, мої пісні. Тут я втрачаю сили. Мені загрожує небезпека загинути від академізму» – писав Прокоф'єв) [4]. Так, спогади про землю, де народився Прокоф'єв, і музику, яку він чув, луною відгукнулися у балеті «На Дніпрі», який було поставлено в Парижі в театрі Гранд-опера (16 грудня 1932 р.) видатним хореографом, українцем за походженням, Сержем Лифарем. Примітно, що в паризькій постановці Дніпро було перейменовано на свою давню назву – Борисфен. Один із своїх романсів Прокоф'єв присвятив землі, де народився, й там є такі слова: **«Золотая Украина – край мой хлебородный. За тебя немало крови пролито народной!»** [4].

Окрім того, на думку музикознавців, характерною рисою Прокоф'єва було бажання бути першим, яке виявлялося в усіх сферах його діяльності, бо в Європі на той час найбільшу славу композиторів та піаністів мали С.Рахманінов та І. Стравінський, тоді як після успішних гастролей у СРСР Прокоф'єв мав усі шанси бути недосяжним лідером. Тут композитор дійсно стає постаттю першої величини, але йому доводиться йти на компроміси ідеологічного порядку. Такими поступками радянської творчої програмі були і кантата «До двадцятиріччя Жовтня», і опера «Семен Котко» за повістю С. Катаєва «Я син трудового народу». «Скіфська сюїта», що нав'язана степовими пейзажами Дикого поля, балет «На Дніпрі» (у французькій постановці – «Борисфен»), хор «Золота Україна», донбаський сюжет «Семена Котка» – лише частина творів, тематично пов'язаних з Україною.

1938-го Прокоф'єв здійснює останні гастролі до Європи і США, які відбуваються з блискучим успіхом, зокрема Прокоф'єву пропонують

Пошук. Знахідки. Відкриття!

вигідний контракт у Голлівуді, від якого, однак, композитор відмовився [2].

Німецько-радянська війна накидає похмурі відтінки на музику цього сонячного композитора, і стан тривоги, колючі й агресивні епізоди відрізняють і П'яту, Шосту симфонії, і Сьому, Восьму фортепіанні сонати. Він створює грандіозну героїко-патріотичну оперу-епопею «Війна і мир» по роману Л. Толстого, з режисером С. Ейзенштейном працює над історичним фільмом «Іван Грозний». Композитор пише музику й до кінофільму Ігоря Савченка «Партизани в степах України» (1942 р.), де використовує тексти українською мовою, а мелодика перейнята інтонаціями українського фольклору. На жаль, фільм, виробництва Київської кіностудії на екран не вийшов. Тоді ж Сергій Прокоф'єв створив музику до кінострічки «Котовський» – «про героя боротьби з німецької окупації на Україну в 1918 році» (коментар самого композитора). Провідна музична тема цієї стрічки заснована на мелодії української пісні «Ой ти, Галю» [1].

У 1948 р. композитор потрапляє під «Жданівські» ідеологічні чистки, зокрема Прокоф'єв фігурує у славнозвісній Постанові ВКП(б) «Об опере «Великая дружба» В. Мурадели» (10 лютого 1948). Секретним наказом Комітету у справах мистецтва ряд творів Прокоф'єва було заборонено. Відповідаючи, композитор у дусі епохи висловлює «подяку партії за чіткі вказівки, ухвали, що допомагають у пошуках музичної мови, зрозумілої й близької нашому народові, гідного нашого народу і нашої великої країни». Втім, особисто Й. Сталін дуже скоро зняв цю заборону. Однак цькування, яким піддався Прокоф'єв, сильно підірвало його здоров'я. У цей же час, його першу дружину Ліну Прокоф'єву, іспанку за походженням, заарештовують за звинуваченням у шпигунстві, засуджують до 20 років таборів і засилають до Воркути. За свідченням в'язня ГУЛАГу Євгена Таратути, Ліна Іванівна отримувала листи тільки від своїх синів [1].

Наслідком ідеологічного цькування, поступкою режиму, з'являються опера за повістю Б. Польового «Повість про справжню людину», ораторія «На варті миру». Але в радянський період (практично за двадцять років) з'являються один за іншим чудові твори – балет «Ромео і Джульєтта», «Іван Грозний», комічна опера «Дуенья», опера «Війна і мир», 7-ма симфонія (1952, остання Сталінська премія).

Повернення Прокоф'єва до СРСР призводить до різкого стилістичного зламу у творчості в бік, більшої доступності, виразності та класичної строгості музичної мови. Змінюється і образність музики Прокоф'єва. Так, згідно з влучним (і цілком об'єктивним) спостереженням композитора С.М. Слонімського, у центрі симфоній Прокоф'єва стоїть людина, а починаючи з П'ятої симфонії (1944) – радянська людина [5].

Помер С. Прокоф'єв в один день зі Сталіним – 5 березня 1953 року, через що для радянської спільноти смерть композитора довгий час була затьмарена скорботою, пов'язаною із втратою радянського вождя. Похований у Москві на Новодівочому цвинтарі [2].

Зі свого 61 року – 13 він прожив на Донеччині (щороку повертаючись сюди на канікули до повноліття), ще 18 – в еміграції. У Росії – царській і радянській – трохи менше половини життя. Говорив і писав російською, але подекуди замінював на письмі російське «и» українським «і» і пам'ятав донбаський суржик (про це згадується в зв'язку з історією написання «Семена Котка») [5].

Як і багато інших видатних особистостей, Сергій Сергійович мав дуже непростий характер, а його творчість і досі викликає палкі дискусії серед фахівців і любителів музики. Прокоф'єв вражав людей, які його знали, надзвичайною для композитора зібраністю, цілеспрямованістю, іноді навіть різкістю. Прокоф'єва називали «варваром» за сміливі музичні знахідки і часто критикували - але композитор наполегливо продовжував працювати в своєму ключі. Творчість Прокоф'єва охопила всі жанри музичного мистецтва. У повному списку творів композитора не є забутим жоден з музичних жанрів: 7 опер, 7 балетів, 7 симфоній, 9 інструментальних концертів і 9 фортепіанних сонат, кантати ораторії, камерні ансамблі, близько 120-и п'єс для фортепіано, 60 пісень і романсів, музика до кінофільмів та драматичних вистав [1].

На знак вшанування пам'яті відомого українця, у 1991 році на його батьківщині – в селі Червоному Красноармійського району Донецької області в будівлі колишньої сільської школи, де викладала мати композитора, був відкритий Музей Сергія Прокоф'єва. Там же було встановлено пам'ятник композитору. У 1991 році в зв'язку зі столітнім ювілеєм від дня народження С. Прокоф'єва була випущена пам'ятна монета СРСР [2].

Ім'ям Сергія Прокоф'єва названі Северодонецьке обласне музичне училище, Донецька державна музична академія, Симфонічний оркестр імені Прокоф'єва Донецької обласної філармонії. У 2012 році відкрито міжнародний аеропорт імені Сергія Прокоф'єва в місті Донецьку.

Висновок: Отже, досліджуючи життєвий і творчий шлях всевітньо відомого композитора, можна зробити висновок, що дійсно на формування його як видатної особистості вплинули український побут, культура, природа, менталітет. Відбиток всього цього можна почути у багатьох його творах, а особливо проявилось під час туги за Батьківщиною – в еміграції. Неординарність, новизна у написанні музичних творів, волелюбність, незламність щодо критики, риси сформовані ще на Донбасі, сприяли популяризації, ретрансляції української культури у світове музичне надбання.

Література

1. Сергій Прокоф'єв – всесвітньо відомий український композитор»// <http://heroes.profi-forex.org/ua/prokofyev-sergij-sergijovich>.
2. Прокоф'єв С.С. Автобіографія. М., 1982. — 600 с.// <https://www.twirpx.com/file/610020/>.
3. «Сергій Прокоф'єв. Щоденник» // <http://magazines.russ.ru/km/2003/3/vishnevecky.html>
4. «Про шкоду Прокоф'єва для незалежності України»// <https://life.pravda.com.ua/columns/2016/08/26/217145/>
5. «Сергій Сергійович Прокоф'єв»\ \ https://uk.wikipedia.org/wiki/Прокоф'єв_Сергій_Сергійович

Казьбан Ганна

член гуртка «Літературна творчість»

Науковий керівник: **Жижченко Л. Б.**

канд. філол. наук, доцент,

керівник гуртка «Літературна творчість»

ЛІТЕРАТУРНО-ЕСТЕТИЧНА СВОЄРІДНІСТЬ ЩОДЕННИКА Т. ШЕВЧЕНКА

У статті досліджено проблематику щоденника Т. Шевченка. Проаналізовано текст твору, образи, концептуальні засади, часопростір. Висвітлено значення щоденника для розуміння літературно-естетичних поглядів поета.

Ключові слова: щоденник, жанр, текст, аспекти зображення, часопростір.

Постановка проблеми. Почесне місце в українській літературі посідає творчість Тараса Григоровича Шевченка. Його поезія, проза, живописна спадщина не раз були предметом великої кількості наукових розвідок. Проте щоденник, який автор називає «Журнал», вивчений недостатньо.

Мета статті. Дослідити проблематику щоденника Шевченка.

Виклад основного матеріалу. Українська література у різні періоди тяжіла до жанрів мемуарної прози, особливе місце серед яких посідає щоденник. Найбільшу цікавість до цього жанру письменники виявили у добу передомантизму та XIX ст. У цей період щоденник стає елементом духовного побуту та культури, вступає в суперництво з іншими епістолярними жанрами. Його продуктивність була пов'язана з високим рівнем письменницької культури, із зростанням освіченості в різних соціальних верствах, із інтересом до живого суспільного й приватного життя.

Щоденник виконував психологічні, соціальні, літературні завдання. Цей жанр у XIX ст. став засобом задоволення морально-інтелектуальних

запитів особистості. У моду ввійшло читання щоденників у товариських гуртках із метою апробації моральних понять, філософських думок, життєвих правил, над якими автор працював і міркував у своєму літописі. Подібна практика мала місце в тургенєвському гуртку, на вечорах у сім'ях Бакуніних, Аксакових, Толстих. Людина 40-х рр. уже не тільки сповідалась у щоденнику, не тільки розкривала своє внутрішнє життя – її вже не задовольняла замкненість усередині власного світу, – а й прагнула вийти за межі свого «Я», у зовнішній світ, у навколишню дійсність.

Жанр щоденника приваблював тим, що: у щоденнику людина залишалася наодинці з собою (лист більш відкритий для інших та менш інтимний); жанр щоденника за своєю природою тяжіє до ліричного висловлювання: йому часто доводиться слугувати засобом «розрядки» тяжких, гнітючих настроїв або засобом задоволення душевних потреб у моменти емоційного піднесення.

Звернення Тараса Шевченка до жанру щоденника є закономірним творчим розвитком. Поет розпочав писати щоденник у Новопетровську, а закінчив – у Петербурзі, куди повернувся після заслання. Записи в журналі (так найчастіше називає поет свій щоденник) охоплюють період з 12 червня 1857 року по 13 липня 1858 року. За довгі роки солдатчини поет був тяжко зневірений. Лише в травні-червні 1857 року в Шевченка з'являється надія на звільнення: «Скоро даст Бог, вярвуся я из этой безграничной тюрьмы». Проте офіційний документ про звільнення затримувався з місяця на місяць: «Тяжело, не выразимо тяжело! Я одурею, наконец, от этого бесконечного ожидания. Как быстро и горячо исполняется приказание арестовать, как, напротив, вяло и холодно исполняется приказание освободить. А воля одного и того же лица. Отчего же эта разница?» [3, с. 20-21]. Тому щоденник у ці дні очікування був для поета необхідним «как страждущему врач». Отже, найголовніше завдання щоденника – розвіяти нестерпну нудьгу. Але тут приховано важливіше – угамування спраги до писання. Справжнє застосування щоденника – не для записування, а саме для писання.

Щоденник Шевченка – це своєрідний журнальний симбіоз: поєднання хроніки поточних подій із природним для поета художнім викладом, наближеним до белетристики. Шевченко написав твір, у якому відображена картина його духовного і морального життя за цілий рік. Журнал став реалізацією потенційних можливостей поета, нагромаджених протягом усього періоду заслання. У ньому порушено багато тем: крах суспільних і моральних підвалин, глибока духовна криза, що вразила суспільство, особисті трагедії тощо. У поета була гостра необхідність у записах щоденникового характеру.

Щоденникові записи містять поетові згадки про друзів і знайомих. Деяким він посвятив нові поезії та й сам Журнал, як висловився про це на

Пошук. Знахідки. Відкриття!

самому початку, планував подарувати М. Лазаревському. У тексті відображено багато постатей: одним із них дається характеристика, з іншими – пов'язані конкретні епізоди, роздуми з приводу тих чи тих творів мистецтва тощо. Є фрагменти, де присутні подружні пари, й не останню роль відіграють жінки. Привертають увагу на сторінках цього твору міфологічні й античні імена та імена історичних осіб. Щоденник демонструє цілу галерею постатей, які дають уявлення про рівень культури й освіченості Шевченка, його оточення, про особисті знайомства поета, його стосунки з друзями.

Умовно текст щоденника можна поділити на чотири частини, залежно від місця, де Шевченко його писав: 1) Новопетровське; 2) Астрахань і Волга; 3) Нижній Новгород; 4) Москва й Петербург. Кожна з них має власну стилістику, ритм розповіді, власну природу та структуру розповідних елементів. Кожну з них означено як: 1) класичний щоденник; 2) подорожні нотатки; 3) класичний щоденник; 4) хроніка.

Перша частина щоденника, яку поет писав у період бездіяльності й очікування на визволення, – літературно найповніша. Записи, зроблені в Новопетровську, тяжіють до класичного щоденника, у якому Шевченко планував записувати все, «что со мною и около меня случится». Новопетровський часопростір умовно можна позначити двома топосами, серед яких постійно перебуває поет. Це «укріплення» та «огород», очевидно, як розуміємо зі змісту щоденника, невелике поселення, що знаходиться на значній відстані від укріплення. Для поета ці два топоси пов'язані з відповідним емоційним станом. Він дуже часто наголошував на тому, що пішов до «укріплення», а пізніше навіть указував на час, коли повернувся знову на огород. «Укріплення» поет сприймає як «безграничную тюрьму», «вертеп мерзостей», у якому живуть «его пьяные разбойники» (у розумінні солдати й офіцери). Часопростір «огороду» означений такими мікротопосами, як альтанка, заповітна верба, під якою багато часу перебуває Шевченко, оселі добрих знайомих тощо. Якщо «укріплення» пов'язане із засухою, то «огород» – із живою природою, серед якої поет знаходить усамітнення, яке після десятиліття життя в казармі є для нього «настоящим раем». Дуже часто з'являються нотатки такого характеру: «по обыкновению лежал под своею любимою вербою, слушал иволгу», «слушал однотонную тихую мелодию дождя», «чирканье веселых ласточек» тощо.

Багато сторінок журналу присвячено роздумам про життя й морально-етичні якості солдатів та офіцерів. Зокрема, Шевченко зізнається, що з дитинства відчув відразу до «христолюбивого воинства». Із часом, коли давалося близько спілкуватися з людьми цього звання, антипатія посилювалася. «Не знаю, – роздумує поет, – случай ли, или оно так есть в самой вещи, только мне не удалось даже в гвардии встретить порядочного человека в мундире. Если трезвый, то непременно невежда и

хвастушка. Если же хоть с малой искрой разума и света, то также хвастушка и вдобавок пьяница, мот и распутник. И нужно же было коварной судьбе моей так ядовито, злобно посмеяться надо мною. Если бы я был изверг, кровопийца, то и тогда бы для меня удачнее казни нельзя было бы придумать как сослав меня в отдельный Оренбургский корпус солдатом. Вот причина моих невыразительных страданий» [3, с. 22].

Тарас Шевченко з болем зазначав, що солдати – це люди, у яких відібрали всі людські права, свободу, сім'ю, Вітчизну. Тому й рятується солдат від лихої долі горілкою. Життя офіцерів мало чим відрізняється від життя солдат, хоч вони й мають права. Серед мешканців «укріплення» поет виділив Мостовського, бо він був – благородний. Щоденник дає вдячну можливість простежити органічність поетового духовного зв'язку з Україною. Поет наспівував українські пісні («Люблю, мамо, Петруся», «В степу могила з вітром говорила»). Його зачаровує виконання пісні «Тече річка невеличка» земляком Скобелевим. У тексті щоденника є згадки про роменську ярмарку, про відомих земляків. «Записки Южной Руси» П. Куліша навіюють думки про багатогранність фольклору. Ось як відгукується поет про цю книгу: «Я эту книгу скоро наизусть буду читать. Она мне так живо, так волшебнo живо напомнила мою прекрасную бедную Украину, что я как будто с живыми беседую – с ее слепыми лирниками и кобзарями» [3, с. 19]. Шевченко згадував українські ошатні хати, вишневі сади, розкішну природу та народні свята, які зворушували його до глибини душі.

Друга частина – подорожній нотатник із коментарями й роздумами, із влучними спостереженнями за містами, краєвидами й людьми та метафоричними перевтіленнями цих спостережень. Ця частина нагадує літературні «подорожні нариси», що були популярні у XVIII ст. і першій половині XIX ст.

Третя частина наближена до звичайного фактографічного щоденника, із більшою увагою до щоденних подій, із менш розгорненими розповідями з коротшими записами, крім описаного «роману» з актрисою К. Піуновою. Записи періоду перебування Шевченка в Москві, а потім у Петербурзі стають лаконічними, обмеженими.

Висновки. Щоденник Шевченка – унікальний біографічний документ, у якому поет висловив свої глибокі душевні переживання, думки, погляди, свою громадянську позицію. Твір має велике значення для розуміння його літературно-естетичних поглядів. Записи у щоденнику дають змогу осягнути глибину трагедії талановитої людини, яка опинилася в жорсткому й бездуховному середовищі.

Література

1. Лексикон загального та порівняльного мовознавства. – Чернівці: Золоті литаври, 2004. – 636 с.

2. Психологія и психоанализ характера: [хрестоматія по психології и типології характеров]. – Самара: Издательский Дом «Бахрах», 1998. – 639 с.

3. Шевченко Т.Г. Щоденник / Т.Г. Шевченко. Твори у 5-ти томах. – К.: Дніпро, 1979, Т.5. – С. 11–234.

Кашесв Олег

член гуртка «Літературна творчість»

Науковий керівник: **Бондаренко Г. І.**

канд. пед. наук, доцент, керівник гуртка

«Літературна творчість»

ГУМОР ЯК ЛІКИ ДЛЯ НАРОДУ

У статті доведено важливість гумору на становлення особистості та її морально-духовних засад. Окремі гумористичні твори на різних етапах розвитку української літератури допомагають виявити конкретно-історичне та загальнолюдське значення зображеного. Комізм у художніх творах досягається за допомогою мовних засобів та національного гумору.

Виявлено, що гумористичні твори розкривають погляди на моральні якості персонажів, учать нас засуджувати негативні вчинки та окремі риси характеру.

Ключові слова: українська література, народний гумор, комізм, сміх, комічні ситуації, моральні якості.

Постановка проблеми. Життя людини неможливо уявити без гумору. Гумор виконує надзвичайно важливу функцію. Кожна людина потребує того, щоб іноді емоційно відпочити, поглянути на життя не так серйозно як зазвичай, але по-іншому, менш серйозно. Саме в таких ситуаціях людині допомагає гумор і все те, що з ним пов'язано. У той же час гумор є універсальним засобом, який виявляється актуальним і застосовним у значній кількості ситуацій – про що б не йшла конкретно мова.

Комічна ситуація в принципі може включати в себе діяльнісний і вербально-рефлексивний рівні, а також бути як природною, так і створеною. Гумор для народу був способом самоутвердження і прояву себе як особистості. Майстри сатири й гумору обстоювали право цього жанру на життєдіяльність, правдивість та художність творів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багато науковців, критиків та літературознавців розглядають проблему використання українських виховних традицій у системі сучасного розвитку та формуванні особистості засобами української літератури (Ю. Бурляй, М. Годованець, А. Журавський, Л. Махновець, В. Мельничук, В. Поліщук, І. Семенчук, Ю. Цеков та ін.). Завдяки наполегливій праці значної частини

письменників сатира й гумор утверджується як повноправний жанр літератури. У контексті гумористичних форм поруч з іншими відомими жанрами «вписуються» мініатюрна гумореска й сатирична мініатюра, у якій коментуються й художньо оцінюються конкретні негативні факти сучасного життя.

Проблему комічного неможливо дослідити поза психологією сміху. Сміх – це реакція людей на комічне, як зазначає І. Семенчук, яка містить емоційну оцінку реального явища, частини якої не відповідають одна одній. Усі вони засновані на викривленні реальних форм життя [6, с.153].

У дослідженнях В. Мельничук зосереджується увага на різних синтаксичних засобах реалізації іронії на рівні тексту: вживання повторів, іронічне коментування та деформація висловлювання, іронічне поєднання стилів мовлення [5, с.143].

На думку Ю. Бурляй, внутрішня форма – це звуковий морфемний комплекс, що розпізнається в середині слова як її мотивувальний образ і як спосіб мотивації його значення [1, с.326].

А. Журавський вказує, що гумор ґрунтується на контрастах: говориться про позитив, а як виявляється далі, ідеться про негатив [3, с.13].

Метою статті є використання художньо-гумористичних творів на формування всебічно розвиненої особистості, яка вміє пов'язувати загальнолюдські моральні цінності з етнічно акцентованими засобами впливу.

Відповідно до мети визначимо такі завдання:

– створити умови для заглиблення в себе, подумки ставити себе на місце іншого, аналізувати й пояснювати поведінку героя твору в різних конфліктних ситуаціях;

– виявити елементи комічного чи смішного для відображення реальної дійсності та ставлення людини до навколишнього світу.

Гумор завжди був і є справою злободенного й конкретного. Навіть коли йдеться про сиву давнину, зазначає Л. Махновець, ми в гуморі шукаємо риси сучасного, а в сучасному житті знаходимо те, що в ньому й досі залишилося від старого. Комічна ситуація важлива наявністю надалі нерозкладною єдністю компонентів, які складають феномен смішного [4, с.172].

У довготривалій боротьбі за свою національну ідентичність український народ виявляв не лише героїзм та волю до перемоги, а й розвивав критичне світосприймання. Це було своєрідним засобом духовного утвердження і самозахисту. Національна специфіка гумору є історично змінною, вона обумовлена постійними зрушеннями в соціально-політичному та економічному житті народу.

Почнемо мабуть з першого і найвідомішого витoku українського гумору. Одним із таких є «Лист-відповідь запорожців». Це була відповідь

Пошук. Знахідки. Відкриття!

на ультимативний лист турецького султана Мухамеда IV, з яким він звернувся до козаків після вчиненого ними 1675 року набігу на Кримське ханство. Султан намагався приголомшити запорожців своїми численними титулами і у відповідь отримав козацький саркастичний коментар до них. Стержнем листа є слова: «Не будеш ти годен синів християнських під собою мати», але гумористичне обрамлення листа викликало ширий регіт не лише в українців протягом віків. Не випадково саме цей історичний сюжет надихнув Іллю Рєпіна на створення картини, яку високо оцінила світова громадськість. Цей лист є одним з прикладів того, як жартували наші пращури.

На жаль, вивчення сміхової культури в історичному контексті ще не стало предметом глибинної уваги істориків. А між тим жарти добре розкривають вдачу людей. Про це добре сказав славетний давньогрецький філософ та історик Плутарх у своєму життєписі про Олександра Македонського. Гумор мало засвідчений в історичних виданнях, тому нам необхідно звернутися до художньої літератури різних періодів.

Так, у литовсько-польську добу української історії об'єктом народної сатири стало панство, яке заради багатства відмовлялося від своєї національності. На рубежі XVI-XVIII століть сатиричні стріли на адресу панівної верхівки суспільства посилав І. Вишенський. У своїй «Книжці» він висміював «грошолюбивих» і «цукролюбивих». Сатира сформувала викривально-полемічну літературу в Україні. Сатира і гумор української прози цього періоду відрізняється надзвичайною емоційністю, яскравою і гострою образністю. Сатиричні твори І. Вишенського торкалися не лише багатіїв України, а й представників церкви, які порушували християнські канони. Він піднімає на глум таких пастирів: «Людам налагаєш пости тверді, а сам чревом не владієш». І підсумовує: «Ти б за багатства і Христа продав».

Новий етап у розвитку сміхової культури започаткував Іван Котляревський у своїй знаменній поемі “Енеїда”. Так, у картині пекла в “Енеїді” автор показав п'явок людських – зокрема пана-людоїда – суддю, що “за цукор і за гроші ізробив суд нехороший” [4, с.256].

Українська сатира початку ХХ століття переважно газетно-журнальна. Значну роль у розвитку українського гумору відіграв журнал “Шершень”. У цьому журналі дотепно висміювалась облудність царських свобод, безперспективність різних “теорій” розв'язання земельного питання. Попри те, що й тоді працювали такі видатні талановиті митці, як Остап Вишня, Федір Маківчук, Степан Олійник, на творах цього жанру позначилась надмірна заідеологізованість – вогонь сатири був спрямований передовсім на “класових ворогів”.

Особливої любові читача зажили “Мисливські усмішки” Остапа Вишні, єдиний у літературі випадок, коли значний за обсягом і художньою

силою цикл творів гармонійно й сильно пронизаний життєрадісним гумором і почуттям патріотизму. Саме у творах цього безсмертного циклу найповніше виявилася чистота, щедра і весела душа сміхотворця. Часто Остап Вишня імпровізує контрасти з наявного сюжетного матеріалу. Устами Остапа Вишні український народ сказав своє нищівне слово тим, хто віками гнітив і мучив його. Герої усмішок – мисливці-невдахи і мисливці-фантазери – охочі до базарної “дичини”, безстрашні ловці тигра, якого беруть за просто з допомогою диктового щита і молотка, сміливці, які полюють сікача, сидячи на дереві із заплющеними очима та різні любителя погомоніти про мисливські подвиги. Автор органічно поєднує у своїй творчості новий зміст з глибоким національним характером. Його усмішки можуть збагатити знанням про природу, розкрити в звичайному кленовому листкові цілий світ з його радощами й трагізмом, виховати повагу до всього живого на землі, навчити щиро й незрадливо любити свій рідний край з його зеллом, птаством і звіриною, з його полями й лісами, з його людьми, добрими душею і чистими помислами. Письменник створив галерею гумористично забарвлених позитивних і негативних типів. Кожний із них є носієм частіше однієї-двох загальнолюдських рис, виражених у конкретних обставинах.

Національний стиль гумору Остапа Вишні зумовлюється використанням українських комічних традицій, які він черпав з фольклору: “Хочеш бути талановитим – учись у народу!” [2].

Висновки. Тепер, коли Україна стала незалежною державою, гумористи стоять перед нелегким вибором – як не знизити гостроту пера й опанувати водночас нові, підказані часом теми. Витоки сатири й гумору варто шукати у невичерпній гумористичній творчості українського народу і в глибоких надрах традицій української літератури. Гумор завжди допомагав народу жити й боротись, переносити злигодні і нещастя, скрашував людське існування. Якими будуть наслідки цього вибору, підкаже найближчий час.

І нині, коли людство стоїть на грані екологічної катастрофи, з особливою силою відчуваєш велику прозорливість Остапа Вишні. Тож “Мисливські усмішки” й сьогодні сприймаються не тільки як шедевр світової гумористики, а й як азбука святого почуття патріотизму, школа любові до рідного краю. Наша культура може бути врятована, якщо вона знову доторкнеться до живущих джерел духовності.

Література

1. Бурляй Ю. Художнє багатство сатири // Питання української радянської літератури: літературно-критичні статті. – К.: Радянська школа, 1988. – Вип. IV. – 470 с.

2. Вишня Остап. Твори: У 4 т. – К.: Либідь, 1999. – т.4.

Пошук. Знахідки. Відкриття!

3. Журавський А. Ніколи не сміявся без любові: Сторінки життя і творчості Остапа Вишні. – К.: Дніпро, 1998. – С.13.

4. Махновець Л. Сатира і гумор української прози XVI-XVIII ст. – К.: Наукова думка, 1989 – С.256.

5. Мельничук В. Драматична поема як жанр: літературно-критичний нарис. – К.: Дніпро, 1991. – С.143.

6. Семенчук І. Зачаровані красою: Розповідь про письменників. – Вишневі усмішки. – К.: Радянська школа, 1998. – С.153.

Колесник Ганна-Марія

член гуртка «Літературна творчість»

науковий керівник: **Бондаренко Г. І.**

канд. пед. наук, доцент, керівник гуртка

«Літературна творчість»

**ФУНКЦІОНАЛЬНА СЕМАНТИКА ВЛАСНИХ ІМЕН
У ТВОРАХ Г.Ф.КВІТКИ-ОСНОВ'ЯНЕНКА**

У статті доведено важливість підбору імен для героїв творів у художньому осягненні Г.Ф. Квітки-Основ'яненка. Відомо, що кожне ім'я несе в собі певний запас енергії. У кожному імені людини вкарбовано часточку історії народу. Бо чим сильніше ім'я, тим повніше здатна особа на самореалізацію. Окремі твори письменника допомагають повніше осягнути художній зміст через власні імена та виявити риси ментальності української нації. Отже, і Г. Квітка-Основ'яненко, надаючи своїм героям цілком продумані імена, звертається до їх походження. Тому тип характеру та їх вчинки в більшості випадків залежать від імен дійових осіб.

Ключові слова: імена, українська ментальність, мораль, характер, енергія, індивідуальність, інтуїція.

Постановка проблеми. В усі часи людство хвилював стан духовності окремої індивідуальності і суспільства в цілому. Ідеться про морально-духовні орієнтації особистості в художньому осягненні творів Г.Ф. Квітки-Основ'яненка. Завдання літератури полягає в утвердженні естетичної та духовної функції слова, їх вплив на формування особистості, її національної самосвідомості, які спроможні гідно представити себе і свій народ у світовій цивілізації. Як правило, мовними засобами автор створює прекрасних і величних героїв, надаючи їм імена, які прославляють певну особу, спроможну на самореалізацію.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багато науковців, критиків та літературознавців розглядають проблему використання українських імен у системі сучасного розвитку та формуванні особистості засобами української літератури (Є. Вербицька, П. Волинський, М. Жулинський, С. Зубков, І. Ільєнко, О. Ковалевський, Д. Чалий та ін.).

Дослідники неодноразово торкалися глибини слова, його таїни. Воно завжди стояло й стоїть в обороні своєї внутрішньої духовної структури, свого характеру, зазначає О. Ковалевський [6]. У цих прізвиськах та іменах закована багатюща культура українського народу, цілі зрізи його духовного життя, його тисячолітніх ідеалів.

С. Зубков наголошував на тому, що Г. Квітка-Основ'яненко обстоював звернення до життя, розпочавши епоху прози в новій українській літературі, дав могутній поштовх для її розвитку та набагато років визначив її особливості. Своїх героїв він шукав насамперед у демократичному середовищі – у простому класі людей, неосвіченому, де люди діють не за вказаними їм правилами, а за власними почуттями, розумом, розсудливістю – ось і виходять його Оксани, Марії, Науми, Мирони тощо [4, с.184].

На думку Є. Вербицької, Г.Ф. Квітка-Основ'яненко керувався принципом «писати з натури», він широко вдавався при цьому до народної творчості, справедливо вбачаючи саме в ній найповніше виявлення народом своїх моральних і етичних поглядів, настанов і прагнень. Він свідомо добирає до своєї мови такі слова та імена, які забезпечують реалістичне відтворення життя народу [3, с.127].

У своїй статті «Функціональна семантика власних імен при вивченні художніх творів у школі як одна із форм загальнолюдських цінностей» Г. Бондаренко розкриває сутність імен грецького, візантійського та українського походження, які і донині є популярними. У кожному імені людини вкарбовано часточку історії народу. Як зазначає автор, тут і сліди давніх епох, мрії й сподівання народу, і його творча снага, господарські і культурні зв'язки [2, с.109].

Метою нашого дослідження є виявити вплив імені героїв прозової творчості Г. Квітки-Основ'яненка на формування духовного світу особистості та збереження її національної ідентичності.

Відповідно до мети визначимо такі завдання:

- виявити можливості української літератури поч. ХІХ ст. для філософського осмислення буття українця;
- виявити вплив імен літературних героїв творів Г. Квітки-Основ'яненка на формування української ментальності національно-духовного світу особистості.

У своїх творах письменник намагався відтворити життя тогочасної України, послідовно простежити за психологічним станом персонажів у різні періоди життя і в різних обставинах, правдиво показати моральну досконалість або звироднілість героїв – простих людей, відтворити певні ознаки своєї доби.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Досліджуючи

Пошук. Знахідки. Відкриття!

повість Г.Ф. Квітки-Основ'яненка «Маруся», помічаємо, що імена у творі є одними з найпоширеніших. Як засвідчив сам письменник, повість «Маруся» мала на меті довести зрілість і художню досконалість рідної мови. Маруся стала для інших народів відкриттям нового мальовничого краю, його доброго й працьовитого народу. Недарма В. Белінський, оцінюючи твір Квітки, указував: «Крім Наума, Насті, Марусі й Василя, у повісті «Маруся» є ще герой – і герой перший, важливіший і за Наума, і за Василя, і за Настю, і за саму Марусю, – це Україна з її поетичною природою, з її поетичним життям простого народу, з її поетичними звичаями. Оцей-то герой і становить усю принадність, усю поетичну чарівність повісті...» [1, т. I, с. 158].

Ми вже звикли до того, що кожна річ, явище, жива істота мають назву. Людина має ще й власне ім'я. Багато жителів на Землі мають однакові імена. А імена, у свою чергу, мають свою історію і традиції, пов'язані з ними. Тож письменники, надаючи своїм героям цілком продумані імена, звертаються до історії їх походження, і тому від імен дійових осіб твору в більшості випадків залежать і їхні вчинки.

Наші предки вважали, що від імені людини залежить уся його доля, і навіть у наші часи батьки, перш ніж дати ім'я дитині, намагаються ретельно вивчити його значення. А чи випадково письменник дав саме такі імена своїм героям, чи можливо кожне ім'я несе в собі певний сенс і, так чи інакше, впливає на характер та образ, поведінку та вчинки наших героїв. Давайте разом заглянемо до словника Тлумачення імен і порівняємо визначення з характеристикою героїв.

Повість про трагічну долю Марусі й Василя полонила читачів не лише України, але й далеко за її межами. Імена ці дзвінкі та соковиті, музичні. Повість має назву за головною героїнею, і їй письменник приділив найбільше уваги. Ім'я Маруся означає – емоційна серйозність, що підтверджує біблійний образ жалю та внутрішнього заступництва, материнської відповідальності і влади, яка бере на себе тягар переживань. В імені відчувається терпка гіркота, як смак справжнього життя, особливо в його найдавнішій формі Мар'я. Портрет Марусі вказує на його фольклорне походження: «Висока, прямиесенька, як стрілочка, чорнявенька, очиці – як тернові ягідки, бровоньки – як шнурочки, личком червона, як панська рожа, що у саду цвіте...» [5, с.11]. Ім'я героїні, її зовнішність, вдача, вбрання засвідчують пильну увагу письменника до народних уявлень про красу й позитивні якості людини. Ідеалізований образ дівчини з народу, красуні, дуже скромної, богобоязної та порядної розкриває її душу, яка так щиро й довірливо кохає Василя. «Ця дівчина багата, вона байдужа до розваг і гуляти на свята не ходить, роботяща: добре шиє, пряде, варить і пече і до всякого діла невсипуща» [5, с.13].

В образі Василя письменник намагався втілити найхарактерніші риси кращого парубка, такого хлопця, який був би гідним Марусі. Ім'я Василь означає безпосередність сприйняття життя в поєднанні із силою та виплеском почуттів. Дає емоційну відкритість у поведінці, як кажуть: «душа настіж». Коханий Марусі, міський парубок Василь, змальований як дуже вродливий, скромний та порядний хлопець: «Хлопець гарний, русявий, чисто підголений; чуб чепурний, уси козацькі, очі веселенькі, як зірочки: на виду рум'яний, моторний, звичайний...» [5, с.15].

Василь дуже швидко й легко розв'язує проблему «найомщика», щоб без перешкод одружитися з Марусею. Його знайомство з Наумом Дротом теж відбувається за допомогою щасливого випадку – у батька Марусі поламався віз, і в поміч йому вчасно нагодився саме Василь. Наречений Марусі Василь дізнається про її смерть у хвилину найбільшої радості, коли він поспішає до коханої, щоб узяти з нею шлюб. Але горе спіткало Василя, і в нього виникають гріховні думки вкоротити собі життя. І ні монастир, у якому він опинився, ні прийнятий чернечий чин не рятують від туги, яка й зводить його в могилу.

У постатях Наума Дрота та його дружини Насті Г. Квітка-Основ'яненко втілив свій ідеал патріархальної селянської родини. Наум – глава сім'ї і всі важливі справи розв'язує на свій розсуд. Наум – добрий, відкритий і товариський чоловік. Гостинний і доброзичливий. Іноді може бути запальним, але не уразливий. У сімейних стосунках уміє проявити терпіння, поблажливе ставлення до недоліків близьких людей, богобоязливий, дуже порядний представник українського селянства. Цікавий співрозмовник, уміє слухати. Любить затишок, комфорт, вільний час воліє проводити в колі сім'ї. «Життя в сім'ї Наума Дрота проходило в повній згоді, ніколи не було сімейних чвар. Він любив свою дочку, шанував дружину Настю. Наум був вольовий, непохитний у своїх намірах...» [5, с.7].

Не менш поетичним виступає образ матері Марусі – Настя – жіночий варіант грецького чоловічого імені Анастасій (Анастас). Значення: повернута до життя, воскресла, повстала, відроджена до життя. Це ім'я дає активний інтерес до світу, відкритість і щирість, як позицію разом із раціональним усвідомленням. Надає гнучку наполегливість, манери, які можуть захопити своїм прикладом. Надзвичайно роботяща, авторитетна серед односельців, товаришів. Подружжя Наума і Насті Дрот є зразком рівноваги духу, умиротворення душі. Як зазначає автор: «Нагородив його жінкою доброю, роботящою, хазяйкою слухняною; і що було Наум ні забажа, що ні задума, Настя (так її звали) ночі не проспить, усюди старається, б'ється і все зробить і достане, чого мужикові хотілось. Поважав же і він її, скільки міг, і любив її, як свою душу» [5, с.8].

Пошук. Знахідки. Відкриття!

Отже, людина і її ім'я – нероздільні. Воно завжди буде нагадувати нам про зв'язок людини з історією і космосом.

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене, зазначимо, що у творчості Г. Квітки-Основ'яненка з усією широтою, повнотою і глибиною відображені соціальні стосунки між героями твору. Іноді навіть здається, що ім'я керує людиною, немовби приносить щастя чи нещастя, провіщає майбутнє. Ім'я зростається з образом, здається, що його неможливо замінити іншим. Тому у виборі імен позначається індивідуальність, стиль, смак письменника. Г. Квітка-Основ'яненко свідомо добирає такі імена, які б повніше розкрили характер та можливі вчинки героїв. Навіть другорядним персонажам письменник надає такі імена, які б допомагали розкрити життєві закономірності головних героїв. Так, щоб позбутися свідка зустрічі героїні з коханим, Г. Квітка Марусину подругу Олену Кубраківну, всупереч звичаю, за один день віддає заміж та ще й в інший хутір, хоч ім'я Олена повинно пролити світло на стосунки та відношення між Марусею та Василем. І можливо те, що проникаючи у внутрішній світ своїх героїв, автор підкреслював ту чутливість та емоційність, які закладені в їхньому імені. Але ці імена в інших творах можуть мати різні відтінки в залежності від виявлення характеру героя.

Література

1. Белінський В.Г. Повне зібрання творів, Т.1, М.: Вид.-во АН СРСР, 1953. – С.158.
2. Бондаренко Г.І. Функціональна семантика власних імен при вивченні художніх творів у школі як одна із форм загальнолюдських цінностей / зб. Гуманізація навчально-виховного процесу. – Вип.Х. – Слов'янськ, 2000. – С.107-109.
3. Вербицька Є.Г. Г.Ф. Квітка-Основ'яненко/ Життя і творчість. – К.: Дніпро, 1997. – С.127.
4. Зубков С.Д. Григорій Квітка-Основ'яненко / Життя і творчість. – К.: Дніпро, 1998. – С.184-186.
5. Квітка-Основ'яненко Г.Ф. Маруся / Повість. – К.: Дніпро, 1998. – 163 с.
6. Ковалевський О.В. Українські традиції. – Харків: Фоліо, 2006. – С.7.
7. Хигир Б. Ю. Тайна женского имени. – М.: Центрполиграф, 1997. – 457 с.
8. Хигир Б. Ю. Тайна мужского имени. – М.: Центрполиграф, 1997. – 361 с.

ФАНДРАЙЗИНГ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ АКТИВНОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ

У статті досліджено поняття «громадянська активність», сфера, принципи її формування та фандрайзинг, як процес залучення коштів для реалізації певних проектів. Експериментально доказано, що проектна діяльність у процесі фандрайзингу є чинником формування громадянської активності старшокласників.

Ключові слова: фандрайзинг, громадянська активність, громадянська позиція, проект, проектна діяльність.

Постановка проблеми. Сьогодні, у час активної розбудови нашої держави, як ніколи важливим є громадянське виховання молоді. Сучасна молодь прагне бути національно свідомою, патріотичною, неупередженою, здатною сприймати, аналізувати, перетворювати інформацію і реалізувати свої цілі у вигляді конкретних справ.

Саме тому нам видалася актуальною проблема заохочення молоді до участі в соціальному проектуванні, що допомагає залучити небюджетні кошти для міста, громади, рідного освітнього закладу і сформувати активну громадянську позицію. Пошук джерел фінансування та реальних донорських коштів для реалізації соціально орієнтованих та суспільно-значущих проектів є проблемою більшості бюджетних організацій України. Останнім часом, коли йдеться про добродійну діяльність або допомогу тим, хто її потребує, популярним став фандрайзинг, як процес залучення коштів для реалізації певних проектів.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Слід відзначити, що сучасна вітчизняна наука виробила багато підходів до вивчення феномену громадянського суспільства. Безпосередньо поняття «громадянська активність» досліджується у працях Д. Акімова, Т. Безверхої, М. Боришевського, Н. Дерев'янка, І. Жадан, В. Іванчука, А. Карася, Н. Нікітіної, В. Поплужного, О. Сухомлинської, К. Чорної, С. Рябова, Л. Шангіної та інших. Більшість науковців сходяться на тому, що громадянська активність – це структурно-змістовна якість особистості, яка формується та розвивається на основі власних ціннісних орієнтацій, враховуючи цінності суспільства і правові норми й вимоги держави, спрямовує діяльність, поведінку, спілкування людини, як представника соціального, на створення світу громадянських відносин та відображає характер інституціональної взаємодії з владою [6].

Цікавим є аналіз проблеми стимулювання громадянської активності вітчизняного науковця Д. Акімова. Громадянську активність він розглядає

Пошук. Знахідки. Відкриття!

як соціальний феномен, системотворчими компонентами якого є: а) комплекс діяльнісних чинників; б) напрямок діяльності людей, пов'язаний зі здійсненням громадянами суспільних функцій у тих сферах життя суспільства, котрі не можуть ефективно регулюватися державою; в) процес самоактуалізації людьми своїх творчих потенцій засобом формування громадських інституцій і участі в їх роботі [2].

Дослідженню проблематики фандрейзингу, інструментам та механізмам фандрайзингової діяльності в контексті залучення фінансових, матеріальних та людських ресурсів для роботи неприбуткових організацій приділяють свою увагу такі провідні вітчизняні та зарубіжні дослідники, як: Т. Артем'єва, Л. Бадилевич, О. Башун, О. Комаровський, А. Кривонос, Т. Крупський, С. Куц, О. Овсянюк-Бердадіна, С. Коллінз, В. Секерін, В. Снігульська, В. Соколовська, О. Солосіч, С. Орлова, О. Чернявська, О. Шнирков та ін.

Разом з тим проблема фандрайзингу як засобу активізації громадянської активності старшокласників у учасній науково-педагогічній літературі не досліджена.

Мета дослідження: з'ясувати, як участь у розробці та реалізації фандрайзингових проектів впливає на розвиток громадянської активності старшокласників.

Об'єкт дослідження - фандрайзингова діяльність молодіжних груп.

Виклад основного матеріалу. Громадянська активність тісно переплітається із громадянською позицією, яка свідчить про ступінь зрілості людини, рівень її розвитку як громадянина, який усвідомлює своє місце і роль у процесі державотворення.

Громадянська позиція виявляється у здатності аналізувати сучасні процеси та ситуації, обирати адекватні форми і способи дії у непередбачуваних ситуаціях, відповідальності за результати власної діяльності, послідовності і виваженості власної позиції, у прагненні молодої людини не дотримуватися усталених формулювань, у змозі виявити самостійність суджень і самостійність мислення, відстоювати власні переконання, у цілеспрямованості, дисциплінованості, самостійності, наполегливості тощо; характеризується вміннями практичного характеру, що спостерігаються під час виконання доручень, які виявляються, формуються в системі відносин у колективі і виступають стимулами розвитку самооцінки, самопізнання, умовами самореалізації, саморозвитку, а також активними і конкретними діями, вчинками громадянського спрямування.

Основу громадянської активності складають: інтерес до суспільної і громадської роботи; організаторські здібності; ініціативність; вимогливість до себе; відповідальність за виконання громадських доручень; готовність допомагати іншим.

Сферами прояву громадянської активності є соціально-комунікативна, громадська, суспільнополітична.

Серед функцій громадянської активності науковці виділяють: здійсненн впливу на рішення, які приймаються в суспільстві; участь у розробці законів або розпоряджень; зміна або відхилення правових актів; артикуляція групових та суспільних інтересів; самовдосконалення [8].

Таким чином доходимо висновку, що громадянська активність – накопичення досвіду реальних соціально значимих справ, участі у громадськмих об'єднаннях і акціях, спрямованих на захист прав громадян, зміцнення правопорядку

Активна громадянська позиція формується під час залучення учнівської молоді у систему оточуючого соціального середовища. У процесі соціалізації в молодій особистості формується відчуття суспільної приналежності та розвивається здатність успішно виконувати свою соціальну роль. Залучення учнів у громадське життя сприяє розширенню їхнього світогляду, дозволяє набути практичних навичок взаємодії у соціальному середовищі. Тут вони отримують свій перший досвід прийняття самостійних рішень щодо суспільно важливих питань.

Сучасна школа повинна бути громадсько-активною школою – освітнім закладом, в якому велика увага приділяється налагодженню партнерських стосунків між школою та всіма ресурсами, що існують у громаді. В громадсько-активній школі значна увага приділяється освітнім, соціальним, оздоровчим послугам; розвитку молодіжного руху та залучення громадян; покращенню навчання учнів; зміцненню родини та відносин між мешканцями громади. Школи стають освітніми, культурними центрами, а також центрами відпочинку для осіб будь-якого віку. Вони відкриті для кожного – цілий день, кожен день, у вечорі та на вихідних. У громадсько-активних школах створюються умови до виховання та практичного виявлення громадянської активності учнівської молоді і головною є тенденція до посилення відкритості самої школи як соціально-педагогічної системи. Так мікросередовище всередині школи необхідно сполучити з реальною дійсністю навколо школи. Громадсько-активна школа не відгороджує учнів від реального життя, а включає це життя у свої уроки, позаурочну діяльність, створюючи єдине поле громадського виховання не тільки учнів, але і всіх учасників освітнього процесу. У результаті йде комплексне, системне виховання громадянина не тільки в школі, але і поза її межами.

Термін «фандрайзинг» походить від англійського *fundraising* (словосполучення англійських слів *fund* (кошти, фонди) і *raise* (піднімати, збільшувати) залучення ресурсів коштів.

Цей термін може бути визначений як система комплексних заходів з мобілізації та залучення матеріальних засобів (зокрема, фінансових) з метою впровадження соціально важливих проектів, підтримки діяльності

Пошук. Знахідки. Відкриття!

громадських або благодійних організацій, реалізації перспективних наукових розробок, яка може здійснюватися на всіх рівнях організації суспільства [9].

Об'єктами фандрайзингової діяльності є донори фінансових ресурсів, ними можуть виступати як фізичні особи, так і господарські об'єднання, комерційні структури, благодійні фонди.

До суб'єктів фандрайзингу відносять неприбуткові урядові та неурядові організації, краудфандингові платформи у мережі Інтернет, які займаються пошуком ефективних способів залучення грошових коштів або дають можливість знайти грошову підтримку суспільно значимих ідей та проектів приватних осіб.

Принципи здійснення фандрайзингової діяльності передбачені в Декларації етичних принципів у фандрайзингу, створеній Інститутом професійного фандрайзингу [1]. До них відносяться чесність, прозорість, цілісність, пошана та емпатія. Соколовська В.В. [9] виокремлює наступні принципи та особливості фандрайзингу (надано у таблиці 1).

Таблиця 1.

Принципи та особливості фандрайзингу

Основні принципи фандрайзингу	Особливості
Поєднання стратегії та тактики	Робота не лише на конкретний проект, а й на перспективу, встановлення та розвиток стабільних стосунків з донором.
Взаємовигідність	Донор також має бути зацікавлений у результатах проекту прямо чи не прямо, матеріально чи морально.
Збалансованість	Доведення реальності і важливості досягнення проміжних цілей як запоруки успішності кінцевого результату.
Відповідність планів та можливостей	Уникнення «підвищених зобов'язань» як потенційної загрози неповного або неякісного виконання проекту.
Комплексність	Однчасне залучення кількох донорів для реалізації різних аспектів єдиної генеральної мети в залежності від донорських можливостей та специфіки.
Співпраця з партнерами	Створення консорціуму як фактору, що може підняти ступінь ефективності фандрайзингу; відповідальність та фінанси розподіляються партнерами за домовленістю.
Некомерційність	Необхідність проведення чіткого поділу між прибутком та самоокупністю.

Поняття фандрайзингу безпосередньо пов'язане з благодійною діяльністю, адже фінансові та будякі інші матеріальні ресурси об'єктів цієї діяльності базуються на принципах добровільності та безповоротності, які мають на меті вирішення соціальних проблем або підтримку суспільно необхідних програм.

Фандрайзинг є сучасним засобом формування фінансово-матеріальної бази розвитку соціальних програм. Фандрайзинг має включати [5]:

- збільшення ресурсів і збір грошових коштів;
- збір пожертв для забезпечення соціально значущих заходів;
- пошук зовнішніх джерел фінансування;
- пошук і залучення фінансових ресурсів «під проект»;
- залучення матеріальних, людських, технічних та інших ресурсів.

Організація фандрайзингу передбачає [11]:

- пошук потенційних джерел фінансування;
- обґрунтування потреби в коштах і узгодження з інтересами потенційних фінансових донорів;
- формування, підтримку і розвиток зв'язків із фінансовими донорами;
- формування громадської думки на користь підтримки діяльності організації;
- вибір зручного інструменту фандрайзингу, який відповідає потребам та можливостям організації;
- здійснення фандрайзингової акції чи кампанії;
- звітування за результатами фандрайзингу.

Інструменти впровадження цього виду діяльності інтегрують у собі як традиційні форми й методи залучення коштів, так і більш сучасні напрацювання у цій галузі, а саме: донорська інституційна допомога; державне фінансування; підтримка бізнесу, меценатів; фандрайзингові заходи; реклама; паблік рілейшнз; краудфандинг; соціальне підприємництво [10].

Аналізуючи та систематизуючи різні підходи до визначення фандрайзингу доходимо висновку щодо сутність поняття «фандрайзингова діяльність» як системи комплексних заходів з мобілізації та залучення матеріальних засобів з метою підтримки діяльності громадських або благодійних організацій, впровадження соціально важливих проектів та реалізації перспективних наукових розробок некомерційного характеру, яка може здійснюватися на всіх рівнях організації суспільства незалежно від форми власності, характеру фінансування та масштабів діяльності.

Для того, щоб збільшити можливість фінансової підтримки своєї роботи, необхідно оформити свої ідеї у формі проекту.

Пошук. Знахідки. Відкриття!

Під соціальним проектом ми розуміємо соціальне нововведення, метою якого є створення, модернізація або підтримання в середовищі, що змінюється, матеріальної або духовної цінності. Нововведення мусить мати просторово-часові кордони, а його вплив на людей – визнаватися позитивним за соціальним значенням.

Соціальний проект – обґрунтована модель конкретного рішення соціальної проблеми, виражена в певній знаковій формі (системі документації).

Участь у соціальних проектах дає можливість старшокласникам реалізувати свої актуальні потреби щодо самовизначення і самореалізації саме у контексті соціально-ціннісної діяльності у малій групі однодумців (референтній групі), не тільки відчутти комфорт узгодженої командної колективної діяльності, а й виявити власну ініціативу та активність, ствердитись у своїй компетентності, підвищити власну самооцінку і заслужити справжній авторитет, набути позитивного досвіду соціальної взаємодії.

З метою з'ясування рівня сформованості громадянської позиції та громадянської активності старшокласників нами було проведено діагностичне дослідження. Експериментальною базою став Слов'янський педагогічний лицей Слов'янської міської ради. У науково-дослідній роботі взяли участь ліцеїсти 9 (10)-х класів, а також члени лицейського самоврядування. Дослідженням було охоплено 65 респондентів.

Результати констатувального етапу експерименту подамо у вигляді таблиці:

Таблиця 1.

Рівень громадянської активності ліцеїстів. Результати констатувального етапу

Рівень громадянської активності	9 клас			
	Усього 32 уч.		Усього 33 уч.	
	К*(кільк)	К* (%)	Е*(кільк)	Е* (%)
високий рівень	8	25%	7	21,2%
середній рівень	16	50%	17	51,5%
низький рівень	8	25%	9	27,3%

Результати, наведені у таблиці, свідчать про рівня громадянської активності ліцеїстів в контрольній та експериментальній групах як практично однаковий.

Педагогічний експеримент тривав упродовж травня – листопада 2018 року, ним було охоплено 33 учня 9 (згодом 10 класів) педагогічного лицю (експериментальна група).

З метою організації франдрайзінгової діяльності у лицействі створено ініціативну групу з 5 осіб – членів ради лицейського самоврядування, які протягом травня – серпня 2018 року пройшли тренінгові програми та

отримали відповідні сертифікати з Проектного менеджменту від громадської організації «Молода енергія громад», «Сходини: крок за кроком: від ініціативи у школі до розвитку спільноти» (програма реалізується громадською організацією «Центр інноваційної освіти «Про Світ» та краудфінансовою платформою GoF за підтримки Проекту «Зміцнення громадської довіри», що фінансується Агентством США з міжнародного розвитку (USAID)), Всеукраїнський Саміт лідерів учнівського самоврядування «Б. У. М.» у Києві, де відвідали 28 тренінгових занять, у тому числі і з проектного менеджменту; воркшоп від «Ла-страда», від ЮНІСЕФ.

Отриманні знання та досвід тренінгових занять дозволили у вересні 2018 року провести серію занять та тренінгів з проектного менеджменту та фандрайзингу, якими, насамперед, були охоплені ліцеїсти експериментальної групи та всі бажаючі. Ініціативною групою за узгодженням з адміністрацією ліцею та за підтримки кафедри менеджменту Донбаського державного педагогічного університету розроблено та реалізовано освітній семінар-практикум, на якому висвітлені наступні питання: «Базові основи фандрайзингу», «Фандрайзинг і проектний менеджмент», «Ефективність соціального проекту: актуальність, достатність, результативність», «Розробка структури соціального проекту», «Фандрайзинг і проектний менеджмент освітнього сектору». Це дозволило ліцеїстам ознайомитися з теорією та практикою фандрайзингу та проектного менеджменту, набути навичок щодо організації та реалізації соціальних проектів.

За результатами навчання створено проектну групу і визначено тематику та мету фандрайзингового проекту, які близькі і турбують ліцеїстів – «Соціум. Освіта. Новини». Мета проекту – створення в освітньому закладі спеціального освітнього центру, що передбачатиме врахування вікових та індивідуальних особливостей учнів та запровадження інноваційних форм і видів роботи.

Проектна діяльність ґрунтувалася на активній соціальній взаємодії у вирішенні освітньо значимої проблеми. Вона спрямувала взаємодію із соціальним середовищем, інтеграцію освітнього середовища ліцею, сім'ї й громадськості. Її перевагами стало те, що підлітки навчаються діяти у мікросоціальному середовищі, отримуючи практичні навички, мають можливість перевірити теоретичні надбання на практиці.

За результатами педагогічного експерименту нами було досліджено рівень проміжних результатів контрольного етапу педагогічного експерименту:

**Рівень громадянської активності ліцеїстів. Проміжні
результати контрольного етапу**

Рівень громадянської активності	10 клас			
	Усього 32 уч.		Усього 33 уч.	
	К*(кільк)	К* (%)	Е*(кільк)	Е* (%)
високий рівень	10	31,3%	13	39,4 %
середній рівень	15	46,8%	15	45,4%
низький рівень	7	21,9%	5	15,6%

Зауважимо, що кількість старшокласників у експериментальній групі з високим рівнем громадянської активності зросла на 17,9 %; на 6,1 % зменшилась кількість старшокласників з середнім рівнем громадської активності; на 11,7% стало менше старшокласників з низьким рівнем громадянської активності.

У контрольній групі рівні громадянської активності практично не змінилися.

Таким чином, отримані результати педагогічного експерименту розкривають подальшу перспективу його проведення. Остаточні результати педагогічного експерименту буде отримано після впровадження фандрайзингового проекту «С.О.Н.».

Висновки. За попередніми результатами педагогічного експерименту було зроблено узагальнення й висновки про зростання високого рівня громадянської активності старшокласників у експериментальній групі на 17,9 %; на 11,7% стало менше старшокласників з низьким рівнем громадянської активності, на 6,1 % зменшилась кількість старшокласників з середнім рівнем громадської активності. Перспективи педагогічного експерименту визначені у реалізації фандрайзингового проекту «С.О.Н.»

Література

1. Декларація етичних принципів у фандрайзингу // Офіційний сайт Інституту професійного фандрайзингу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://fundraiser.org.ua/pro/dokumenty-ipf/etychnyj-kodeks-fandrajzeriv>.

2. Дуглас А.Дж. Основные принципы фандрайзинга / А.Дж. Дуглас, К.Дж. Карлсон. – Днепропетровск: Баланс Бизнес Букс, 2007. – 240 с

3. Комаровський О.В. Фандрайзинг у питаннях, відповідях та цитатах: [навч. посіб.] / О.В. Комаровський. – Луганськ, 2007. – 54 с.

4. Куц С. Фандрайзинг АВС: посібник для початківців / С. Куц. – К.: Центр філантропії, 2008. – 92 с.

5. Нікітіна Н.П. Громадянська позиція особистості в системі громадянського виховання. Засоби навчальної та науково-дослідної

Матеріали науково-дослідницької конференції

роботи: Зб. наук. пр. /ХДПУ ім. Г.С.Сковороди – Харків: Видавець Г.С.Прокопенко, 2004. – Вип.21. – 220с. – С.156-161.

6. Чернявська О.В. Фандрайзинг: [навч. посіб.] / О.В. Чернявська, А.М. Соколова. – К.: Центр учбової літератури, 2013. – 188 с.

7. Умный фандрайзинг: просто, понятно, круто [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://philanthropy.ru/analysis/2017/02/03/45895>.

Соломніков Максим

гурток «Торське наукове товариство»

Науковий керівник **Поух Л. І.**

керівник гуртка «Торське наукове товариство»

ФОРТЕЦЯ ТОР – ПТАХ ФЕНІКС СТЕПОВОЇ УКРАЇНИ

У статті на основі комплексного аналізу історичних джерел досліджено основні етапи розбудови фортеці Тор (XVI – XVIII ст. ст.). Розглянута проблема заселення території на правому березі р. Сіверський Донець (Середнє Подонцов'я). Визначено роль і значення містечка Тор у соціально-економічному розвитку Степової України.

Ключові слова: фортеця Тор, геополітичні процеси, історична топографія, Степова Україна, Слобідська Україна, «черкаси».

Постановка проблеми. Широкому загалу маловідома історія фортеці Тор. Процес розбудови фортеці, основні етапи її функціонування загубилися у просторі і часі. Існують різні точки зору що до дати її заснування. Археологічні розкопки 2005-2007 років відбувалися за межами фортеці. Дослідження з історичної топографії допоможе визначити місце розташування і межі фортеці Тор.

Актуальність теми роботи пов'язана з трагічними подіями на Сході України. У Донецькому Степу п'ятий рік «Запікається кров'ю історія. Диким Полем гирчить полин». (Д.Лазуткін)

Російська пропаганда намагається використати історію заселення Південно-Східної України для виправдання агресії проти нашої Батьківщини.

З вірою, в те що «Народ, осяяний історичною правдою, нездоланний!», ми здійснили наукове дослідження основних етапів становлення на «кримській» стороні фортеці Тор.

Мета: шляхом аналізу історичних джерел вирішити комплекс питань, пов'язаних з місцем будівництва фортеці, її розмірами, укріпленнями, спорудами. Охарактеризувати чинники становлення і розбудови фортеці Тор. Визначити її роль і значення у перетворенні Дикого Поля у Слобідську Україну.

Новизна роботи: в якості історичних джерел були досліджені топографічні карти та матеріали археологічних розкопок фортеці Тор у

Пошук. Знахідки. Відкриття!

2005-2007р., які представлені в експозиції і фондах краєзнавчого музею м. Слов'янська.

Історіографія досліджуваної нами теми представлена науковими працями українських істориків, які вже в ХІХ столітті вивчали процеси колонізації прикордонних степових територій, що межували з півднем Московії.

Архієпископ Філарет (Гумілевський) – автор праці «Историко-статистическое описание Харьковской епархии» (1852-1857р.р.) вказує, що острожок Тор, засновано у 1645 році як «пункт русской стражи». Богослов – дослідник першим намагається дати визначення топоніму Тор. Владико Філарет вважає, що «... древнее поселение – Тор... В давние времена назывался Тором по р. Торцу, или точнее по торкам» [11,с.78]

Вчений богослов наводить ще один топонім «Соляной город», походження якого він пов'язує з «находящимся здесь соленым озером». Священик – археолог не залишив поза увагою факт: у другій половині ХІХ ст. біля солоних озер зберігалися залишки потужних оборонних укріплень фортеці Тор ХVІІІ століття.

Сучасні фахівці з історії та археології Давиденко В.В., Зоря А.Н. у статті «К исторической топографии крепости Тор ХVІІІ века (исторические и археологические реалии)» (2017) проаналізували історичні джерела, насамперед, топографічні карти, плани, архівні документи. Спираючись на отримані матеріали, вони здійснили локалізацію фортифікаційних споруд фортеці Тор (ХVІІ-ХVІІІ ст.ст.). Науковці Слов'янського краєзнавчого музею під час археологічних розкопок на Красном городке (2005-2007 рр.) збагатили колекцію експозиції і фонди музею на 10 тис. експонатів. Дослідження матеріальних пам'яток – свідків життя і діяльності мешканців фортеці Тор висвітлило чимало сторінок славної і трагічної історії рідного міста.

«Батько» історії Слобідської України – академік Д.І. Багалій у працях «Очерки по истории колонизации и быта степной окраины Московского государства» (1887р.) надає опис природи рідного краю, висвітлює процеси заселення території Слов'янщини, визначає роль фортеці Тор у боротьбі з татарською навалою.

Професор Пірко розробив методику визначення часу заснування населених пунктів у Євшаному краї. У статті «До питань про заснування міста Слов'янська» вчений доводить, що Тор (Соляне) з'являється на мапі Слобідської України у 1676 році [7, с. 114-115].

У 2017 році вихованці гуртка «Торське наукове товариство» здійснили етимологічне дослідження топоніму Тор, з метою визначення змісту слова «ТОР».

На нашу думку, населений пункт Тор заснували у VІІІ столітті євреї–торговці. Вони створили у безмежному Океані різнотрав'я дві

міжнародні торговельні траси, що об'єднали країни Європи з Китаєм, а Близький Схід з Північною Європою.

Торговельна артерія–північна гілка Великого Шовкового шляху (тор) проходила через землі Середнього Подонцов'я.

Торський перелаз виконував роль брами на шляху караванів у два світи (з Європи в Азію і навпаки).

Топонім Тор, на нашу думку, має два значення: TOR із ТОРИ – це шлях, прокладений у Степу. THOR (з німецької) – це брама на шляху з Європи до Китаю. Спільна торговельна діяльність поєднала дві цивілізації. Сприяла інтенсивному обміну інформацією, технологіями, матеріалами. Міжнародна торгівля приносила каганам Хозарії і євреям, що склали її економічну еліту, надприбутки.

Ми вважаємо, що «авторами» топоніму Тор, гідронімів Тор, Торець були євреї. Хозари і євреї мирно уживалися в одній державі, створювали сім'ї, разом захищали Хозарію, але молилися порізно. І кожен ранок у широкому, пишнobarвному Донецькому Степу іудеї зустрічали сонце словами із ТОРИ.

В 2017 році у культурному житті м. Слов'янська відбулася знакова подія. Краєзнавчий музей розмістив в залах експозиції унікальну виставку «Матеріальна та духовна культура населення Подонцов'я в період середньовіччя (на прикладі городища «Царине» (Маяцьке) VIII – XIV століть)».

Археологічний комплекс «Царине» являється об'єктом культурної спадщини національного значення. 90 років науковці ведуть дослідження пам'яток матеріальної та духовної культури населення Середнього Подонцов'я.

На виставці представлено 1,4 тис. артефактів – свідків життя і діяльності населення рідного краю на протязі 700 років.

Чинниками політичного і соціально–економічного розвитку регіону були: ландшафти життя; транзитна торгівля; входження території і населення прикордоння до складу великих держав Європи – Хозарського каганату (VIII – X ст.ст.), Київської Русі (X – XI ст.ст.), Дешт – и - Кипчак (XI– XII ст.ст.), Золотої Орди (XIII – XIV ст.ст.).

Населенні пункти (городища) на території сучасної Слов'янщини припинили своє існування у вересні 1395 року. Життя у Донецькому Степу знищила потужна хвиля смерті та жорстокості у вигляді 200 тис. армії Тимура Ланга. На думку автора статті незначна частка населення змогла врятуватися у лісових хащах Подонцов'я.

Цікава історія появи військ Тимура Тамерлана у нашому краї. Армія Завойовника з Самарканду розгромила Золоту Орду і напала на її союзницю – Північно–Східну Русь. Коли загроза знищення князівств Русі стала реальністю, Іван III Калита звернувся до митрополита Кіпріана з

Пошук. Знахідки. Відкриття!

проханням перенести ікону Володимирської Божої Матері до столиці його князівства. 9 вересня 1395 року відбулося Стрітєння ікони і Москви. Літописи свідчать, що у ніч напередодні штурму Москви, Тимур у вісні побачив жінку з сонячним сяйвом над головою. Вона наказала правителю Небесної Висоти: «Не ходи дальше, ибо это мой народ!». На світанку війська Завойовника світу повернули на південь – у Степ.

Політична мета поступилася місцем економічним амбіціям правителя найбільшої держави світу. Тамерлан змінив маршрути торгівельних караванів, які торували шлях з Європи до Китаю вздовж берегів Сіверського Дінця (північний маршрут). Гілка Великого Шовкового шляху тепер проходить південним маршрутом по території, яку контролює Тимур. Воєнна здобич та податки від торгівлі – основні джерела поповнення скарбниці імперії. Тамерлан розумів, що транзитна торгівля – основа економіки його держави, а значить і його могутності як правителя Небесної Висоти.

Він розгромив війська хана Золотої Орди Тохтамиша і врятував Північно-Східну Русь від знищення, бо не наважився піти проти волі Святої Діви Марії.

Північно-Східна Русь позбавилася монгольської неволі. Князі Іван III, Василь III розпочали процес збирання земель навколо Москви. Іван IV Грозний за допомогою насилля та жорстокості створив централізовану державу – Московське царство.

Політична мапа Європи у другій половині XV ст. змінилася. З'явилися потужні держави, які розпочали боротьбу за землі Донецького степу.

Це був великий Степовий коридор, що об'єднав рівнини Прикаспія, Приазов'я та Причорномор'я. По ньому ураганом котилася татарська кіннота.

У Причорноморській степ, а потім в Крим відкочувала Орда на чолі з ханом Хаджи-Гіреем і в 1449 році було утворено Кримське ханство. Територію на півночі від Криму контролювала ногайська орда. В 1475 році Гереїди стали васалами турецькою султану і розпочали завзяту битву за землі між Доном і Сіверським Дінцем.

Вигідне географічне положення, сприятливі природні умови, повноводні річки, які належали до басейнів Азовського (Дон, Сіверський Донець) та Чорного морів (Дніпро) і відносно незначна кількість населення – чинники, які спонукали царя та хана розпочати боротьбу за право колонізувати землі Донецького Степа.

Річ Посполита (1569 р.) – унія Великого князівства Литовського та Польщі – поглинула українські землі від Львова до Києва, але просуватися далі їй забракло сил.

Картографія Донецької області яскраво відображає політичний вплив навіть на географічні назви її території в XVI-XVII століттях. На мапі німецького лінгвіста і математика Себастьяна Мюнцера (1550 р.) наш край позначено як *Tartaria minor*. (Мала Тартарія). Герард Меркатор (1594 р.) називає його Кримська Татарія за Перекопом. Гессель Герритс на карті Росії (1613) поставив назву Дике Поле.

Ніколас Вісхер на мапі Росія та Скандинавія (1660 р.) територію північної частини сучасної Донецької області підписав як «Дике Поле», «Дика Україна», «Дикое красное Поле».

Прикордонний степовий край досліджували картографи, які працювали на затоплення Річі Посполитої і позначили його на мапі як *Lossa Decerta* – (місце пустинне, Дикое Поле).

Історики назвали ці землі фронтиром між державами, що були постійно перебували в стані війни за «великий ласий шмат найродючих земель Європи».

В науковій літературі існують терміни щодо визначення «статусу» території Степової України, а саме «санітарна зона», «яблуко роздору» між потужними гравцями на мапі Південно-Східної Європи.

У війну за землі Південно-Східної України, як і в цілому за Україну в XVII столітті розпочали Річ Посполита, Московська держава, Кримське ханство (Туреччина).

Росія вступає до Священної Ліги Європейських держав. Мета: не дозволяти кримській кінноті прийти на допомогу Туреччини, яка «стучит в Вену», тобто веде активні воєнні дії в Європі.

У московського царства (XVI-XVII ст.ст.) забракло сил розгромити Кримське ханство, бо за його «спиною» стояла Османська імперія. За наказом останнього царя з династії Рюриковичів – Івана IV Грозного південні повіти його держави від татарських набігів мали захищати «засечные черты».

На мапі «Засечные черты Русского государства» вказана 8 черта – Ізюмська.

За умовами «Вечного мира» (1686р.) між річкою Посполитою та Московським царством територія Лівобережної України відійшла до Росії.

Гетьман Іван Виговський прокоментував підсумки війни за Україну, яку завзято вели Річ Посполита, Туреччина, Московське царство у XVII столітті: «Государи растерзали Украину».

Битва за контроль над Донецьким Степом між Московією та Кримським ханством у самому «розпалі».

На всіх етапах розбудови та існування фортеця Тор виконувала три основні функції: захист південних кордонів Московії–Росії та українських земель від татарських загарбників; контроль за Торським перелазом; солеваріння і перш за все, на казну.

Пошук. Знахідки. Відкриття!

Д.І. Яворницький - автор «Історії запорозьких козаків» - надає опис Степу: «...кругом стоить, як море, седой, усатий коваль, низко нагибающийся то в одну, то в другую сторону от легкого дуновения степного ветерка, свернет воз с дороги, то и не выплутает из густой травы своих колес...» [12, с.65].

Просуватися в морі різнотрав'я можна було тільки протореними шляхами.

Муравський шлях, Ізюмська та Кальміуська сакми – кроваві артерії безмежного Степу. Століттями ногайські та кримські татари «торували хижу путь» на землі Лівобережної України та до південних повітів Московської держави.

Кров'ю вбитих, сльозами полонених християн «щедро» просякли ця земля.

Географія насилля, жорстокості та пограбування змусила московських можновладців організувати оборону – сторожову службу з метою «закрити» гарматами і фортецями шляхи і переправи для військ грабіжників.

В кінці XVI ст. – у першій половині XVII ст. територію сучасної Слов'янщини поступово заселяють вихідці з Лівобережжя України (черкаси) та південних повітів Росії.

Незважаючи на постійну загрозу вторгнення кримських татар, люди йдуть у межиріччя Сіверського Дінця і Тору. Їх приваблюють родючі землі, можливість займатися промислами і, насамперед, солеварінням.

Архівні документи, а саме переписка воєвод з південних повітів з царем Олексієм Михайловичем свідчать про те, що Московський уряд був зацікавлений у розбудові оборонних пунктів у далекому прикордонні.

У 1645 році для захисту солеварів і нагляду за Торським перелазом з'являється острожок (укріплення з дерева і землі), в якому козаки з Чугуєва несли охоронну службу. Невеликі загони (до 20 козаків) пересувалися по степу в якості розвідки.

Ми не знаємо, що спонукало козаків покинути острожок. Можливо, це була саранча, яка постійно знищувала все живе у степу, або татарська орда зруйнувала його.

У 1648 козацький отаман Протас'єв – командир загону, що охороняв московських послів до Криму, отримав наказ визначити місцевість біля Тору і скласти її «чертеж». Вода в р. Тор була солоною, тому Протас'єв зробив висновок, що місто треба будувати біля Маяцького озера, бо поряд знаходився ліс і якісна вода з Сіверського Донця.

Понад тридцять років московські урядовці будуть вирішувати питання щодо розбудови укріпленого поселення біля Торських солоних озер.

Дослідники історії заселення Донеччини В.О. Пірко і В.В. Давиденко визначили місце знаходження острожка Тор у 1645 році.

Він був розташований біля Торського перелазу (існував до 1890 р.). Від сучасного моста через р. Казенний Торець по течії нижче 300 м. бере початок перша вулиця рідного міста – Кузнечная (Комунарів, Торська). Вона поєднувала Торський перелаз и солені озера. 1400 метрів второваного шляху долали вози чумаків до солеварень. В літку від 5 до 10 тисяч чоловіків варили тут сіль, займалися полюванням і рибальством [5, с. 58].

Історія укріпленого містечка Тор (Солоне), а згодом і фортеці Тор розпочинається у квітні 1676 року. На Тор прибув боярин В. Струков, який дійшов до висновку, що Маяцький острог(1667 р.) його попередники побудували «не у места и государевым украинным городам и Торским озерам не в защиту» [120, стр.769, а. 125].

В. Струков вважав, що проблему безпеки можна вирішити, якщо біля Торських озер та річки Тор (Казенный Торець) побудувати цілу систему укріплень.

Торські солевари – мужні люди не стали чекати активних дій збоку Московського уряду. В 1665 вони розпочали будівництво валу (22 сажні) і 350 сажнів надобнів від Солоного озера до Прісного.

Біда на Торські озера прийшла у 1665 році. Гетьман Лівобережної України Іван Брюховецький зрадив царя Олексія Романова. Він привів військо до Тору і спалив укріплення, що побудували солевари, зруйнував варниці.

За наказом царя Олексія Михайловича в 1676 році біля Торських озер «построен соляной городок Тор и призваны на житье черкасы...» [2, с. 32].

Воєвода Г. Ромодановський сповіщає государя, що у січні 1677 році у Соляному поселилися 245 родин українців (черкас). Тор, як птах фенікс, розпочав нове життя.

Місто – фортеця Тор і його мешканці зазнали багато горя і страждань. Щорічно татарські орди чинили напади на Тор. У 1679 році вони чотири рази брали в облогу фортецю, але взяти її не змогли. Татари вщент спалили посад, зруйнували варниці, а фортеця - вистояла.

В 1697 році вдача відвернулися від торян. Мурза-паша з далекого міста Кафа привів до стін Тору чисельні війська, які мали артилерію і загони яничарів. Руйнація міста – фортеці була жахлива. Захисників і жителів Тору, що вижили у пожежі, взяли в полон і погнали до Криму.

В 1698 році фортеця Тор знову постала з попелу. На думку автора статті «новий подих» в модернізацію оборонної системи Російської імперії на південному сході здійснив генерал – фельдмаршал Бурхард Кристоф Мініх – «покоритель кримських татар».

Пошук. Знахідки. Відкриття!

Під час російсько-турецької війни 1735-1737 рр. імператриця Анна Іоанівна призначила Бурхарда Мініха командувачем армії. Разом з генерал - фельдмаршалом Петром де Лассі він розгорнув активну діяльність по реформуванню армії, по реконструкції Торської, Ізюмської оборонних ліній, по створенню нових укріплень вздовж маршруту, яким просувалась армія до Криму. Війська йшли Донецьким степом. В Бахмуті був штаб фельдмаршала П. де Лассі, в Ізюмі - головна база артилерії. По Сіверському Дінцю до самого Дону доставляли провіант військам.

У 30 роках XVIII ст. місто-фортеця Тор зазнала суттєвої реконструкції та модернізації. Територія фортеці значно розширилась, з'явилися нові фортифікаційні споруди, модерна артилерія, вогнепальна зброя. На топографічній карті, яку розробили у штабі фельдмаршала Мініха, позначені фортеці Тор, Ізюм, Бахмут, Святогірський монастир.

З 19 по 22 серпня 1774 року академік І.А. Гільденштедт знаходився у місті-фортеці Тор. Під час наукової подорожі по Слобідсько-Української губернії вчений робив нотатки.

Він залишив нам у спадок детальний опис фортифікаційних споруд, будівель і приміщень, які входили до складу фортеці. Щоденники академіка – безцінне джерело інформації з історії рідного міста. Вчений приділив увагу технології солеваріння яке, було важливою частиною економічної діяльності фортеці Тор.

Вздовж берегів річки Калантаєвки знаходилися п'ять колодязів, з яких по трубам до двох басейнів подавався розсол, а далі солоня вода попадала на металеві пательні (їх було 12). Сіль зберігалася в соляному магазині [9, с. 147]

Фортеця Тор мала Замок (арсенал). По периметру її захищали потужні земляні оборонні укріплення батареї та бастіони, на яких знаходилося 40 гармат. Фортифікаційні споруди мали діаметр близько трьох кілометрів і склалися з частоколу та «рогаток». В стінах фортеці були чотири брами: Бахмутська, Ізюмська, Маяцька та Солеварська. Поряд з Арсеналом знаходилась церква Введення Пресвятої Богородиці, а біля Ново-Запретного колодязя стояв одно престольний храм Миколи Чудотворця. В 1775 році на його місці мешканці Тору побудують перший кам'яний храм-фортецю. Під час нападу татарів торняни рятувалися в храмі, який мав на дверях та вікнах потужні металеві ґрати.

Військовий гарнізон (200 вояків) і фортеця були підпорядковані коменданту, а він в свою чергу –Київському обер-коменданту. В 1737 році татарська орда прорвалася на землі рідного краю. Фортеця Тор і Святогірський монастир зазнали руйнації, пограбування та найстрашніше було попереду. В цей же рік морова язва(чума) збирала трагічні жнива в Степовій Україні. У Святих Горах загинули всі ченці. Фортеця Тор, як

казковий птах Фенікс, пододала наслідки страшної епідемії. Українські козаки, селяни-втікачі від кріпацької неволі, молдавські дворяни повернули і фортецю, і солеваріння, і землі до життя.

Ізюмський полк Слобідської України виділився з Харківського козацького полку в 1688 році. До його складу входило 25 (сотен) міст і містечок. 23 сотня–фортеця Тор. За переписом слобідських полків у 1732 році в Торі було 364 жителя. Царським Маніфестом від 28.07. 1765 р. містечко віднесено до Ізюмського комісарського правління. Тепер чисельність населення складає 2066 мешканців, з них 813 вояків гарнізону. Фортеця Тор гідно виконує оборонну службу. Населення Тору невинно зростає завдяки розвитку солеваріння, торгівлі, ремесла. У 1774 році понад 30% мешканців Тору займалися виробництвом солі.

Указ Катерини Великої від 21 грудня 1782 року: «варіння солі припинити і лісів не спустошувати», на нашу думку. з'явився під впливом, як суб'єктивних чинників (на прохання князя Григорія Потьомкіна–господаря маєтку Святі Гори), так і об'єктивних: Російська імперія остаточно перемогла Кримське ханство і на внутрішні ринки стала поступати дешева кримська сіль. Хижацьке винищування лісів також вплинуло на рішення про закриття солеварень. Дрова в якості паливної сировини неможливо було використовувати. Цей природний ресурс було вичерпано. Казенні соляні заводи ліквідували, а приватні–законсервували.

Швидкими темпами розвиваються нові види ремесла: шевське, ковальське, ткацьке. гончарство. Жителі посаду активно займаються сільським господарством. Вони сіяли жито, пшеницю, гречку, ячмінь, просо, овес. Розводили коней та велику рогату худобу.

Місто-фортеця стала торгівельним центром. Головним товаром торських купців була худоба. Три ярмарки відбувалися на рік у місті. Окрасою торгівельної діяльності були красені – коні. Щорічний торговий оборот Тора у середині XVIII ст. становив 130 тис. карбованців. Торговельні шляхи, що перетинали Тор з'єднували містами Таганрог, Ізюм, Харків.

22 січня 1784 року закінчилася історія фортеці Тор і відкрилася її нова сторінка. Указом імператриці Катерини II Тор не тільки змінив статус, а й назву. Його нове ім'я – Словенськ, та в народі з'явилося інше – Слов'янськ. Він став повітовим містом Катеринославського намісництва. 29 серпня 1797 Слов'янськ з повітом увійшов до Слобідсько-Української губернії.

Висновки. XV-XVI ст.ст.: між Московським царством та Кримським ханством знаходиться величезний масив родючих земель – Донецький Степ.

Пошук. Знахідки. Відкриття!

Північні та південні сусіди Степового коридору, що вмістив в себе рівнини Прикаспія, Приазов'я та Середнього Подонцов'я, розпочали запеклу боротьбу за право колонізувати землі нашого рідного краю.

Переможцями стали землеробська цивілізація, яка доказала неспроможність кочової економіки до прогресу, «порохова революція», мужність і героїзм козаків, які заселили землі між Тором і Сіверським Дінцем.

Черкаси (українці), запорізькі козаки (особливо після розгрому Січи військами генерала Текелі в 1775 році), вихідці з південних повітів Росії спільними зусиллями як щит закрили шляхи татарський навалі.

Фортеця Тор з 1676 по 1784 роки виконувала важливі функції: а)оборонну; б)контроль за шляхами і перелазами; в)солеваріння; г)адміністративно – економічний центр.

Дослідження з історичної топографії дозволило визначити місце знаходження укріпленого містечка Тор (1645-1646 р р.) та фортеці Тор (1676 р.).

Ми – діти суверенної України, народжені на початку III тисячоліття, віримо у краще майбутнє нашої Батьківщини, бо вона заснована на славетних подвигах наших предків.

Література

1. Багалий Д.И. Очерки по истории колонизации и быта степной окраины Московского государства. – М., 1887/ Д.И.Багалеи. – М., 1887. – С.17.
2. Город у соленых озер. – Славянск.: Печатный двор, 2007. – С. 21, С. 32, С. 121.
3. Джерела до історії населених пунктів Донеччини XVI-XVIIIст./ укладач В.О. Пірко. – Донецьк, 2001. – 103 с.
4. Давыденко В.В. Материалы к исторической топографии крепости Тор второй половины XVII-XVIII вв. Святогірський альманах 2015:зб. наук. праць / В.В.Давыденко, А.Н. Зоря. – Харків-Слов'янськ, 2016. – С. 116-135.
5. Клочков Ю.А. Славянск./Ю.А.Клочков.– Сталино.: Донбасс, 1964. – С. 16.
6. Пірко В.А. Торская укрепленная линия // Вопросы истории.- 1986. – № 1. – С. 180-184.
7. Пірко В.О. До питання заснування міста Слов'янська // УІЖ. – 1976. – № 9. – С. 114-115.
8. Пірко В.О. Заселення Донеччини у XVI-XVIII ст. (короткий історичний нарис і уривки з джерел) – Донецьк, 2003. – 182 с.
9. Путешествие академика Гильденштедта по Слободско-Украинской Губернии.–Харьков,1892. – С.147
10. Скрипник В.П. Нариси з історії міста-курорту./ В.П.Скрипник. –

Слов'янськ.: Друкарський двір, 2015, – с.68.

11. (Филарет) Гумелевский. Историко-статистическое описание Харьковской епархии. Четвертый Изюмский округ. – Отд.5 / Филарет (в миру Дмитрий Григорьевич Гумилевский). – Харьков, 1858.

12. Яворницький Д.І. Історія запорозьких козаків./Д.І.Яворницький. Т.1. – К.: Наукова думка, 1990. – С. 66-67.

Ткаченко Мирослав

член гуртка «Цікава інформатика»

Науковий керівник: **Лісова Н. Г.**

керівник гуртка «Цікава
інформатика»

КОМП'ЮТЕРНА ЗАЛЕЖНІСТЬ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА СУЧАСНИХ ПІДЛІТКІВ

У статті порушується проблема залежності підлітків від комп'ютера, висвітлюються симптоми перебігу комп'ютерної залежності, аналізуються її наслідки та накреслюються шляхи її подолання.

Ключові слова: підліток, комп'ютерна залежність, ігроманія, інтернет.

Постановка проблеми. У час стрімкого розвитку науково-технічного прогресу, невинного потоку інформації, все більш актуальним стає питання збереження здорової психіки особистості. Людство впевнилося в тому, що досягнення цивілізації мають не тільки позитивні результати

Останнім часом невід'ємною частиною нашого життя став комп'ютер. Неможливо переоцінити позитивне значення цього науково-технічного досягнення. Однак, навіть недовгий період масового користування комп'ютером виявив немало випадків його негативного впливу на людину, особливо це стосується неповнолітніх, психіка яких є більш незахищеною, а тому і вразливішою в порівнянні з дорослими.

Термін «комп'ютерна залежність» вперше був використаний в 1990 році. Психологи її класифікують, як форму емоційної «наркоманії». Для залежного підлітка стає важливим не результат гри, а її процес, у якому він втрачає контроль над часом.[1]

Медики розвинених країн б'ють на сполох. Молодь все більше часу проводить за комп'ютером, віддаючи перевагу віртуальному світу над реальним, у пресі раз по раз з'являються повідомлення про "смерть за монітором". Західні психіатри навіть придумали спеціальний термін "інтернет-залежність", проте більшість українських психологів про це небезпечне захворювання і не чули.[2]

Останнім часом все частіше можна зустріти людей, надто залежних від комп'ютера, Інтернету, різного роду ігор тощо. Це – психологічні

Пошук. Знахідки. Відкриття!

залежності. Інакше кажучи, -- хвороблива пристрасть, непереборне бажання постійно або час від часу вживати певний засіб або щось робити для того, щоб відчувати приємні переживання чи зняти психологічний дискомфорт.

Тому надзвичайно актуальним на даний час є дослідження впливу комп'ютера на сучасних підлітків.

Мета статті: проаналізувати феномен комп'ютерної залежності, її вплив на підлітків та накреслити шляхи її подолання.

Виклад основного матеріалу. Термін "інтернет-залежність" вперше був запропонований американським лікарем Голдбергом, в 90х роках ХХ століття. Під цим поняттям він розумів непереборний потяг до Інтернету, що характеризується згубною дією на побутову, навчальну, соціальну, робочу, сімейну, фінансову сфери діяльності". За ступенем відходу від реальності інтернет-залежність вельми нагадує потяг до наркотиків, алкоголю, азартних ігор. Згідно з дослідженням американських учених, 6-8% користувачів Інтернету вже мають дану патологію, адже багато хто використовує його не тільки для роботи або навчання, але і ведуть листування, користуються сайтами, призначеними для розваг, сексом по Інтернету. займаються

Світова медицина зіткнулася сьогодні з невідомим досі для неї явищем - хворобами, породженими комп'ютерними іграми, вважають психологи. З'явився навіть новий термін - "комп'ютерозалежність". Діти готові просиджувати, не відходячи від комп'ютера, годинами і навіть по кілька днів. Вони не їдять, а інколи навіть ходять під себе, аби лише не перервати гру. У європейських країнах, де статистика ведеться ретельніше, ніж в Україні, зафіксовано випадки, коли молоді люди помирали перед комп'ютерами: спочатку в них змінювалася свідомість, потім порушувалися фізіологічні процеси, відключався мозок, вони непритомніли, а пальці в передсмертній агонії продовжували стукати по клавішах.

Внаслідок цього нормальний діалог з іншими людьми замінюється сурогатним спілкуванням у мережі. Цікаво, що навіть стадії формування Інтернет-залежності схожі зі стадіями "прив'язки" до наркотику. У фанатів Інтернету, які лікуються у спеціальних закладах, відбувається своєрідна "ломка", як і у наркоманів! Це - страшне видовище, розповідають лікарі. А після лікування пацієнти обов'язково потребують реабілітації і ресоціалізації.

Люди не хочуть зрозуміти, що комп'ютер не може бути безпечним, оскільки є джерелом електромагнітного випромінювання і неіонізуючої радіації. Про те, що подібна радіація негативно впливає на генофонд, відомо всім. А ще спричиняє різноманітні розлади нервової системи, психосоматичні захворювання, які можуть стати передвісником таких

грізних недуг, як інфаркт і інсульт. Комп'ютери безпечні, якщо дотримуватися елементарних правил, які, до речі, зафіксовано у нормативних санітарних документах. Але хто з користувачів знає про них, а тим паче їх дотримується? Багато, наприклад, і не здогадуються про те, що сидіти за комп'ютером можна не більше чотирьох годин на день, що комп'ютер обов'язково потрібно "заземлити", що на всю техніку повинні бути гігієнічні сертифікати. У цивілізованих країнах подібні нормативи дотримуються жорстко, і при порушеннях компанію штрафують на чималі суми.

Дехто виправдовує "зависання" у Інтернеті самотністю, начебто спілкування у чатах та на сайтах знайомств позбавить від самоти. Але насправді - це сурогат спілкування. Що більше адресатів у користувача, то менше справжніх друзів. Це і є шлях до самоти. Що стосується любові по Інтернету... У Фрейда є таке поняття: сублимація еротичної енергії. Нереалізовану еротичну енергію можна направити на творчість, роботу, а секс-сайти блокують природну сублимацію, властиву людині, що зрештою призводить до розвитку розладів в інтимній сфері.

Комп'ютерна залежність розвивається швидше, ніж алкоголізм. Достатньо півтора року.

Діти, які ночують у приміщенні комп'ютерних залів, - реальність сьогодення. Наслідки для молодого організму регулярного багатогодинного сидіння у приміщенні, перенасиченому випромінюваннями від комп'ютерів, "довгограючі" і виявляються пізніше. Наприклад, у безплідді - і жіночому, і чоловічому. А ще втрата зору, дратівливість, підвищена збудливість і стомлюваність, порушення сну або, навпаки, сонливість.

Всім відомо, а власникам комп'ютерних залів - насамперед, що працюючий дисплей - джерело різного роду випромінювань. Особливо шкідливе для здоров'я жорстке гамма-випромінювання може давати задня панель дисплея.

Саме приміщення повинне бути підготовлене до того, щоб гасилися електромагнітні поля. Для нейтралізації електромагнітних полів на стінах під штукатуркою має бути вмонтована металева сітка. Щоб не накопичувалася статична електрика, підлоги мають натиратися спеціальною мастикою, а ще бажано було б мати акваріуми з водоростями (без риб), вони зменшують іонізацію.

Про те, що дитина не повинна довго сидіти перед монітором, знають навіть далекі від електроніки люди. Згідно з гігієнічними вимогами 7-10-річні діти мають сидіти за комп'ютером не більше 45 хвилин на день, 11-13-річні - двічі на день по 45 хвилин, старші - три рази на день.

Комп'ютерна гра - це особливий, віртуальний світ, де легко задовольнити основні потреби підлітка. Тут можна відчути себе героєм,

Пошук. Знахідки. Відкриття!

який може все або багато з того, що забороняється йому в реальному світі. Тут можна самостійно ухвалювати рішення і не боятися відповідальності. Школярі часто йдуть у комп'ютерний світ у пошуках свободи і самоствердження.

У цьому і небезпека: підліток реалізує свої сили і здібності у віртуальному світі, а особистісне зростання у світі реальному йде на задній план. Втеча у віртуальний світ серйозно деформує особистість, а у молодії

Деякі учені вважають, що у грі агресія знаходить вихід, відбувається розрядка, і підліток не здійснюватиме кримінальні "подвиги" на вулиці. На думку інших, "стрілялки-вбивалки", навпаки, сприяють посиленню агресивності. Агресивне середовище навколо дитини, помножене на його індивідуальні особливості, добра характеру підлітка не додасть. Правоохоронні органи не дарма б'ють тривогу щодо зростаючої жорстокості підлітків.

Проблема, пов'язана з комп'ютерною залежністю, має вирішуватися спільно: розробниками ігор, психологами, медиками, педагогами. Комп'ютер - це факт сучасної дійсності. Це майбутнє, відгороджувати від якого підлітків у жодному разі не можна.

На дисках з іграми слід ставити напис на зразок того, який стоїть на сигаретних пачках, попереджаючи користувачів, що зловживання грою спричиняє погіршення здоров'я.

На жаль, інструкції до закордонних комп'ютерних ігор, як і рецензії щодо їхнього змісту, не завжди відповідають реальній начинці. Тому батькам самим потрібно проглядати ті ігрові диски, якими користується їх дитина. Але і заборони тут не допоможуть. Ігроманія - наслідок психологічних проблем. Іноді вся біда у тому, що у людини, яка "підсіла" на комп'ютер, віртуальний будинок кращий, ніж реальний.

Не секрет, що сьогодні українським школярам зробити домашнє завдання - не проблема. Якщо батьки підключили до мережі Інтернет комп'ютер, варто лише знайти потрібну інформацію, натиснути клавішу... Але ж школярі та студенти просто перестають мислити. Яких ми спеціалістів отримуємо сьогодні. Батькам же, що піклуються про фізичне і психічне здоров'я своєї дитини, слід взагалі не підключати комп'ютер до мережі, або, якщо ви своєму нащадкові довіряєте, встановити чітко регламентований годинник для роботи в Інтернеті. І перевіряти, чим же займається дитина, інакше псевдоспілкування з однолітками вилетіть в пошук зовсім інших сайтів. Якщо розповсюдження друкарських і відеоматеріалів, пов'язаних із сексом, насильством, збоченнями, ще хоч якось контролюється державою, то вихід на аналогічні сайти в Інтернеті доступний всім. І, нарешті, суворо регламентувати роботу комп'ютерних клубів. Нині там діти і днюють, і ночують!

Завзятого комп'ютерника можна відрізнити відразу. Він звернений усередину себе, не помічає або ігнорує зовнішні події, погано адаптується

до реального життя. Навіть краса природи - і та сприймається з меншим захопленням, оскільки можливості комп'ютерної графіки безмежні, і на екрані монітора з'являються чудові, фантастично прекрасні, але неіснуючі насправді, пейзажі. Потяг до комп'ютерних ігор - із подорожами до неймовірних світів усе більше занурює у віртуальність. Цей стан вже й називається інтернет-залежністю.

На першій стадії це більш-менш легкий розлад. Через захоплення "новою іграшкою", людина перестає займатися усім іншим. Поступово людина віддаляється від родичів і друзів, залишаючи пріоритет за "усесвітньою павутиною". Як правило, користувач приховує від рідних (або співробітників в офісі), скільки часу він проводить на сайтах.

На другій стадії симптоми наростають як сніжний ком. Якщо людину силою відлучити від мережі, вона переживатиме почуття, схожі на муки наркомана, якому не дали чергову дозу. У користувача порушується увага, знижується працездатність, з'являються нав'язливі думки, безсоння, аж до повного відмовлення від сну, різко зростає потяг до стимуляторів - кави, сигарет, спиртних напоїв, наркотиків, причому деколи "на голку" сідають і ті, хто ніколи в житті наркотиків не пробував. Тому можна вважати, що в деяких випадках наркотична залежність є наслідком захоплення спілкуванням у мережі. До психічних розладів додаються головний біль, перепади тиску, ломить кістки.

Третя стадія - соціальна дезадаптація. Користувач, вже не одержуючи задоволення від спілкування через Інтернет, все-таки постійно "висить" на сайтах. Стан депресії призводить до серйозних конфліктів на роботі і в сім'ї. Сильні, вольові особи ще можуть спробувати перемкнути свою увагу на щось інше, наприклад, закохатися, знайти іншу роботу. Слабкішим нічого не залишається, окрім як звернутися по допомогу до фахівців. До речі, у США інтернет-залежність вважають офіційним діагнозом і лікують психологи і психіатри. У нас вони лише розробляються. Психологи виділяють такі стадії залежності:

Стадія легкого захоплення. Коли людина один чи кілька разів пограла у рольову комп'ютерну гру, вона входить у смак, їй починає подобатися комп'ютерна графіка, звук, сам факт імітації реального життя чи якихось фантастичних сюжетів.

Стадія захоплення. Фактором, що свідчить про перехід людини на цю стадію формування залежності, є поява в ієрархії потреб нової потреби — грати в комп'ютерні ігри. Гра в комп'ютерні ігри на цьому етапі має систематичний характер. Якщо людина немає постійного доступу до комп'ютера, можливі досить активні дії з усунення цієї перешкоди.

Стадія залежності. Залежність може оформлятися в одній з двох форм: соціалізованій та індивідуалізованій. Соціалізована форма ігрової залежності відрізняється підтримкою соціальних контактів із соціумом (хоча переважно з такими ж ігровими фанатами). Ці гравці люблять грати

Пошук. Знахідки. Відкриття!

за допомогою комп'ютерної мережі один з одним. Ця форма залежності менш згубна для психіки, ніж індивідуалізована форма. Людина не відривається від соціуму, не усамітнюється в собі.

Чи може підліток, для якого гра стала самоціллю та сенсом буття, розвиватися, як гармонійна особистість, реалізувати свої здібності? Треба розуміти, що залежність у будь-якій формі – це рух по замкнутому колу, де немає розвитку.

Як уникнути комп'ютерної залежності?

Ліків від комп'ютерної залежності поки що не винайшли. Однак медики наполягають на тому, що віртуальний світ викликає таке ж звикання, як азартні ігри або наркотики. У Південній Кореї й Голландії вже працюють спеціальні центри. В Україні є тільки одне клінічне відділення. Але, як показує практика, пацієнтів з діагнозом «комп'ютерна залежність» з кожним роком стає дедалі більше.

Віртуальна залежність – це хвороба. Тих, хто вже не здатний сам випустити з рук джойстик або відірватися від комп'ютера, лікують у спеціальному відділенні неврозів.

Не грайте дуже довго без перерви. Відволікайтеся від гри при кожній слушній нагоді. Поза ігровим часом обов'язково займайтеся активним видом спорту.

Не хочете стати ігроманом, пам'ятайте:

- Не можна грати під час депресії, при серйозних змінах у житті.
- Не варто грати, коли гостро відчуваєш самотність. Гравці погані співрозмовники.

- Набагато зменшують ризик пристрасті до гри цікаве життя, знання, розуміння того, що алкоголь, наркотики та надмір ігор – це все один ланцюжок, кінцевий пункт якого – повна самоліквідація особистості. Імунітетом тут мають бути чуття міри та відповідальності. Згадай народну мудрість: «Що занадто, то нездорово». За грою можна розважитися, та не більше. Робити з неї свій спосіб життя, повір, не варто.[4]

Висновки. Причиною формування залежності від комп'ютерних ігор є переважно психологічні проблеми, які криються у несприятливому психологічному кліматі сімей, у недоліках сімейного виховання, у необізнаності батьків з даного питання. Якщо ці психологічні проблеми поєднуються з певними особливостями особистості, такими, як замкнутість, аутизм, інфантильність, – у такому випадку ризик формування залежності зростає.

На наш погляд, першим етапом профілактичної роботи повинно бути раннє інформування дорослих (ще до початку контакту їх дитини з комп'ютером) не тільки про можливий негативний вплив комп'ютера на психіку дитини, а й про психологічні умови формування схильності до залежності. Необхідно виробити адекватні рекомендації для батьків, педагогів, вихователів. Ефективними будуть ігрові методи, тренінги.

Потрібно розробити спеціальні комікси, створити дитячі мультфільми, які б навчали дитину сприймати комп'ютер як помічник у процесі саморозвитку, як унікальну можливість доступу до цікавої інформації, а не як засіб безцільного проведення часу. Ми пропонуємо до кожної інструкцію по експлуатації комп'ютера ввести правила безпечної роботи, які б попереджували про можливі наслідки негативного впливу на фізичне та психічне здоров'я у разі їх недотримання. На наш погляд, необхідно розробити тести для виявлення схильності до комп'ютерної залежності, які могли б використовувати не тільки психологи у психопрофілактичній роботі, а й самі користувачі ПК для самодіагностики.

На наш погляд, подібні заходи допоможуть зменшити можливість формування комп'ютерної залежності

Література

1. <http://teenbloog.org.ua/zalezhnist-vid-kompyuternyh-ihor>.
2. http://sh44.at.ua/publ/kalejdoskop/psikhologija_ditini/komp39juterna_zalezhnist/3-1-0-1
3. Г.О. Самардакова. <http://knmu.kharkov.ua/uk/node/>

Трапезникова Катерина

вихованка гуртка «Юні правознавці»

Науковий керівник: **Бурлачка М. С.**,

керівник гуртка «Юні правознавці»

ПРОФЕСІЯ ДИПЛОМАТ – ПОКЛИКАННЯ ЧИ ВИГОДА?

У статті розглянуто особливості професії «дипломат», визначено її історичні витоки, недоліки та переваги, права та обов'язки.

Ключові слова: дипломатичний службовець, держава, дипломатія, Україна, державна служба, міжнародні відносини.

Постановка проблеми: проаналізувати діяльність дипломатичного службовця, схарактеризувати недоліки та переваги професії в сучасних реаліях міжнародних відносин.

Аналіз досліджень і публікацій: Питання щодо діяльності дипломатичних службовців досліджували багато політологів та юристів. Так, В.М. Репецький акцентує увагу на понятті «міжнародне публічне право», його особливості та історію; вивчення джерел, основних принципів і суб'єктів міжнародного права; аналіз змісту інституту міжнародно-правової відповідальності тощо. Г. Нікольсон у своєму дослідженні склав своєрідну шкалу якостей ідеального дипломата, в свою чергу Ф. де Кальєр описав якості дипломата, що непідвладні часові, бажані для всіх історичних епох.

Мета: Довести, що висококваліфікованим дипломатичним службовцем можна стати, лише маючи покликання захищати, представляти свою Батьківщину.

Пошук. Знахідки. Відкриття!

Виклад основного матеріалу: В процесі свого розвитку кожна держава у внутрішніх та міжнародних справах реалізує певні завдання, функції. У міжнародних відносинах мистецтво ведення переговорів для врегулювання конфліктів, розширення міжнародного співробітництва пов'язують з дипломатією. Даній професії надає ореол романтизму кінематограф. Зазвичай, здається, що життя буде сповнене пригод і подорожей, в ній мало рутинної роботи і все легко, і просто. Однак на представниках даної професії лежить великий тягар відповідальності, адже дипломатичний службовець – громадянин своєї держави, який займає дипломатичну посаду в органі дипломатичної служби, одержує заробітну плату за рахунок коштів державного бюджету та здійснює встановлені для цієї посади повноваження, безпосередньо пов'язані з виконанням дипломатичних або консульських функцій, а також дотримується принципів дипломатичної служби, яка пов'язана з реалізацією зовнішньої політики, захистом національних інтересів у сфері міжнародних відносин, а також прав та інтересів громадян і юридичних осіб держави за кордоном.

Однак про дипломатію, у справжньому розумінні цього терміна, можна говорити лише з появою держави, хоча її витoki сягають часів родових общин. Ще в античний період вожді общин були обізнані з практикою ведення дипломатичних переговорів перед розв'язанням війни [4].

У Давній Греції, конфлікти, що виникали між, общинами та полісами, вирішували за допомогою спеціально уповноважених, або послів. У Стародавньому Римі приймати та відряджати посольства завжди було прерогативою найвищих органів держави. За часів Середньовіччя, були вироблені певні правила посольської справи. В епоху Відродження переломним моментом в історії дипломатії та дипломатичного права стала поява постійних дипломатичних представників. У XVI ст. у Франції з'являється прототип сучасного Міністерства закордонних справ. Особливо відчутний поштовх на шляху розвитку дипломатичного права мав Віденський конгрес, який відбувся 1815 року. Документи, прийняті на Віденському й Аахенському конгресах, визначили загальноприйнятні основи дипломатичної служби і представництва сучасних держав.

Що стосується України, то зовнішньополітична служба України має давні традиції, засновані, передусім, на дипломатичному досвіді Київської Русі – України. Важливий внесок у зміцнення міжнародних позицій України того часу було здійснено багатьма державними діячами, серед яких згадуємо вагомі досягнення Ярослава Мудрого, Володимира Мономаха, князя Романа Мстиславовича, Короля Данила Галицького [4].

Діяльність української дипломатії стала особливо помітною у Козацьку добу з приходом гетьмана Богдана Хмельницького, після якого найбільший внесок у становлення і розвиток української дипломатії зробили гетьмани Іван Виговський, Іван Мазепа та Пилип Орлик.

Наступний шанс української дипломатії з'явиться аж через два століття... Так, Українська дипломатична служба початку ХХ століття офіційно діяла від створення Секретарства міжнародних справ Української Народної Республіки (грудень 1917 р.) до закриття Надзвичайної дипломатичної місії УНР в Угорщині (травень 1924 р.) як останньої дипмісії УНР.

Перший вихід дипломатії України на міжнародну арену – участь у мирних переговорах в Брест-Литовському 27 січня (9 лютого) 1918 р. – завершився успіхом – підписанням мирної угоди із представниками країн Четверного союзу, що передбачав негайне встановлення дипломатичних та консульських зносин.

Упродовж 1918-1919 р. було сформовано мережу українських дипломатичних представництв (Берлін, Відень, Стамбул, Румунія, Іспанія). Для підготовки дипломатів в Україні утворюють у часи правління гетьмана Павла Скоропадського перший спеціальний навчальний заклад – «Консульські курси» з 10-тижневою програмою, на які приймали осіб з вищою юридичною або економічною освітою.

Нині, в умовах незалежності для реалізації зовнішньополітичних пріоритетів та забезпечення національних інтересів, Україною в світі створено понад 80 дипломатичних представництв, 8 Генеральних консульств при міжнародних організаціях та 31 консульських представництв за кордоном. За міжнародними правилами територія дипломатичних установ перебуває під юрисдикцією держави, яку вони представляють, тобто це такі собі шматочки України в світі. Посольства України розташовані у столицях держав (за рідкісними виключеннями), а консульства – у нестоличних містах, зазвичай великих або тих, де живе значна діаспора народу, який представлений посольством. Більше 1000 українських співробітників перебувають на дипломатичній службі за межами держави та понад 600 осіб працює у МЗС в Україні. На сьогоднішній день 12-м Міністром закордонних справ України з 19 червня 2014 року є Павло Анатолійович Клімкін [7].

В Україні, як і усіх країнах, дипломати призначаються Головою держави, за поданням керівника відомства з закордонних питань. Крім того, майбутній дипломат повинен відповідати певним критеріям, як:

- обов'язкове громадянство держави, яку дипломат представляє;
- працездатний вік і добре здоров'я (без фізичних вад);
- добра морально-політична база;
- наявність вищої освіти зі ступенем не нижче магістра;
- практика роботи в МЗС;
- здача конкурсних іспитів для зайняття вакантної посади;
- бездоганне знання не менше двох іноземних мов; дипломатичної історії; міжнародного права; історії власної держави; господарської

Пошук. Знахідки. Відкриття!

(економічної) географії, конституційного права, торговельного і морського права, цивільного права, дипломатичного протоколу;

- розуміння цілей, завдань зовнішньополітичного курсу країни і можливі інструменти для їх реалізації, мати стратегічне і тактичне бачення;

- володіння всіма необхідними технічними навичками для отримання, обробки і передачі інформації всіма можливими способами, мати відмінну пам'ять та стресостійкість [1].

Одночасно з призначенням на посаду, дипломату визначається відповідний його посаді дипломатичний ранг. Так, посол – глава дипломатичного представництва найбільш високого в протокольному відношенні рівня, (Надзвичайний посланець, Уповноважений міністр) – дипломатичний представник, іноді очолює дипломатичну місію, міністр-резидент – дипломатичний представник, за рангом стоїть нижче посланника, аташе – молодший дипломатичний ранг, офіційна особа, зарахована до дипломатичного представництва як фахівець у якій-небудь області: військовий аташе, прес-аташе тощо [5].

Необхідно зазначити, що основними завданнями та функціями дипломата:

- забезпечення національних інтересів і безпеки України шляхом підтримання мирного і взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства за загально визнаними принципами і нормами міжнародного права;

- проведення зовнішньополітичного курсу України, спрямованого на розвиток політичних, економічних, гуманітарних, наукових, інших зв'язків з іншими державами, міжнародними організаціями;

- захист прав та інтересів громадян і юридичних осіб України за кордоном;

- сприяння забезпеченню стабільності міжнародного становища України, піднесенню її міжнародного авторитету, поширенню у світі образу України як надійного і передбачуваного партнера;

- забезпечення дипломатичними засобами та методами захисту суверенітету, безпеки, територіальної цілісності та непорушності кордонів України, її політичних, торгово-економічних та інших інтересів;

- координація діяльності інших органів виконавчої влади щодо забезпечення проведення єдиного зовнішньополітичного курсу України;

- вивчення політичного та економічного становища у світі, зовнішньої та внутрішньої політики іноземних держав, діяльності міжнародних організацій;

- забезпечення органів державної влади України інформацією, необхідною для здійснення ефективної зовнішньої та внутрішньої політики;

• здійснення інших завдань відповідно до законодавства України [1].

Під час проходження дипломатичної служби для забезпечення безперешкодної діяльності, посадові особи дипломатичної служби України, користуються правами, визначеними для державних службовців Законом [HYPERLINK «http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19](http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19) «України «Про державну службу», а також на них поширюються права Віденської конвенції 1961 р. «Про дипломатичні зносини», так званий дип/імунітет, а саме, дипломат має право на:

— недоторканність особи, службових приміщень, житла і власності, кореспонденції;

— звільнення від всіх державних та трудових повинностей;

— звільнення від податків, митного огляду;

— безпечний проїзд та захист від цивільного позову або кримінального переслідування відповідно до законодавства приймаючої країни;

— повагу до своєї особистості, честі та гідності, справедливе і шанобливе ставлення з боку керівників, колег та інших осіб [5].

Щодо обов'язків дипломатичного службовця, то відповідно окрім переліку визначених Законом України «Про державну службу», повинні:

— висвітлювати в пресі позиції уряду з тих чи інших міжнародних ситуацій;

— представництво держави за кордоном;

— вести дипломатичне листування та публікацію дипломатичних документів;

— брати участь в роботі міжнародних організацій, конгресів, конференцій, нарад;

— відвідувати офіційні переговори та інші візити на вищому рівні;

— підготовувати та укладання дво-та багатосторонніх міжнародних договорів [1].

Як і кожна професійна діяльність, виконання службових обов'язків дип/службовця може бути припинена. Окрім зазначених підстав в Законі «Про державну службу», для дипломатичних службовців України встановлені й додаткові:

— закінчення строку контракту про проходження дипломатичної служби або порушення його умов;

— відмова без поважних причин посадової особи дипломатичної служби, від третьої поспіль пропозиції про участь у ротачії;

— відставка дипломатичного службовця;

— одноразове грубе порушення посадових обов'язків посадовою особою дипломатичної служби, що завдало шкоди іміджу України за кордоном або розвитку відносин з відповідною державою чи міжнародною

Пошук. Знахідки. Відкриття!

організацією, встановлене за результатами дисциплінарного провадження, проведеного дисциплінарною комісією Міністерства закордонних справ України відповідно до законодавства про державну службу [1].

Підсумовуючи, хотілось би визначити позитивні та негативні боки діяльності дипломатичного службовця, аналізуючи Закони України «Про державну службу» та «Про дипломатичну службу». Так, працівникам дипломатичної служби, які мають стаж роботи в державних органах понад 10 років, надається додаткова оплачувана відпустка тривалістю до 15 календарних днів, при щорічній 30-денній відпустці, тим працівникам дипломатичної служби, які направлені у довготермінове відрядження, крім заробітної плати, один раз на місяць виплачуються компенсаційні виплати. Також, на час перебування за кордоном дружини (чоловіка) працівника дипломатичної служби за місцем проходження дипломатичної служби, відрядження до закордонної дипломатичної установи зараховується до страхового стажу, про що Міністерство закордонних справ України робить запис у трудовій книжці зазначених осіб та інші соціальні гарантії. До того ж фактично надається можливість за рахунок держави побачити світ, познайомитися з культурою народів, поспілкуватись з впливовими людьми.

Однак, не варто забувати, що перспектива побачити світ не завжди буває безпечною, адже дип/представництва працюють і в «нестабільних» державах, де є реальна загроза життю. Працівники дипломатичної служби не можуть брати участі у страйках та вчиняти інші дії, що перешкоджають нормальній діяльності органів державної влади або порушують правила безпеки, під час перебування у довготерміновому відрядженні. І працювати на пенсії дипломатичні службовці не мають право - граничний вік перебування на службі становить 65 років. Слід враховувати й гендерні питання, адже навряд чи за жінкою дип/службовцем захоче поїхати у довготривале відрядження в 4 роки чоловік й займатись сімейним господарством...

Висновки. Отже, дипломатична служба, це важка праця, яку здатна виконувати людина, що захоплюється своєю роботою та розуміє важливість своїх обов'язків для міжнародного авторитету України, захисту її інтересів, і яка здатна в будь-який час доби працювати за для головної мети – добробуту, розквіту нашої Батьківщини.

Література

1. Закон України «Про дипломатичну службу» від 07.06.2018 р. [//http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2728-14](http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2728-14).
2. Закон України «Про державну службу» [//http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19](http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19).

3. Ю. Салионович. Хочу стати дипломатом: все про роботу у сфері зовнішньополітичних відносин// <https://thepoint.rabota.ua/hochu-staty-dyplomatom-vse-pro-robotu-u-sferi-zovnishnopolitychnyh-vidnosyn>.

4. Історія дипломатії: від давнини до кінця XVIII ст.: навч. посіб для студ. істор. спец. / Т. Григор'єва. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2014. – 177 с.

5. Мое образование. Професия дипломат. Описание профессии... https://moeobrazovanie.ru/professions_diplomat.html.

6. Дипломатія//<https://uk.wikipedia.org/wiki/Дипломатія>.

7. Міністерство закордонних справ України//<https://mfa.gov.ua/ua>

Харківський Влад

вихованець гуртка «Літературна творчість»

науковий керівник: **Сушко О. І.**

кандидат філологічних наук, доцент

СІМ'Я ЯК ПІДВАЛИНА ПОБУДОВИ МІЦНОЇ ДЕРЖАВИ

(на матеріалі творів художньої літератури)

У статті доведено важливість родинного виховання, використовуючи широкий та різноманітний матеріал української літератури. Сім'я, її ідеали та функції, що називають материною і батьковою наукою, впливають на становлення особистості та її морально-духовних засад. Окремі художні твори орієнтують нас на виховання безмежної любові до Батьківщини, глибокої любові до матері, батька, рідних, поваги до старших, чуйності до трудової людини, виявлення патріотичних почуттів.

Тож сім'я є першоджерелом життя людини, де панує здоровий дух єдності. Виявлено, що сім'я та родина беруть активну участь у формуванні моральних рис дитини.

Ключові слова: сім'я, родина, держава, родинне виховання, морально-духовні цінності, любов до батьків.

Актуалізація проблеми. Упродовж століть людство хвилювала й хвилює проблема, як виховати всебічно розвинену особистість. Особливо актуально звучить ця проблема в наш час, коли кардинально змінюються духовні цінності, суспільство потрохи відходить від давніх народних звичаїв і традицій, у тому числі й у поглядах на сім'ю як природне середовище формування індивіда.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Провідні педагоги О. Духнович, Я. Коменський, А. Макаренко, Й. Песталоцці, В. Сухомлинський, К. Ушинський та інші приділяли значну увагу родинному вихованню. Так, наприклад, В. Сухомлинський, розмірковуючи над проблемами сімейного виховання, зазначав: «Знання, наука, освіта – велике духовне багатство нашого народу. Це могутня ріка, хвилі якої

Пошук. Знахідки. Відкриття!

несуть уперед культуру, творчість, думку геніїв народу. А живиться ця ріка мільйонами могутніх струмочків – родинних вогнищ культури, освіти, знань. Виховуючи дітей дбайте, шановні батьку й мати, щоб у вашій сім'ї яскраво горіло це вогнище, щоб материнська й батьківська мудрість освітлювалася мудрістю, створеною нагромадженою десятками поколінь і втіленою в книгах, у науці» [5, с.127].

Видатний український філософ-просвітитель, педагог Григорій Сковорода вважав, що першими вихователями дітей мають бути батьки. Він надавав першорядного значення сімейному вихованню, передаючи свої етичні погляди через байки і притчі, у яких розкриваються стосунки між батьками і дітьми, наголошується на вихованні почуття вдячності та вмінні задовольнятися малим. Великий мислитель зауважував, що «першими природними вихователями і наставниками дітей є батьки» [4, с.109]. Діти мають зростати в атмосфері глибокої пошани й любові до батька і матері, ставлячись до них як до «ікон Божих».

Серед педагогів сучасності шляхи виховання цілісної особистості вивчають такі науковці, як: А.М. Бойко, В.І. Костів, Л.М. Маценко та інші. Дослідники звертають увагу на особливості виховання особистості як у повній, так і неповній сім'ї, а також у молодих і неповних сім'ях. І це, на наш погляд, дуже важливо, оскільки саме сім'я є тією зернинкою, з якої твориться держава.

Метою статті є учити кожного бути людиною, підготувати його до самостійного життя.

Мета дослідження вирішує ряд завдань:

- охарактеризувати сам уклад життя та діяльність дітей, виконання різних доручень і обов'язків;
- на основі окремих художніх творів формувати людину, гідну поваги, сильну духом і характером.
- Як складний і багатоплановий соціальний феномен, сім'я є об'єктом вивчення багатьох наук. Окрім соціології, її вивчають психологія, економіка, педагогіка, право, етика, історія, етнографія тощо. Предметом нашого дослідження є погляди на сім'ю в умовах художнього твору, оскільки образне слово несе в собі глибокий виховний потенціал.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. На наш погляд, родина – найбільша цінність кожної людини. Серед усіх геніальних досягнень людства сім'я посідає чи не найвагоміше місце. Саме тому в скарбниці народної мудрості маємо так багато прислів'їв і приказок про сім'ю, сімейне виховання, місце і роль сім'ї в розбудові держави: від родини йде життя людини; без сім'ї немає щастя на землі; де згода в сімействі, там мир і тишина; сімейний горщик завжди кипить; хто без

призору в колиці, той весь вік не при ділі; батьки працелюбні, і діти не ледачі.

Функції сім'ї надзвичайно благородні й різноманітні: відтворення і продовження роду, виховання дітей, організація домашнього господарства та побуту, забезпечення й передача новим поколінням духовних і матеріальних цінностей та життєвого досвіду, трудових умінь і навичок, підготовка молоді до спільного життя.

Справжня родина – це не просто бути родичами. Це взаємоповага, допомога, любов. Це батьківське слово, мамина турбота, бабусині казки і дотепний гумор дідуся. Також сім'я – це важливий ланцюжок суспільства. Бо вона впливає на розвиток і формування особистості, а як наслідок – на процес формування держави. Виховний вплив родини на формування особистості, на щоденне наше буття неоціненний і багатоаспектний: у дитині від дня її народження закладається батькове й материне, а також інших членів сім'ї бачення, сприймання та розуміння картини світу; їй прищеплюють пошану до звичаїв і традицій роду, обрядів, ритуалів – як загальнонародних так і суто родинних.

Саме в родині розвиваються вміння планування та ведення домашнього господарства, організація дозвілля і побуту, відбувається передача новим поколінням духовних і матеріальних цінностей та життєвого досвіду, трудових умінь і навичок, підготовка молоді до сімейного життя.

На нашу думку, родини бувають різними, як і стосунки в них. Наприклад, хтось постійно свариться одне з одним, а трапляється, навіть можуть побитися. А інколи зовсім навпаки – усі в родині ніби зовсім байдужі одне до одного, не цікавляться ні справами, ні інтересами, ні проблемами, не знають, хто чим живе. Є багато анекдотів про це. Наприклад, про те, як батько забирає з дитсадка чужу дитину. На жаль, у всіх таких історіях є доля сумної правди.

Кожен мріє про щасливу родину, турботливих батьків і вдячних, чуйних дітей. Але це залежить від нас, від того, наскільки ми готові вкладати свої зусилля, своє терпіння і розумну наполегливість у створення власної маленької клітини великого державного організму.

Але, як свідчать твори художньої літератури, далеко на всім удається втілити цю заповітну мрію в життя. Бо хтось ніяк не може припинити чвари через якісь дрібниці, як це було, наприклад, у «Кайдашевій сім'ї» І. Нечуя-Левицького. Чому сварилися Кайдаші? Хтось вважає, що через матеріальні проблеми, та це лише привід, а справжня причина постійних скандалів – у егоїзмі й відсутності поваги одне до одного. А без цього не можливо налагодити нормальні стосунки в сім'ї.

Дехто занадто ідеалізує традиційні погляди щодо створення сім'ї, ігноруючи іноді навіть почуттями закоханих, не замислюючись, що така позиція може призвести до нещастя, як це сталося в родині героя повісті

Пошук. Знахідки. Відкриття!

Г. Квітки-Основ'яненка «Маруся». Наум Дрот уважав, що сімейне щастя неможливе без відповідальності подружжя за майбутнє. Саме тому Наум спершу відмовляється віддати дочку за Василя, бо той ще мав піти до війська, а батько бажав Марусі щастя саме в сім'ї, а не долі солдатки.

Т.Г. Шевченко в поемах «Катерина», «Причинна», «Наймичка» описує історію морального падіння дівчини-покритки з точки зору звичаєвого сімейного права. Він показує різні долі жінок, які однаково порушили моральний закон, і його симпатії скоріше на боці Ганни з поеми «Наймичка», яка важко спокутує свою провину, багато років живучи наче на краєчку чужого сімейного життя, у родині, яка дала прихисток її синові, бо материнство, на думку поета, – це нагорода від Бога, це щастя, навіть коли воно переплітається з розпачем і каяттям [6, с.157].

А якою трагічною є доля героя оповідання В. Винниченка – малого Федька-халамидника, якого через брехню товариша тяжко карає батько, який так і не зумів, а може, і не хотів розібратися в тому, що сталося на річці. І така батьківська неухважність призвела до смерті хлопчика.

Висновки. Проблеми сімейного життя, порушені в названих творах українських письменників, звучать дуже актуально і в наш час. На жаль, ми все ще дізнаємося з новин про жорстоке поводження дорослих із дітьми, чуємо про дітей, покинутих батьками, про родини, у яких пиячать, сваряться, зневажають одне одного. Але колись це має припинитися, бо люди мають зрозуміти нарешті, що багату і щасливу державу творять щасливі й духовно багаті люди, серця яких наповнені любов'ю і теплом рідного дому, життєвою мудрістю батька і матері.

Отже, сім'я для людини – це той ланцюжок, який єднає її з навколишнім світом через родину, рід, державу. Це також і своєрідний надійний прихисток у великому і не завжди дружелюбному світі. А тому кожен із нас повинен докладати чималих зусиль заради щастя й благополуччя своєї сім'ї, родини, роду, а відтак – нашої України.

Література

1. Бойко А.М. Людина і виховання в сучасних умовах // Сьомі Каришинські читання. – Полтава, 2000. – С.7-10.
2. Костів В.І. Виховний потенціал родини // Соціальна педагогіка: теорія та практика. – 2007. – № 3. – С.54-59.
3. Маценко Л.М. Педагогіка сімейного виховання / Навчальний посібник. – К.: НАКККіМ, 2011. – 293 с.
4. Сковорода Г.С. Літературні твори. – К.: Наукова думка, 1972. – С.106-110.
5. Сухомлинський В.О. Сто порад учителю / Як виховати справжню людину. – Вибрані твори: у 5-ти т. К.: Дніпро, 1997, т.2. – 369 с.
6. Федченко П.М. Тарас Григорович Шевченко. – К.: Наукова думка, 1999. – 301 с.

**СЕМАНТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА СКЛАДНОПІДРЯДНИХ
РЕЧЕНЬ ІЗ СПІВВІДНОСИМИ КОМПАРАТИВНИМИ
СКЛАДНИКАМИ (на прикладах текстів творів українських
письменників, УНПТ, української періодики)**

Статтю присвячено аналізу проблеми складнопідрядних речень зі співвідносними компаративними складниками. Представлено обґрунтовані приклади аналізу синтаксичних одиниць.

Ключові слова: синтаксис, комунікативна оформленість, семантика, прислівники, прикметники.

Постановка проблеми. Активізація досліджень у галузі синтаксису української мови зумовила актуалізацію питань, пов'язаних зі структурою та семантикою складнопідрядних речень, що мають у головній та підрядній частині співвідносні компаративи. Диференціація складнопідрядних речень, що ґрунтується на особливостях семантико-синтаксичного зв'язку, дозволяє виділити співвідносні компаративні типи із прислівниковим та прикметниковим зв'язком у складнопідрядних конструкціях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему функціонування речень цього типу порушували різні мовознавці, проте єдиного трактування їх досі немає, як і не має однозначної характеристики складнопідрядних речень із співвідносними компаративними складниками. Мовознавці єдині в тому, що складнопідрядні речення із співвідносними компаративами мають у своїй природі особливу умову – зіставне відношення, що виявляється за допомогою ступенів порівняння прислівників або прикметників та сполучників *чим – тим, що – то*. Так, на думку В.Г. Мараховської, у двокомпаративних складнопідрядних реченнях відношення зіставлення передається за ступенем зіставлення вияву предикативної ознаки, а саме якісної, кількісної та часової [2, с.37]. І.Р. Вихованець вважає, що у складнопідрядних реченнях відповідності семантико-синтаксичне відношення відповідності передбачає зіставлення явищ у кількісному та якісному планах, характерним є обов'язкове використання сполучників *що – то*, та ступенів порівняння прислівника та прикметника [1, с.329].

Мета статті – аналіз структурних типів та семантики складнопідрядних речень зі співвідносними компаративними складниками прислівникового та прикметникового типу.

Відповідно до поставленої мети окреслюємо завдання дослідження: з'ясувати особливості структурного моделювання складнопідрядних

Пошук. Знахідки. Відкриття!

речень із співвідносними прикметниковими та прислівниковими компаративними складниками, визначити та систематизувати основні компаративні пари, характерні для речень цього типу, та виявити найхарактерніші риси та засоби їх вираження.

Виклад основного матеріалу. У посібнику «Синтаксис української мови: Проблемні питання» складнопідрядні речення із співвідносними компаративами характеризують як двокомпаративні складнопідрядні речення, що виражають особливі зіставлявальні відношення та фіксують пропорційне наростання або послаблення ознаки [3, с.591]. Основним засобом поєднання частин у цих реченнях визнано парний (двомісний) сполучник *чим – тим*, що розташовується симетрично – на початку кожної частини, причому підрядна частина в них здебільшого препозитивна [3, с.591]. Похідні форми парадигми двокомпаративних складнопідрядних речень створює сполучник *що – то*, але в таких реченнях на зіставлення нашаровується відтінок умови [3, с. 592].

Співвідношення слів *чим – тим*, *що – то* вказують на те, що ступінь вияву ознаки, про яку говориться в головному реченні, залежить від ступеня вияву ознаки, про яку говориться в підрядному реченні. Також звертають увагу на те, що форми вищого ступеня вживаються в обох частинах речення. Причому це можуть бути або тільки прислівники, рідше прикметники, або мішані – в одній частині речення прикметник, а у другій прислівник, а також на те, що в реченні може бути спільний компонент, і він виступає на початку речення перед сполучником [3, с. 592]. Наприклад: *Що більше спиш, то менше живеш* (Нар. творчість); *Чим чорніший пар, тим більша паляниця* (Нар. творчість); *Чим більше та розкішніше будовано, тим біднішим і обдертішим ставав народ довоколишній* (Загребельний П.).

Як бачимо, мовознавці єдині в тому, що складнопідрядні речення із співвідносними компаративами мають у своїй природі особливу умову – зіставне відношення, що виявляється за допомогою ступенів порівняння прислівників або прикметників та сполучників *чим – тим*, *що – то*.

Для зазначеного типу речень характерне використання прикметникових та прислівникових компаративів із різною первинною семантикою в головній та підрядній частинах, вони представлені широкою палітрою значень у межах яких відбувається зіставлення. Ці значення уможливили зіставлення явищ, дій, станів у трьох семантичних планах – кількісному, якісному та просторовому. Прислівникові компаративні пари здебільшого містять вказівку на кількісне або просторове співвідношення порівнювальної властивості, а прикметникові – на якісне. У названих реченнях порівнюють осіб, предмети, дії за однією спільною ознакою, яка виявляється в них різною мірою. Наприклад: *Що багатша й могутніша людина, то вищої ціни жадає, бо про мале вже давно забула* (Загребельний П.); *Що далі вглиблювалася Євпраксія в італійську землю,*

то більше й дужче гнітили її оті дивовижні вежі, що виростали звідусюди (Загребельний П.); *Чим глибша пісня, тим ясніша душа* (Драч І.); *Чим більше шерсті на вівці, тим більше вона тремтить* (Нар. творчість).

Наведені спостереження не дають всебічної інформації для з'ясування специфіки речень цього типу, проте вказують, що зміни в них відбуваються пропорційно, представлені конструкції формують зіставлення з фіксацією пропорційного наростання чи послаблення ознаки.

Для складнопідрядних речень із співвідносними прислівниковими компаративами найбільш характерне зіставлення в кількісному плані. Його реалізують пари, сформовані з різних комбінацій двох компаративів міри й ступеня – *більше* та *менше*. Одні з них указують на пропорційне одновекторне наростання (*більше – більше*) чи спадання кількості (*менше – менше*) або на пропорційне різновекторне зіставлення чого-небудь (*більше – менше, менше – більше*). Пор.: *Чим більше людей зустрічає письменник, тим більше вражень залишається в його серці* (Собко В.); *Що більше маєш, то менше втрачаєш* (Нар. творчість); *Що менше балакаєш, то більше чуєш* (Нар. творчість); *Чим менше методів використовує трейдер, тим менше вірогідність виникнення конфлікту методів* (<http://abtforex.ru>).

Найповніше представлені складнопідрядні речення із співвідносним прислівниковим компаративом міри і ступеня *більше*. Уживання його в обох частинах речення передає наростання дії або якості предмета в кількісному вияві. В антонімічних парах *більше – менше, менше – більше* компонент *більше* передає наростання ознаки, а *менше* передбачає розвиток вияву ознаки в протилежному напрямку і навпаки. Також компаративи *більше* може утворювати пари з компаративами, базові прислівники яких виражають якісно-оцінні та просторові значення, пор.: *більше – смачніше, більше – міцніше, більше – ширше, більше – дужче, більше – ліпше, більше – вище, більше – гарячіше, більше – легше, більше – краще, більше – повніше, більше ближче, більше – упертіше, більше – гірше*. Наприклад: *Що більше ворогів, то ліпше для справжнього воїна* (Загребельний П.); *І чим більше западало сонце, тим ширше і ширше відкривалися очі* (Мирний П.); *Що більше його п'єш, то смачніше здається* (Мирний П.); *Що більше Лаврін роззирався, то все дужче обіймала його тривога* (Мушкетик Ю.).

Не менш широкою палітрою представлені просторові прислівники *далі* та *вище*. Серед них можна виділити в першу чергу пари пов'язані між собою антонімічним відношенням в межах спільних просторових координат (*далі – ближче, вище – нижче*) або на пропорційне співвідношення в межах різних просторових координат (*вище – далі*). Наприклад: *Чим ближче до начальства, тим далі від поезії* (Руденко М.); *Чим вище стоїть світло, тим далі його видно* (Нар. творчість).

Пошук. Знахідки. Відкриття!

Набагато вужчою палітрою представлені складнопідрядні речення із співвідносними прикметниковими компаративами. Категорія співвідносної міри якості властива в українській мові якісним прикметникам. Окрему увагу заслуговують якісні прикметники вищого ступеня порівняння *більший, вищий* які утворюють пари між собою та взаємодіють з іншими компаративами якісної семантики, пор.: *більший – більший, більший – об'єктивніший, більший – ефективніший, більші – вища, вищий – вищий, вищі – пишніші, вищий – більшою, вищі – ширші, вищі – краща* та ін.. Наприклад: *Чим він (ступінь урочистості) вищий, тим вищий і рівень вимови у рамках високого стилю* (Мовознавство, №6 листопад-грудень 2007р.); *Чим вищі хмари, тим краща погода* (Нар. творчість); *Чим більша маса, тим більший радіус* (Руденко М.).

Вияв великої міри ознаки зрідка передають суплетивні форми, пор.: *гарний – кращий, великий – більший*, що вказує на пропорційне зростання ознаки предмета у обох частинах речення. В противагу названим компаративні пари *вищою – меншою, сильніший – менша, більшою – нижчим* вказують на різновекторне наростання вияву ознаки в головній частині речення та спадання в підрядній і навпаки. Наприклад: *Зрозуміло, що чим вищою є ланка харчового ланцюга, тим меншою є вага тварин, які до неї належать* (<http://collections.infocollections.org/ukedu/uk/d/Js5137u/6.html>); *Давно помічено, що чим більшою у виборчому процесі є питома вага чорного РР, тим нижчим є рівень його демократичності* (П і Ч, №6 червень 2006р.); *Чим складніші харчовий ланцюг, структура екосистеми, тим значущість таких перешкод менша, і навпаки* (Федоренко О.).

Варто звернути увагу на складнопідрядні речення із співвідносними прикметниковими компаративами, що містять у своїй будові антонімічні пари, пор.: *чорніша – біліша, темніша – ясніші, довший – коротша*. Наприклад: *Чим довший день, тим коротша ніч* (Нар. творчість); *Чим темніша ніч, тим ясніші зорі* (Нар. творчість); *Чим нива чорніша, тим хліб біліший* (Нар. творчість).

Висновки. Отже, складнопідрядні речення із співвідносними прикметниковими та прислівниковими компаративами займають вагоме місце серед складнопідрядних речень. Зіставлення явищ, дій, станів у цих реченнях відбувається у трьох семантичних планах – кількісному, просторовому та якісному. У подальших наукових розвідках слід більш детально зупинитися на кожному виді складнопідрядних речень із співвідносними компаративними складниками та звернути особливу увагу на складнопідрядні речення із співвідносними компаративами мішаного типу.

Література

1. Вихованець І.Р. Граматика української мови / І.Р. Вихованець. Синтаксис: Підручник. – К.: Либідь, 1993. – 368с.

2. Мараховська В.Г. Типи складнопідрядних речень з підрядними при компаративними: Дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. – Горлівка. 1998. – 192с.

3. Слинько І.І. Синтаксис сучасної української мови: Проблемні питання / І.І. Слинько, Н.В. Гуйванюк, М.Н. Кобилянська. – К.: Вища школа, 1994. – 670с.

Христосов Михайло

член гуртка «Літературна творчість»

науковий керівник: **Бондаренко Г. І.**

канд. пед. наук, доцент, керівник гуртка

«Літературна творчість»

ПІДНЕСЕНИЙ ГОЛОС ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА НА ОБОРОНУ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

У статті розглянуто проблему війни й миру, становлення особистості, високої духовності та національної культури українського народу. Зроблено спробу охарактеризувати художню майстерність Олександра Довженка у змалюванні високої духовності українського народу в різний період його існування.

Довженко зумів осмислити життя на такому рівні і з такою глибиною, що зримо постала його складність, окреслився невидимий раніше прихований зміст буття та думок.

Ключові слова: українська нація, незалежність, духовність, патріотизм, святість і добро.

Постановка проблеми. Геніальний кінорежисер-новатор, митець всебічного обдарування та широкої й сміливої думки Олександр Довженко все своє життя присвятив своїй країні. Українська держава за останнє століття пережила багато труднощів, її народ неодноразово відстоював свою незалежність. Опис смертельних випробувань української нації в ХХ столітті Олександр Довженко втілює у творах «Стій, смерть, зупинись», «Арсенал», «Воля до життя», «Україна в огні», «Повість полум'яних літ», «Мати» тощо.

Актуальність творчої думки О. Довженка для літературознавства та історії України полягає в протиставленні сьогоденного бажання української нації на боротьбу за її незалежність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідники життєвого шляху та літературної спадщини Олександра Довженка неодноразово зверталися до історичних доказів та аспектів розвитку його творчості. Кожне з досліджень стосується окремого образу автора. Це може проявлятися через колективну ідентичність, наголошує Н. Чиж, історико-політичну приналежність митця, зазначає І. Кошелівець, на історико-філософські мотиви вказує С. Мащенко. Роль війни та смерті у творах О. Довженка досліджували В. Морочко та Ю. Барабаш. Філософські думки

Пошук. Знахідки. Відкриття!

про трагічність історії України та її сучасності, про творчу долю митця у «Щоденнику» Олександра Довженка мають місце у дослідженнях А. Матосової, В. Гребньової, Р. Корогородського, А. Новикової, П. Селиванчик.

Мета статті полягає в тому, щоб виявити важливість довженківського слова про невмирущість українського духу, волелюбності українського народу в період Другої світової війни, з'ясувати місце і значення історичного минулого в літературній творчості Олександра Довженка. Мета дослідження вирішує ряд завдань:

— охарактеризувати художню майстерність Олександра Довженка у змалюванні високої духовності українського народу в різний період його існування;

— виявити вплив художніх творів О. Довженка на формування духовного патріотизму внутрішнього світу особистості в роки Великої Вітчизняної війни.

Олександр Довженко всією своєю творчістю принципово обстоював погляд на людину як на неповторну особистість. Навіть у добу беззастережного панування класових інтересів митець орієнтувався на загальнолюдські закони буття.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. «Відмінність творчості О. Довженка в літературі полягає в тому, що він єдиний серед українських письменників мав сміливість піднести голос на оборону свого народу не лише перед німецькою навалою, а перед поверненням російсько-більшовицького терору після перемоги над фашизмом...» – наголошує І. Кошелівець про хоробрий дух та незламне серце Олександра Довженка [3, с.32]. Уже з перших творів воєнного періоду О. Довженка чітко визначається проблема війни та героїчного подвигу українського народу. Тому кіноповість «Україна в огні» була як квиток спасіння чи ключ запалення українського духу. Так, у «Повісті полум'яних літ» О. Довженко зображує місце подій в Україні і той же час, що і в «Україні в огні», і страждання людей, і руїну, і героїзм, але тут письменник оминув те, що було поціноване як український націоналізм.

О. Довженко взяв на себе обов'язок поставити свого сучасника перед нормами, що їх виробило людство упродовж століть, задуматися над сутністю власного життя, зосередитися на усвідомленні себе сином української землі. Так, кіноповість «Зачарована Десна» – це поетична розповідь письменника про своє дитинство з описами чарівної природи й людей українського села з недоторканою тоді ще советськими реформами його духовною культурою. Лагідний гумор і щирий ліризм, який у згадках про сучасне переростає в гостру сатиру, вказує на високу майстерність автора. Отже, «Зачарована Десна» є найкращим літературним шедевром в українській літературі за всі роки її існування, і вона ввійде як пам'ятник,

побудований на славу поруйнованого советськими експериментами українського села.

Аналізуючи проблеми та естетику твору «Зачарована Десна», Олександр Ковальчук зауважував, що Довженко зумів осмислити життя на такому рівні і з такою глибиною, що зримо постала його складність, окреслився невидимий раніше прихований зміст буття та думок [2, с.32].

Біль, нещастя, несправедливість, втрата завдають людині страждань. У супроводі страждань проходить її життя. О. Довженко має свій погляд на страждання людини – це потрясіння. Причому «сила страждання вимірюється не так гнітом зовнішніх обставин, як глибиною потрясіння» [2].

Отже, потрясіння – це особливий надзвичайний стан, у момент якого посилена робота душі зриває шаблони буденності, відкриває нові картини життя, його секрети. Однак час не тільки загоює рани, повчає нас на помилках та й взагалі просто ставить перед нами випробування. Він несе й нові страждання. Тому в кіноповісті «Зачарована Десна» задіяно три часові категорії: золотий вік майже міфічного минулого, коли, за спогадами діда, «річки й озера були глибші, риба більша й смачніша, ... ліси були густіші, трави – вуж не пролізе», зазначає І. Рудкевич [4, с.26]. Зрештою, далеке дитинство Сашка і час теперішній, прозаїчний, коли вже нема утаємниченої природи...

Жоден з цих часових пластів не позбавлений гіркоти та болю страждань, навіть легендарний час дідової молодості – «казкові нетрі старовини». Як зазначає О. Довженко, життєвий шлях людини то затягує грозовими хмарами страждань, то очищається до білосніжної радості. Людина, якщо це справді особистість, прагне до висот, сходиться на вершину людського духу і у своєму сходженні натрапляє на всілякі негаразди та проблеми, на думку О. Ковальчука, «проходить через страждання в ім'я того, щоб, зрештою, самих страждань було якомога менше» [2, с.36]. Тому митець щоразу повертався думками в роки дитинства, ним рухало «непереможне бажання усвідомити свою природу на ранній досвітній зорі коло самих її первісних джерел» [1, с.246].

Дуже цікаво спостерігати, як шукає вихід із складної ситуації дитяча свідомість. Формується кілька ключових понять, які становлять фундамент духовного світу майбутньої дорослої людини. Насамперед це святість і добро. Пізніше до них додається краса. Автор спогадів говорить і про «святість босоногого дитинства». Поняття святості не виникає само по собі. До святості є тільки один шлях – добро. Тому дитина інтуїтивно обирає цей шлях, шукаючи нові способи творити добро.

Найбільш точно, повно й всебічно розкривається людина в «Щоденнику» О. Довженка. Щоб зрозуміти біль, смуток, переживання, а також радість, любов, необхідно прочитати щоденник. Отже, таким щоденником є збірка всіх переживань та почуттів людини. Ту скарбницю

Пошук. Знахідки. Відкриття!

думок та ідей, які «надіслав» нам О. Довженко у своєму «Щоденнику», український народ буде ще багато століть шанувати та вивчати. Неосяжна кількість інформації, яка зберігається на сторінках його творів, зможе відкрити очі всім, хто досі не знає всього болю та всіх страждань, що принесла війна, окупація, виснаження, сталінські репресії тощо. «Я жорстоко ображений і розорений війною. Вона одняла в мене честь дорогого мого батька, розорила мене, пограбувала мій дім доценту, бібліотеку мою знищила і вигнала мене з батьківщини... », – писав у своєму щоденнику митець про жорстокість та нахабство руйнівної сили війни [1, с.15/IX, 45].

У «Щоденнику» О. Довженко описує своє ставлення до народу: «...Народ мій український чесний, тихий і роботящий, що ніколи в житті не зазіхав на чуже, потерпає й гине, спантеличений, обездолений, в арійській катівні» [1]. Як бачимо, у «Щоденнику» Олександр Довженко порушував актуальні проблеми, вболівав за долю України, зриваючи маски з вождів. Отже, гостра критика суспільства дає підстави твердити – цей яскравий зразок Довженкової публіцистики – трагічний, вистражданий, болісний документ доби.

Висновки. О. Довженко як постать та символ сильного українського духу, антибільшовицького напрямку подарував українському народові ключ до волі, самобуття, ідеального світу з миром. Письменник дуже талановита особистість, який здобув всесвітню славу та пошану, зміг донести свої думки до сучасного покоління. І зрозуміло, що всі найкращі, наймиліші почуття бринять у художніх творах О. Довженка, у яких письменник протиставляє високі моральні якості українських людей з моральним звироднінням зрадників. Отже, духовний розквіт нації можливий лише за умови національної незалежності, свободи слова, свободи віри.

Література

1. Довженко О.П. Твори в 5-ти томах. / О.П. Довженко Твори. / Упоряд. Ю. Солнцева і Т. Дерев'янка. – К.: Дніпро, 1989. – 439 с.
2. Ковальчук О. До проблеми глибини естетичного аналізу твору/ О. Ковальчук. //Срібний птах: Хрестоматія з української літератури для 11 класу. – Частина II / Упоряд. Г.Ф. Семенюк, М.Г. Ткачук, А.Б. Гуляк. 2-ге видання. – К.: Освіта, 2006. – С.32-37.
3. Кошелівець І. Дещо про прозу Олександра Довженка./ І. Кошелівець/ Срібний птах: Хрестоматія з української літератури для 11 кл. – Частина II / Упоряд. Г.Ф. Семенюк, М.Г. Ткачук, А.Б. Гуляк. 2-ге видання. – К.: Освіта, 2006. – С.30-32.
4. Рудкевич І. Образ автора в кіноповісті О. Довженка «Зачарована Десна» / І. Рудкевич// Слово і час. – 2006. – № 11. – С.25-30.

ФЕНОМЕН УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ЛІДЕРСТВА: ІСТОРИЧНИЙ РАКУРС

Стаття присвячена аналізу універсального за своєю природою феномену суспільного життя – лідерству. Зроблено спробу у ретроспективі, на прикладі особистості Петра Коношенка-Сагайдачного, осмислити складний і важливий феномен національного лідерства, що сходить до глибокої старовини українського лідерства.

Ключові слова: лідера, лідерство, історичні соціальне середовище, влада, національні риси.

Постановка проблеми В Україні залишається стабільним інтерес до проблеми розвитку лідерських якостей особистості. Лідер, який бажає досягти успіху у будь-якій діяльності, повинен спиратись у своїй діяльності на досвід знаних у суспільстві людей, які славляться високими досягненнями. Між історичними подіями і діяльністю людей існує складний взаємозв'язок, усвідомити який удається далеко не завжди.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Свідченням цього є дослідження таких науковців, як Ю. Яковлевої (маркетингові засоби формування іміджу політичного лідера), Н. Лікарчук (формування іміджу політичного лідера), Н. Симоніної (формування образу політичного лідера), С. Денисюк (імідж політичного лідера), В. Ягоднікової (формування лідерських якостей підлітків в особистісно орієнтованому виховному процесі), Д. Алфімова (теорія і методика виховання лідерських якостей особистості у сучасній молоді), А. Куриці (розвиток лідерських якостей студента). Відповідно до їх робіт, актуальними є питання політичного лідерства, формування лідерських якостей студентів.

Мета статті. Дослідити у ретроспективі феномен українського національного лідерства та його вплив на формування сучасного лідера.

Виклад основного матеріалу. Історія України — одна з найбільш бурхливих, тривожних і кривавих серед європейських держав. Періоди «спокою» в ній упродовж останніх двадцяти століть можна перелічити на пальцях, натомість війни, навали чужоземних завойовників, набіги та міжусобиці обчислюються сотнями і тисячами.

Українці як нація змогли вижити в пору найтяжчих історичних випробувань і зберегти свою неповторну культуру лише завдяки тому, що серед них із століття в століття з'являлися видатні державні діячі, полководці, мислителі, поети і художники. Ті, хто змінював не лише хід історії, але й свідомість сучасників, хто сів добре насіння людяності, гідності, любові до свого народу, хто зробив вагомий внесок у загальну духовну скарбницю нашої країни й усього людства.

Пошук. Знахідки. Відкриття!

Уже в 9 столітті світ знав про існування Київської Русі — найбільшої європейської держави того часу, що пролягала від хозарських степів до Карпат і верхів'їв ріки Прип'яті. Перші київські князі остаточно об'єднали землі східних слов'ян, створили єдину систему державного керування і вирішили найголовніше завдання — забезпечили захист давньоруських земель від постійних набігів печенізьких племен. Уже за часів князювання Ярослава Мудрого (1019—1054) Русь стала «світовою державою». З родиною київського великого князя прагнули поріднитися наймогутніші королівські двори Європи.

І ще одна унікальна особливість: від часів Київської Русі жінки на нашій землі нарівні з чоловіками брали участь у створенні духовного обличчя нації. Тому пам'ять народу і зберегла сузір'я імен українок, без яких був би неповним перелік національних героїв і творців.

Українська жінка була не лише охоронницею домовки, господинею, вихователькою та наставницею дітей. У разі необхідності вона ставала дипломатом і воїном, засновувала школи та монастирські обителі, впливала на політику могутніх держав, як-от усім відома Роксолана, і керувала великими областями країни під час відсутності чоловіка — як Теодосія, дружина фастівського полковника Семена Палія.

Починаючи з 19 століття ціла плеяда видатних діячів культури прославила Україну далеко за її межами. Література, драматичне і музичне мистецтво, живопис, графіка, а разом із тим природничі науки, медицина, антропологія, філософія, соціологія, психологія, участь у національно-визвольному русі та лідерство в русі за жіночу рівноправність — таким було поле діяльності видатних українок і українців.

Воїни-захисники, творці держави, архітектори незалежності, трудівники і подвижники духу, поети і художники, мудрі хранителі традицій і сім'ї — такими були і залишаються кращі з наших співвітчизників. Немає серед них лише жорстоких тиранів, якими були Сталін, Гітлер і Чингісхан, і в цьому, можливо, одна з найважливіших особливостей українського національного характеру.

Отже, ми переконалися, що суспільству потрібні лідери. Лідерство - воно існує скрізь - у великих і малих організаціях, в бізнесі і в релігії, в компаніях і університетах, в неформальних організаціях, у вуличних зграях і масових демонстраціях.

Україна вважається молодою та ще не добре розвиненою країною, що сприяє розвитку проблем в рамках політики, зокрема некомпетентність управління, яка несе за собою незадоволення людей соціальним життям. Адже саме мудрий лідер є запорукою успішного розвитку та зміцнення суспільства.

Підтвердженням таких роздумів постає перед нами приклад демократичної політики на чолі з Петром Конашевич-Сагайдачним.

Історичні факти дозволяють пересвідчитися, що завдяки саме його мудрості і патріотичній силі країна досягла розквіту.

Секретом такого успіху історики вважали створення Сагайдачним міцної політичної команди, побудованої на компромісах і дипломатії. Петро Конашевич приклав досить багато сил для створення конкурентоспроможної держави, зокрема приділив значну увагу духовності і освіті - розбудовував церкви та школи. Також варто відмітити, що ставши на захист моральним цінностям народу, Сагайдачний вступив у боротьбу проти ворога, нехтуючи безпекою й наражаючи себе на смерть, що підтверджує патріотизм і віддану любов до Батьківщини.

Геніальний полководець Петро Конашевич мав настільки сильний вплив у Речі Посполитій, що зміг добитися для України, яка входила до складу Польщі, статусу на кшталт автономії. Дуже скоро він уславився серед своїх соратників. Під керівництвом Петра Сагайдачного козаки здійснили чимало вдалих походів на Крим і Туреччину. В 1616 році загін під його командуванням узяв Варну, Синоп і Кафу — найбільший тогочасний ринок рабів. Було звільнено десятки тисяч полонених. У 1618 році гетьман Сагайдачний у складі війська королевича Владислава взяв участь у поході на Москву, захопивши ряд міст і розгромивши ополчення князів Пожарського і Волхонського.

Але не лише військова удача супроводжувала гетьмана. Сагайдачний став відомим як заступник і захисник православ'я. Разом з усім Військом Запорізьким він вступив до Київського братства, а в 1620 році за сприяння козацької старшини, православної шляхти і Києво-Печерського монастиря таємно відновив православну ієрархію, на чолі якої був поставлений Іов Борецький.

Козаки на чолі з Сагайдачним зіграли вирішальну роль у відбитті турецької навали на Польщу в 1621 році. Військо турецького султана, яке той рушив у похід проти поляків, налічувало 300 тисяч турків і 100 тисяч татар. Під час вирішальної битви під Хотином, де сорокати тисячний загін козаків прийняв на себе головний удар ворогів, Сагайдачний зазнав поранення отруєною стрілою, яке виявилось смертельним.

Великий гетьман, котрий дістав прозвання «наставника козацтва», похований у Богоявленській церкві київського Братського монастиря. Перед смертю він заповів усе своє майно на потреби православної церкви, освіти та благодійності.

Вимальовую в своїй свідомості чіткий образ ідеалу, що поєднує в собі найкращі якості лідера. Нічого особливого, лідер так само на диво багато має працювати, але не розслаблятися поки роботу не виконано..

Що таке почуття гідності? Це коли у тебе в країні починається війна чи якась проблема, ти не береш квиток на літак, щоб сховатися там, де безпечніше. А шукаєш можливості для вирішення проблем, створити

Пошук. Знахідки. Відкриття!

умови для молодих людей в критичний момент їхнього життя, коли формуються їх цінності, які вплинуть на подальше життя

Не потрібно також забувати і про сили, і можливості народу, важливо щоб наша влада усвідомила, що своїми успіхами в житті вони завдячують не так власним праці та розумі, як сформованому століттями суспільству чиїми перевагами автоматично користуються.

Справжній лідер знає про інтереси людей, завжди готовий їх відстоювати, прагне зрозуміти занепокоєння окремої людини. Безумовно, що лідер має заробляти для себе гроші, але ні в якому разі цим не обмежуватися, необхідно прагнути повністю задовольняти інших.

Тобто суспільство і кожен його член прагнуть донести в своїх роздумах, що необхідно забезпечити високий рівень економічного добробуту для всього населення - де є багаті, але немає бідних, а саме встановити соціальну справедливість. Зрозуміло, що заробляння грошей і намагання зробити щось змістовне вкрай непросте подвійне завдання, але серед простого народу, як би це банально не звучало, поважають не тих хто багатий, а тих хто заробив свої статки, розв'язавши якусь серйозну проблему.

Також не менш важливим, є питання довіри. Вірець не може допустити собі будувати політичну систему на фундаменті брехні, навіть якщо це допомагає звести баланс.

В першу чергу необхідно навчитися довіряти самому собі та народові, щоб отримати певну взаємну віддачу від суспільства. Саме лідер має будувати взаємовідносини на суцільній демократії, люди мають знати і вірити, що уряд завжди підтримає і врахує їхні інтереси. Керівник не повинен зневірятися, навпаки, змушений вселяти надію в народні маси, за рахунок чого зможе переконатися в надійності і підтримці суспільства.

Лідер має бути наділений витривалістю, сильною волею, внутрішньою організацією, далекоглядністю, виховувати в собі істинний патріотизм.

Отже, підкреслюючи вище описаний ідеал, можна зробити висновки, що українські лідери повинні бути сильними особистостями. Влада лідерів повинна формуватися на благо українського суспільства. Це мусить бути людина, яка віддає себе своїй діяльності, є істинним патріотом своєї країни, не вагається у своїх рішеннях, а створює власну національну ідею, на діях, а не тільки на словах виявляє свою любов і відданість народові.

Даний портрет лідера може видатися з ряду фантастики і досить складним механізмом, який на даний час не можливо запустити в сучасному суспільстві через брак філософії і децю сили волі та мудрості. Адже ідеального політичного лідера в рамках сьогодення немає. Підтвердженням такого факту постає ситуація, яка розгорнулася в Україні - економічний занепад, війна, зокрема непорозуміння в межах країни.

Панує думка, що країна кинута на призволяще і її майбутнє цікавить лише простих мас, які не можуть достукатися до влади. Напевно, це одна із головних причин, яка сприяла втраті авторитету політичних діячів в очах суспільства. Адже складається таке враження, що вони керуються лише своїми баченнями і поняттями, не враховуючи досвід попередників і думки суспільства.

Саме тому приклад Петра Сагайдачного - це еталон, на який варто рівнятися, приклад, який постає у історії країни злетом. Натомість, уявний образ ідеалу дає чітке відображення того, що втратила сьогоднішня влада протягом історичного відрізка століть

Коли ми зосереджуємося на ідеалі, це допомагає сформулювати вади, що маємо на даний час. Утопії сприяють планування реформ, переосмислення позицій керівних посад. Таким чином можна показати ідеального політика в очах сьогодення і зрушити формування нашої країни з мертвої точки, сприяти створенню гармонійної і налагодженої політичної системи.

Можливо, дане бачення проблеми недосконале, що пояснюється браком політичного і життєвого досвіду, але це той мінімум, який, на мою думку, міг би хоча б частково покращити становище країни, якщо врахувати вище сказані слова. Адже саме такий образ - це взірці рис, які потрібні нам у повсякденному житті.

Лідер - це той, хто приймає виклики світу і відповідає на них повному. Лідер- це той, хто бачить місце своєї групи в світі та у вічності. Лідерство – це здатність до стратегування, тобто до глобальної дії, що розрахована на тривалий час.

Лідер може йти наперекір більшості, діючи незрозуміло для них, відстоюючи та доводячи в тривалому протистоянні своє інноваційне, глобальне та перспективне бачення.

Лідер серед лідерів – це той, хто створює та поширює нові ідеали, поступаючись, якщо потрібно, грішми, владою та популярністю, а не чіпляється за них усіма силами. Здатність до самопожертви в ім'я нових ідеалів — ось що таке лідер серед лідерів.

Висновки дослідження. Знання своєї історії допомагає зрозуміти, хто ми і чому стали саме такими. Це знання дає безкоштовні уроки, вимагає не повторювати помилки, які, можливо, вже раз зробили. Це той випадок, коли доречна фраза «Без знання минулого немає сьогодення і майбутнього».

Потрапляючи в коло дискусій в пошуках відповіді на запитання: "Який лідер нам потрібен?", імена яких тільки-но історичних персонажів не лунають: від Хмельницького, Мазепи до Махна, Франка, Чорновіла.

Але всі ці і багато які інші, кожен по своєму, видатні історичні персонажі були затребувані як національні лідери в абсолютно інших, ніж

Пошук. Знахідки. Відкриття!

сьогодні перебуває Україна, історичних, економічних, культурних, гео- та суспільно-політичних, одним словом цивілізаційних системах координат.

А, як відомо, кожна країна в певну епоху на тому чи іншому етапі свого розвитку потребує відповідного типу лідера.

Наш сучасний світ з його невизначеністю, інноваціями, двозначністю та хаотичністю потребує від лідерів якостей, які були не так активно задіяні раніше, є нові особливі виклики.

Україні потрібні саме ті лідери, які чітко бачать картинку майбутнього. Які можуть варіювати своє управління, використовують у роботі з людьми не тільки авторитарні та ієрархічні підходи, як у нас в крові, але і ті, що залучають людей і мають на меті справжнє партнерство та співпрацю – коучинг, менторинг. У багатьох українських лідерів поки що закрито чимало управлінських чакр. І подорож, яку вони мають здійснити, свої зміни треба почати з самоусвідомлення – розуміння своїх потреб, цінностей, обмежень.

Література

1. Пахарев А. Д. Политическое лидерство и лидеры. – К.: Знання України, 2001.
2. Пахарев А. Хамелеономания властных элит в условиях переходных политических систем // Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї. – К.; Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. П. Могили, 2005
3. Кухта Б., Теплоухова Н. Політичні еліти і лідери. – 2-е видання, перероблене і доповнене. – Львів: Кальварія, 1997.
4. Котляр А. З "лица необщим выраженьем", або "Вибір лідера – це вибір моделі управління країною" // Дзеркало тижня. – 2004. – 9 - 15 жовтня.
5. Вебер М. Харизматическое господство // Социс. – 1988. – №5.
6. Горбатенко В. П. Лідерство політичне // Політологічний енциклопедичний словник / За ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна, В. П. Горбатенка. – 2-е вид., доповнене і перероблене. – К.: Вид-во "Тенеза", 2004
7. Символи та цінності сучасної України // Інститут політики // <http://tomenko.kiev.ua/cgi/print.cgi?url=pk-14012003.html>
8. Див.: Литвин В. Політична культура українського суспільства: традиції та сучасність // Столичные новости. – 2002. – 19 - 25 марта.
9. Міщенко М. Потойбічний вибір Президента // Контракти. – 2004. – №9.
10. Див.: Гвоздик-Пріцак Л. Основні міжнародні договори Петра Сагайдачного

ОСВІТНЄ ПОЗАШКІЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ: ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКО СВІДОМОЇ ОСОБИСТОСТІ

Аверін А. І.

керівник гуртка «Оздоровчий волейбол»

СОЦІАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ

У статті розглядаються основні завдання, детермінанти, цінності, рівні та механізм формування здорового способу життя. Наголошується необхідність формування здорового способу життя у рамках комплексної державної програми.

Ключові слова: здоровий спосіб життя, фізичне виховання, рівні здоров'я, нація.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями В Україні питання формування здорового способу життя нації на сучасному етапі є найбільш актуальним з точки зору падіння чисельності населення у першу чергу. Окрім іншого, виховання здорової нації, зокрема фізично, завжди було актуальною проблемою. Стан здоров'я особистості, особливо школяра, негативно відображується і на формуванні духовних цінностей, і на ставленні до праці тощо.

Зазначимо, що пошук нових шляхів наукового обґрунтування проблеми фізичного виховання не можливий без неупередженого осмислення й оцінки накопиченого у вітчизняній теорії та практиці досвіду.

Питання фізичного виховання привертало увагу багатьох відомих і невідомих педагогів, лікарів, громадських діячів. Коріння ідеї виховання здорової тілом людини слід шукати у далекій давнині. На різних етапах розвитку суспільства змінювалися мета, завдання, форми і методи здійснення фізичного виховання. Але, сила, воля, витривалість завжди були необхідними якостями поважного і шановного громадянина.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з даної теми, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття Інтенсивний розвиток ідея фізичного виховання особистості отримала у другій половині XIX століття, яке, за визначенням дослідників, стало періодом будівництва наукових засад вітчизняної системи. Головними передумовами зародження теоретичних засад фізичного виховання, як зазначає Приходько Г.І., слід вважати розвиток саме в цей період психолого-педагогічної, медичної наук, погіршення стану здоров'я учнівської молоді; об'єктивна потреба реформування воєнної сфери і підготовки резерву для армії, а також вплив

Пошук. Знахідки. Відкриття!

зарубіжного досвіду організації фізичного виховання в навчальних закладах освіти.

Проблеми дослідження шляхів і методів формування здорового способу життя підніалися у дослідженнях таких науковців, як О.Вакуленко, В.Васильєв, Е.Вільчковський, Г.Власюк, В.Войтенко, Г.Голобородько, М.Головкова, С.Громбах, О.Дубогай, Г. Приходько та багатьох інших. Автори визначали чинники, шляхи, методи та напрямки процесів формування здорового способу життя.

Проте, у вітчизняній науці недостатньо досліджені з сучасних позицій питання принципів формування здорового способу життя на загальнонаціональному рівні.

Метою та завданням даної статті є аналіз і визначення соціальних особливостей шляхів і методів формування здорового способу життя на сучасному етапі державотворення.

Виклад основного матеріалу з повним обґрунтуванням отриманих результатів. Ідеї формування здорового способу життя (ФЗСЖ) протягом 30-річної історії пройшли шлях від первинного накопичення фактів і свідчень до розробки цілісної теорії. У наш час ФЗСЖ являє собою не лише визначену систему практичних дій, а й навчальну дисципліну, яка викладається у багатьох країнах Заходу, а також наукову галузь, яка належить до сфери суспільних наук.

Відповідно розроблені й усі компоненти, які притаманні соціальній науковій дисципліні, – ідеологія, теорія, методологія, основні принципи, методи і методики втручання, описи практичного застосування, методи і засоби оцінювання діяльності тощо. Сучасний погляд на здоров'я, як основа ФЗСЖ, включає на додаток до уявлення про сфери здоров'я також структурування здоров'я за шістьма рівнями. Рівні здоров'я визначаються за кількісною ознакою – від окремої людини до людства в цілому [1].

Перший рівень – індивідуальний, тобто здоров'я окремих осіб.

Другий рівень – здоров'я групи людей. Групою вважається найближче, відносно постійне оточення людини (сім'я, родичі, друзі, знайомі тощо), у якому найбільше відбувається повсякденне спілкування. Члени цього кола, де людина постійно перебуває, відчувають її вплив на себе – позитивний чи негативний, залежно від особливостей поведінки особистості, її ставлення до найближчого оточення. І навпаки, члени оточення своєю поведінкою, особливостями спілкування, ставленням до життєвих цінностей впливають на окрему людину.

Третій рівень – це рівень організацій. Якщо група є неформальною структурною одиницею суспільства, то формально люди об'єднані в організації. Переважна більшість людей постійно перебуває під впливом організацій, у яких вони працюють, з якими взаємодіють, устанавлюють контакти у сферах виробництва і споживання товарів і послуг, науки,

культури, релігії, права й соціального захисту, фінансів, безпеки тощо. Людина, яка працює в організації або звертається до неї у справах, обраною моделлю поведінки впливає на здоров'я інших людей, причетних до цієї організації. Відповідно й правила, традиції і особливості життя організації впливають на здоров'я окремої людини, яка до неї звертається або в ній працює.

Четвертий рівень – це здоров'я громади. Перш за все, маються на увазі громади, структуровані за територіальною ознакою (село, селище, район, мікрорайон, місто тощо), тобто той найближчий соціум, де людина перебуває тривалий час свого життя. Громада також може складатися за етнічними або професійними ознаками, політичними чи релігійними переконаннями тощо. Кожній громаді притаманні свої характерні особливості культурних цінностей, звичок, традицій, спілкування, побуту, праці, відпочинку і, природно, ці особливості визначають стан здоров'я людей, які живуть у громадах.

П'ятий рівень – це рівень країни, шостий – світу. Таке структурування рівнів здоров'я підкреслює принциповий постулат щодо зв'язку між індивідуальним і громадським здоров'ям.

Існує наскрізна залежність і взаємна детермінованість усіх рівнів. Тобто від індивідуального здоров'я людини залежить здоров'я групи людей і здоров'я організацій. Від здоров'я груп і організацій залежить здоров'я громади, до якої вони входять, а від здоров'я сукупності громад залежить здоров'я країни в цілому. Здоров'я країн у сукупності зумовлює здоров'я всього світу.

Наведений прямий зв'язок (від людини до людства) діє також і в зворотному напрямі (від людства до людини). Наскрізна залежність і взаємна зумовленість усіх рівнів здоров'я визначає ще один аспект сучасного погляду на здоров'я: кожна людина несе певну частку особистої відповідальності за здоров'я всього людства; усе людство певною мірою відповідальне за здоров'я кожної людини.

На практиці цей підхід визначає потребу керуватися при розробці заходів щодо здоров'я тим принципом, що, з одного боку, держава відповідає за здоров'я своїх громадян, а з іншого – громадянин відповідає за власне здоров'я і здоров'я своєї країни.

Окрім викладених вище ідей, в основу теорії ФЗСЖ покладені загальні уявлення щодо його мети, завдань, стрижневих цінностей і механізму, а також сучасного світогляду стосовно того, що здоров'я людей зумовлюється широким колом соціально-біологічних чинників (детермінант здоров'я).

Згідно з цими уявленнями, загальна мета ФЗСЖ – це поліпшення добробуту людей, тобто здоров'я в цілісному розумінні (стану якомога повнішого фізичного, психічного, духовного і соціального благополуччя)

Пошук. Знахідки. Відкриття!

для всіх людей, на всіх рівнях (індивідуальному, груповому, організацій, громад, країн, світу), забезпечуючи позитивний вплив на всі передумови й детермінанти здоров'я, не обмежуючись лише потребами покращення системи лікування, профілактики певних захворювань, зниження рівнів захворюваності та смертності [2].

Завдання ФЗСЖ:

- сприяти зростанню спроможності індивідів та громад контролювати основні детермінанти здоров'я;
- створювати та підтримувати соціальні та фізичні середовища, які сприятимуть досягненню мети ФЗСЖ, дотриманню цінностей і використанню механізму ФЗСЖ, контролю детермінант здоров'я, діяльності за основними напрямками ФЗСЖ.

Стрижневі цінності ФЗСЖ – це сприйняття здоров'я як позитивної категорії (апріорі здоров'я людей – це суспільна цінність і капітал, добре здоров'я – це суспільне благо, тому слід всіляко сприяти його збереженню і зміцненню, запобігати погіршенню, активно діяти задля цього); цілісної категорії (включає фізичний, психічний, духовний і соціальний аспекти); це соціальна справедливість і рівність людей щодо забезпечення можливостей збереження і зміцнення здоров'я; це загальна участь людей у вирішенні проблем здоров'я.

Стрижневий механізм ФЗСЖ – механізм на- ділення здатністю. Це найбільш ефективний спосіб досягнення мети ФЗСЖ, який полягає в наданні людям і спільнотам (групам, організаціям, громадам тощо) здатності позитивно впливати на чинники, які зумовлюють стан їхнього здоров'я. Тобто ФЗСЖ, використовуючи шляхи, методи і засоби пропаганди, інформування, спеціального навчання, надання організаційної та ресурсної підтримки, робить Індивідів та об'єднання людей здатними діяти з власної ініціативи на користь свого здоров'я, здоров'я своїх близьких, загалом громадського здоров'я.

Таким чином, особливості шляхів і методів формування здорового способу життя на сучасному етапі в Україні мають здійснюватися у рамках комплексної державної програми, сформованої, у першу чергу, на даних державного моніторингу захворюваності та розвитку різного виду захворюваностей. У цьому контексті механізм впровадження державної програми, що мають бути побудовані на проаналізованих критеріях, має здійснюватися у рамках функціонування вертикалі державної виконавчої влади по територіальному принципу, тобто у рамках реалізації місцевими адміністраціями. Важливим є те, що на сучасному етапі демографічної кризи в цілому об'єктивно необхідне жорстке державне втручання та регулювання здійснення державної політики формування здорового способу життя в Україні.

Література

1. Головкова М.М. До питання формування здорової нації (історико-педагогічний аспект) / М. М. Головкова // Педагогіка, психологія та мед.-біол. пробл. фіз. виховання і спорту. – Х., 2001. – N 25. – С. 3-6.

2. Здоров'я та поведінкові орієнтації української молоді: соціологічний вимір (за результатами національного соціологічного опитування підлітків та молоді 10 – 22 років) / [О. Балакірева, Ю. Галустьян, Р. Левін та ін.]. – К.: Укр. ін-т соц. дослідж., 2005. – 256 с. – (Серія «Формування здорового способу життя молоді»: у 14 кн., кн. 14).

Аверіна О. Л.

керівник гуртка «Пізнай себе»

ФОРМУВАННЯ ОСВІТНЬОГО СОЦІАЛІЗУЮЧОГО ПРОСТОРУ

Стаття присвячена проблемі з'ясування умов організації освітнього процесу, спрямованого на соціалізацію особистості. Визначені фактори його ефективності та критерії позитивної соціалізації. Виокремлені підходи до процесу соціалізації дітей, об'єкти змін в освітньому соціалізуючому просторі

Ключові слова: освітній простір, соціалізація особистості, соціум, соціально-педагогічний комплекс

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Сьогодні школа в Україні перестає бути уніфікованою, без особистісною; вона перетворюється на соціально-педагогічний комплекс, діяльність якого базується на інтересах та потребах дитини. Цінністю такої інноваційної освітньої моделі є усвідомлення кожним учасником освітнього процесу (батьками, учнями, вчителями, вихователями, керівниками гуртків) пріоритетних принципів освіти: інтенсифікації, гуманітаризації, індивідуалізації, диференціації, відродження національних традицій, гуманізації, демократизації тощо. Психолого-педагогічною умовою розбудови моделі освітнього закладу як соціально-педагогічного комплексу є соціальне становлення та розвиток творчого потенціалу особистості вихованця.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з даної теми, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Розглядаючи сутність поняття “соціалізація особистості”, слід зауважити, що між ученими немає єдності, насамперед, у його визначенні. Так, М.М. Фіцула з урахуванням сучасних досліджень педагогіки та психології ототожнює це поняття з терміном „соціальне становлення” [4]. Інша група вчених (Л.В. Сохань, І.Г. Єрмаков, Л. Максименко, П.Ф. Кравчук, О.В. Сухомлинська) розглядають цей процес як формування соціальної компетентності, обізнаності,

Пошук. Знахідки. Відкриття!

поінформованості, досвідченості у колі питань, пов'язаних з її функціонуванням у людському оточенні.

За І.Д. Бехом процес соціалізації особистості, зокрема підлітка – це процес формування дорослості й почуття дорослості, який є специфічним за соціальною формою самосвідомості [1]. У роботах П.В. Вербицької, О.І. Пометун дане поняття асоціюється з процесом громадянського виховання [3].

У „Концепції виховання дітей та молоді в національній системі освіти” одним із завдань освітньої діяльності виховних закладів зазначається формування соціальної активності та відповідальності особистості через включення вихованців у процес державотворення, реформування суспільних стосунків.

Теоретичною базою реалізації обласної науково-методичної проблеми мають стати наукові праці з проблем соціального становлення особистості, авторами яких є І.А. Зязюн, Л.Г. Коваль, О.Л. Кононко, Г.С. Костюк, М.П. Лукашук, Л.В. Максименко, В.В. Москаленко, В.М. Оржеховська, В.Г. Постовий, Г.П. Пустовіт, В.В. Радул, К.І. Чорна; праці зарубіжних науковців (Р. Байярд, А.Біне, О.Нейл, С.Френе); праці із загальної, вікової, педагогічної та соціальної психології, у яких розглядаються особливості соціалізації підлітків, механізми виховання (Б.Г. Ананьєв, М.Й. Боришевський, Л.В. Виготський, О.В. Запорожець, А.Б. Коваленко, І.С. Кон, М.М. Корнєв, О.М. Леонтєв, С.Л. Рубінштейн, Д.Б. Ельконін, Д.І. Фельдштейн); проблеми взаємодії школи та родини, основи створення цілісного виховного простору (І.Д. Бех, Є.П. Голобородько, Л.Л. Кацинська, О.В. Киричук, О.В. Кузьменко, О.В. Сухомлинська).

Мета статті: з'ясувати сутність та особливості сучасного освітнього простору, спрямованого на успішну соціалізацію дитини в дошкільні та шкільні роки.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів. Аналіз наукових робіт, присвячених з'ясуванню умов організації освітнього процесу, спрямованого на соціалізацію особистості, дає можливість установити фактори, які впливають на його ефективність. До них належать біологічний (рівень активності, сприйняття нових ситуацій, людей, інтенсивність реакцій, здатність до адаптації) та соціальний, який містить у собі вплив життєвих середовищ: сім'ї, дитячого садка, школи, позашкільля, колективу ровесників.

З урахуванням цих факторів, а також вікових особливостей підлітків, процесів, що зумовлюють якісні зміни їх життєвої діяльності (стиль виховання в сім'ї, узгодженість вимог та виховних дій між родиною та школою, природовідповідність змісту та форм виховання, навчання та

розвитку, вироблення потреби в комунікаціях, самосприйняття та самооцінка, творча активність) й має вибудовуватися сучасний освітній простір.

Простір” — це педагогічне явище, яке акумулює потенціал сім’ї та навчального закладу, інтегрує різноманітні впливи на особистість з боку інших соціальних інститутів з метою усунення будь-яких перешкод, ускладнень процесу соціалізації особистості. Сутність інноваційних змін, які можуть настати внаслідок розбудови такого освітнього простору, полягає у формуванні готовності дитини, підлітка, юнацтва до взаємодії з соціумом, тобто простором у широкому соціальному значенні.

Тому, об’єктами змін в освітньому соціалізуючому просторі можуть бути:

- зміст освіти (варіативна частина, збагачена громадянськими та соціалізуючими курсами, факультативами);
- нетрадиційні форми оцінювання (рейтингове, автентичне, творче);
- форми організації освітнього процесу (дистанційні, інклюзивна освіта, самоосвіта);
- управлінська діяльність (корпоративна культура, аксіологічний, синергетичний, акмеологічний підходи, лідерство в освіті, самоврядування);
- зміст виховання (громадянська освіта й виховання, ціннісні ставлення, профорієнтація);
- співпраця з соціумом (родинно-шкільне виховання, взаємодія з соціальними інститутами, органами виконавчої влади, місцевого самоврядування, виробнича сфера, ринок праці);
- співпраця з науковими, науково-методичними установами (додаткова професійна освіта, набуття спеціальних компетентностей, експериментальна робота, висвітлення й передача перспективного педагогічного досвіду тощо).

Слід зазначити, що для визначення напрямів, змісту, видів діяльності та сфер спілкування особистості в освітньому соціалізуючому просторі має значення вибір підходів до процесу соціалізації дитини.

Одним з них є особистісно-ціннісний підхід, який не лише забезпечує культивування гуманістичних орієнтирів і ставлень, які втілюють загальнолюдські, національні та особистісні цінності духовного життя людини, суспільства та становлять одну з його сутнісних основ, а, насамперед, визнає особистість найвищою цінністю, навколо якої ґрунтується решта суспільних пріоритетів. Тому духовними орієнтирами освіти визначаються самостійність особистості, її здатність до самореалізації, її творча активність, що є основою демократичного громадянського суспільства, фактором розвитку і духовно-

Пошук. Знахідки. Відкриття!

моральної збалансованості ринкових відносин, у яких молодим людям так чи інакше придется жити в найближчі десятиліття.

Континуумний підхід, за якого освіта розглядається як єдність процесів навчання, виховання, саморозвитку, соціалізації, тобто єдності всіх процесів, що впливають на становлення особистості. Слід зауважити, що умовний ступінь їх узгодженості та взаємозв'язку визначається такими чинниками:

- взаємообумовленість фізичного та психічного розвитку дитини,
- соціальна спрямованість виховання,
- взаємозв'язок особистості та близького оточення,
- взаємозалежність особистісного мотиваційного поля (мотиви, потреби, інтереси) та соціальних установок.

Тому ознакою успішності процесу соціалізації особистості підлітка є його готовність взаємодіяти з соціумом.

Нами виділяються три шляхи формування цієї ознаки:

- перший шлях, коли дорослі самі формують ті чи інші життєві компетентності підлітків у практиці особистісних взаємовідносин;
- другий – набуття життєвого досвіду відбувається в стосунках з ровесниками;
- третій – одночасно і в стосунках з дорослими, і в стосунках з однолітками.

Готовність підлітка взаємодіяти з соціумом є умовним показником його позитивної соціалізації та визначається за такими критеріями: а) суспільно ціннісна спрямованість; б) свідомо соціальна поведінка; в) соціально-психологічні компетентності, які формуються в ході засвоєння особистістю системи спілкування та через включення в суспільну діяльність.

Доведено, що на ефективність формування готовності підлітка взаємодіяти з соціумом впливають такі чинники освітнього простору:

- інтеграція виховного та навчального процесів, психолого-педагогічна служба,
- учнівське самоврядування,
- взаємодія сім'ї, школи, місцевої громади;
- засоби – рідна мова, культура, позитивний приклад батьків, родинні цінності, традиції, ідеали, спільна праця, державницько-громадський характер управління освітнім закладом.

На разі набуває великої значущості діяльнісно-комунікативний підхід, що сприяє встановленню партнерських відносин між усіма учасниками виховного процесу. Це значною мірою також вплине на формування у підлітків, учнівської молоді таких компетентностей: соціальних, комунікативних, полікультурних, самоосвітніх, ціннісно-

утворювальних. З метою мотивації особистості до соціально значущої діяльності, підвищення соціальної активності школярів бажано програму позакласної виховної роботи вибудувувати на основі проектно-рольового підходу

У свою чергу синергетичний підхід спонукає дорослих до надання дитині якнайбільше можливостей для самореалізації в межах соціокультурних норм. Здебільшого ці можливості мають багато в чому випадковий характер, тому завданням освіти є залучення особистості до соціального та духовного шляху саморозвитку.

Не менш важливим є середовищний підхід — створення системи потрібних освітніх умов з метою збагачення освітнього простору, який сприятиме засвоєнню особистістю її соціально значущих способів діяльності. У контексті соціалізації одним із таких способів є культура мислення особистості як вищий ступінь пізнання наукової картини світу, який передбачає усвідомлення протиріч, які виникають у суспільних відносинах, їх творчого вирішення на основі усвідомлення відповідності чи невідповідності новим потребам та інтересам людини. Це сфера її духовного життя, що відтворює її ціннісну орієнтацію, закріплену в мотивах, знаннях, уміннях, навичках, у зразках і нормах поведінки, та забезпечує прийнятність їх новим ідеям, готовність і здатність до підтримки та реалізації нововведень у всіх сферах життя [2]. Тому логічно постає питання про забезпечення такого типу організації навчально-виховного процесу, що орієнтується на створення готовності особистості до швидко зростаючих змін у суспільстві, готовності до невизначеного майбутнього за рахунок розвитку здібностей до творчості, до різноманітних форм мислення, а також до здатності до співпраці з іншими людьми.

Висновки з дослідження. Характерними рисами інноваційних освітніх технологій XXI століття є формування в учнів здатності до розуміння нових, незвичайних ситуацій, прогнозування майбутніх подій, оцінки наслідків прийнятих рішень і, більше того, навіть до створення можливого і бажаного майбутнього. Не менш важливим є і розвиток в учнів соціальної активності шляхом їх участі у найважливіших видах діяльності, особистого впливу на прийняття локальних та глобальних рішень, здатності бути ініціативним [9]. Отже, завдання формування і розвитку інтелектуальної, соціально компетентної особистості, здатної до творчості, такої, яка має вміння і навички певної діяльності – одна з характеристик освітнього соціалізуючого простору

Література

1. Бех І.Д. Особистісно зорієнтоване виховання: Науково-методичний посібник. – К.: ІЗМН, 1998. – 204 с.

Пошук. Знахідки. Відкриття!

2. Дорошенко К.Г. Виховання гуманістичного ідеалу старших підлітків у позакласній діяльності: Автореф.дис...канд..пед.наук 13.00.07 / Ін-т пробл. виховання АПН України. – К., 2003. – 20 с.

3. Пометун О.І. Молодь обирає дію: соціальне проектування – новий підхід до виховання молоді // Метод проектів: традиції, перспективи, життєві результати: Практико зорієнтований зб. – К.: Вид. «Департамент», 2003. – С. 327-333.

4. Фіцула М.М. Педагогіка: Навчальний посібник. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2002.- 192 с.

Агамер'янц Л. М.

методист Школи раннього гармонійного
розвитку дитини «Радість»

**СТВОРЕННЯ ОСВІТНЬО-ІГРОВОГО СЕРЕДОВИЩА ДЛЯ ДІТЕЙ
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ
ОСВІТИ**

У статті висвітлюються можливості освітньо-ігрового середовища для творчого розвитку дітей дошкільного віку в умовах закладу позашкільної освіти та його місце в системі організованих освітніх впливів. Проаналізувати категорію «освітньо-ігрове середовище» як складову освітнього простору та сукупність соціокультурних духовних та матеріальних умов і впливів; надано основні види ігрової діяльності.

Ключові слова: освітнє середовище, освітньо-ігрове середовище дошкільників, ігрова діяльність гуртківців, розвиток життєвої компетентності дошкільників, види ігор.

Постановка проблеми. Система освіти повинна забезпечувати формування особистості, яка усвідомлює свою належність до українського народу, сучасної європейської цивілізації, орієнтується в реаліях і перспективах соціокультурної динаміки. Реформування національної системи освіти характеризується підвищенням ролі естетичного виховання підростаючого покоління. Актуальними є проблеми духовності, розвитку і становлення гармонійної, творчої особистості.

Базовий компонент дошкільної освіти в Україні орієнтує сучасних фахівців дошкільного профілю у виборі завдань та змісту роботи з дітьми таким чином, щоб не стільки озброювати їх певною сумою знань, скільки відкривати перед ними „науку життя”, яка сприяла б формуванню творчих особистостей з розвиненим почуттям власної гідності та відповідальності за свої вчинки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Провідний вид діяльності дітей дошкільного віку – це гра. Її вплив на формування життєвої компетентності дошкільника полягає у тому, що завдяки ігровому

наслідуванню і рольовому перевтіленню дитина ознайомлюється з нормами і моделями людської діяльності та взаємовідносин, які стають зразками для її власної поведінки. Проблема гри у дошкільному віці обґрунтовано в педагогічних системах Ф. Фребеля, М. Монтесорі, Є. Тихеевої. Сутність та зміст ігрової діяльності досліджено Т. Абдуловою, Л. Артемовою, Л. Венгером, Т. Поніманською, Є. Удальцовою ін.

Питанням формування особистості дітей дошкільного віку у позашкільному освітньому закладі з позицій теорій «дитиноцентризму», «внутрішньої природи дитини» тощо, започатковані Г. Сковородою та продовжені у наукових підходах К. Ушинського, М. Пирогова, Б. Грінченка, С. Русової та ін. Така постановка проблеми зумовлена: розуміння дитини як самодостатньої й неповторної, здатної до творчого самопроекування і розвитку; впровадження психолого-педагогічних знань у практику діяльності дошкільних і позашкільних закладів.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є розкриття можливостей освітньо-ігрового середовища для творчого розвитку дітей дошкільного віку в умовах закладу позашкільної освіти.

Виклад основного матеріалу. У контексті зазначеної проблеми доцільно проаналізувати категорію «освітньо-ігрове середовище», що широко представлена у працях науковців (І. Бех, В. Ісаєв, В. Рубцов, В. Слободчиков ін.).

Так, А. Цимбалару [3] освітнє середовище розуміє як складову освітнього простору, що являє собою складне утворення, що формується сукупністю подій, які забезпечують освоєння освітнього середовища для задоволення освітніх потреб кожного учасника освітнього процесу. Т. Чернецька виділяє освітнє середовище як природне або штучне соціокультурне оточення дитини, що включає в себе, – різноманітні види засобів і різний зміст навчання, за допомогою яких забезпечується продуктивна освітньо-пізнавальна (розвивальна або ігрова) діяльність в урочний або позашкільний час. Вона наголошує, що освітнє середовище як складова освітнього простору, окреслюються освітнім середовищем закладу та відповідною освітньою ланкою (освітнє середовище дошкільної ланки освіти), зазначенням часу розгортання тієї чи іншої діяльності (позакласне освітнє середовище), домінуванням певного виду діяльності (у нашому випадку – ігрової) [4, с. 158].

Отже, під освітнім середовищем розуміємо сукупність соціокультурних духовних та матеріальних умов і впливів, що забезпечують досягнення мети освітнього процесу, задоволення освітніх потреб його учасників.

Переоцінити значення гри в житті дитини важко, а уявити дитинство без гри неможливо. М. Стельмахович [2] писав, що у дитячому середовищі побутують вироблені народною педагогікою розумові ігри, які сприяють

Пошук. Знахідки. Відкриття!

розумовому розвитку дітей, підвищенню емоційного тону. У іграх та у фольклорі, взагалі, відображалися цілі, завдання і засоби народної педагогіки. Веселі ігри і забави, які винайшов народ, виховували спритність і витривалість, винахідливість і товариську взаємодопомогу.

Дошкільний вік – це період позитивних змін та перетворень. Якщо у цьому віці дитина не відчує радості пізнання, не здобуде впевненості у своїх можливостях і здібностях, не навчатиметься дружити, не здобуде навиків вчитися, зробити це в подальшому, за рамками сенситивного періоду, стверджує С. Тарасенко, буде значно складніше [1, с. 49]. Дошкільний вік є істотним етапом у розвитку цілеспрямованої поведінки, пізнавальної діяльності та соціального орієнтування дитини. Відбуваються в цей період зміни структурно-функціональної організації мозку, визначають готовність дитини до школи, обумовлюють можливість і успішність навчальної діяльності.

В умовах позашкільного закладу при проведенні занять з гуртківцями доцільно впроваджувати різні види ігрової діяльності, а саме:

1. *Ігри з предметами.* У таких іграх використовують дидактичні іграшки (мозаїку, кубики), реальні предмети, різноманітний природний матеріал (листя, плоди, насіння). Поширені вони в народній педагогіці, яка, враховуючи потребу дитини у пізнанні предметів, створила сюжетні (ляльки, предмети побуту, овочі тощо) і безсюжетні (кулі, циліндри, пірамідки та ін.) дидактичні матеріали. Використання сюжетних дидактичних іграшок має багато спільного із сюжетно-рольовими іграми. Безсюжетні іграшки використовують для закріплення знань про властивості та якості предметів (розмір, кількість, колір, форму). У народних дидактичних іграшках закладено принцип самоконтролю. Це означає, що матрешка, пірамідка, грибок не закриються, якщо їх частини підібрані неправильно. У процесі ігрових дій (роз'єднання, з'єднання, зняття, нанизування та ін.) за певними правилами дитина освоює спосіб розв'язання дидактичного завдання.

Під час ігор із предметами та іграшками діти ознайомлюються з їх властивостями та ознаками, порівнюють, класифікують їх. Поступово їхня ігрова діяльність ускладнюється, вони починають вирізняти, об'єднувати предмети за однією ознакою (кольором, формою, призначенням), що сприяє розвитку логічного мислення. Дітей усе більше ваблять завдання, що вимагають усвідомленого запам'ятовування кількості та розташування предметів, зобов'язують до пошуку відсутньої іграшки тощо. У цьому процесі дошкільники збагачують знання про матеріал, з якого виготовляють іграшки, про необхідні людям у різних видах діяльності предмети. Ігри з природним матеріалом організують під час прогулянок. Вони сприяють закріпленню знань про природу, формуванню і розвитку

процесів мислення (аналізу, синтезу, класифікації), вихованню бережливого ставлення до природи.

2. *Настільно-друковані ігри.* Вони передбачають дії не з предметами, а з їх зображеннями. Найчастіше вони зорієнтовані на розв'язання таких ігрових завдань: добір картинок за схожістю (деякі види лото, парні картинки), карток-картинок під час чергового ходу (доміно), складання цілого з частин (розрізні картинки, кубики) тощо. Завдяки таким діям діти уточнюють свої уявлення, систематизують знання про навколишній світ, розвивають розумові процеси та операції, просторові орієнтації, кмітливість, увагу, формують організаторські вміння.

3. *Словесні ігри.* Вони є найскладнішими, оскільки змушують дітей оперувати уявленнями, мислити про речі, з якими на той час вони не діють, використовувати набуті знання у нових ситуаціях і зв'язках. У старшому дошкільному віці словесні ігри розвивають самостійність мислення, активізують розумову діяльність дітей. Як правило, дошкільникам доводиться описувати предмети, відгадувати їх за описом, за ознаками схожості та відмінності, групувати за властивостями, знаходити алогізми в судженнях, вигадувати власні розповіді.

Створення освітньо-ігрового середовища для дітей дошкільного віку в умовах закладу позашкільної освіти передбачає на початковому етапі враховувати загальні закономірності дітей дошкільного віку а саме: відділення себе від зовнішнього світу і поява вольового самовираження поведінкою, поява самосвідомості, освоєння первинних моральних норм. Урахування індивідуальних особливостей і закономірностей розвитку малюків зумовлює відбір ігор, ситуацій, завдань як системи, яка дозволяє послідовно ускладнювати і розширювати їх зміст. Важливо дотримуватися дидактичних принципів доступності, а також повторності з використанням іншого дидактичного матеріалу. Можна запропонувати дітям нові способи освоєння змісту, підкріплюючи його цікавими ситуаціями та ігровими діями. У дітей старшого дошкільного віку змінюється зміст спілкування з дорослим. Розвивається мислення, пробуджується непідробний інтерес до навколишнього світу. Висока активність вимагає задоволення пізнання. Тому тема заняття не обмежується рамками лише одного заняття. Гнучко розподіляється зміст блоків протягом дня, тижня і місяця.

Для організації ігор важливо створити предметно-ігрове середовище. Вихідна вимога — розвивальний характер та відповідність таким принципам, як реалізація дитиною права на гру (вільний вибір іграшки, теми, сюжету гри, місця та часу її проведення); універсальність предметно-ігрового середовища, щоб діти могли разом з вихователями готувати й змінювати його, трансформувати відповідно до задуму гри, її змісту, перспектив розвитку; системність, тобто оптимальне співвідношення окремих елементів гри між собою та іншими предметами тощо.

Пошук. Знахідки. Відкриття!

До складу освітньо-ігрового середовища входять: велике організуюче ігрове коло, ігрове обладнання, іграшки, різноманітна ігрова атрибутика, ігрові матеріали. Всі ці ігрові засоби знаходяться не в абстрактному просторі, а в ігровій кімнаті, спортивній залі, на майданчику. В інтер'єрі не повинно бути нічого зайвого, всі ігрові засоби мають бути безпечними для дітей.

Для проведення ігор створюються ігрові осередки: загальний набір різних видів іграшок); драматичний (комплекти обладнання, нескладні декорації, елементи вбрання та костюми для ігор-драматизацій, інсценівок); для настільних та будівельних ігор (конструктори: дерев'яні, пластмасові, металеві, коробки, колодки та інші матеріали, знаряддя та допоміжне обладнання). Усе обладнання має бути зручним та легко трансформуватися. Діти можуть самостійно обирати гру, змінювати осередок, переходячи від однієї гри до іншої.

Висновки дослідження. Таким чином, організована ігрова діяльність дошкільників посідає особливе місце в системі організованих освітніх впливів, оскільки ігрова діяльність – провідна впродовж усього дошкільного періоду. Саме в грі визріває готовність малюка до розгортання інших видів діяльності (спілкування, праці, навчання), закладаються і розвиваються основні вікові новоутворення особистості.

Уявити дитинство без гри неможливо. Гра – це чарівна скринька, за допомогою якої можна навчити малюка читати, писати і головне – мислити, спостерігати, доводити, розуміти, творити як в умовах дошкільного, так і позашкільного освітнього закладу.

Література

1. Її величність гра: теорія і методика організації дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти: зб. статей / ред. Г.С.Тарасенко. – Вінниця: ВДПУ ім.М.Коцюбинського, 2009. – 332 с.

2. Стельмахович М.Г. Українська народна педагогіка / М.Г. Стельмахович. – К.: ІЗМН, 1997. – 232 с.

3. Цимбалару А. Д. Моделювання інноваційного освітнього простору загальноосвітнього навчального закладу: наукові підходи / Цимбалару А. Д. // Інформаційні технології і засоби навчання. – Грудень 2007. – № 4. [Електронний ресурс] / – Режим доступу: URL <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/ITZN/eml/emg.html>

4. Чернецька Т.І. Освітнє середовище навчально-дослідницької діяльності дітей: структурно-функціональні основи формування / Т.І. Чернецька // Інформаційно-освітній простір: технологічні концепти формування і розвитку : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., Київ, 29-30 жовтня. – 2013. – С. 157–161.

ОСОБЛИВОСТІ КОМУНІКАТИВНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті розкриваються основні особливості комунікативного розвитку дітей дошкільного віку. Аналізуються основні проблеми, пов'язані з формуванням комунікативної компетентності в період дошкільного дитинства.

Ключові слова: «спілкування», «комунікативна діяльність», «комунікативні вміння», «комунікативна компетентність», «навчання мови», «мовленнєве виховання».

Постановка проблеми. Мовлення дитини є головним інструментом, за допомогою якого вона встановлює контакт із довкіллям і завдяки якому відбувається соціалізація дитини. Мовленнєве спілкування є одним з перших видів діяльності, яким дитина оволодіває під час онтогенезу. Воно є універсальною умовою розвитку особистості в період дошкільного дитинства. У процесі різнобічного спілкування дитина пізнає природний, предметний і соціальний світ у його цілісності й різноманітності, формує та розкриває власний внутрішній світ, свій образ Я, засвоює та створює культурні цінності, є при цьому активним суб'єктом взаємодії. Мовлення дитини є головним інструментом, за допомогою якого вона встановлює контакт із довкіллям і завдяки якому відбувається соціалізація дитини.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Вивчення даної проблеми в дошкільних закладах розкривається в дослідженнях Куніцина В. Н., Казарінової Н. В., Руденського Е. В., Чернецької Л. В., Гавриш С. В., Лісіної М. І. та ін.

Метою статті є розкриття основних положень, пов'язаних з такими поняттями як «спілкування», «комунікативна діяльність», «комунікативні вміння», «комунікативна компетентність».

Виклад основного матеріалу дослідження. Мова – це найважливіший засіб спілкування між людьми, спосіб вираження своїх думок, почуттів і прагнень, спосіб формування думок. Мовлення дошкільнят складається з різних структурних компонентів.

Для дитини актуальним стає взаємодія не тільки з близькими йому людьми, але і з іншими дітьми, однолітками. І в міру дорослішання дошкільника все важливішими для нього стають конфлікти і контакти з однолітками. Практично в кожній групі дитячого садка можна помітити складні міжособистісні стосунки дітей. Дошкільнята сваряться, дружать, миряться, ревнують, роблять один одному різні «капості», або ж навпаки, допомагають один одному. Всі ці відносини сильно переймаються дитиною і містять в собі масу різноманітних емоцій.

Пошук. Знахідки. Відкриття!

Формування мовлення дошкільнят складається з різних структурних компонентів. До них належать: мовленнєва компетенція як одна з ключових базисних характеристик особистості; мовленнєвий розвиток, тобто формування певних мовленнєвих умінь та навичок, що забезпечують функціонування мовлення; навчання мови, пов'язане з певним обсягом елементарних знань про мову й мовлення, що формуються на основі розвитку мовного чуття й водночас зумовлюють цей розвиток; мовленнєве виховання, метою якого є виховання мовленнєвої культури особистості.

Комунікативна компетенція – важлива умова розвитку дитини, основний фактор формування особистості. Розвиток комунікативної компетенції є найважливішою складовою особистісної сфери та забезпечує необхідну соціально-психологічну адаптацію дитини в навколишньому світі.

Вміння вступати в контакти з іншими людьми, встановлювати взаємини з ними, регулювати свою поведінку мають вирішальний вплив становлення особистості дитини-дошкільника.

Спілкування – одна з найважливіших людських потреб, основний спосіб життя людини і умова його розвитку. Тільки в спілкуванні і у відносинах з іншими людьми, людина може відчувати і зрозуміти самого себе, знайти своє місце в світі, соціалізуватися, стати соціально цінною особистістю. Комунікація стає в сучасному житті діяльністю, базовою для всіх інших видів людської діяльності, що пронизує їх і є умовою їх успішної реалізації. У зв'язку з цим проблема соціально-комунікативного розвитку, розвиток дитини у взаємодії з навколишнім світом, стає особливо актуальною на сучасному етапі.

Комунікативна компетентність – «здатність до ефективного рішення комунікативних завдань, що визначає індивідуально-психологічні особливості і забезпечує ефективність її спілкування і взаємодії з іншими людьми».

Проблему формування комунікативних компетенцій фахівці все частіше висловлюють стурбованістю збільшення числа дітей, які стикаються з труднощами в навчанні, відзначають низький рівень їх комунікативного і пізнавального розвитку, недостатню довільність поведінки, емоційну неврівноваженість, складності в налагодженні відносин з однолітками і дорослими. При цьому маються на увазі діти зі збереженим інтелектом, нормальними потенційними можливостями, але з різних причин відстають у розвитку від однолітків.

Завдання комунікативно-мовленнєвого розвитку дитини:

- забезпечити цілісність і життєздатність різних спільнот людей — «дитина — дорослий», «діти — дорослі», «дитина — дитина», «діти — однолітки й малюки»;

- розвивати усі форми (емоційно-особистісне, ситуативно- ділове, позаситуативне) і засоби (невербальні, мовні) спілкування вихованців дошкільного віку;
- навчати диференціювати емоції (моральні, інтелектуальні, естетичні);
- формувати інтелект і дослідницьку діяльність, способи пізнання навколишнього світу;
- формувати творче (продуктивне) ставлення до організації діяльності й спілкування;
- розвивати комунікативно-мовленнєві здібності.

Саме в дошкільному віці закладається базис для більш швидкого і свідомого засвоєння мовного матеріалу на наступних етапах навчання в школі, завдяки відсутності психологічного бар'єру при вивченні іноземної мови.

Слід зазначити, що, на думку Н.А.Тарасюк, Л.А.Щерби, на ранньому етапі навчання іноземна мова повинна вирішувати більш важливу мету, ніж тільки придбання певних навичок і умінь, і вважають доцільним розглядати іноземну мову на даному етапі навчання:

- як засіб формування інтелекту дитини і розвитку її здібностей;
- як засіб усвідомлення власного «я» і самовираження;
- як засіб соціальної взаємодії, за допомогою якого дитина опановує соціальний досвід.

В рамках нового підходу до вивчення дошкільнятами іноземної мови підкреслюється важливість не знання про мову, а володіння мовним матеріалом, комунікативними вміннями, здатність застосовувати ці знання і вміння для вирішення конкретних комунікативних завдань, в різних ситуаціях спілкування.

Чим раніше почати залучати дитину до англійського мовного середовища, тим краще. Вивчення іноземної мови, в разі правильно організації занять, розвиває дітей, піднімає їх освітній і культурний рівень

Сприятливий вплив вивчення другої мови на розвиток рідної мови довів Л.С.Виготський, відзначав Л.В. Щерба і інші. Так, протягом перших 4-х років життя людини, закладається 50% здібностей до пізнання, до 7-8 років формуються основні навички. Чим більше вам років, тим більше часу вам необхідно буде приділяти і більше сил вкладати. Тому оптимальний варіант навчання англійської мови дітей є 4 років і раніше. Так, діти говорять на тих мовах, яку воничують.

Перш за все, це правильна, спокійна, уповільнена мова оточуючих. З малюком необхідно говорити в звичайному темпі, внаслідок недостатнього в цьому віці розвитку мовленнєво-слухового апарату, дитина не все встигне почути і зрозуміти.

Пошук. Знахідки. Відкриття!

Якщо дитина не може висловити свою думку, переставляючи або пропускаючи склади, йому слід м'яко підказати. Після багаторазового повторення важких слів малюк із задоволенням повторює їх за мамою, робити це він повинен добровільно. Зайва вимогливість дратує, ображає дитину, може викликати страх заговорити, мовчазність, навіть огиду до мови.

Не слід дратуватися дитячої «балаканиною», малюк тренує свої органи мови. Однак не слід забувати і про мовну дисципліну: можна нагадати, що не слід заважати, коли дорослі розмовляють; грати тихо, коли хтось спить або хворий, не кричати. Не рекомендується перевантажувати дитину – вчити букви, навчати читання в трьох-чотирирічному віці без його бажання; результат часто буває зворотній бажаному. Встановлено, що для будь-якого навчання існують оптимальні, найбільш сприятливі терміни. Недотримання їх погано відображається на ході розумового розвитку дитини.

При ранньому мовному розвитку не слід примушувати малюка до розповідання віршів, демонструвати його перед гостями – це може привести до заїкання.

При пізньому розвитку мови не варто заздалегідь бити тривогу, потрібно намагатися більше грати з дитиною в різні мовні ігри, поповнюючи його пасивний словниковий запас.

Шкідливо надмірно порушувати фантазію і почуття дитини частими і тривалими телепередачами, особливо перед сном. Це перезбуджує його, сприяє розладу нервової системи, сну і навіть появі заїкання.

Крім того, попередження мовних недоліків сприяє створенню умов для нормального функціонування мовних органів: мовленнєвого, слухового, голосового, дихального апаратів, а також зору, нюху і дотику.

Висновки. Дошкільний вік – це період інтенсивного розвитку особистості, який характеризується становленням цілісності свідомості як єдності емоційної та інтелектуальної сфер, так і формуванням основ самостійності і творчої індивідуальності дитини в різних видах діяльності. У роботах Л.С. Виготського, М.М. Алексєєвої, С.Л. Рубінштейна, Ф.А. Сохін, Є.І. Тихєєвої зазначають, що загальний розвиток особистості дошкільника багато в чому обумовлено рівнем розвитку мови. Саме дошкільне дитинство є особливо чутливим до засвоєння мови. Тому процес мовного розвитку розглядається в сучасній дошкільній освіті як загальна основа виховання і навчання дітей.

Комунікативна компетентність дошкільників являє собою сукупність знань, умінь і навичок, що забезпечують ефективність протікання комунікативних процесів (оволодіння навичками мовного спілкування, сприйняття, оцінка і інтерпретація комунікативних дій, планування ситуації спілкування) з урахуванням специфіки перебігу мовного

порушення, що включають вплив на мотиваційну сферу (зміна ціннісних орієнтацій і установок особистості, формування комунікативної культури), а також правила регулювання комунікативної поведінки дошкільника і засобів його виховання.

Література

1. Кулікова А.І., Шкваріна Т.М.; за заг. ред. Низовської О.В. Англійська мова для дітей дошкільного віку. – Т: Мандрівець, 2015
2. Гончаренко А. Комунікативна компетентність – головна мета // Дошкільне виховання. – 2008. – №7.
3. Хуторской А. Ключевые компетентности, как компонент личностноориентированной парадигмы образования // Народное образование. – 2003. – №2. Олейнікова О.Г. Розвиток комунікативної компетентності учнів на уроках іноземної мови [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://vuzlib.com/content/view/360/84>

Беляков М. О.

керівник гуртка «Казкова англійська»

МЕТОД ГРИ ЯК ЗАСІБ ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Стаття присвячена проблемі виховання дітей дошкільного віку методом гри під час вивчення іноземної мови. Розкрита важливість використання ігрових методів на заняттях англійської мови для гармонійного та повноцінного розвитку особистості дошкільників, збагачення її інтелектуальної, моральної, вольової та соціальної сфер у процесі оволодіння основами іншомовного спілкування.

Ключові слова: гра, ігрова діяльність, іноземна мова, мовні навички, розвиток особистості.

Постановка проблеми. Навчання англійської мови можна розглядати як один із засобів виховання дітей дошкільного віку. Іноземна мова виступає водночас предметом та засобом виховання і розкриває особистий потенціал, враховуючи індивідуальні особливості кожної дитини. У процесі навчання англійської мови формується вміння спілкуватись у межах комунікативного мінімуму. Завдання керівника гуртка – сформувати культуру спілкування і ввести у процес навчання позитивне сприйняття світу дитинства. Гармонійно та вдало поєднуються виховання та навчання англійської мови в дошкільників у ігрових методах. Гра виступає основою здійснення освітнього процесу і допомагає зацікавити дітей, викликати позитивне сприйняття мовного матеріалу [5, с.38

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз останніх науково методичних публікацій свідчить, що навчання за допомогою гри на заняттях англійської мови у дошкільних закладах з методичного і

Пошук. Знахідки. Відкриття!

лінгвістичного погляду є важливим і спричиняє пришвидшений інтелектуальний розвиток дітей, сприяє засвоєнню ними іншомовного мінімізованого матеріалу. Вивчення ігрового методу розглянуто у працях Л.С.Виготського [2], Т.І.Олійника [4], А.Сиденка [6], Т.М.Шкваріної [7] та ін.

Метою нашої статті є висвітлення актуальної теми виховання та навчання водночас в процесі ігрової діяльності та розкрити важливість використання ігрових методів на заняттях англійської мови для гармонійного та повноцінного розвитку особистості дошкільників, збагаченню її інтелектуальної, моральної, вольової та соціальної сфер у процесі оволодіння основами іншомовного спілкування.

Виклад основного матеріалу. Раннє навчання англійської мови за допомогою ігрової діяльності допомагає розвивати та виховувати дитину, реалізуючи вже сформовані нею якості для того, щоб вдало засвоювати мінімальний обсяг англійських знань та вмінь. Процес навчання англійської мови можна розглянути як засіб розвитку дитини в соціумі, що допомагає розкрити її особистісний потенціал. Виховання дітей дошкільного віку засобами англійської мови забезпечує повноцінний розвиток дитини, формування особистості, реалізацію виховних, розвиваючих, освітніх та практичних цілей

Для правильної організації системи навчання іноземної мови дошкільнят педагогу потрібно враховувати вікові та індивідуальні особливості. Ці індивідуальні якості дошкільників педагог повинен враховувати з перших занять. На заняттях англійської мови деякі діти можуть бути непосидючими, активними, щоб на них звернули увагу. У багатьох дітей зберігається сором'язливість, неспокійність, одні діти виявляють активність та інтерес у спілкуванні, а інші – замкнуті, пасивні. Ці всі психічні та фізичні фактори впливають на методи викладання англійської мови. Якщо застосувати неправильні методи навчання, то ефективність занять буде низькою, а успішність дітей незадовільна. Тому єдиним шляхом формування у дошкільників інтересу та бажання до вивчення англійської мови має стати гра, яка є зв'язком цих мотивів, інтересів, факторів, так як ігрова діяльність, враховуючи вік переважає. О.Негневицька запевняє, що кожне заняття з англійської мови має стати цікавим, захоплюючим, результативним, якщо буде проводитися у формі гри [3, с.20].

На занятті в гуртку ми маємо справу з особливим видом ігор – навчальними іграми. Вони відрізняються від розважальних ігор тим, що мають другий план, вузько - методичну ціль. Для дітей навчальна гра залишається розвагою, тренування відходить на другий план. Для педагога будь - яка навчальна гра – це перш за все вправа. Педагог повинен завжди ясно і чітко уявляти собі, яку навчальну ціль переслідує та чи інша гра,

однак ні в якому разі не слід показувати дітям, що його більш за все цікавить другий план, він повинен сміятися і радіти разом з дітьми, підкреслюючи тим самим, що його цікавить ігрова суть вправи, а не навчальна. Якщо педагог розкриє дітям свій другий план, гра перетвориться у звичайну вправу.

Не варто забувати, що у малят зовсім інша мотивація, ніж у дорослих. Їм ще невідомо прагнення до успіху, бажання до вдосконалення, їх може зацікавити тільки одне - гра! Тому підкреслимо, що процес вивчення англійської мови у малюків піде значно легше, якщо він буде проходити у вигляді навчальної та розвиваючої гри. Вона повинна стимулювати у дитини візуальне і слухове сприйняття іноземної мови.

Ігри, що формують мовні навички, мають на меті:

- навчити малюків вживати мовні зразки, що містять певні граматичні труднощі; створити природну ситуацію для вживання даного мовного зразка;

- розвинути мовну творчу активність дітей;
- тренувати дітей у вживанні лексики в ситуаціях, що наближені до природних обставин;

- активізувати мовно-розумову діяльність;

- розвивати мовну реакцію;

- познайомити дітей із сполучуваністю слів.

Ігрова діяльність передбачає ознайомлення зі змістом та правилами гри. Вже на перших заняттях з англійської мови дітям пропонується обрати для себе роль свого улюбленого казкового героя і впродовж декількох занять виконувати її. Це, звичайно, можуть бути герої англійських казок та мультфільмів або казок народів світу. Отже, ігри можуть бути пов'язані з казками, а це, в свою чергу, дає змогу педагогу менше витрачати часу і сили на ознайомлення з загальними правилами ігрової діяльності. Відібрані ігри для занять відрізняються тим, що основним є спостереження та увага. Педагог повинен контролювати хід гри і передбачати будь-які труднощі у процесі гри і вміти уникнути їх. Наприклад, педагог хоче на занятті використати м'яч, щоб навчити дітей рахувати до десяти. Кожен із дошкільнят захоче бути лідером і це буде стимулювати їх навчитися швидше рахувати. Також їх можна навчити рахувати за допомогою пальців, не використовуючи м'яча. Одним із шляхів створення комунікативної ситуації є ігри, які сприяють реалізації міжособистісного спілкування дошкільнят на занятті. Рольова гра орієнтує дошкільнят на планування особистої мовленнєвої поведінки і прогнозування поведінки співрозмовника. Рольова гра передбачає елемент перевтілення учня у представника певної соціальної групи, професії, тощо. Гра допомагає зробити процес навчання цікавим, захоплюючим. Під час рольової гри діти виступають суб'єктами ігрового процесу, його

Пошук. Знахідки. Відкриття!

активними творцями. У грі навіть інтелектуально-пасивна дитина спроможна виконати таке завдання, яке їй важко дається у звичайному житті, тому що тут існує певна умовність і немає такої жорстокої смуги оцінювання, яку відчуває на собі школяр з перших же днів навчання, адже це гра. Відчуття рівності, атмосфера захопленості дають можливість дошкільнятам подолати скутість, зняти мовний бар'єр, втому, знизити тривожність, напруження, негативне ставлення дітей до навчальної діяльності, тощо.

Дитина дошкільного віку грає завжди. Гра – це планомірна, розумна підкорена певним правилам система поведінки. У грі розвиваються творчі, розумові здібності дитини, в ній передбачається прийняття рішення: як вчинити, що зробити, як виграти. Навчальні ігри допомагають зробити процес навчання іноземній мові цікавим та захоплюючим. Атмосфера захопленості, відчуття рівності дають можливість учням подолати скутість, зняти мовний бар'єр, втому, знизити тривожність, тощо. За допомогою гри добре відпрацьовується вимова, активізується лексичний та граматичний матеріал, розвиваються навички аудіювання, усного мовлення. Спілкування, яке є основною метою навчання іноземної мови, є ситуативним, адже воно завжди відбувається в певній ситуації. Рольова гра є чудовою основою для навчання спілкування, тому що в ній задаються умови та ролі, які моделюють реальні життєві ситуації [6, с.135].

Висновки. Таким чином, ігрова діяльність на заняттях з англійської мови в дошкільному закладі допомагає ефективнішому закріпленню в пам'яті дитини іншомовні слова і не викликає надмірного розумового навантаження. Гра як один із основних методів навчання англійської мови має бути цікавою, простою, жвавою, насиченою лексико-граматичними та фонетичними елементами, закріплення вивченого матеріалу і поповнення нового словарного запасу. Отже, ігрова діяльність виховує та розвиває особистість, формує мовну, мовленнєву та соціокультурну компетенції, а також актуалізує у процесі навчання позитивні риси характеру, формує новоутворення культури спілкування, прояви загальнолюдських моральних якостей.

Література

1. Артемова Л.В. Гра // Методичні рекомендації до програми виховання дітей дошкільного віку “Малятко”. – К.: “Свенас”. – 1993. – С.31-48.
2. Виготський Л.С. Педагогічна психологія. – М.:Педагогіка, 1991. – 232 с.
3. Негневицькая Е.И. Иностранный язык для самых маленьких: вчера, сегодня, завтра // Иностранные языки в школе. – 1987. – № 6. – С.20-26.
4. Олійник Т.І. Рольова гра у навчанні англійської мови. – К.: Освіта, 1992. – 127 с.

5. Протасова Е.Ю. Обучение иностранному языку дошкольников/обзор теоретических позиций // Иностранные языки в школе. – 1990. – № 1. – С.38- 43.

6. Сиденко А. Ігровий підхід у навчанні // Народна освіта. – 2000. – № 8. – 135 с.

7. Шкваріна Т.М. Англійська мова для дітей дошкільного віку (Програма, методичні рекомендації): Навч. посіб. для вчителів раннього навчання англ. мови, студентів вищ. пед. навч. закладів. – Умань: Видавничо-поліграф. підприємство, 2003. – 120 с.

Богданов Ю. Г.

керівник гуртка «Карате»

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ – ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМ ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В ЗАКЛАДАХ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

У статті обґрунтовано актуальність проблеми національно-патріотичного виховання. Зазначається, що позашкільна освіта покликана формувати у підростаючого покоління риси національної ідеї, яка полягає у формах, методах, функціях та принципах національно-патріотичного виховання. Окреслено основні шляхи реалізації концепції національно-патріотичного виховання в закладах позашкільної освіти.

Ключові слова: національно-патріотичне виховання, заклади позашкільної освіти, принципи національно-патріотичного виховання, шляхи реалізації національно-патріотичного виховання в закладах позашкільної освіти.

Постановка проблеми. Успішна держава – це успішні громадяни, які сповнені національної свідомості, любові до рідного краю, свого народу, шанобливого ставлення до його культури, традицій та звичаїв, горді за свою землю і здатні поважати своїх сусідів, толерантно ставляться до культури всіх народностей, які проживають в Україні. Виховання незалежної і гармонійної особистості, справжніх патріотів нашої Батьківщини – найголовніше завдання освітян. Система освіти має забезпечувати формування особистості та патріота країни, який усвідомлює свою належність до сучасної європейської цивілізації, чітко орієнтуватися в сьогоденних реаліях і перспективах соціокультурної динаміки, підготовлений до життя і праці у ХХІ столітті. Пов'язані з цим питання порушуються у Концепції педагогічної освіти, державній національній програмі «Освіта», Закон України «Про освіту» та Закон «Про виховання дітей і молоді».

У контексті нових завдань, що постали перед державою, позашкільна освіта покликана формувати у підростаючого покоління риси національної

Пошук. Знахідки. Відкриття!

ідеї, яка полягає у формах, методах, функціях та принципах національно-патріотичного виховання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам, пов'язаним із національно-патріотичним вихованням молодого покоління, присвячені численні дослідження вітчизняних та зарубіжних учених. Так, серед класиків педагогічної науки до проблем патріотичного виховання зверталися Г. Ващенко, О. Духнович, А. Макаренко, О. Огієнко, С. Русова, Г. Сковорода, В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін. У своїх працях вони висвітлювали актуальні для свого часу проблеми розвитку патріотичних почуттів як складової частини національної системи виховання, висували ідею виховання «свідомого» громадянина, патріота своєї Батьківщини.

Основи національного виховання закладено вітчизняними філософами та громадськими діячами М. Драгомановим, М. Грушевським. Значний внесок у висвітлення проблеми розвитку патріотизму, національної свідомості особистості зробили І. Бех, Н. Косарев, І. Підласний, М. Рагозін, О. Сухомлинська та ін. Способи реалізації принципів національного виховання в практичній діяльності педагогів розглянуто в дослідженнях І. Беха, Л. Кацінської, М. Красовицького, А. Розенберга й ін. Проблеми формування національних і загальнолюдських цінностей в учнівської та студентської молоді в процесі освіти досліджують О. Вишневський, О. Гречаник, В. Іванчук, О. Попова, Л. Рибалко, М. Таланчук, А. Троцько та ін. Питання вивчення, узагальнення й використання досвіду організації національного виховання розробляють О. Кузьменко, Т. Рабченюк, О. Киричук, М. Красовицький та ін.

Взаємозв'язок патріотичного, громадянського та національного виховання висвітлено в працях В. Гонського, М. Качура, О. Коркішко, І. Мартинюка, В. Паплучного, Ю. Римаренко, О. Сухомлинської, Г. Шевченка та ін. Національно-патріотичне виховання на традиціях українського народу розглядали О. Вишневський, О. Гевко, М. Стельмах, М. Щербань та ін.

Сучасні дослідники та педагоги, зокрема, В. Андрущенко, В. Гуменко, М. Дробноход, П. Коненко, А. Погрібний та ін., зазначають, що незважаючи на особливу актуальність завдань патріотичного виховання, сучасна наука і педагогіка не виховали людини, пріоритетними принципами якої були б принципи патріотизму.

Метою статті є обґрунтування актуальності проблеми національно-патріотичного виховання в закладах позашкільної освіти.

Виклад основного матеріалу. Національно-патріотичне виховання є складовою загального виховного процесу підростаючого покоління, головною метою якого є виховання молодої людини-патріота України, набуття молодими громадянами соціального досвіду, готовності до виконання громадянських і конституційних обов'язків, успадкування

духовних надбань українського народу, формування особистісних рис громадянина Української держави, національної свідомості, розвинутої духовності, фізичної досконалості, моральної, інтелектуальної, правової, трудової, екологічної культури [6].

Мета національно-патріотичного виховання конкретизується через систему виховних завдань, провідними з яких є такі: забезпечення сприятливих умов для самореалізації особистості в Україні відповідно до її інтересів та можливостей; виховання правової культури, поваги до Конституції України, Законів України, державної символіки – Герба, Прапора, Гімну України та історичних святинь; сприяння набуттю молоддю соціального досвіду, успадкування духовних та культурних надбань українського народу; формування мовної культури, оволодіння та вживання української мови як духовного коду нації; формування духовних цінностей українського патріота: почуття патріотизму, національної свідомості, любові до українського народу, його історії, Української Держави, рідної землі, родини, гордості за минуле і сучасне на прикладах героїчної історії українського народу та кращих зразків культурної спадщини; відновлення і вшанування національної пам'яті; утвердження в свідомості громадян об'єктивної оцінки ролі українського війська в українській історії; формування психологічної та фізичної готовності, молоді, до виконання громадянського та конституційного обов'язку щодо відстоювання національних інтересів та незалежності держави, підвищення престижу і розвиток мотивації молоді до державної та військової служби; забезпечення духовної єдності поколінь, виховання поваги до батьків, людей похилого віку, турбота про молодших та людей з особливими потребами; сприяння розвитку фізичного, психічного та духовного здоров'я, задоволення естетичних та культурних потреб особистості; реалізація індивідуального підходу до особистості та виховання.

До провідних завдань ціннісного ставлення особистості до суспільства і держави належать: формування національної свідомості, любові до рідної землі, свого народу, бажання працювати на користь держави, готовність її захищати; виховання поваги до батьків, жінки-матері, культури та історії свого народу; формування високої мовної культури, оволодіння українською мовою; прищеплення шанобливого ставлення до культури, звичаїв, традицій українців та представників інших націй, які живуть в Україні; виховання духовної культури особистості, створення умов для вибору нею своєї світоглядної позиції; утвердження принципів вселюдської моралі, справедливості, патріотизму, доброти, працелюбності; формування творчої особистості; виховання поваги до Конституції, законодавства України, державної символіки [3].

Пошук. Знахідки. Відкриття!

Враховуючи вищезазначене, сучасне виховання базується на системі цінностей, які через культуру, традиції, філософію, релігію вказують на вектор виховних зусиль, формують виховний ідеал. Існують інші цінності життя, які пов'язані з вихованням справжнього громадянина: вірність, піклування про дітей, піклування про батьків і старших у сім'ї, взаємодопомога і любов до батьків, культура праці, дотримання народних звичаїв і традицій, пам'ять про предків, гостинність.

Досягнення відповідних результатів виховного процесу забезпечується системою принципів національно-патріотичного виховання, серед яких можна виокремити наступні:

1. Загально-педагогічні принципи виховання: дитиноцентризм, культуровідповідність, природовідповідальність, гуманізм, врахування вікових та індивідуальних особливостей.

2. Власні принципи патріотичного виховання: *принцип національної спрямованості*, передбачає формування у молоді національної самосвідомості, виховання любові до рідної землі, українського народу, шанобливого ставлення до його культури, поваги до культури всіх народів, які населяють Україну, здатності зберігати свою національну ідейність, пишатися приналежністю до українського народу; *принцип самоадекватності і саморегуляції* що виробляє громадянську позицію, формує здатність до критичності й самокритичності; *принцип полікультурності*, передбачає інтегрованість української культури в Європейський та світовий простір; *принцип соціальної відкритості*, що обумовлює потребу узгодження змісту і методів патріотичного виховання з реальною соціальною ситуацією; *принцип історичної і соціальної пам'яті*, спрямований на збереження духовно-моральної і культурно-історичної спадщини; *принцип міжпоколінної наступності* зберігає для нащадків зразки української культури, етнокультур народів, що проживають на території України.

У процесі національно-патріотичного виховання необхідно враховувати таку систему компонентів духовного світу особистості українця як: *національна психологія* – психологія захисника прав особистості і державної незалежності, духовної спадщини народу; *національна філософія* – самобутня система ідей, поглядів народу на суспільство, всесвіт, духовний світ людини; *національний світогляд* – система поглядів, переконань, ідеалів, які складають основу національної духовності; *національна правосвідомість* – життя за законами добра і краси, правди і справедливості, гідності і милосердя; *національна мораль* – людяність, доброта, милосердя, співпереживання як найбільші духовні надбання; *національний спосіб мислення* – своєрідна істотність, завдяки чому із століття в століття відтворюються і розвиваються самобутня культура і душевне багатства українців; *національний характер і*

темперамент – гостинність і щедрість, талановитість, глибокий ліризм, свободолюбство; *національна ідеологія* – ідейне багатство нації, система філософських, політичних, правових, економічних, моральних, естетичних та релігійних поглядів і переконань; *національна свідомість та самосвідомість* – почуття гордості за приналежність до української нації [4].

Національно-патріотичне виховання в закладах позашкільної освіти відбувається в процесі різних форм навчально-виховної роботи. Проте суттєву роль відіграють виховні заходи, які сприяють поглибленню знань вихованців з історії та культури українського народу, його традицій, формуванню патріотичних поглядів, переконань та почуттів, відповідної поведінки.

Останнім часом організація виховного процесу в закладах позашкільної освіти істотно змінилася. Нові підходи застосовуються й до організації діяльності вихованців. Вони набагато активніше залучаються до участі в житті суспільства через учнівські органи самоврядування. Форми такої роботи не є новими, і зараз вони відіграють помітну роль у педагогічному процесі.

Необхідно зазначити, що гуманістичний характер виховання передбачає побудову його змісту й форм на основі глибокого розуміння педагогом природи вихованців, їх індивідуальних рис і можливостей, поваги до особистості дитини, турботи про її гармонійний розвиток, становлення взаємин співробітництва в навчально-виховному процесі.

Національне виховання нерозривно пов'язане з мовою, історією, культурою, традиціями, обрядами і звичаями народу. У цьому зв'язку важливо наповнити навчально-виховний процес в закладах позашкільної освіти українознавчими заходами, подбати про створення відповідного мікроклімату серед вихованців. Необхідно домогтися, щоб кожен вихованець, володів українською мовою, знав історію і культуру українського народу.

Принципове значення в досягненні мети та ефективній реалізації змісту виховання патріотизму в молоді приділяється педагогу, його професійній готовності та переконанні в необхідності його здійснення, духовному і моральному самопочутті, в якому виявляється любов і щирість ставлення до Батьківщини і яке є запорукою успішності прищеплення учням відповідної якості.

Здійснення системного національно-патріотичного виховання є однією з головних складових національної безпеки України. Національно-патріотичне виховання формується на прикладах історії становлення Української державності, українського козацтва, героїки визвольного руху, революції гідності, боротьби за територіальну цілісність України, досягнень у галузі політики, освіти, науки, культури і спорту.

Пошук. Знахідки. Відкриття!

Утвердженню патріотичних почуттів, співпричетності до важливих подій сприяє участь вихованців в організації свят. У цьому зв'язку досить поширеними формами проведення є показ патріотичних фільмів, драматичних вистав, присвячених героїчному минулому українського народу та сучасним видатним громадянам країни, «круглі столи», дебати. На заходи варто запрошувати гостей, а саме: місцевих політичних діячів, відомих спортсменів та інших видатних постатей. Знайомство з видатними українцями викликає у вихованців почуття поваги й особистої причетності до здобутків нації, заохочує їх до активного соціального життя, стимулює бажання зробити щось значне для свого народу, формує громадянську позицію. Отже, такі виховні заходи створюють міцне підґрунтя для підготовки свідомих громадян, які пишаються своєю Батьківщиною і готові до активних дій щодо її подальшого розвитку і піднесення престижу.

«Круглі столи», як форма національно-патріотичного виховання в закладах позашкільної освіти, високо оцінюється педагогами, оскільки їхні учасники мають змогу вільно висловлювати свої думки, взаємно збагачувати один одного знаннями, утверджувати власні патріотичні переконання, знаходити рішення в проблемних питаннях, аргументовано доводити правильність власної позиції. Проблемою для обговорення може бути така тематика: «Мода на патріотизм», «Український патріотизм», «Сучасні герої» та ін.

Дебати також є формою національно-патріотичного виховання. У формуванні патріотичних поглядів і переконань вихованців важливе місце відводиться створенню ситуацій, в яких виникає потреба у відстоюванні своєї думки, завдяки чому починає формуватися власна точка зору, змінюватися внутрішня позиція, з'являється здатність до утвердження власних адекватних переконань, формується культура мовлення.

Національно-патріотичне виховання формується на прикладах історії становлення Української державності, українського козацтва, героїки визвольного руху, досягнень у галузі політики, освіти, науки, культури і спорту.

До сучасних методів належить метод проектів із використанням ІКТ, впровадження якого базується на певних етапах і виборі актуальної теми національно-патріотичного спрямування.

Дієвим методом впливу на формування у вихованців позашкільних закладів освіти національно-патріотичних якостей є рефлексивно-експліцитний метод за І. Бехом. Сутність рефлексивно-експліцитного методу полягає в тому, щоб через атмосферу довіри педагога до вихованця, упевненості в наявності у молоді основ благородства, самоповаги, їхньому орієнтуванню на добро, удосконалення повсякденного шкільного життя спонукати юнаків і дівчат до ґрунтовного

усвідомлення свого внутрішнього світу (емоцій, почуттів, мотивів, цінностей, потреб, інтересів, бажань, прагнень, ідеалів) [1, 2].

Враховуючи вищезазначене, основними шляхами реалізації концепції національно-патріотичного виховання в закладах позашкільної освіти є: якісне оновлення змісту, форм і методів виховання; розроблення теоретико-методологічних основ безперервної системи національно-патріотичного виховання; розроблення й застосування оригінальних педагогічних технологій, нових підходів, виховних систем, які би відповідали потребам розвитку особистості, сприяли б розкриттю її талантів, духовно-емоційних, розумових і фізичних здібностей; гуманізація і гуманітаризація виховання дітей і молоді; залучення до виховної роботи висококваліфікованих і талановитих народних умільців, представників громадськості, національної еліти з науки, культури та мистецтва; створення гнучкої, оперативної і злагодженої системи науково-теоретичної і методичної підготовки та перепідготовки педагогів; розвиток індивідуальних здібностей і талантів, забезпечення умов їх самореалізації, пошук, розвиток і підтримка юних талантів і обдаровань, формування національної інтелектуальної еліти суспільства; організація вивчення культурної спадщини регіонів України, історії, літератури, фольклору, музики, театру, живопису, культурних зв'язків із народами інших країн.

Висновки. Отже, на сучасному етапі становлення правової демократичної держави та інтеграції України до загальноєвропейського співтовариства все більшої гостроти набуває проблема виховання в суспільстві духовної, високоморальної особистості – творця власного майбутнього, гуманіста, громадянина – патріота України. Адже зміцнити і розвинути демократичну правову державу, яка ввійшла б повноправним суб'єктом до європейської спільноти можуть громадяни, які люблять свій народ, свою державу, готові самовіддано її розбудовувати й захищати, які мають людську гідність, національну самосвідомість, гуманістичну моральність, знають свої права і свободи та вміють цивілізовано відстоювати їх, підтримуючи громадянський мир і злагоду в суспільстві.

Література

1. Бех І.Д. Виховання особистості / І.Д. Бех. – К. : Либідь, 2003. – 276 с.
2. Бех І. Програма патріотичного виховання дітей та учнівської молоді / І. Бех, К. Чорна. – Л.: Світ виховання, 2009. – 335 с.
3. Концепція національно-патріотичного виховання молоді [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.ua/legislation/other/5397/>. – Назва з екрану.
4. Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 31.10.2011 № 1243 «Про Основні орієнтири виховання учнів 1-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів України» [Електронний ресурс]. –

Пошук. Знахідки. Відкриття!

Режим доступу: <http://govuadocs.com.ua/docs/index-19246059.html>. – Назва з екрану.

5. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>. – Назва з екрану.

6. Про стратегію національно – патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 роки. [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.Zako.rada.gov.ua/go/580/2015.

Бойко О. А.,

заступник директора з НМР ОПДЮТ

**НАУКОВО-МЕТОДИЧНА РОБОТА ПЕДАГОГА В УМОВАХ
МОДЕРНІЗАЦІЇ ОСВІТИ**

У статті розглянуто різні підходи до визначення методичної роботи; проаналізовано проблеми науково-методичної роботи педагога; розкрито вплив науково-методичної діяльності педагога на його професійне ста-новлення; обґрунтовано перспективні тенденції розвитку методичної роботи за умов модернізації освіти.

Ключові слова: науково-методична робота, професійне становлення педагога, педагог-фасилітатор, пріоритетні завдання методичних служб.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Характер змін, що відбуваються в освіті, вимагає інновацій, професійного зростання, гнучкості, динамічності педагога. Професійна модель сучасного педагога передбачає готовність до застосування нових освітянських ідей, здатність постійно навчатися, бути у творчому пошуку. Особливу роль у здійсненні реформ в освіті відіграє вдосконалення науково-методичної роботи шляхом формування інноваційного освітнього середовища, реалізації особистісно орієнтованого, індивідуального та диференційованого підходу до підвищення їхньої професійної компетентності.

Освіта сьогодні відчуває велику потребу в педагогах, які постійно прагнуть до творчого пошуку, мають навички дослідницької діяльності, вивчення, узагальнення, впровадження перспективного педагогічного досвіду, високий рівень інформаційної культури, вміють інтерпретувати новий зміст освіти в методику навчання і виховання, здійснювати аналіз результатів професійної діяльності [1].

Тож актуальність проблеми науково-методичної роботи педагога за умов модернізації освіти зумовлена наявністю суперечностей між потребами вітчизняної освіти в педагогах нової формації і браком чіткої стратегії модернізації педагогічної освіти, спрямованої на їхнє професійне становлення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Роль і місце науково-методичної роботи у вдосконаленні професійної компетентності педагогів вивчалися багатьма вченими. У тлумаченні дослідниками цього поняття можна простежити кілька напрямів. Науково-методичну роботу розглядають як: складову професійної підготовки майбутнього вчителя (Ю.К. Бабанський, Ю. Кудрявцев, П.Є. Решетников); складову післядипломної освіти вчителя (М.Ю. Красовицький, С. Крисюк, О.Ю. Панасюк); результат впровадження передового педагогічного досвіду (В.І. Бондар, Т. Беседа, М.Ю. Красовицький, В.І. Лозова); цілісну педагогічну систему (В.І. Загвязинський, О.Л. Сидоренко); аспект творчої активності педагога (С.М. Бондаренко, М.Д. Ярмаченко) [2].

Окремі аспекти формування професійної компетентності педагога висвітлено науковцями, які досліджували сутність професійної компетентності та шляхи її формування Я.А. Коменський, В.О. Сухомлинський, Ю.А. Бабанський, О.Л. Жук, Н.В. Кухарев, М.М. Скаткін, Г.І. Щукіна [1].

Формулювання цілей статті. Метою статті є аналіз проблем науково-методичної роботи педагога й обґрунтування перспективних тенденцій її розвитку за умов модернізації освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. У Національній доктрині розвитку освіти в розділі XII «Освіта і наука» визначається, що «поєднання освіти й науки є умовою модернізації освіти, головним чинником її подальшого розвитку, що забезпечується: розвитком освіти на основі наукових і технологічних досягнень; інноваційною освітньою діяльністю в навчальних закладах усіх типів, рівнів акредитації та форм власності» [4].

Науково-методична робота, що охоплює коло зазначених проблем, є важливою рушійною силою в розвитку закладів освіти України. Проблема якості й ефективності науково-методичної роботи в закладах позашкільної освіти стала наріжним каменем у реформуванні освітніх систем.

Науково-методична робота – це засіб формування творчої особистості педагога і підтримки професійної форми його діяльності. Вона забезпечує наявність і розвиток у педагога педагогічної системи освіти, в якій він виявляє себе фасилітатором (помічником) дослідницької діяльності вихованців, зокрема:

- філософом, який витончено показує красу проблеми у всіх її аспектах;
- психологом, що забезпечує психологічну підготовку дітей, розвиток пізнавального інтересу, творчої мотивації;
- організатором, що сприяє активному творчому визначенню вихованцями методологічної основи та системи наукової організації діяльності;

Пошук. Знахідки. Відкриття!

- координатором, який своєчасно включає тих чи інших вихованців у визначення методологічної характеристики дослідження, виконання програми творчої діяльності;
- експертом, що забезпечує об'єктивну, в першу чергу, самооцінку та оцінку результатів дослідницької діяльності та діяльності самих вихованців і їх облік;
- консультантом, що сприяє визначенню змісту, самоосвіти з якогось напрямку навчання та й загальної програми особистого самовдосконалення вихованців.

Науково-методична робота педагога ЗПО сприяє виробленню педагогічної техніки як помічника у творчій діяльності вихованців, спрямованої на послідовне досягнення її творчої продуктивності [5]

Метою науково-методичної роботи є підвищення професійної компетентності та методичної майстерності педагога, що, в свою чергу, спонукає кожного з них до роботи над вдосконаленням свого фахового рівня, сприяє взаємному збагаченню членів педагогічного колективу творчими знахідками, дає можливість молодому вчителю вчитися педагогічній майстерності у старших і більш досвідчених колег, забезпечує підтримання у педагогічному колективі духу творчості, прагнення до пошуку.

Завдання науково-методичної роботи – підвищення науково-методичного рівня педагога: підготовка до засвоєння ним змісту нових програм та технологій їх реалізації; постійне ознайомлення з досягненнями психолого-педагогічних дисциплін і методик викладання; вивчення та втілення у практику передового педагогічного досвіду; творче використання перевірених рекомендацій: збагачення новими, прогресивними, досконалими методами й засобами навчання; постійне вдосконалення навичок самостійної роботи; надання кваліфікованої допомоги як з питань теорії, так і практичної діяльності; обмін досвідом; популяризації кращих здобутків педагогічної діяльності; підвищення результативності педагогічної праці.

У рекомендаціях щодо організації та проведення науково-методичної роботи з педагогічними кадрами в системі післядипломної педагогічної освіти методична робота визначається важливою складовою післядипломної педагогічної освіти, що має цілісну систему дій і заходів, спрямованих на підвищення кваліфікації та професійної майстерності кожного педагогічного працівника, розвиток творчого потенціалу педагогічних колективів закладів освіти, досягнення позитивних результатів освітнього процесу. Вона має ґрунтуватися на сучасних досягненнях психолого-педагогічної науки з урахуванням досвіду діяльності педагогів і конкретного аналізу результатів освітнього процесу.

Участь у науково-методичній роботі має бути професійним обов'язком кожного педагогічного працівника [3]

У практиці роботи науково-методичної служби ЗПО використовується чимало традиційних форм. Наприклад, загальні (організація роботи над науково-методичною темою закладу освіти, проблемні семінари, педагогічні ради, психолого-педагогічні семінари, методичні педагогічні виставки, науково-практичні конференції, інформаційно-методичні наради); групові (науково-методична рада, методичні об'єднання, творчі групи, методичні оперативки, майстер-клас, обласні методичні об'єднання, взаємовідвідування занять, інших заходів); індивідуальні (курси підвищення кваліфікації, поглиблене опрацювання індивідуальної науково-методичної теми, індивідуальні консультації, атестація педагогічних працівників, наставництво, стажування, самоосвіта).

Широко використовуються нетрадиційні форми – веб-семінари; «круглі столи» з науковцями; педагогічні плейбеки, трендові студії, панельні дискусії, тренінги, фестивалі методичних ідей, творчі лабораторії, упровадження наскрізних виховних програм народознавчого, екологічного, валеологічного, дослідницького, патріотичного спрямування.

В умовах ОПДЮТ надається перевага таким інноваційним формам роботи, як:

1. Індивідуальні: методичне інтерв'ювання, презентація, портрет вчителя, портфоліо, творчий звіт, майстер-клас, проекти, звіти-презентації.
2. Групові: аукціони (методичні, інтелектуальні, професійні), захист проекту, колективна презентація, методична олімпіада, методичний міст, панорама педагогічних досягнень, звіти методичних об'єднань.
3. Колективні: звітна проблемно-методична конференція, інтернет-конференція (між освітніми закладами) панорама педагогічних досягнень, виставки, педагогічний (методичний) консиліум.

Із вищезазначеного витікає, що науково-методична робота як цілісна динамічна система складається з двох взаємопов'язаних підструктур: навчально-методичної й науково-дослідницької, – що тісно взаємопов'язані. Навчально-методична підструктура спрямована на підвищення професійно-педагогічної культури педагогів і комплексне методичне забезпечення освітнього процесу; науково-дослідна підструктура стимулює процес створення й упровадження нових педагогічних ідей, технологій навчання і виховання, забезпечує експериментальну перевірку їх ефективності.

Відповідно до вимог щодо сучасної професійної підготовки вчителів за умов модернізації освіти можна окреслити низку завдань методичних служб. Серед пріоритетних завдань є такі:

Пошук. Знахідки. Відкриття!

- створення умов для особистісно орієнтованої системи неперервної освіти, метою якої є надання педагогам широких можливостей для оновлення, поглиблення, удосконалення професійної компетентності;
- забезпечення співпраці педагогів і вчених для задоволення потреб у наукових знаннях, дослідницькій діяльності, створення системи науково-методичного супроводу педагогічних інновацій;
- організація взаємодії між усіма ланками методичної роботи;
- створення системи інформаційної підтримки, включаючи ресурси Інтернет, забезпечення реклами педагогічних ініціатив, новацій, перспективного досвіду й реальних досягнень педагогів.

Із вищезазначеного витікає, що методична робота в освітніх закладах дає можливість розв'язувати проблеми стосовно до конкретної особистості вчителя, його професійного вдосконалення, сприяє утвердженню педагогічних цінностей, важливих як для педагогічного колективу освітнього закладу, так і для педагогічної спільноти в цілому

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Отже, скоординована науково-методична робота забезпечує взаємозв'язок усіх напрямів підвищення педагогічної майстерності педагогів, диференційований підхід до вибору змісту, форм методичної роботи з урахуванням індивідуальних потреб, інтересів, фахового рівня педагогів. Завдяки цілеспрямованій, чітко спланованій науково-методичній роботі розвиток професійної компетентності педагогів виходить на новий рівень.

Таким чином, науково-методична робота є передумовою (мотиваційним компонентом), проявом і результатом професійної компетентності педагога, а значить, складовою його діяльності. Саме ці компоненти потребують наповнення новим модернізованим змістом як того потребує сьогодення.

Література

1. Бондар В.І. Дидактика. / В.І. Бондар – К.: Либідь, 2005. – 264 с.
2. Василишин О. Школа життєвої компетентності // Кроки до компетентності та інтеграції в суспільство: науково-методичний збірник / Наук. ред. І. Єрмаков. – К.: Контекст, 2000. – С. 216–218.
3. Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України. – Київ: Педагогічна преса, 2012. – № 1/2.
4. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті // Педагогічна газета. – 2001. – № 7 (85).
5. Петрунько О. Слабкі місця педагогічних інновацій / О. Петрунько // Педагогічна газета. – 2012. – № 7 (215) – С. 7.

ВПРОВАДЖЕННЯ ІГРОВИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ В ПОЗАШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ

У статті розглянуто ігрові методи навчання та їх роль у розвитку творчих здібностей вихованців позашкільної освіти у процесі вивчення історії рідного краю. Подано коротку характеристику ігрових методів та розкрито технологію використання на заняттях гри-подорожі в межах календарно-тематичних планів в позашкільній освіті.

Ключові слова: інтерактивне навчання, методи інтерактивного навчання, ігрове навчання, гра-подорож.

Постановка проблеми. В сучасних умовах, коли в нашій державі відбуваються істотні зміни в політичному та соціальному житті, постала проблема радикальної перебудови у сфері освіти та виховання, мета якої – формування конкурентно здібної, творчої особистості, яка спроможна до самовизначення, до самореалізації та самовдосконалення. Реалізувати зазначені завдання покликана інтерактивна модель навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням розвитку творчих здібностей дітей приділяли увагу у своїх наукових дослідженнях В. Сухомлинський, Ш. Амоношвілі, В. Шаталов та ін. У сучасній педагогічній науці питання інтерактивного навчання досліджують О. Пометун, Л. Пироженко, В. Гузєєв та ін.

Виклад основного матеріалу. Слово «інтерактив» прийшло до нас з англійської (іпіег – взаємний, акі – діяти). Таким чином, інтерактивний означає здатний до взаємодії, діалогу.

Інтерактивне навчання – це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, що має за мету створення комфортних умов навчання, за яких кожен вихованець відчуває свою успішність та інтелектуальну спроможність. Необхідно зазначити, що інтерактивне навчання розвиває комунікативні уміння й навички, сприяє встановленню емоційних контактів між учасниками процесу, забезпечує виховне завдання, бо вчить працювати в команді, дослухатися до думки кожного. Використання інтерактивних методів знімає нервову напругу, дає змогу змінювати форми діяльності, переключати увагу на вузлові питання. Особливістю інтерактивного навчання є те, що воно відбувається в атмосфері доброзичливості, взаємної підтримки, а це дозволяє не тільки здобути нові знання, але й розвиває саму пізнавальну діяльність, переводить її на вищі форми кооперації й праці.

Крім того, використання інтерактивних методів навчання спонукає не лише вихованця, але й керівника гуртка до постійної творчості, сприяє розвитку педагогічних здібностей, орієнтує на пошук унікальних якостей

Пошук. Знахідки. Відкриття!

дитини, особливостей їх мислення.

Одним із різновидів інтерактивних методів є застосування ігрового навчання. Цінність цього методу полягає в тому, що в ігровій діяльності освітня, розвиваюча й виховна функція діють у тісному взаємозв'язку. Гра як метод навчання вирізняється наявністю чітко визначеної мети та відповідного їй педагогічного результату, крім того організовує, розвиває вихованців, розширює їхні пізнавальні можливості, виховує особистість [1].

Ігрова діяльність виконує такі функції: спонукальну (викликає інтерес); комунікабельну (засвоєння елементів культури спілкування); самореалізацій (кожен учасник гри реалізує свої можливості); розвивальну (розвиток уваги, волі та інших психічних якостей); розважальну (отримання задоволення); діагностичну (виявлення відхилень у знаннях, уміннях та навичках, поведінці); корекційну (внесення позитивних змін у структуру особистості майбутніх фахівців). Функції та види педагогічних ігор [2].

У педагогічній науці виділяють два основні типи ігор: ігри з фіксованими правилами й ігри з прихованими правилами. Прикладом ігор першого типу (з фіксованими правилами) є більшість дидактичних, пізнавальних і рухливих ігор, сюди також відносяться розвивальні інтелектуальні, музичні, ігри-забави, атракціони. До другого типу (з прихованими правилами) відносяться сюжетно-рольові ігри. Правила в таких іграх не є чіткими [3]. Зупинимось більш детально на дидактичній грі.

Дидактична гра – це вид навчальних занять, що організовані у вигляді навчальних ігор, які реалізують низку принципів ігрового, активного навчання та відрізняються наявністю правил, фіксованою структурою ігрової діяльності та системи оцінювання, є одним із методів активного навчання (В.М. Кругліков) [3].

Необхідно зазначити, що в дидактичній грі основним типом діяльності є навчальна діяльність, яка вплітається в ігрову і відповідно набуває рис **ігрової навчальної діяльності**. Ігрова навчальна діяльність має важливу властивість, а саме: в ній пізнавальна діяльність вихованців являє собою **саморух, оскільки інформація не надходить ззовні, а є внутрішнім продуктом, результатом самої діяльності**. Отримана таким чином інформація породжує нову, яка, в свою чергу, тягне за собою наступну ланку, поки не буде досягнутий кінцевий результат навчання.

Дидактичні ігри використовують на різних етапах навчання, але найчастіше з метою закріплення і контролю засвоєння вивченого матеріалу.

Дидактичні ігри розрізняються за навчальним змістом, пізнавальною діяльністю вихованців, ігровими діями та правилами, організацією та

взаємовідносинами дітей, за роллю викладача. Умовно можна виокремити декілька типів дидактичних ігор, що на практиці найчастіше використовуються: ігри-подорожі, ігри-доручення, ігри-припущення, ігри-загадки, ігри-бесіди (ігри-діалоги) [3].

Розглянемо дидактичну гру «Подорожуємо Донеччиною», унікальність якої полягає в тому, що вона була розроблена та виготовлена виключно вихованцями краєзнавчого гуртка «Рідний край». Перш ніж розпочати процес виготовлення гри, керівником гуртка історичне краєзнавство «Рідний край», було визначено мету гри та її відповідність темі програми, встановлено чіткі та зрозумілі правила гри, критерії оцінювання успішності ігрової діяльності. Крім того було враховано те, що гра повинна бути масовою та динамічною.

Гру доцільно використовувати під час розгляду теми «Туристсько-краєзнавчі можливості рідного краю», адже її метою є поглибити знання з географії Донецької області, активізувати пізнавальну та пошуково-дослідницьку діяльність, розв'язувати пізнавальні та практичні географічні задачі, розвивати критичне мислення, інформаційну та комунікативну компетентність, уміння працювати в групах; виховувати почуття любові до рідного краю, творчий підхід, стимулювати інтерес вихованців до нових знань, підвищувати соціальну активність.

Розглянемо етапи дидактичної гри «Подорожуємо Донеччиною»:

1. Організаційно-підготовчий етап – передбачає обґрунтування актуальності та мети гри; проведення поділу групи на учасників ігрового процесу; оголошення умов гри. Учасникам роздається по п'ять карток з містами Донецької області – на кожній картці вказано назву, герб та представлено коротку інформацію про місто. Учасникам необхідно скласти маршрут свого пересування таким чином, щоб «відвідати» всі міста швидко і раніше за інших учасників завершити подорож. До початку гри учасники займають свої позиції на ігровому полі – імпровізованій карті Донецької області – біля того міста, звідкіля розпочинають свій маршрут.

2 Хід гри:

По черзі учасники гри кидають кубик і просуваються по карті згідно обраному маршруту. Наприклад, учаснику попались картки з містами – Лиман, Урзуф, Сніжне, Нікольське та Іловайськ, він обирає зручний маршрут пересування, який повинен швидко привести його до кінцевого пункту призначення – Лиман – Сніжне – Іловайськ – Нікольське – Урзуф. Під час подорожі, заходячи у всі міста на своєму шляху, учасникам ставлять питання з історії цих міст і у разі неправильної відповіді він пропускає хід. Перемагає той учасник, який першим пройшов по маршруту всіх п'яти міст.

Пошук. Знахідки. Відкриття!

3 Підведення підсумку. У кінці гри керівник коротко підводить підсумок, дає коментарі з приводу досягнутих результатів, з'ясовує та роз'яснює труднощі з якими зіткнулись учасники, вручає приз переможцю.

Для того, що розроблена гра була актуальною, не застарілою, гуртківцями було розроблено ще додаткові картки – з прізвищами видатних особистостей Донбасу та пам'ятками регіону, на яких також зазначено коротка інформація про об'єкт. Принцип гри залишається той самий – п'ять карток, однак необхідно скласти маршрут подорожі по регіону відповідно до місця проживання видатної особи або ж до пам'ятки. В такій трансформації гру доцільно використовувати під час розгляду теми «Вивчення історичних пам'яток» або ж «Життя і діяльність видатних людей рідного краю».

Висновки. Педагогічна цінність гри полягає у тому, що вона підвищує стимулюванні до навчання, адже для того щоб виконати всі умови гри та вийти переможцем необхідно знати матеріал з теми. Завдяки візуалізації вихованці не тільки ознайомлюються з топонімікою рідного краю, а й можуть вже в майбутньому самостійно скласти маршрут реальної подорожі по регіону. Крім того вона активізує психічні процеси учасників, формує правильні взаємовідносин між вихованцями та навчає їх долати різноманітні труднощі у їх розумовій діяльності тощо. Застосування на заняттях ігрових методів призводить до кращого засвоєння вивченого матеріалу, сприяють збільшенню впевненості студентів у своїх силах, що спонукає до прийнятті власних рішень і розуміння невідворотності за нього нести відповідальність, формування творчої, здатної критично мислити дитини.

Література

1. Використання просвітницько-профілактичних настільних ігор у програмах із формування здорового способу життя. //www.volunteer.kiev.ua
2. www.pedahohikam.net
3. confesp.fl.kpi.ua

Голік І. О.

керівник «Зразкового художнього колективу ансамблю танцю Усмішка»,

Шнурко О. М.

завідувач відділу художньої творчості

«ГОПАК» ЯК НОСІЙ ГЕНЕТИЧНОГО КОДУ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ

В статті проаналізовано історію зародження гопака та його становлення у народній танцювальній творчості як невід'ємної частини українського мистецтва. Визначено порівняльну характеристику гопака як сучасного бойового мистецтва та українського народного танцю.

Ключові слова: український танець, гопак, бойовий гопак, гопаківець, козак.

Постановка проблеми. Незважаючи на постійні посилені інтеграції характерних ознак культур народів світу, національно-своєрідні форми, відтінки віковичних культурних надбань не втрачають свого значення і сьогодні. Не стали винятком і традиції української національної хореографічної культури.

Український танець займає значне місце серед культурних надбань нашого народу. У танцювальних образах розкривається національний характер народу, відображено явища, взяті безпосередньо з його побуту та праці. Наявність яскравих побутових рис і особливостей, поєднаних з віртуозною технікою, надає українському танцю своєрідного колориту.

Аналіз останніх джерел і публікацій. До вивчення і дослідження гопака зверталися в різні періоди такі видатні діячі: Вадим Купленик [3] – дослідник українського національного танцю в усіх його формах і виявах від стародавніх часів до сучасності; Андрій Гуменюк [3] – дослідник українського народного танцю, етнограф, автор книги “Народне хореографічне мистецтво України”, яка стала першою ґрунтовною працею у галузі українського танцю, в основі якої лежить загальна характеристика зародження та розвитку хореографічного мистецтва та вивчення національних особливостей українських народних танців на підставі аналізу тексту, хореографії і музики.

Володимир Пилат [2] – український дослідник та знавець бойових мистецтв, засновник бойового гопака, один із авторів книги про відроджене бойове мистецтво українців “Традиції української національної фізичної культури” та автор книги “Бойовий гопак”, у якій, окрім бойової техніки, подано ґрунтовну історичну розвідку про витoki бойової культури українського народу, а також повністю розроблено правила змагань з бойового гопака, вимоги до рівнів майстерності та світоглядну концепцію сучасного українського лицаря. Одним із важливих питань є дослідження значення слова “гопак”. Переважаючою думкою є твердження, стосовно якого ця назва походить від слова “гоп”. В одному найдавніших словників української мови термін “гопак” визначено як різновид танцю, а вигук “гоп” ототожнено із стрибком. У цій же праці можна знайти термін “гопак” у значенні стрибок. Слово “гоп” у сучасній українській мові визначається, як звуконаслідування, яким супроводжується стрибок, притупування в танці. Етимологічний словник української мови подає стосовно цього таку інформацію: “Гоп (вигук), гопа, гопашеньки, гопати, гопкати, гопцювати, гопак (танець), гопи і гопки “стрибки в танці” (вдарити в гопи “танцювати”)” [2, с. 20]. Існує ще одне твердження про те, що слово гопак поряд із українським “гоп”, одночасно походить і від німецького *hopf*, *hops*, пов’язане з *hupfen* – “стрибати” [2].

Пошук. Знахідки. Відкриття!

Історію виникнення гопака пов'язують з бойовими тренуваннями козаків Запорозької Січі у XVI–XVIII століттях. На думку дослідника козацьких танців Вадима Купленика, попередником гопака був танець козак – боротьба характерів, відкритий вияв емоцій, змагання у силі, вправності й творчій фантазії [3]. Це був імпровізаційний танець для відображення благородного двобою – один чоловік приймав виклик іншого, і вони починали “вистрибувати”, “робити вихиляси”, “витинати голубці”, “забивати гопака” та “сідати гайдука” – хто кого перетанцює. Та попри імпровізаційність, танцювати теж треба було вчитися. Досвідчені козаки знали логіку танцю: вони починали рухатися повільно, відкриваючи танець простими кроками і закінчуючи наскоками й карколомними стрибками. Танцюристи взаємодіяли один з одним, намагаючись відчути партнера, розкрити його задум, підлаштуватися під нього. Це все відбувалося під акомпанемент бандури, кобзи або під приспівки, які самі танцюристи й викрикували. Іноді в руках з'являлася зброя: шаблі, пістолі, рушниці, списи. У танці можна було підготувати молодь до справжнього бою, який чекав на неї в поході. Більше того, танець став регулятором соціальної організації козацтва.

Після ліквідації Запорозької Січі в 1775 році, як пише Вадим Купленик, Катерина II своїм указом скасувала не лише Січ, а й саму назву “запорозьких козаків”. Козацтво розпорошилося по селах і містечках, частина втекла за Дунай, а багато почало займатися промислом і чумацтвом. Серед чумацтва, життя якого певною мірою нагадувало козацьке, найдовше зберігся оригінальний танець козак. Найчастіше вони на базарах і ярмарках, танцюючи, “доводили” один одному свій хист і козацьку вдачу [4].

У другій половині XIX ст. був започаткований професійний український драматичний театр. Українські танці стають справжньою окрасою драматичних вистав. Але слова “козак”, “Запорозька Січ” царська цензура не пропускала, тому з репертуару в театрах виключили цей популярний колись танець. Отже, танець козак змінив гопак, який зберіг деякі риси козацьких танців, але перетворився уже в інше явище української культури [4].

Мета статті. Головною метою статті є аналіз першоджерел походження та розвитку танцю гопак, перетворення зразків його виконання з більш імпровізаційного характеру у сталу сценічну композиційну форму.

Виклад основного матеріалу. Протягом багатовікової історії народу українські танці збагачувалися і видозмінювалися. І до таких танців належить гопак, у якому знаходить своє відображення героїзм боротьби, національні традиції, культурні та мистецькі цінності українського народу. У традиційних рухах емоційного гопака збереглися не тільки духовність і

містика глибини тисячоліть, але і гармонійна система стародавнього військового мистецтва наших предків. І завдяки цьому гопак знайшов своє втілення у двох формах: як танець та як бойове мистецтво.

Сьогодні ми чуємо про “бойовий гопак” – бойове мистецтво, яке стало поширеним наприкінці ХХ столітті. Це система гармонійного розвитку особистості, яка передбачає, окрім спортивної підготовки, ще й володіння традиційною зброєю, гру на музичних інструментах, ораторське мистецтво, написання віршів, вивчення кількох мов. Особливу увагу приділено розвитку розумових та духовних якостей особистості. Один із подвижників відновлення бойового гопака, Володимир Пилат, упродовж сімнадцяти років вивчав східні мистецтва двобою, зокрема, карате, а з початку 80-х років ХХ століття розпочав дослідження українських танців. Взявши за основу гопака і метелицю, новатор виявив низку елементів, схожих з бойовими мистецтвами й характерних лише для українських танців. Східні бойові техніки та танцювальні рухи В. Пилат поєднав з традиційною школою самозахисту і створив нове, суто українське, бойове мистецтво, яке отримало назву “бойового гопака” [4].

У 1997 році В.Пилат створив у Львові Центральну школу бойового гопака, яка займається популяризацією гопака в Україні. У школі утверджено чотири напрями розвитку бойового гопака: оздоровчий, фольклорно-мистецький, спортивний і бойовий.

Оздоровчий підходить людям з вадами здоров'я, які шукають шляхи для гармонійного розвитку тіла, розуму і духу.

Фольклорно-мистецький – орієнтований на творчі особистості, котрі прагнуть максимально проявити свої здібності, беручи участь у фестивалях в Україні та за її межами.

Спортивний напрям розрахований на активних і наполегливих людей, які прагнуть утвердити славу українського лицарства, відродити козацьку завзятість.

Бойовий напрям окреслює шлях українського лицаря, який крокує шляхом захисника Вітчизни, жертвовно служить Україні та сприяє утвердженню правди і добра. У бойовому гопакі відпрацьована виховна система, в якій утверджено сім рівнів майстерності і чотири напрямки розвитку. Перші три рівні майстерності - учнівські: «Жовтяк», «Сокіл» і «Яструб», проміжний – «Джура» (відповідає кандидату в майстри спорту єдиної кваліфікаційної системи України) та мистецькі – «Козак», «Характерник» і «Волхв» (які відповідають званням майстер спорту, майстер спорту міжнародного класу та заслужений майстер спорту). «Волхв» є найвищим ступенем, де відбувається перехід від чистої фізичної роботи в площину розумової боротьби.

Гопаківець – це новітній лицар України, гідний слави своїх далеких предків, шлях якого лежить через жертвне служіння своєму народові.

Пошук. Знахідки. Відкриття!

Ким би він не став у житті, завжди і всюди його призначення – прославляти і захищати свою країну [1].

Гопак як танець належить до побутових танців українського народу. Характерні риси гопака – сила і спритність, героїзм і благородство. У своїй основі – це імпровізаційний танець, який виконували лише чоловіки. У народі гопак танцюють так, щоб виконавці не заважали один одному. Поряд з цим гопак можуть виконувати один (обов'язково чоловік), двоє, троє і більше танцюристів. Перших змін гопак зазнав, коли партнеркою чоловікові стала жінка. Вона надала цьому танцю шляхетності, грації та елегантності. Танцюристи пересуваються парами по колу: хлопці змагаються у спритності та наполегливості, дівчата весело їх заохочують до нових трюків і, відокремившись, скромно і гідно танцюють ліричну частину. Потім знову вступають хлопці – це шквал віртуозних присядок (гайдук), широких стрибків і всіляких примхливих обертань. Ці характерні рухи танцюристи намагаються виконати блискуче, вкладаючи в них усе своє вміння та здібності. Фінал гопака - бурхливий, веселий, феєричний і темпераментний. Проте гопак завжди відзначається героїчним забарвленням.

Нова історія гопака почалася зі створення у 1940 році ансамблю пісні і танцю України, який очолював Павло Вірський. Саме цей балетмейстер створив академічні танцювальні композиції на основі класики і традиційного фольклору, і поставив той знаменитий гопак, яким дотепер завершує концерти академічний ансамбль танцю України ім.П.Вірського. Сучасний гопак використано в операх – «Сорочинський ярмарок» Модеста Мусоргського, «Мазепа» Петра Чайковського, «Майська ніч» Миколи Римського-Корсакова, «Запорожець за Дунаєм» Семена Гулака-Артемівського, а також у кількох балетах – «Горбоконики» Цезаря Пуні, «Тарас Бульба» Василя Соловйова-Седого, «Гаяне» Арама Хачатуряна, «Маруся Богуславка» Анатолія Свечнікова та інших і внесено до програми танцювальних ансамблів та солістів. Відомі українські письменники та поети у свої творах також згадують гопак: Іван Котляревський «Енеїда», Тарас Шевченко «Назар Стодоля», Марко Кропивницький «Титарівна», Маркіян Шашкевич «Олена».

Походження танцю гопак, трансформація його виконання з більш імпровізаційного характеру у сталу сценічну композиційну форму дає можливість у повному обсязі зрозуміти, осмислити його багатий хореографічними малюнками, танцювальною лексикою, віртуозністю техніки зміст, його історичне значення для українського народного танцювального мистецтва окремо та для хореографічного мистецтва загалом.

Висновки дослідження. В Україні немає жодного ансамблю народного танцю, у репертуарі якого не було би танцю гопак. Завдяки

цьому у кожній країні світу його знають як візитну картку України. Та далеко не всі, дивлячись на козацький запальний танець, здогадуються, що у традиційних рухах збереглися не тільки духовність і містика глибини тисячоліть, а й гармонійна система древнього військового мистецтва наших пращурів. Таким чином, пластична символіка дозволяє визначити приналежність танцювального твору до певної національної культури і в той же час позначити універсальні загальнолюдські категорії, виведені в танці як естетичний стрижень, що пронизує хореографічну культуру в цілому.

Література

1. Приступа Є. Традиції української фізичної культури (Ч. I) / Є. Приступа, В. Пилат. – Львів: Троян, 1991. – 104 с.
2. Гуменюк А. Народне хореографічне мистецтво / А. Гуменюк. – К. : АН УРСР, 1963. – 234 с.
3. Купленник В. Козацький танець. Нариси з історії українського народного танцю / В. Купленник. – К.: 1999. – 134 с.
4. Василенко К. Український танець / К. Василенко. – К.: Мистецтво, 1997. – 282 с.
5. Легка С.А. Традиції народної культури в українській хореографії / С.А. Легка // Питання культурології. – К.: КНУКІМ, 2001. – Вип. 17. – 37 с.

Гордієнко П. Г.

завідувач організаційно-масового відділу ОПДЮТ

ПІДГОТОВКА ТА ПРОВЕДЕННЯ МАСОВИХ ЗАХОДІВ: МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТ

У статті досліджено сутність організації масових виховних заходів, запропоновано алгоритм підготовки і проведення масових заходів, визначені головні правила використання ігрових моментів та складові успіху масового заходу.

Ключові слова: масові заходи, форма виховної роботи, алгоритм, ігрові моменти, творчість.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Процес становлення незалежної демократичної України з її прагненням стати повноправним членом європейської спільноти передбачає всебічне утвердження в суспільному та індивідуальному бутті цивілізованих норм життя на основі загальнолюдських цінностей та духовних, моральних і культурних засад життя українського народу. Тому мета сучасного освітнього процесу – не тільки сформувані у вихованців необхідні компетенції, дати знання з різних предметів, а й виховати громадянина, сім'янина, професіонала, патріота; інтелектуально розвинену, духовно і

Пошук. Знахідки. Відкриття!

морально зрілу особистість, готову протистояти викликам глобалізації життя.

Педагогічна майстерність неможлива без активного застосування різноманітних форм виховної роботи. Форма виховання – це спосіб організації виховного процесу, що відображає внутрішній зв'язок його елементів і характеризує взаємовідносини педагогів і вихованців. Ефективність організаційних форм залежить від умілого використання методів досягнення визначених цілей. Форми організації виховного процесу мають бути оригінальними, творчими, науково обґрунтованими, майстерно сконструйованими. В основу їх класифікації в педагогіці покладено передусім кількість учасників виховної дії. Відповідно форми організації виховних заходів поділяють на три групи: масові, групові та індивідуальні.

Мета статті: дослідити методичні аспекти підготовки та проведення масових заходів.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів. Тематика виховних заходів, які проводяться в позашкільних освітніх закладах Донеччини, свідчить про те, що сьогодні виховна робота, з одного боку, оновлюється, а з другого боку, повертається до національних джерел. Значного поширення набули такі форми, як шкільний референдум, відкритий мікрофон, публічні лекції, етичний театр, альтернативні виховні заходи (коли учням надається право вибрати будь-який з кількох запропонованих), «жива газета», «філософський стіл», діалог «Два погляди на один факт», рицарський турнір, свято рідної мови, День матері, цикл лекцій-розповідей «Повернуті імена», захист фантастичних проєктів, операції «Турбота», «Радість людям», турніри ерудитів шкільного, районного та міського рівнів проведення, збори «Поговоримо про кожного», вечори авторської пісні; традиційні свята «День знань», «День відкритих дверей», «Новий рік»; свята народного календаря – Андрія Первозванного, Святого Миколая, Великдень; тематичні виставки «Світ моїх захоплень», «Природа нас попереджає» та інші.

До масових форм виховної роботи належать: тематичні вечори, вечори запитань і відповідей, конференції, предметні тижні, зустрічі з видатними/цікавими людьми, огляди, конкурси, виставки, фестивалі, відзначення традиційних народних свят, кінофестивалі, тематичні вечори та інші.

Досконало підготовлені та майстерно проведені масові заходи є ефективною формою виховної роботи. Вони сприяють створенню піднесеного, радісного настрою у вихованців, формуванню в них організаторських здібностей, розвитку пізнавальних інтересів, практичних умінь і навичок. Завдяки їм і педагоги мають змогу виявити свій

професіоналізм, комунікативні, креативні і конструктивні уміння і навички. Ефективність масових заходів залежить не лише від вдало обраної форми проведення а й від методів і прийомів його підготовки, врахування вікових та індивідуальних особливостей вихованців, дотримання правил техніки безпеки.

При підготовці та проведенні масових заходів у освітніх закладах варто дотримуватися такого алгоритму:

- визначити мету проведення свята. Мета – це передбачення результатів діяльності з урахуванням реальних можливостей і потреб. Визначення мети забезпечує перспективний творчий характер процесу підготовки масового заходу;

- визначити форму проведення масового заходу (традиційне чи календарне свято, виставка, театралізоване дійство тощо);

- узгодити тему, форму та план проведення заходу з адміністрацією закладу;

- створити сценарій. До написання сценарію варто залучати вихованців, при потребі, – батьків, колег. Перед написанням сценарію необхідно опрацювати літературні джерела, ресурси бібліотек, інтернету з даної теми;

- підготувати перелік ігор, розваг тощо;

- підготувати перелік концертних номерів;

- проаналізувати ресурси часу проведення масового заходу – святкове дійство повинно тривати не більше 45 хвилин, через кожні п'ять хвилин бажано змінювати форму діяльності, щоб зосереджувати увагу глядачів;

- вибрати оригінальну назву заходу;

- залучити максимально можливу кількість вихованців до підготовки та проведення заходу;

- розподілити доручення та ролі;

- здійснити аналіз матеріальних ресурсів та вирішити фінансово-економічні завдання (придбання костюмів, ігрового реквізиту, подарунків, квітів та ін.);

- провести необхідну кількість репетицій заходу та генеральну репетицію;

- забезпечити оформлення сцени, зали та інших приміщень;

- забезпечити звуковий супровід заходу;

- організувати чергування в роздягальні, коридорах та інших місцях.

Готуючись до проведення масового заходу, варто врахувати класичні закони драматургії, які були визначені ще Арістотелем:

- увертюра (емоційний настрій, створення святкової атмосфери, очікування чогось незвичайного);

- зав'язка (повідомлення, що відбуватиметься і як саме);

Пошук. Знахідки. Відкриття!

- основна частина (складові елементи масового заходу);
- кульмінація (найвищий емоційний підйом);
- фінал;
- післядія (колективний аналіз проведеного масового заходу).

Під час проведення масових заходів доцільно використовувати такі підсилювальні чинники, як костюми, декорації, світлові ефекти, перевтілення персонажів, ігри, гумористичні сценки, жарти, інсценовані пісні.

При використанні ігрових моментів під час проведення масових заходів варто дотримуватися таких правил:

1. При виборі ігор ретельно аналізувати їх зміст та методику проведення, урахувати інтереси і можливості учасників заходу, їх вікові та індивідуальні особливості.

2. Важливим етапом у підготовці і проведенні гри є пояснення її змісту і правил. Пояснення повинне бути лаконічним, послідовним, без зайвих слів. Воно має такі складові: назва гри, роль учасників та місця їх розташування, хід гри, мета гри, її правила.

3. Пояснюючи гру, слід розташувати учасників на тих позиціях, з яких розпочнеться гра. Якщо гравці стали в колону, ведучому теж потрібно бути разом з ними (а не в середині), щоб ні до кого не бути повернутим спиною. Якщо гравці вишикувались у колони, то організатор має знаходитися збоку від них.

4. Не можна розміщувати гравців навпроти світла. Ведучий гри має стояти боком або лицем до світла.

5. Свої особливості притаманні командним рухливим іграм. Так, важливою умовою їх організації є об'єднання гравців у рівноцінні команди. Об'єднання в команди можна проводити різними методами - такими, як розрахунок на «перший-другий», за бажанням дітей тощо.

6. Головним у проведенні рухливих ігор є дозування фізичних навантажень, які мають бути оптимальні і не викликати перевтоми.

7. При включенні ігор у розважальну програму необхідно стежити, щоб ігри чергувалися за настроєм, змістом, інтенсивністю рухливості тощо.

8. Важливим моментом у проведенні гри є своєчасно організований початок. Гру можна почати за умовним сигналом. Для цього використовуються музика, слово, інші засоби художньо-емоційної виразності.

9. Роль ведучого гри полягає в тому, щоб уважно стежити за її ходом, поведінкою окремих гравців, корегувати їхні дії в разі порушення правил. Якщо учасники проходять усі ігрові етапи, дотримуючись визначених правил, — настає фінал гри, а потім вітання переможців і підбадьорення тих, хто програв.

Отже, гра повинна бути зрозумілою для учасників, викликати у них захоплення, створювати ситуацію успіху та хороший настрій, розширювати знання та навички, набуті раніше.

Висновки з дослідження. Таким чином, успіх заходу залежить від актуальності обраної теми; відповідності змісту виховного заходу обраній темі; практичної спрямованості заходу; врахування інтересів та запитів дітей та молоді; лаконічності, зрозумілості, доступності, чіткості, ретельної підготовки заходу.

Також успіх масового заходу значною мірою залежить від ведучого. Складовими його успіху є:

- уміння ввійти в контакт з учасниками дійства;
- врахування вікових та індивідуальних особливостей учасників та глядачів;
- знання матеріалу з даної теми та загальна ерудиція;
- висока культура мовлення і поведінки;
- педагогічний такт;
- здатність творчо розв'язувати нестандартні ситуації.

Література

1. Дюнченко Н.П. Мистецтво гри (теорія і практика ігрової діяльності в умовах дозвілля).- К., 1999.

2. Максимова Г., Сєдих Т. Технологія масового заходу // Вкладка в БШ № 26(186), 2007.

Дмитрієва О. В.

доктор педагогічних наук, професор ДВНЗ «ДДПУ»

Гриненко О. М.

завідувач гуманітарно-науково-технічного відділу ОПДІОТ,
кандидат педагогічних наук

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В ЗАКЛАДАХ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Стаття присвячена проблемі особливостей організації навчання дітей з особливими освітніми потребами в закладах позашкільної освіти.

Ключові слова: позашкільна освіта, інклюзивна освіта, соціалізація, інтеграція, діти з особливими освітніми потребами.

Постановка проблеми. Бути різними – природно. У кожного з нас є особливості. Незалежно від стану здоров'я, наявності фізичного чи інтелектуального порушення, кожна людина має право на повноцінне життя та освіту, якість якої не відрізняється від якості освіти решти людей.

Проблема навчання дітей з особливими потребами набуває широкої актуальності сьогодні. Освітній інклюзивний простір стає доступним для таких дітей, адже право на рівний доступ до якісної освіти. Концепція

Пошук. Знахідки. Відкриття!

інклюзивної освіти відображає одну з головних демократичних ідей – усі діти є цінними й активними членами суспільства.

Інтегрування дітей з особливостями психофізичного розвитку в масові навчальні заклади – це процес, який все більш розповсюджується в освіті. Такий підхід до їхнього навчання зумовлений багатьма причинами різного характеру. Однією з них є те, що надання освітніх послуг дітям з особливостями психофізичного розвитку в закладах інтернатного типу певною мірою призводить до зниження у частини з них соціальної компетенції та дезадаптації в цілому.

У вирішенні завдань щодо створення сприятливих соціокультурних, соціально-педагогічних умов для соціальної інтеграції дітей та молоді з особливими освітніми потребами беруть участь різні освітні ланки, зокрема й позашкільна освіта. Завдяки власним специфічним характеристиками вона є не лише ефективним інститутом соціалізації дітей та молоді, що володіє суттєвим соціально-педагогічним потенціалом, а й однією з найбільш мобільних ланок у загальній системі освіти України.

Законом України «Про позашкільну освіту» серед її напрямів визначено соціально-реабілітаційний, який забезпечує соціальне становлення та розвиток інтересів, здібностей і потреб у самореалізації вихованців, їх підготовку до активної професійної та громадської діяльності, організацію їхнього змістовного дозвілля та відпочинку. У такому контексті можливо говорити про залучення дітей та молоді з особливими освітніми потребами до навчання у закладах позашкільної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Протягом останнього десятиліття вітчизняні науковці досліджують проблеми залучення дітей з особливими потребами до навчання в загальноосвітніх закладах, їх реабілітації та соціалізації до суспільних норм. Теоретико-методичні основи проблеми підготовки педагогів дошкільної та початкової освіти для забезпечення психолого-педагогічного супроводу дітей з особливостями психофізичного розвитку в загальноосвітньому просторі розкрито в наукових доробках В. Бондаря, В. Громового, І. Дмитрієвої, В. Засенка, Т. Іляшенко, А. Колупасєвої, С. Миронової, Н. Назарової, В. Синьова, О. Столяренко, А. Шевцова, Н. Шматко та інших.

Метою статті є розкриття особливостей організації навчання дітей з особливими освітніми потребами в закладах позашкільної освіти.

Виклад основного матеріалу. Важливою складовою частиною державної політики в Україні є прогресивні зміни в стратегії розвитку освіти для дітей з особливими освітніми потребами з домінуючим напрямом – упровадження інклюзивної освіти в закладах загальної середньої освіти, дошкільної освіти, а також у закладах позашкільної освіти [3, 5].

Враховуючи вищезазначене, доцільним у процесі планування роботи закладу позашкільної роботи щодо забезпечення та впровадження інклюзивної освіти є:

1. Дотримання нормативно-правової бази, а саме: ст. 23 п. 1 Конвенції ООН про права дитини, 20 листопада 1989 р.; ст. 53 Конституції України; ст. 3 п. 2, ст. 3 п. 6, ст. 19, ст. 20 Закону України «Про освіту» 2017 р.; Концепція розвитку інклюзивної освіти від 01.10 2010 р.; Лист «Психологічний і соціальний супровід дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання»; Указ Президента України «Про заходи, спрямовані на забезпечення додержання прав осіб з інвалідністю» від 13.12. 2016 р.; Лист Міністерства освіти і науки України від 10.01.2017 № 1/9-2 «Про сучасні підходи до навчально-виховного процесу учнів з особливими освітніми потребами»; Лист Міністерства освіти і науки України від 06.02.2017 № 1/9-63 «Щодо навчальної літератури для дітей з особливими освітніми потребами».

2. Тракткування понять:

— «діти з особливими освітніми потребами» – учні з порушеннями психофізичного розвитку освітні потреби яких виходять за межі загальноприйнятої норми;

— «інклюзія» – процес рівного доступу всіх громадян до участі в соціальному житті;

— «інклюзивна освіта» – це комплексний процес забезпечення рівного доступу до якісної освіти дітям з особливими освітніми потребами через організацію їх навчання в закладах загальної середньої, дошкільної й позашкільної освіти на основі застосування особистісно зорієнтованих методів навчання, з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності таких дітей;

— ЮНЕСКО визначає «інклюзивне навчання» як «процес звернення і відповіді на різноманітні потреби учнів через забезпечення їхньої участі в навчанні, культурних заходах і житті громади, та зменшення виключення в освіті та навчальному процесі» [3];

— «інтеграція» – процес введення дітей з особливими освітніми потребами в загальний освітній простір шляхом створення спеціальних класів загальноосвітнього навчального закладу;

— «соціалізація» – процес засвоєння індивідом знань, досвіду і цінностей, включення його до системи соціальних зв'язків і відносин, необхідних для його становлення і життєдіяльності в суспільстві.

Необхідно зазначити, що термін «діти з особливими освітніми потребами» використовують щодо дітей до 18 років, які потребують додаткової навчальної, медичної і соціальної підтримки з метою покращення здоров'я, розвитку, навчання, загальної якості життя та соціалізації, тобто включення в громади своїх однолітків та інших дітей.

Пошук. Знахідки. Відкриття!

Дітей які мають особливі освітні потреби сучасна наука розподіляє на три групи:

- 1) діти з характерними обмеженими можливостями за станом здоров'я;
- 2) діти, які зазнали труднощів під час навчання;
- 3) діти, які живуть у несприятливих умовах.

Однак науковці [1, 3, 5] окреслюють для кожної дитини з особливими освітніми потребами характерні свої особливості (категорії дітей, які мають особливості психічного й фізичного розвитку), а саме:

— для яких характерні порушення слуху (повна або часткова відсутність слуху);

— з проблемним зором (повна або часткова відсутність зору);

— діти з інтелектуальними аномаліями (ті, у яких має місце затримка психічного розвитку);

— у яких порушене мовлення;

— які мають проблеми з опорно-руховим апаратом;

— зі складною структурою порушень (сліпоглухонімі тощо);

— аутисти;

— діти, які мають емоційно-вольові порушення.

У цьому зв'язку, метою інклюзивної освіти є:

— організація освітнього процесу, який би задовольняв освітні потреби всіх дітей;

— розроблення системи надання спеціальних освітніх і фахових послуг для дітей з особливими освітніми потребами;

— створення позитивного клімату в освітньому середовищі.

Основними завданнями інклюзивної освіти є:

— здобуття дітьми з особливими освітніми потребами освіти відповідного рівня в середовищі однолітків;

— забезпечення різнобічного розвитку дітей, реалізація їхніх здібностей;

— створення навчально-реабілітаційного середовища для задоволення освітніх потреб учнів з особливостями психофізичного розвитку;

— створення позитивного мікроклімату в закладі, формування активного міжособистісного спілкування дітей з особливими освітніми потребами з іншими учнями;

— забезпечення диференційованого психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами;

— надання консультативної допомоги сім'ям, які виховують дітей з особливими освітніми потребами, залучення батьків до розроблення індивідуальних планів та програм навчання.

Для залучення дітей з особливими освітніми потребами до творчого процесу у закладі позашкільної освіти, прищеплення їм соціальних

цінностей і норм необхідно змінити сам розклад життя цих дітей, їхнє ставлення до себе й навіть змінити відношення батьків, адже на їхні плечі лягають додаткові турботи [1, 2].

Відтак передумовами успішного процесу інтеграції дітей з особливими освітніми потребами в колектив закладу позашкільної освіти є:

1. Добір для кожної дитини заняття відповідно до її особливих нахилів, здібностей і потенційного розвитку.
2. Визначення способу отримання додаткової освіти, а саме:
 - відвідування гурткових занять на базі позашкільного закладу;
 - індивідуальна робота в групі з 2-3 дітьми;
 - проведення занять удома (для дітей з особливо важким станом здоров'я).
3. Розширення кола спілкування дитини й підвищення якості її соціальної адаптації.

Після вибору дитиною напряму своєї діяльності, необхідно провести індивідуальну роботу з керівниками гуртків щодо можливості особливостей роботи з такою дитиною. Утім реалізація цих умов потребує зламу стереотипів та опанування нових форм роботи всіма учасниками освітнього процесу.

Таким чином, метою й завданнями роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в закладах позашкільної освіти є:

1. Сприяння залученню дітей до творчого процесу закладу, підвищенню рівня їх знань і вмінь, оволодіння новими техніками та методами роботи.
2. Створення умов для всебічного розвитку дітей.
3. Розвиток природних умінь, навичок та нахилів; виявлення творчо обдарованих дітей.
4. Сприяння широкому використанню набутих умінь і навичок у різних видах декоративно-ужиткового мистецтва.
5. Підготовка дітей до участі в конкурсах, виставках, концертах.
6. Надання родинам підтримки у вирішенні творчих, проблемних завдань.

Враховуючи вищезазначене основними принципами роботи керівника гуртка з дітьми з особливими освітніми потребами є:

1. Самостійний вибір і прийняття рішення дитиною.
2. Навчання має бути активним.
3. Найважливіша умова в навчанні – тактовність.
4. Обов'язкове використання в роботі творчих і оригінальних методик.
5. Дозування навантажень для кожної дитини.
6. Урахування індивідуальних освітніх потреб і бажань.

Пошук. Знахідки. Відкриття!

7. Установлення партнерських взаємин із батьками дітей і заохочення їх до активної участі в освітньому процесі.

Освітній процес із дітьми з особливими освітніми потребами необхідно організовувати відповідно до робочого навчального плану закладу, складеного на основі Типових навчальних планів для організації навчально-виховного процесу в позашкільних навчальних закладах системи Міністерства освіти і науки України.

Індивідуальні навчальні програми з позашкільної освіти розробляють для однієї дитини або групи дітей терміном на 1 рік. Двічі на рік їх необхідно переглядати з метою коригування. Зокрема, коли в дитини виникають труднощі в засвоєнні навчального матеріалу чи, навпаки, виникає необхідність перейти до наступного рівня складності виконання завдань. Індивідуальну навчальну програму для дітей з особливими освітніми потребами також розробляють на основі Типових навчальних програм із позашкільної освіти. Навчальна програма визначає зміст, систему знань, умінь і навичок, які мають опанувати діти.

Утім, складаючи індивідуальну навчальну програму, педагогу необхідно проаналізувати відповідність вимог навчальної програми актуальним та потенційним можливостям дітей з особливими освітніми потребами та подати їх на погодження заступнику директора з навчально-методичної роботи.

Враховуючи вищезазначене, можна окреслити правила роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в закладах позашкільної освіти:

1. Позитивне ставитися й підтримка дитини (хвалити, усміхатися, лагідно торкатися).
2. Оцінка зусилля, а не результату виконаної роботи.
3. Користування чіткими вказівками, раціональне використання часу, відведеного для заняття.
4. Навчання контролю за власними діями.

Важливим аспектом ефективності роботи з дітьми з особливими освітніми потребами є проведення консультативно-роз'яснювальної роботи з педагогічними працівниками, а саме: постійне оновлення фахових знань педагогічних працівників закладу позашкільної освіти щодо інноваційних шляхів розвитку освіти в сучасний період, про форми й методи роботи з дітьми з особливими потребами з урахуванням напрацьованих науково-методологічних засад.

Необхідно зазначити, що участь батьків та родини в навчально-реабілітаційному процесі обов'язкова та є необхідною умовою ефективності навчання й реабілітації дитини з особливими потребами. Це дуже тривала, копітка, системна робота, але без цього не буде співпраці, взаєморозуміння, формування нового світогляду, а найголовніше – не буде

належних результатів щодо освіти, реабілітації та інтеграції в соціум дітей з особливими потребами.

Висновки. Отже, створення сприятливих умов для здобуття додаткової освіти й соціалізації дітей та молоді з особливими освітніми потребами доцільно розглядати як один із актуальних напрямів реалізації соціально-педагогічного потенціалу закладів позашкільної освіти. Оскільки проведення спільних заходів допомагає таким дітям адаптуватися в соціумі, бути впевненішими в собі та більш відкритими. А вихованці мають змогу проявити свої найкращі моральні якості й сприймати дітей із обмеженими освітніми можливостями на рівні з іншими. Урахування та реалізація нормативно-правового, науково-методичного забезпечення змісту освітнього процесу, використання сучасних підходів до навчання, виховання та розвитку дітей з особливими освітніми потребами, що охоплюють цілеспрямовану діяльність педагогів та батьків учнів, співпрацю з командою фахівців, забезпечують ефективність навчання дітей і створюють підґрунтя для успішного навчально-корекційного результату.

Дитина з особливими потребами дуже важко долучається до суспільного життя. Але якщо поряд із нею кваліфіковані педагоги, цей шлях до дорослого життя дитина пройде швидше та з вірою в те, що будь-які перешкоди можна здолати й досягнути позитивного результату.

Література

1. Дмитренко К.А. Працюємо з «особливою» дитиною у «звичайній» школі / К.А. Дмитренко, М.В. Коновалова, О.П. Семиволос. – Х.: ВГ «Основа», 2018. – 120 с.: табл, схеми, рис. – (Серія «Нові формати освіти»).

2. Інклюзивна освіта в ЗПО. Організація навчання / О.В. Боровська, Л.В. Вікарій, П.М. Герасименко [та ін.]; упоряд. О.В. Власенко. Київ: «Вид. група «Шкільний світ», 2018 – 120 с. (Бібліотека «Шкільного світу»).

3. Колупаєва А.А. Інтегрування дітей з особливостями психофізичного розвитку в загальноосвітній простір як напрям гуманізації системи освіти // Інклюзивна освіта: стан і перспективи розвитку в Україні. – К.: Крок за кроком. – 2007. – С. 14-20.

4. Софій, Н., Сварник, М., і Троханіс, П. (2006). Права дітей з особливими освітніми потребами на рівний доступ до якісної освіти. Київ: Міжнародний Фонд «Відродження».

5. Таранченко О.М. Інклюзивна школа: особливості організації та управління. Загальні принципи здійснення адаптацій та модифікацій навчально-виховного процесу. Врахування відмінностей розвитку та навчальної діяльності дітей з особливостями психофізичного розвитку в

Жижченко Л. Б.

керівник гуртка «Літературна творчість»

кандидат філологічних наук, доцент

ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ КАЗОК В. СУХОМЛИНСЬКОГО

В статті висвітлюється роль казки В. Сухомлинського у вихованні морально-етичних почуттів дітей, подається ідейно-художній аналіз казок педагога.

Ключові слова: казка, виховання, морально-естетичний потенціал, герой.

Постановка проблеми. Казка – духовний потенціал етносу. Вона відображає багато вікову етико-естетичну практику народу з її позитивними та негативними аспектами. У казках завжди торжествує добро та справедливість. Герой-добротворець постає переможцем, який карає героя-злотворця. Це оптимістично налаштовує дитину на сприйняття світу. Повчання у казці подається приховано, воно впливає з учинків та слів героїв, які дитина інтуїтивно відчуває та розуміє. Тому цілком слушно, що саме до жанру казки, як до важливого соціально – педагогічного засобу розвитку особистості, звернувся В. Сухомлинський у своїй педагогічній практиці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам формування особистості школярів засобами казки присвячені праці науковців Л. Дунаєвської, І. Берозовського, Зоряни і Мар'яни Лановик та ін. Використання казки у навчально-виховному процесі Павліської середньої школи аналізували М. Масловська, О. Петренко, В. Попова, Л. Прироженко, В. Трохименко та ін. Однак вивчення досвіду В. Сухомлинського з використання казки проблема багатоаспектна, яка потребує подальшого розвитку. Тому саме маловивчені аспекти цього питання є предметом дослідження у нашій статті.

Мета статті. Розкрити значення морально-етичного потенціалу казок В. Сухомлинського та його впливу на формування особистості вихованців.

Виклад основного матеріалу дослідження. Казка – це особливий жанр художньої творчості у якому заковано життєво важливу інформацію. Казки передають досвід поколінь про життя у всіх його проявах – біологічному, психологічному, соціальному, духовному і багато іншої. Вони спрямовують процес мислення, впливають на стосунки і рішення, які особистість приймає. Казки – це ще й філософська, виховна система, спрямована на гармонізацію людини, на формування у неї усвідомленого сприйняття подій життя, а також життєстійкості та

успішності в соціальних відносинах. Людина перші знання про закони і явища життя отримує з казок, притч, легенд. Метафорична форма інформування спонукає дитину до власних роздумів, формує ряд питань, пошук відповідей на які стимулює і розвиває особистість. Казки формують знання про те, як влаштований світ, що відбувається з людиною в різні періоди її життя. Як вважає А. Ярмошевич, казковий світ Василя Сухомлинського – це невичерпне джерело:

- розвитку соціально-емоційної сфери дітей;
- розвитку особистих якостей, які зумовлюють моральну поведінку, формування якостей, які необхідні для спілкування, оволодіння вміннями встановлювати контакти в процесі спілкування;
- створення атмосфери радості «як джерела оптимістичної впевненості дитини в своїх силах», без чого «неможливе розкриття природних нахилів, здібностей, обдарувань»;
- навчання дітей емоційно-естетично сприймати навколишній світ, сприяння розвитку дитячої уяви та фантазії;
- пробудження вміння бачити, захоплюватись і цінувати прекрасне у всьому: природі, творах мистецтва;
- утвердження духовних, національних почуттів, адже «розум людини, що формується, вбирає в себе ідеологію і психіку народу, його переконання, традиції, інтелектуальну, моральну, естетичну культуру»;
- заохочення дітей до складання казок, віршів, оповідань [5].

Необхідно зазначити, що у казках В. Сухомлинського відсутні гострі конфлікти, основу твору складають морально-етичні колізії, які виникають у щоденному між батьками і дітьми, вчителями і учнями, незнайомими дорослими людьми (дідусь, бабуся, жінка, чоловік) та дітьми. Значна група казок розкриває взаємини між людьми поважного віку та їхніми онуками. У народній казці, зазвичай, добро перемагає зло. У казках Сухомлинського фінал інколи вибудовується всупереч казковій логіці й дає можливість читачам на власний розсуд зробити висновок («Чия ж то правда?»). Цікавою є група казок, у яких діти з безпосередністю дитячої природи оприлюднюють негідні вчинки дорослих («Хто страшніший Бог чи дід Трохим?», «Петрик і Павлик»). Так у казці «Петрик і Павлик» оповідається про те як невістка і син несправедливо поводяться зі своєю матір'ю. У затишну оселю дітей несподівано завітала старенька мама. Дивлячись у вікно на вулицю, невістка говорить «Знову бабу Марфу чорт несе». Показовим у цьому фрагменті є діалог онука з бабусею: «Як ви, баба, до нас дісталися?.. Пішки прийшла, – відповіла бабуся. А мати сказала, що Вас чорт приніс» [2]. З часом невістка також стає бабусею і від свого онука чує подібні слова.

Окремо виділяємо казки у яких наголошується на значенні праці для людини. У творах Сухомлинського праця не повинність, а як Дар Божий.

Пошук. Знахідки. Відкриття!

Так казка «Віл і Садівник» за змістом перегукується з байкою Сковороди «Бджола і Шершень», у якій йдеться про значення сродної праці. У казці «Віл і Садівник» дві дійові особи – Віл та Людина, – які ведуть між собою діалог про сенс праці. Віл поволі переставляв ноги. Запряжений у плуг, він розумів, що господар боляче вдарить його батоном, якщо він зупиниться. Контрастною є праця людини Людини, яка розкопуючи кам'янисту ділянку співала й раділа. Автор звертає увагу на очі людини, сповнені надії. Основна думка казки розкривається в діалозі Вола і Людини: Віл просить Людину навчити його бачити сенс праці, бачити не кам'янисту ділянку, а квітучий сад, який з часом виросте на ній. Але, як з'ясовується, Віл не може цього досягнути. У цьому творі на зразок байки Сковороди виголошується синтенція: без ярма й батога віл не може працювати.

У низці казок онуки рішуче захищають стареньких від несправедливості з боку дорослих «Зелена каструля». Група казок має новелістичну розв'язку «Солом'яний бриль».

Зазначимо, що в казках Василя Сухомлинського життя – не тільки радість, а й смуток, печаль. Смерть постає природнім завершенням життя, і не є страшною. Це відповідний життєвий етап, коли людина, розмірковуює про те, як вона прожила життя, що доброго залишила після себе. («Миколі стало легше», «Усі добрі люди – одна сім'я», «Дідусь і смерть», «Похорон бабусі Марії»).

Сьогодні доводиться спостерігати як дорослі навмисне не говорять дітям про сумні сторони життя (хвороби, нещасливі випадки, трагічні події), намагаючись їх не травмувати. Педагог на це питання дає переконливу відповідь у казці «Кам'яне серце».

Цілу низку оповідань і казок В. Сухомлинський присвячує темі філософії життя, місцю кожного в цьому житті на землі. Письменник-педагог дитячими вустами ставить запитання, на які школярам треба шукати відповідь разом з учителем, батьками, своїми ровесниками. Наприклад, дівчинці важко збагнути, як це могло бути, що її колись не було (оповідання «Як же все це було без мене?»), – актуальне і вічне питання в дитячому світі. Його не можна обійти в спілкуванні з дітьми молодшого шкільного віку. Тому це оповідання Василя Олександровича й «працює» на сторінках сучасного підручника [7].

Яскравим прикладом художнього розв'язання філософської проблеми на рівні, доступному для дітей, є оповідання «Соловей і жук». Гордий, самозакоханий Соловей виявляє нетерпимість до жука, який не співає, а гуде:

«Перестань гудіти. Твоє гудіння нікому не потрібне. Та й краще, аби тебе, Жуче, зовсім не було». На це Жук, сповнений власної гідності, відповів зухвалому Солов'ю:

- Ні, Солов'ю, без мене, Жука, неможливий світ, як і без тебе, Солов'я.

І дівчинка, ровесниця семирічних другокласників, якій за сюжетом казки, довелося стати арбітром у суперечці між тваринами, також робить дитячий, але по-дорослому правильний висновок: «Хай будуть і Соловей, і Жук». Потім подумала і додала: «Як же можливо без Жука?».

Такі самі аналоги маємо уже не в дитячому, а в нашому дорослому житті. Це є стрижнева, дуже важлива проблема нашого суспільства. Цю думку варто донести до учнів на уроці тією мовою, тими словами, які вони у своєму віці можуть сприйняти [7].

Висновки. Казки В. Сухомлинського, відображаючи різні життєві ситуації, пропонують можливі способи їх розв'язання. Це дає можливість дитині в майбутньому при виникненні проблемних ситуацій казкові розв'язки використовувати як готові моделі поведінки. В казках Сухомлинського містяться важливі поради чи повчальні висновки щодо морально – етичних проблем повсякдення.

Література

1. Сухомлинський В.О. Я розповім вам казку... Філософія для дітей / Василь Сухомлинський; уклад. Сухомлинська О. В. – Х. : ВД «Школа», 2016. – 576 с.
2. Сухомлинський В. Казки Школи під Голубим Небом: Казки, притчі, оповідання / Василь Сухомлинський / упоряд. О.В. Сухомлинська; худож. М.В. Перевальська. – К. : «Освіта», 1991. – 191 с.
3. Формування у молодших школярів ціннісних орієнтирів за творами В.О. Сухомлинського [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.refsua.com/>.
4. Масловська М. Казковий світ Василя Сухомлинського [Електронний ресурс] / М. Масловська. – Режим доступу : <http://dspace.nbuv.gov.ua/>
5. Ярмошевич А.Є Розвиток творчої особистості дошкільнят шляхом використання казок В.О. Сухомлинського [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rivneosvita.org.ua/>.

Зана О. М.

керівник гуртка «Лідерство – запорука успіху»

ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ

У ДІТЕЙ ЮНАЦЬКОГО ВІКУ В УМОВАХ ГУРТКОВОЇ РОБОТИ

Статтю присвячено визначенню особливостей формування лідерських якостей у дітей юнацького віку в умовах гурткової роботи. З'ясовано, що виховання лідерських якостей як неперервний процес має спиратися на такі методологічні підходи: системний, діяльнісний,

Пошук. Знахідки. Відкриття!

проблемно-цільовий, особистісний, екзистенціальний, компетентнісний, послідовний.

Ключові слова: лідер, лідерські якості, особистісні якості, юнацький вік, формування лідерських якостей.

Постановка проблеми. Сьогодні, коли суспільство піддається серйозним випробуванням, вивести країну з кризи можуть сильні, вольові особи, що мають бачення майбутнього, вміють пробуджувати інтерес до своїх ідей і проєктів, готові до нових соціальних змін. У політиці і економіці, науці і освіті – скрізь потрібна особистість, яка нестандартно мислить, наділена сильною волею, особистісними вміннями і навичками, пов'язаними з ефективними комунікаціями, створенням команди і вмінням працювати в ній. Отже, проблема лідерства, особливо молодіжного, набуває великого значення. Це визначено і в програмних документах, а саме: Державній національній програмі «Освіта» (Україна ХХІ століття), Національній доктрині розвитку освіти України у ХХІ столітті, Концепції виховання дітей та молоді в національній системі освіти, Концепції громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності, Концепції позашкільної освіти та ін.

Враховуючи вищезазначене, особливої актуальності набуває проблема формування лідерських якостей у дітей юнацького віку в позашкільній виховній діяльності, оскільки виховання сучасного лідера є умовою підготовки молодого покоління до керування власним життям та зміцнення Української держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволяє стверджувати, що в педагогічній і психологічній науках сформовані основні положення і підходи у вивченні різних аспектів феномену лідерства. Так, теорії і практиці виявлення лідерів присвячені роботи А. Лутошкіна, А. Петровського, В. Петровського, Л. Уманського. Стилї лідерства розкриті в працях Є. Кузьміна, І. Волкова, В. Рубахіна, Г. Андрєєвої та ін. Прояви лідерства в дитячих групах на кожному віковому етапі, їх специфіку розглянуто у наукових доробках Г. Драгунової, О. Залужного, І. Кона, А. Краковського та ін. Формування мотивації лідерства відповідно до вікового підходу досліджували Л. Божович, Д. Ельконін, С. Походенко. Проблему виховання лідерів, створення умов для розвитку лідерських здібностей та формування соціально-активної особистості розглядали І. Бех, І. Іванов, С. Мудрик, І. Підласий та ін.

В Україні проблема лідерства досліджувалася В. Ягодніковою (формування лідерських якостей старшокласників в особистісно орієнтованому виховному процесі загальноосвітньої школи), Н. Семченко (педагогічні умови формування лідерських якостей майбутніх учителів у позааудиторній діяльності), Н. Мараховської (педагогічні умови

формування лідерських якостей майбутніх учителів у процесі навчання дисциплін гуманітарного циклу), О. Хмизової (формування лідерської позиції у молодших школярів у позаурочній діяльності).

Мета статті полягає у розкритті особливостей формування лідерських якостей у дітей юнацького віку в умовах закладів позашкільної освіти.

Виклад основного матеріалу. Лідерство як складне соціальне явище існує практично у всіх галузях суспільного життя. Завжди, де двоє або більше людей об'єднують свої зусилля для досягнення спільної мети, може виникнути ситуація лідирування одного та слідування за ним інших.

Незважаючи на свою давню історію, об'єктом дослідження лідерство стало лише на початку минулого століття. Як свідчить аналіз наукової літератури, до визначення лідерства існують різні підходи. Його розуміють як мету (Дж.А. Юкл), процес (Б. Басс, Р. Кеттел, Дж. Хоманс, В. Шеклтон), результат (О. Скрипніков), продукт (К. Бланшард, В. Врум, П. Херсі), функцію (Р. Бейлз, Ф. Слеттер), засіб (І. Вешлер, Ф. Массарік), форму (Н. Жеребова, Б. Паригін, О. Петровський, Л. Уманський), систему (Р. Кричевський, М. Рижак), чинник (Л. Орбан-Лембрик, Ю. Луньов), фокус (Р. Стогдил), тип відносин (Р. Танненбаум, Р. Хаус), здатність впливати на індивідів та групу (Р. Векію, Р. Ділтс).

Таким чином, попри різницю у підходах до трактування сутності лідерства більшість науковців акцентують увагу на його подвійній природі. Зокрема, зазначають, що воно має індивідуальний та груповий характер. У зв'язку з цим лідерство не можна пов'язувати виключно з індивідуальними особливостями особистості, воно залежить від психологічних характеристик кожного з членів колективу, їхньої готовності до змін. Лідерство базується на груповій взаємодії, є виявом відносин, які виникають у процесі спільної діяльності.

Лідерство виявляється на різних вікових етапах розвитку особистості, проте має свої особливості щодо мотивації, висування та ефективності лідерства. Так, розглядаючи психологічні особливості юнацького віку, науковці [1] виділяють риси, які забезпечують ефективне лідерство означеної вікової категорії, а саме: самопізнання, самоствердження, самостійність, самовизначення, юнацький максималізм, прагнення до колективності, ентузіазм, упевненість в собі, наявність вольових якостей, вплив на інших, оригінальне, творче мислення, комунікативні та організаторські здібності, уміння приймати правильне рішення у непередбачених ситуаціях, готовність брати на себе відповідальність, громадська активність.

Зважаючи на те, що лідерство не зводиться до простого набору особистих якостей, які дані людині від природи, а є особливим видом міжособистісних відносин, то відповідно, лідерські якості до певної міри

Пошук. Знахідки. Відкриття!

можна розвинути, а лідерству навчитись. Іншими словами, людина при народженні одержує певні лідерські якості, але це не означає, що вона обов'язково стане лідером. Тобто природні дані – це лише окрема складова лідерського потенціалу. Лідерські якості формуються в результаті накопичення життєвого досвіду під впливом ситуаційних факторів, у яких особистість себе проявляє. Утім лідерству важко навчитися лише спостерігаючи за іншими. Для того, щоб стати лідером необхідна практика й досвід.

Н. Мараховська визначає лідерські якості як інтегроване особистісне утворення, що сприяє якісному здійсненню діяльності та включає мотиви, знання, лідерські вміння й стійку лідерську позицію [2].

На думку В. Ягоднікової [4] лідерські якості – це особистості, які забезпечують ефективне лідерство, а саме: індивідуально-особистісні і соціально-психологічні особливості особистості, що впливають на групу і призводять до досягнення мети. Розглядаючи психологічні особливості юнацького віку, нею було виділено риси, які забезпечують ефективне лідерство: самопізнання, самоствердження, самостійність, самовизначення, юнацький максималізм, прагнення до колективності, ентузіазм, романтизм і громадянська активність. Беручи до уваги особливості юнацького віку і дослідження особистісних рис лідера, В. Ягоднікова вважає доцільним виокремити такі компоненти лідерських якостей з визначенням у них ознак, які забезпечують лідерство юнацтва і які умовно можна розподілити на: мотиваційний (ознаки: упевненість у собі, потреба в досягненні, прагнення до самоствердження і самореалізації); емоційно-вольовий (ознаки: урівноваженість, емоційно-позитивне самопочуття, наявність вольових якостей); особистісний (ознаки: вплив на інших, оригінальне, творче мислення, комунікативні та організаторські здібності); діловий (ознаки: вміння приймати правильне рішення в непередбачених ситуаціях, готовність брати на себе відповідальність, знання, вміння та навички організаторської роботи).

Необхідно зазначити, що особливе місце серед якостей лідера займають особистісні якості які складають поняття надійність, а саме, прийняття на себе відповідальності, впевненість у собі, самоповага. У цьому зв'язку Р. Стогділл відносить відповідальність і впевненість у собі до особистісних якостей, які є досить стабільними в різних ситуаціях і зумовлюють ефективне лідерство [3].

І. Морозов [1] під лідерськими якостями особистості розуміє психологічний конструкт, що детермінує вплив індивідуального суб'єкта групи на груповий суб'єкт або об'єкт з метою регулювання поведінки останнього. Таким чином, будь-які особистісні якості, лідерські якості наповнені змістовними і спонукальними аспектами. У цілому ж науковець зазначає, що лідерські якості можна трактувати як здатність,

підготовленість і прагнення особистості впливати на групу або окремих її представників з метою регулювання поведінки останніх.

Установлено, що важливе значення для формування лідерських якостей особистості має харизма. У психолого-педагогічній літературі харизма лідера розглядається як його особлива обдарованість (теорія «видатної людини»), здатність примушувати звичайних людей діяти неординарно в екстремальній ситуації (М. Вебер), а також створювати особливий тип відносин між лідером і послідовниками (Р. Хаус, Б. Шамір).

Необхідно зазначити, що в сучасній літературі, присвяченій дослідженню феномену лідерства, існує велика кількість різних підходів до визначення ключових лідерських якостей. Утім всі вони мають кілька спільних точок дотику, а саме:

1. Наявність потреби лідирувати, а також прагнення здійснювати владні функції. При цьому лідер повинен реально оцінювати свої лідерські здібності і враховувати складність зовнішніх факторів.

2. Здатність вести за собою, яскраву індивідуальність особистості лідера, вміння встановлювати гармонійні взаємини з оточуючими, високий рівень самосвідомості, надійність, відповідальність.

Отже, можна зробити висновок, що немає універсальних лідерських якостей. На становлення особистості як лідера впливають як вроджені особисті якості, так і набуті навички та поведінкові компетентності. Справжній лідер не обмежується інтелектуальними здібностями, його основне завдання – задати потрібний емоційний імпульс усьому колективу, запалити людей своєю ідеєю.

В основу формування лідерських якостей вихованців гуртка «Лідерство – запорука успіху» покладено процес, орієнтований на створення й поглиблення відповідних якостей, зокрема за допомогою саморозвитку, самомотивування, тренінгів та практичного досвіду. Це вміння спрямовувати свої зусилля на самого себе, на динамічну, якісну зміну. Формування особистості лідера визначається тим, наскільки набір його особистих якостей є актуальним і затребуваним у цьому колективі. У зв'язку з цим розвиток лідерських якостей поза контекстом реальної групи не є ефективним. Педагогічними принципами виховання лідерських якостей у гуртківців визначено:

– *персоніфікації процесу виховання лідерських якостей* – процес виховання орієнтується на конкретну особистість дитини з її потребами, інтересами, ціннісними орієнтаціями, почуттями й настроями. Умовами реалізації цього принципу є: вивчення потреб, інтересів і здатностей кожного конкретного вихованця; виявлення позитивних якостей дитини й опора на них; створення сприятливого емоційного підґрунтя для суб'єктивної взаємодії дитини й дорослих;

Пошук. Знахідки. Відкриття!

– *принцип біпарності* – поєднання педагогічного впливу й власної активності вихованця. Умовами реалізації цього принципу є готовність педагогів приймати дитину-лідера як суб'єкт взаємин і взаємодії та значимість педагогів для дітей-лідерів. Цей принцип реалізується через правила: реалізація й засвоєння вихованцями досвіду лідерської поведінки повинні здійснюватися через спільну діяльність дітей і дорослих, створення оптимального психологічного клімату в колективі;

– *принцип опосередкованих впливів* у процесі виховання лідерських якостей. Умови реалізації принципу: власний вибір вихованцем позиції лідера; формування активної життєвої позиції вихованця. У практиці організації виховання лідерських якостей принцип відбивається в правилах: будь-який педагогічний вплив має сприяти формуванню позитивних лідерських якостей у вихованців; інформованість вихованців про різні ситуації для прояву лідерських якостей викликає підвищений інтерес до тих або інших форм реалізації лідерського потенціалу;

– *принцип включення вихованців у соціальні особистісно значущі відносини*. Кожна людина в житті виконує ту або іншу роль, що пропонує їй певну систему дій, поведінку. Включення вихованців у відносини «лідер – відомі» здійснюється через оволодіння певними соціальними ролями. Реалізація принципу висуває до педагогів такі вимоги: відповідність рівня соціальних відносин, у які включається дитина, її віковим й індивідуальним особливостям і можливостям; залучення всіх вихованців у різні види соціально особистісно значущої діяльності вихованців;

– *принцип самореалізації вихованця в позиції лідера*. Вимоги до реалізації принципу: усвідомлення мети й значення реалізації власного лідерського потенціалу для особистого саморозвитку; формування активного ставлення вихованця до світу й себе, його самосвідомості; наявність чітких і ясних перспектив у розвитку лідерських якостей; послідовність, поетапність розв'язуваних завдань; наявність мети – доступної, зрозумілої, усвідомленої; урахування вікових і індивідуальних особливостей, що сприяє забезпеченню успішної самореалізації особистості;

– *принцип диференційованого підходу*. Процес організації виховання лідерських якостей дітей повинен здійснюватися відповідно до віку, рівня сформованості лідерських якостей. Реалізація цього принципу висуває вимоги: вивчення рівня сформованості лідерських якостей кожного вихованця; орієнтування на інтереси дітей, рівень сформованості їхніх лідерських якостей. Цей принцип реалізується через: створення умов у вихованні лідерських якостей оптимальним для кожної дитини способом, темпом й обсягом форм і методів виховання.

Дотримання означених принципів дозволяє розвинути комплекс важливих якостей, знань, умінь та навичок, що обумовлюють успішність лідерської поведінки вихованців.

Виховання лідерських якостей як неперервний процес має спиратися на такі *методологічні підходи*:

– *системний* – виховання лідерських якостей розглядається як цілісний, неперервний процес;

– *діяльнісний* – визначає розвиток людини, найкращих її якостей шляхом оволодіння людською діяльністю;

– *проблемно-цільовий* – передбачає об'єднання цілей, строків, керівництва, управління в складі цілісного процесу, спрямованого на виховання лідерських якостей вихованців;

– *особистісний* – визнання унікальності особистості, її моральної волі, права на повагу, урахування вікових особливостей вихованців, визнання дитини активним суб'єктом виховного процесу;

– *екзистенціальний* – супровід виховання особистісних якостей і розвитку індивідуальності дитини при її самостійному виборі власної позиції на основі розуміння власних потенціалів;

– *компетентнісний* – передбачає теоретично обґрунтовану систему ідей, принципів і пов'язаних із ними способів та форм практичної діяльності закладу позашкільної освіти, спрямованих на становлення та розвиток компетентності вихованця, набуття ним досвіду самостійного й творчого вирішення складних життєвих проблем, виховання лідерських, особистісних якостей, набуття та успішне виконання соціальних ролей;

– *послідовний* – визначає поетапне виховання лідерських якостей особистості. Кожному етапу відповідають свої завдання, методи й прийоми виховання.

Для формування лідерських якостей юнацтва в навчально-вихованому процесі в умовах закладів позашкільної освіти є:

– структурно-змістове забезпечення процесу формування вмінь і навичок організаторської діяльності передбачає відповідне спрямування цього процесу;

– усвідомлення об'єктами цього процесу необхідності їх формування як засобу громадянського та громадського становлення, врахування змісту складових організаторських умінь і навичок;

– методичне забезпечення, що дає змогу оптимально поєднати різноманітні методи і засоби педагогічного впливу (методи виховуючих ситуацій, проектів, самодіагностики, драми, дискусії, рольових ігор, творчих вправ) та їх використання у формах навчально-виховного процесу;

– системний моніторинг та контроль засобами первинної діагностики сформованості лідерських якостей та систематичного

Пошук. Знахідки. Відкриття!

діагностування ефективності процесу формування лідерства серед юнацтва.

Основними видами діяльності, які спрямовані на формування лідерських якостей вихованців в умовах гуртка є:

- 1) навчальна діяльність (індивідуальна, групова, колективна);
- 2) виховна діяльність (участь у тренінгах, конкурсах, змаганнях);
- 3) дослідницько-пошукова діяльність (участь у конференціях, проектах, програмах);
- 4) проектна діяльність (розроблення та захист індивідуальних і колективних проектів, творчих справ);
- 5) громадська діяльність (участь у роботі громадських організацій, творчих клубів, наукових товариств, асоціаціях);
- 6) представницька діяльність (уміння ефективно презентувати себе, групу однолітків, освітній заклад тощо).

Розглядаючи компоненти формування лідерських якостей у дітей юнацького віку, аналізуючи зовнішні та внутрішні чинники, В. Ягоднікова [4] передбачає наявність певних педагогічних умов для самоствердження, самореалізації дітей, вияву їхніх здібностей, формування творчого мислення, організовуючи різноманітні творчі заходи, педагоги, враховуючи інтереси і бажання вихованців, їх здібності, у такий спосіб створюють розвивальне і стимулююче середовище з доброзичливими відносинами. Дослідниця пропонує засоби реалізації – інтерактивні форми і методи роботи: ділові та рольові ігри («Якби я був мером», «Лідер», «Словесний волейбол» та ін.); колективні творчі справи; театралізовані інсценізації, дискусії, вечори запитань і відповідей; конкурси, змагання.

Застосування таких форми і методи виховної роботи у практиці роботи сприяє зміцненню групової згуртованості та партнерської діалогічної співпраці, виявленню готовності до взаємної підтримки і допомоги. Вихованці набувають умінь працювати в групі, вчаться толерантному спілкуванню, відповідальності, здатності впевнено виявляти свої здібності.

Висновки. Отже, формування лідерських якостей – це складний та тривалий процес, який передбачає структурно-змістове забезпечення процесу формування вмінь і навичок організаторської діяльності передбачає відповідне спрямування цього процесу; усвідомлення об'єктами цього процесу необхідності їх формування як засобу громадянського та громадського становлення, врахування змісту складових організаторських умінь і навичок; методичне забезпечення, що дає змогу оптимально поєднати різноманітні методи і засоби педагогічного впливу та їх використання у формах навчально-виховного процесу; системний моніторинг та контроль засобами первинної діагностики

Матеріали науково-дослідницької конференції

сформованості лідерських якостей та систематичного діагностування ефективності процесу формування лідерства серед юнацтва.

Література

1. Ковальчук В. Лідерство в умовах трансформації / В. Ковальчук // Відкритий урок. – 2009. – № 2. – С. 14 – 15.
2. Світлична Н. Лідерство. Лідер та його риси / Н. Світлична // Психолог. – 2006. – № 23 – 24. – С. 86 – 91.
3. Тихомирова О. Виховання лідера / О. Тихомирова // Шкільний світ. – 2009. – № 8. – С. 19 – 23.
4. Ягоднікова В.В. Формування лідерських якостей старшокласників в особистісно орієнтованому виховному процесі загальноосвітньої школи : дис.. канд. пед. наук : 13.00.07 / Ягоднікова Вікторія Вікторівна. – Одеса, 2005. – 215 с.

Зуділов П. О.

керівник гуртка «Пішохідний теризм»

Мирний О. М.

керівник гуртка «Пішохідний туризм»

ПІШОХІДНИЙ ТУРИЗМ – ВАЖЛИВА СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ В ЗАКЛАДАХ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

У статті обгрунована актуальність національно-патріотичного виховання в сучасних умовах розбудови Української держави. Розкрито значення гуртків туристко-краєзнавчого напрямку закладів позашкільної освіти як важливої складової національно-патріотичного виховання підростаючого покоління.

Ключові слова: національно-патріотичне виховання, заклади позашкільної освіти, гуртики туристсько-краєзнавчого напрямку, пішохідний туризм.

Постановка проблеми. У сучасних умовах розбудови Української держави особливого значення й актуальності набуває проблема національно-патріотичного виховання молоді. Адже підростаючому поколінню потрібно не тільки опанувати систему наукових знань, а й оволодіти національною культурою, духовністю, ознайомитися з етнографічною самобутністю рідного народу [5].

Враховуючи вищезазначене, патріотизм є проявом любові до свого народу, поваги до українських традицій, відчуття своєї належності до України, він становить складову частину національного світогляду, пробудження духовності на національних, загальнокультурних засадах [4].

Удосконаленню національно-патріотичного виховання сприяє залучення дітей до гурткової роботи, а саме навчання в гуртках туристсько-краєзнавчого напрямку закладів позашкільної освіти, оскільки

Пошук. Знахідки. Відкриття!

сприяє формуванню здорового способу життя, фізичному загартуванню вихованців, зміцненню їх здоров'я, самоствердження, вихованню лідерських якостей та є одним із ефективних засобів національно-патріотичного виховання молоді. Необхідно зазначити, що туристські походи дають можливість вихованцям краще пізнати історію та географію Батьківщини, виховують патріотизм і любов до рідного краю, пробуджують повагу до національної спадщини свого народу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Філософське осмислення проблеми патріотизму має давню історію й починається з праць Сократа, Конфуція, Платона, Аристотеля, Цицерона. Античні філософи вважали патріотизм найважливішим моральним обов'язком членів суспільства.

Із часом ця проблема набуває нового змісту в дослідженнях Я. Коменського, Н. Макіавеллі, Г. Фіхте, Ф. Бекона, З. Баумана та ін.

Питання патріотичного виховання хвилюють літописців, державних і громадських діячів, письменників: Нестора Літописця, Ярослава Мудрого, Іларіона, Володимира Мономаха, П. Орлика, Ф. Прокоповича, Г. Сковороду, Т. Шевченка, П. Куліша, Д. Чижевського, Л. Українку, І. Франка, М. Грушевського, В. Винниченка, С. Рудницького.

Багатогранні аспекти патріотичного виховання особистості відображено в працях педагогів: Х. Алчевської, Г. Ващенко, О. Духновича, І. Огієнка, С. Русової, К. Ушинського, Я. Чепіги, які велику увагу приділяли вихованню любові до своєї землі, рідної мови, формуванню національної самосвідомості, поваги до історичного минулого.

А. Макаренко, В. Сухомлинський радили прищеплювати молоді високі почуття вірності й відданості Батьківщині, пошани до її трудівників.

Психологічні засади патріотичного виховання досліджували П. Блонський, Л. Виготський, Г. Костюк, О. Леонтьєв, О. Петровський, І. Синиця, П. Якобсон.

У сучасній педагогічній науці окремі аспекти патріотичного виховання розробляють О. Бандура, В. Гарнійчук, О. Вишневецький, Н. Волошина, А. Капська, О. Коркішко, В. Неділько, Є. Пасічник, Б. Степашин, К. Чорна.

Проблемі патріотичного виховання присвячені праці психологів І. Беха, М. Боришевського.

Дослідженням патріотичного виховання засобами туристсько-краєзнавчої роботи присвячені праці Г. Гуменюк, В. Круля, Я. Треф'яка та інших.

Метою статті є розкриття значення пішохідного туризму як ефективного засобу у національно-патріотичному вихованні юних громадян в закладах позашкільної освіти.

Виклад основного матеріалу. Невід'ємною складовою системи освіти в Україні є позашкільна освіта, яка забезпечує можливість

самореалізації, набуття різноманітних умінь і знань учнівською та студентською молоддю. Закон України «Про позашкільну освіту», яким визначається державна політика у сфері позашкільної освіти, серед основних напрямів, за якими здійснюється навчально-виховний процес, називає туристсько-красознавчий, що спрямований на залучення вихованців до активної діяльності з вивчення історії рідного краю та довкілля, світової цивілізації, географічних, етнографічних, історичних об'єктів і явищ соціального життя [1].

Ґрунтовним документом із проблеми дослідження є Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді й Стратегія національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 роки [3, 6].

Так, у Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді «національно-патріотичне виховання» визначається як «комплексна система і цілеспрямована діяльність органів державної влади, громадських організацій, сім'ї, освітніх закладів щодо формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної, соціальної держави. Найважливішим пріоритетом національно-патріотичного виховання є формування ціннісного ставлення особистості до українського народу, Батьківщини, держави, нації» [3, с. 4].

Необхідно зазначити, що національно-патріотичне виховання є складовою загального виховного процесу підростаючого покоління, головна мета якого – набуття молодими громадянами соціального досвіду, готовності до виконання громадянських і конституційних обов'язків, успадкування духовних надбань українського народу, досягнення високої культури взаємин, формування особистісних рис громадянина Української держави, фізичної досконалості, моральної, художньо-естетичної, інтелектуальної, правової, трудової, екологічної культури.

Мета національно-патріотичного виховання конкретизується через систему таких виховних завдань, а саме:

- утвердження в свідомості і почуттях особистості патріотичних цінностей, переконань і поваги до культурного та історичного минулого України;
- виховання поваги до Конституції України, Законів України, державної символіки;
- підвищення престижу військової служби, а звідси – культивування ставлення до солдата як до захисника вітчизни, героя;
- усвідомлення взаємозв'язку між індивідуальною свободою, правами людини та її патріотичною відповідальністю;

Пошук. Знахідки. Відкриття!

– сприяння набуттю дітьми та молоддю патріотичного досвіду на основі готовності до участі в процесах державотворення, уміння визначати форми та способи своєї участі в життєдіяльності громадянського суспільства, спілкуватися з соціальними інститутами, органами влади, спроможності дотримуватись законів та захищати права людини, готовності взяти на себе відповідальність, здатності розв'язувати конфлікти відповідно до демократичних принципів;

– формування толерантного ставлення до інших народів, культур і традицій;

– утвердження гуманістичної моральності як базової основи громадянського суспільства;

– культивування кращих рис української ментальності – працелюбності, свободи, справедливості, доброти, чесності, бережного ставлення до природи;

– формування мовленнєвої культури;

– спонукання зростаючої особистості до активної протидії українофобству, аморальності, сепаратизму, шовінізму, фашизму.

Національно-патріотичне виховання спирається на загальнопедагогічні принципи виховання, такі як дитиноцентризм, природовідповідність, культуровідповідність, гуманізм, урахування вікових та індивідуальних особливостей. Водночас національно-патріотичне виховання має власні принципи, що відображають його специфіку, а саме це принципи: національної спрямованості, самоактивності й саморегуляції, полікультурності, соціальної відповідності, історичної й соціальної пам'яті, міжпоколінної наступності [3, с. 6].

Отже, проблема національно-патріотичного виховання розглядається як розвиток суспільства загалом, так і формування конкретної особистості.

Пішохідний туризм – самий масовий і самий доступний вид туризму. Це вид діяльності, який не потребує талантів, особливих матеріальних затрат, але результати її – виховання фізично здорової, соціально адаптованої, морально стійкої особистості – реалізують потреби суспільства у забезпеченні країни повноцінними у всіх аспектах, гармонійно розвинутими громадянами. Саме туристські походи, екскурсії дозволяють поєднувати в собі навчальну, трудову, моральну та пізнавальну діяльність зі здоровим відпочинком, фізичним загартовуванням, сприяють вихованню у дітей кращих людських якостей та відмінний засіб виховання патріотичного духу [2]. У цьому зв'язку К. Паустовський зазначав: «Якщо хочете бути справжніми синами своєї країни і всієї Землі – будьте вірними музі далеких мандрівок і подорожей у міру своїх сил і вільного часу, тому що кожна подорож – це проникнення у сферу прекрасного».

Необхідно зазначити, що прагнення до подорожей, які є основою пішохідного туризму, вивчення рідного краю, далеких країн, дослідження природи, культури різних народів – супроводить людство протягом усієї історії його існування. Згадаємо великі географічні відкриття, а саме: Америки Колумбом, морського шляху з Європи в Індію Васко да Гамою, перше кругосвітнє плавання Магелана, досягнення Північного полюсу Р. Амундсенем, подолання Атлантичного океану Т. Хейердалом та багато інших.

Організовані подорожі з метою знайомства з культурою та природою інших народів існували ще в стародавньому світі. Так, в VI ст. до н. е. стародавні греки і римляни здійснювали подорожі в Єгипет, де їх цікавили стародавня історія, культура, незвичайна природа, чудові єгипетські споруди. Першим грецьким туристом, про якого є достовірні дані, є «батько історії» Геродот. Ще Аристотель, Демокріт, Квінтіліан в своїх трактатах про виховання рекомендували пізнавати природу в безпосередньому спілкуванні з нею.

Цілеспрямований розвиток туризму як засобу фізичного розвитку почав здійснюватися в епоху Відродження (XV-XVI ст.). Так, представники західноєвропейського Відродження М. Монтель, Т. Мор, Ф. Рабле, Э. Ротердамський акцентували увагу на введення організованого процесу фізичного виховання молоді, відводячи особливе місце використанню туристичних походів. В епоху Просвітництва (XVII ст.), Г. Ліблі бачив у туристських походах засіб патріотичного виховання молоді та зміцнення її здоров'я.

Сьогодні в позашкільних закладах освіти працюють гуртки туристсько-краєзнавчого напрямку. Основною метою роботи гуртка «Пішохідний туризм» є надання позашкільної освіти туристсько-краєзнавчого напрямку, набуття особистістю різноманітних компетентностей у процесі занять пішохідним туризмом, виховання юних громадян України засобами туризму та краєзнавства.

Головними завданнями діяльності гуртка «Пішохідний туризм» в закладах позашкільної освіти є:

- виховання почуття патріотизму, любові до Батьківщини, поваги до історичних, культурних та природних пам'яток рідної землі;
- надання спеціальних знань, навичок і вмінь з тактики і техніки пішохідного туризму, краєзнавства, оволодіння технікою пішохідного туризму;
- формування пізнавальної активності та самостійності у свідомій і системній праці;
- вироблення навичок юного дослідника, охоронця природи;
- показати роль і місце знань про природу, культуру і побут своєї місцевості в системі національно-патріотичного виховання молоді;

Пошук. Знахідки. Відкриття!

- розвиток логічного просторового мислення, пам'яті;
- формування у вихованців високих моральних якостей, самодисципліни, вміння визначати мету та досягати її, працювати в колективі (команді), аналізувати власні дії та дії товаришів;
- сприяння підвищенню рівня туристсько-спортивної майстерності вихованців, підготовка їх до участі в спортивних туристських походах та змаганнях з пішохідного туризму відповідного рівня складності.

Враховуючи вищезазначене, протягом навчання вихованці отримують знання про основні історичні та природні пам'ятки Донеччини, правила та послідовність роботи з картою і компасом, основні принципи тактики підготовки і проведення пішохідних походів, добору і підготовки спорядження, правила забезпечення безпеки при подоланні простих природних перешкод, організації привалів і ночівель, купання в природних водоймах, правила пожежної безпеки тощо.

Неабиякою площиною для реалізації національно-патріотичного виховання є організація та проведення туристських походів, результатом яких є набуття молодими громадянами соціального досвіду, успадкування духовних надбань українського народу, досягнення високої культури взаємин, формування особистісних рис громадянина Української держави, фізичної досконалості. Під час таких походів, вихованці пізнають історію рідного краю, витоки національної культури, свій родовід, мають можливість випробувати силу волі та загартуватись фізично. Необхідно зазначити, що участь у туристських походах закріплює дружні стосунки між вихованцями, виховує почуття колективізму, взаємовиручки та взаєморозуміння.

Туризм і краєзнавство не можуть існувати окремо. Оскільки не можна вивчати свій рідний край, сидячи в аудиторії. Включення до роботи гуртка «Пішохідний туризм» краєзнавчого матеріалу сприяє формуванню у молоді любові до рідного краю, поваги до людини, відповідальності за збереження історико-культурного надбання та природи. Бо, як відомо, високі поняття «Батьківщина», «національна гідність» починаються саме із знання рідного краю, історії села чи міста, вулиці, домівки, де людина народилася і виросла, де пройшло її дитинство. Під час туристських походів та екскурсій молодь пізнає історію рідного краю, знайомиться з пам'ятками історії, природи та культури.

Участь вихованців у спортивно-туристських змаганнях сприяє їх самоствердженню, формуванню в них лідерських якостей, стійкого потягу до здорового способу життя.

Важливе місце у національно-патріотичному вихованні займає участь вихованців гуртка у масових заходах патріотичного змісту. Найбільш поширеними масовими заходами є відзначення державних та релігійних свят, знаменних подій у житті позашкільного закладу, міста,

проведення тематичних вечорів, зустрічей із видатними людьми, участь вихованців в організації та проведенні загальнодержавних свят – Дня Незалежності, Дня захисника Вітчизни, Свята Перемоги та інших. Показниками ефективності масових форм виховної роботи є активність вихованців, емоційний вплив виховних заходів.

Серед групових форм виховної роботи з національно-патріотичного виховання найбільш поширені бесіди, зустрічі, диспути, «круглі столи», обговорення телепередач, новинок преси, акції «Милосердя», пошукова діяльність, заочні подорожі.

Збагачення вихованців патріотичними почуттями здійснюється під час засвоєння ними історичного матеріалу про героїчне минуле нашого народу, його прагнення до зміцнення могутності рідної країни, про його мужність у боротьбі з іноземними загарбниками. Для надання виховній роботі емоційного характеру варто використовувати яскравий фактичний матеріал, позитивні приклади патріотизму відомих історичних діячів, письменників, героїв національно-визвольних війн. Зустрічі з такими героями (ветеранами війни, праці, громадськими діячами, героями-захисниками України) мають ще більший вплив на патріотичні почуття вихованців. У ході зустрічей відбувається оцінювання історичних явищ на основі принципів історичної достовірності, науковості, гуманізму, добротності, а також з позицій забезпечення взаємозв'язку між поколіннями. Завдання педагога акцентувати увагу на питаннях про внесок нашої країни у світовий розвиток науки, культури, різних галузей виробництва. Під час таких зустрічей вихованці знайомляться зі своїми сучасниками, які стали взірцем патріотичного служіння Україні. Патріотичні подвиги не літературних героїв дають можливість вихованцям реально пережити почуття прихильності до своєї землі, Батьківщини. Зустрічі з творчими людьми рідного краю – письменниками, митцями, музикантами – закликають до творчості.

Висновки. Отже, в сучасних умовах розбудови Української держави особливого значення й актуальності набуває проблема національно-патріотичного виховання підростаючого покоління. Удосконаленню національно-патріотичного виховання сприяє залучення дітей до гурткової роботи, а саме навчання в гуртках туристсько-краєзнавчого напрямку закладів позашкільної освіти. Пішохідний туризм є важливою складовою національно-патріотичного виховання підростаючого покоління, оскільки сприяє формуванню здорового способу життя, фізичному загартуванню вихованців, зміцненню їх здоров'я, самоствердження, вихованню лідерських якостей. Включення до роботи гуртка краєзнавчого матеріалу сприяє формуванню у молоді любові до рідного краю, поваги до людини, відповідальності за збереження історико-культурного надбання та природи України.

Література

1. Лист Міністерства освіти і науки України від 25.07.2014 № 1/9-376 «Методичні рекомендації з питань організації виховної роботи у навчальних закладах у 2014/2015 навчальному році».
2. Горбонос-Андропова О.Р. Основи спортивного туризму в рекреаційній діяльності. – 2017. – С. 30.
3. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді: Додаток до Наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 № 641.
4. Наказ президента України від 16.07.2015р. № 768 «Про національно-патріотичне виховання» <http://www.president.gov.ua/documents/3342015-19131>
5. Наказ Міністерства освіти і науки України від 27.10.2014 № 1232 «Про затвердження плану заходів щодо посилення національно-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді» http://osvita.ua/legislation/pozashk_osv/43521/
6. Указ Президента України від 13.10.2015 р. №580/2015: «Стратегія національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 роки» http://osvita.ua/legislation/pozashk_osv/48106/

Канзюба О. М.

директор ОПДЮТ

ІННОВАЦІЙНІ ОСВІТНІ ПРОЦЕСИ В СИСТЕМІ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ДОНЕЧЧИНИ

У статті визначено пріоритетні напрями спільної діяльності науки і практики з метою здійснення модернізації освітнього середовища та спрямованості позашкільного освітнього мікросоціуму на забезпечення ефективності впровадження інноваційних процесів у системі позашкільної освіти в області.

Ключові слова: інноваційний освітній процес, ціннісні орієнтири, модернізація освітнього середовища, позашкільна освіта, позашкільний освітній мікросоціум.

Актуальною проблемою сучасної педагогічної науки є розроблення нової стратегії розвитку національної освіти, що забезпечить прискорення інтеграції України в європейський освітньо-науковий і культурний простір. Соціально важливого значення набувають теоретичні засади та рекомендації вітчизняних учених і педагогів-практиків щодо детермінації інноваційних освітніх процесів.

Це зумовлює необхідність кардинального оновлення змісту навчання й виховання, розроблення й практичного впровадження новітніх освітніх технологій: переорієнтацію на компетентнісний підхід, нові інформаційні технології, неперервність самоосвіти, формування навичок співпраці, а

також утвердження в системі загальної середньої освіти принципу профільності навчання, суспільне визнання нових стандартів освіти та незалежної оцінки результатів навчання.

В умовах конкуренції знань в освітньому просторі України актуальною є проблема підвищення якості шкільної та позашкільної освіти і, як наслідок – розроблення об'єктивних критеріїв її оцінки (інформаційно-діагностичних, мотиваційних, виховних), що вказують на успішність оволодіння знаннями, вміннями та навичками, мотивацію освітньої діяльності, інструменти самооцінки та самопізнання.

Сучасною психолого-педагогічною наукою зроблено суттєвий внесок у створення науково-методичного підґрунтя для формування освітнього середовища закладів позашкільної освіти і забезпечення креативної спрямованості його невід'ємної складової – освітнього мікросоціуму. Значними є наукові доробки щодо дослідження проблеми формування творчої особистості, розвитку психолого-педагогічних теорій розвивального навчання й виховання.

Науково-теоретичною основою навчально-розвивальної та виховної діяльності сучасних позашкільних навчальних закладів є: педагогічна спадщина С.Русової, В.Сухомлинського, К.Ушинського; праці Л. Виготського, Д. Ельконіна, В. Роменця, С. Рубінштейна з проблем формування творчої особистості; В. Давидова, П. Гальперіна, А. Запорожця, О. Леонтьєва щодо теорії розвиваючого навчання; І. Беха, В.Вербицького, В. Рибалки, Г.Костюка, С. Максименко, В. Мачуського, В. Моляка, В. Паламарчук, Г. Пустовіта, А. Сиротенка з проблем виховання та розвитку особистості в шкільному та позашкільному навчальному процесі; Ю.Жука, В.Бикова щодо дослідження процесів формування та розвитку навчально-виховного середовища та освітнього соціуму як його невід'ємної складової; О.Сухомлинської та ін. щодо дослідження особливостей функціонування педагогічних систем; В.Вербицького, Г. Пустовіта з проблем екологічного виховання; Л. Ковбасенко, Р. Науменко, Л. Павлової, Г. Пустовіта, Т. Сущенко щодо організаційно-педагогічних засад діяльності позашкільних навчальних закладів [1; 2].

На часі необхідним є визначення пріоритетних напрямів спільної роботи вчених і педагогів-практиків. В.Сухомлинський наголошував, що перетворення наукових істин у живий досвід творчої праці – найскладніша сфера дотикання науки до практики [5]. Досвід підтверджує, що постійна творча взаємодія наукової думки та практичного досвіду педагогів сприятиме розв'язанню завдань підвищення якості позашкільної освіти. Серед них, на наш погляд, слід виокремити удосконалення науково-методологічних засад діяльності навчальних закладів; удосконалення системи навчальної, розвиваючої та виховної роботи; широке впровадження в педагогічну практику наукових методів педагогічного

Пошук. Знахідки. Відкриття!

модельовання; активізацію інтеграційних процесів щодо використання освітньо-розвиваючих і здоров'язбережувальних технологій; психологічний супровід суб'єктів освітнього процесу.

Зазначене сприятиме постійному вдосконаленню науково-методичної бази, здійсненню модернізації освітнього середовища (удосконалення матеріально-технічних і психолого-педагогічних умов освітніх закладів, активізація навчально-виховного мікросоціуму; робота щодо формування в Україні цілісного освітнього та інформаційно-методичного простору).

Означені пріоритети визначили гуманізацію позашкільної освіти метою творчої діяльності педагогічних колективів. Це передбачає і психологізацію освітнього процесу, і формування нових моделей роботи дитячих та юнацьких творчих об'єднань, і впровадження інноваційних моделей освітньої роботи.

Слід зазначити, що науково-методичне забезпечення закладів позашкільної освіти дозволяє здійснювати освітній процес на основі сучасних особистісно орієнтованих методик і технологій, спрямовує діяльність закладів на постійне підвищення науково-методичної компетентності й професійної майстерності педагогів. Відтак, на сьогодні діяльність закладів позашкільної освіти має досить розроблене науково-методичне підґрунтя, що сприяє підсиленню активності й креативної спрямованості позашкільного освітнього мікросоціуму та забезпечує ефективність інноваційних процесів у системі позашкільної освіти в області (рис.1).

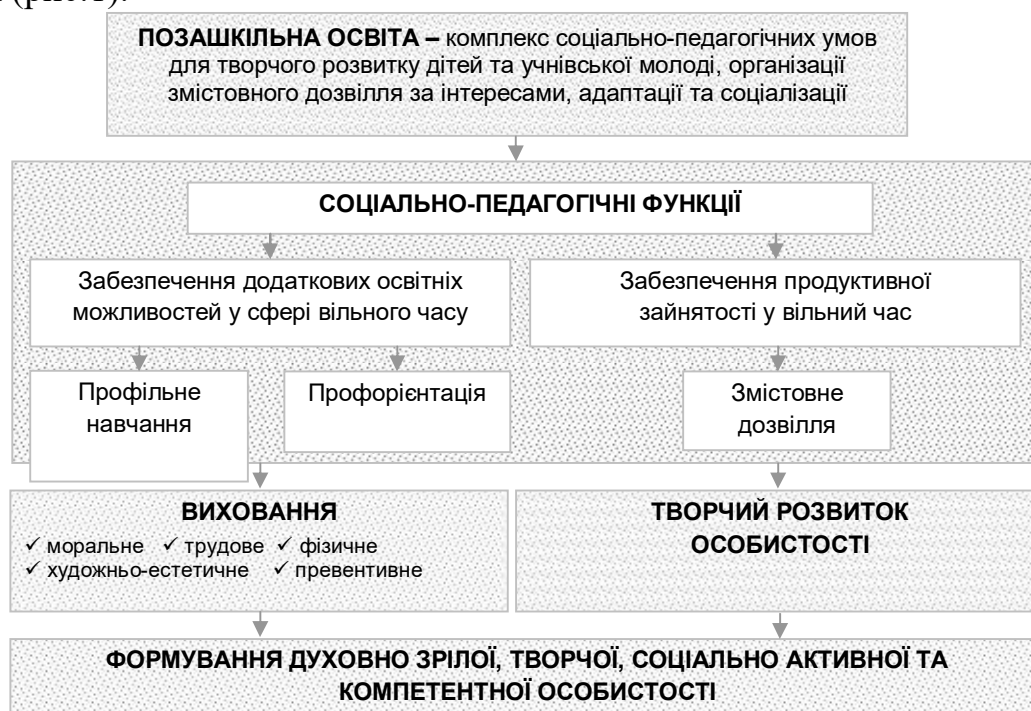

Рис. 1. Соціально-педагогічні функції системи позашкільної освіти Донеччини

Навчити вчитись, навчити жити (культура побуту, здоровий спосіб життя), навчити жити разом (культура людських взаємостосунків), практична направленість навчання були і є актуальними завданнями діяльності педагогічних колективів. Саме тому сучасні системи освітньо-розвивальної роботи позашкільних освітніх закладів спрямовані на постійне розширення поля креативності вихованців, формування в них стійкої внутрішньої мотивації до навчально-пізнавальної та творчої діяльності, розширення соціального досвіду, формування позитивної «Я – концепції». Це не лише забезпечує самореалізацію вихованців у обраних видах навчально-творчої діяльності, а й сприяє їх професійному самовизначенню та соціальній адаптації.

Успішність навчально-розвивальної та виховної роботи педагогічних колективів значною мірою залежить від органічного поєднання творчої праці та кращого досвіду досвідчених педагогів із новаторськими ініціативами молодих колег. Саме такий підхід є основою для визначення шляхів розвитку закладів і впровадження різнопланових інновацій.

Так, для системи роботи Донецького обласного палацу дитячої та юнацької творчості з талановитою молоддю характерними є такі групи інновацій: організаційно-технологічні, методичні, процесуальні.

До числа *організаційно-технологічних інновацій* належать: організація роботи мобільного ДонОПДЮТ, розроблення й реалізація обласних освітніх і науково-освітніх програм.

Методичними інноваціями є: розроблення науково-методичних проблем, пов'язаних із розвитком творчих здібностей дітей та учнівської молоді, підвищенням креативної спрямованості позашкільного мікросоціуму, інтеграцією освітньо-розвивальних і здоров'язбережувальних технологій; розроблення методик розвитку творчих здібностей вихованців в процесі навчально-творчої діяльності в позашкільний час; діяльність обласних профільних методичних об'єднань педагогів позашкільних освітніх закладів.

Процесуальними інноваціями є: організація психологічного супроводу суб'єктів освітнього процесу; упровадження програм психолого-педагогічних тренінг-курсів, нових навчально-виховних програм розвивального спрямування; розширення освітнього середовища як результат співпраці з вищим навчальним закладом, громадськими організаціями, закладами культури тощо; організація освітньої роботи за новими напрямками позашкільної освіти; упровадження наскрізних виховних програм народознавчого, екологічного, валеологічного, дослідницького, патріотичного спрямування тощо.

Цілеспрямована робота педагогів області над упровадженням інноваційних процесів у діяльність закладів позашкільної освіти стала основою для формування в позашкільному освітньому просторі області:

Пошук. Знахідки. Відкриття!

– системи раннього творчого розвитку дитини як інноваційного напрямку освітньої роботи з дітьми дошкільного віку (успішно працює Школа раннього гармонійного розвитку дитини «Радість»);

– системи організації науково-дослідницької діяльності учнівської молоді (щорічні науково-практичні конференції педагогів та вихованців ДонОПДЮТ);

– обласних профільних методичних об'єднань педагогів, що діють з метою вироблення спільних підходів до розв'язання актуальних методико-педагогічних і ключових організаційно-технологічних завдань, визначають пріоритетні напрями роботи.

Особливе значення надається координації роботи педагогічних колективів закладів позашкільної освіти області над методико-педагогічними проблемами, розробленню нових підходів, методик і технологій, узагальненню перспективного педагогічного досвіду колективів і творчих груп.

Провідна роль у цій діяльності належить Донецькому обласному палацу дитячої та юнацької творчості – координаційно-методичному осередку позашкільної освіти в області.

Основними напрямками науково-методичної роботи педагогічного колективу Палацу є створення ефективної системи роботи з проблеми формування творчих здібностей дітей та учнівської молоді в позашкільному освітньому просторі; удосконалення соціально-педагогічної моделі закладу як комплексного позашкільного навчального закладу та координаційно-методичного центру позашкільної освіти в області; узагальнення матеріалів з досвіду роботи педагогів з науково-методичної проблеми «Створення умов для розвитку та самореалізації особистості за допомогою інноваційних освітніх технологій, формування громадянської свідомості вихованців шляхом національно-патріотичного виховання» та низки актуальних методико-педагогічних проблем; організація методичного та психологічного супроводу діяльності позашкільних освітніх закладів області.

Означене сприяє не лише самореалізації вихованців у обраних ними видах навчально-творчої діяльності, а і їхньому професійному самовизначенню та соціальній адаптації. Важливим стимулом в роботі за цим напрямом стала співпраця з кафедрами Донбаського державного педагогічного університету.

Система роботи закладу включає різні види навчально-пізнавальної діяльності школярів, а саме: туристсько-краєзнавчу, оздоровчу, науково-технічну, художньо-естетичну, соціально-реабілітаційну тощо. Освітній процес організовано відповідно до здібностей, інтересів вихованців, що надає їм можливість реалізувати себе в різних сферах навчально-творчої діяльності. Пріоритетність у роботі з дітьми надається їхній індивідуальності та самобутності як носіїв певного соціального досвіду.

Акцент у науково-методичній роботі Палацу зроблено на визначення особливостей упровадження компетентнісного підходу в систему навчально-дослідницької роботи гуртків.

Такий підхід забезпечив можливість організації освітнього процесу на основі сучасних особистісно орієнтованих методик і технологій; спрямував діяльність методичних об'єднань на підвищення науково-методичної та професійної компетентностей педагогів.

Важливою умовою інтелектуально-творчого розвитку є збереження й укріплення фізичного й психічного здоров'я вихованців. У наш час – час бурхливого розвитку інформаційних технологій, безперервних суспільно-політичних змін – ця проблема набула особливого соціального значення. Саме тому, на нашу думку, в основу діяльності закладів позашкільної освіти має бути покладено ідею інтеграції навчально-розвиваючих і здоров'язбережувальних технологій.

Методологічною основою для розвитку систем роботи з формування культури здоров'я вихованців є концепції цілісності педагогічного процесу Ю. Бабанського та гуманістичного виховання В. Сухомлинського, а також сукупність ідей щодо визнання людини вищою цінністю суспільного розвитку; провідної ролі активності самої особистості в процесі її розвитку; єдності природи, людини і суспільства; системного та цілісного підходу до соціально-педагогічних явищ.

Застосування такого підходу забезпечує збагачення змісту профільних освітніх програм (розширення знань та уявлень вихованців про здоров'я, культуру здоров'я, здоровий спосіб життя; підвищення їхньої мотиваційної спрямованості на збереження й зміцнення власного здоров'я); створення організаційно-педагогічних умов для роботи профільних творчих об'єднань (розширення сфери навчально-творчої взаємодії вихованців із природним середовищем, формування елементарних навичок загартування, фізичного розвитку, здорового способу життя); упровадження сучасних форм і методів освітньої роботи як складових особистісно орієнтованих профільних педагогічних технологій позашкільної освіти; зорієнтованість освітнього процесу на реалізацію освітньої соціально-педагогічної концепції «Сім'я – дошкільна установа – школа – позашкільний і вищий освітній заклади».

Слід зазначити, що постійне підвищення наукоємності освітньо-розвивальної роботи закладів позашкільної освіти зумовлює підвищення вимог щодо психолого-педагогічної компетентності педагогів, розроблення та впровадження відповідних моделей психологізації освітнього процесу.

За такого підходу психологізація освітньо-розвивальної діяльності закладів позашкільної освіти розглядається нами як така, за якої набуті вихованцями знання, уміння й навички стають основою для розкриття їхнього особистісного, інтелектуального та творчого потенціалу. Це

Пошук. Знахідки. Відкриття!

передбачає: постійне вдосконалення професійних і творчих здібностей педагогів; розроблення та впровадження авторських психолого-педагогічних програм, спрямованих на розкриття творчого потенціалу вихованців; психологічний супровід освітнього процесу; участь у конкурсних заходах різних організаційних рівнів.

Слід зазначити, що процес удосконалення організаційно-технологічних засад позашкільної освіти буде ефективним за умов постійної підтримки з боку влади, адже виховання підростаючого покоління коштує дорого, а його перевиховання – значно дорожче. За визначенням ЮНЕСКО, сьогодні позашкільна освіта «...є відкритою неформальною паралельною освітою, спроможною швидко й мобільно реагувати на зміни в соціальному середовищі, на різноманітність потреб і мотивів соціуму, здібностей дітей» [2, стр. 6].

Об'єднання в регіонах зусиль ініціативних педагогів-практиків, створення профільних методичних об'єднань і творчих груп, співпраця з науковцями у галузі педагогіки і психології, соціологами, іншими фахівцями – це саме той фактор, що не лише забезпечить упровадження інновацій, розроблення ефективних методик і технологій, а й сприятиме розвитку позашкільної освіти в цілому.

Отже, на підставі зазначеного можна стверджувати, що інноваційність, креативність, стабільність розвитку позашкільної освіти сприяє її утвердженню в сучасному суспільстві як самодостатнього й соціально активного явища, одного з потужних факторів модернізації освітнього простору України.

Література

1. Сиротенко А.Й. Громадянське виховання учнівської молоді у позашкільній роботі / Теоретико-методичні основи виховання творчої особистості в умовах позашкільних навчальних закладів : зб. матер. наук.-практ. конф. / Кол. авт. – К.: 2006. – С. 4-8.

2. Тихенко Л.В., Бондар Л.М. Формування і розвиток позашкільного навчально-виховного мікросоціуму: практичний аспект / Формування та розвиток творчих здібностей дітей та учнівської молоді в креативному освітньому соціумі : зб. матер. Всеукр. наук.-практ. конф.– Суми: Університетська книга. – 2008. – С. 78-84.

Киркач А. В.

керівник зразкового художнього колективу
хореографічної студії «Фо степ»

РОЗВИТОК ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО І МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ХОРЕОГРАФІЇ

Розкрито зміст понять «здібності» та «творчі здібності» у сучасній психології та педагогіці, розглянуто основні умови розвитку творчого потенціалу дошкільників та дітей молодшого шкільного віку

Матеріали науково-дослідницької конференції засобами хореографії. Проаналізовано значення хореографічного мистецтва у творчому розвитку особистості, визначено методи підвищення творчої активності дітей.

Ключові слова: творчі здібності, творчий потенціал, дошкільники та діти молодшого шкільного віку, хореографічне мистецтво, танцювальна творчість.

Постановка проблеми. Проблема розвитку творчих здібностей особистості є однією з центральних в педагогіці, оскільки прогрес суспільства – це шлях постійної творчості, долання стереотипів і вироблення нових, нестандартних, часто несподіваних ідей, оригінальних підходів і шляхів до їх втілення. Одним з головних педагогічних завдань при цьому є виховання людини, здатної акумулювати і творчо переосмислювати набутий досвід.

Серед багатьох видів мистецтв хореографія має найбільший потенціал у розвитку творчих здібностей дітей, бо мистецтво танцю є синкретичним і вбирає в себе образотворче мистецтво, драматургію, музику. Тому хореографія в нашій країні набуває все більшої популярності, стає одним із найдієвіших чинників формування гармонійно розвиненої, духовно багаті особистості. Проблема розвитку творчих здібностей особистості є однією з центральних у педагогіці і потребує ґрунтовного аналізу. З одного боку, як переконує практика, більшість дитячих хореографічних гуртків і колективів зорієнтовані переважно на виховання, натомість як творчо-пізнавальна робота, її роль у розвитку самостійності й ініціативи, в духовно-творчому зростанні, самовираженні дітей все ще лишаються недостатньо дослідженими.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У кінці ХХ століття з'явилися праці, що відображають сутність масової хореографії, новий погляд на значення і можливості цього виду мистецтва для творчого розвитку підростаючого покоління (С. Акішев, Н. Євстратова, О. Михайлова). Питання взаємодії педагога та учня в процесі хореографічних занять розглядали А. Долгополовой, Т. Севаст'яніной та ін..

Теоретики хореографічної педагогіки Л. Богаткова, А. Шевчук вважають, що залучення дитини до танцювального мистецтва важливе для її духовного розвитку, формування необхідних моральних якостей та розкриття творчого потенціалу. Танцювальна діяльність сприяє й покращенню фізичного розвитку, формуванню інтересу до рухової діяльності (А. Коротков, А. Тараканова та ін.).

Мета статті – дослідити особливості та шляхи розвитку творчого потенціалу дошкільників та дітей молодшого шкільного віку у процесі навчання хореографії.

Пошук. Знахідки. Відкриття!

Виклад основного матеріалу. Значний внесок у розроблення загальної теорії здібностей вніс Б. Теплов [3, с. 133]. Він запропонував наступне визначення здібностей: здібності – це те, що не зводиться до знань, умінь і навичок, але пояснює (забезпечує) їх швидке придбання, закріплення й ефективного використання на практиці. Це визначення є найпоширенішим зараз. І, водночас, є найбільш вузьким і найбільш точним зі всіх визначень. Загальні здібності охоплюють ті, якими визначаються успіхи людини в різних видах діяльності. До них, наприклад, належать розумові здібності, розвинена пам'ять, досконала мова і декілька інших. Спеціальні здібності визначають успіхи людини у специфічних видах діяльності, для реалізації яких необхідні задатки особливого роду і їх розвиток. До таких здібностей можна віднести музичні, математичні, лінгвістичні, творчі і низку інших. Наявність у людини загальних здібностей не заперечує розвитку спеціальних і навпаки. Нерідко загальні і спеціальні здібності співіснують, взаємно доповнюючи і збагачуючи одні одних [5, с. 19].

Вияв творчої активності дитини, збагачення її духовного життя невід'ємні від освоєння нею мистецтва. Сприймання художніх творів сприяє розвитку дитини, формує у неї сенсорну культуру, дає нову специфічну інформацію, пробуджує естетичне почуття краси. Концепція виховання через мистецтво не обмежується ознайомленням дітей з його творами, їх сприйманням, а передусім пропагує активне долучення дітей до художньої діяльності. Хореографічне мистецтво займає в реалізації такого підходу чільне місце. Воно через хореографічні вправи, дії розвиває пластику рухів, чуття гармонії, образне сприймання музики, дарує переживання радості вільного володіння моторикою власного тіла [4, с. 15].

У дітей дошкільного віку активно йде процес оволодіння тілом, рухами, формування їхньої моторної сфери. Виявити нахил до хореографічної діяльності в цьому віці важко, оскільки здорова дитина весь час знаходиться у русі. На заняттях у хореографічних дитячих колективах успішно розвивається чуття ритму, пластичність, виразність рухів. Діти, у яких розвинені різноманітні м'язові рухи, стають більш здатними до гармонійного розвитку. Завдяки пошуку варіантів руху танцю, способів його виконання удосконалюється мислення, пам'ять, уява, воля. У ході відтворення руху через активізацію психомоторних процесів іде побудова образу і відображення його в свідомості дитини.

Під час організації та проведення хореографічних занять з дітьми дошкільного віку доцільно використовувати танцювальні вправи різної спрямованості: пантомімічні (виразні рухи, пози, жести, міміка); танцювальні (рухи народносценічного, класичного, сучасного та елементарного бального танців); колективнопорядкові (фігурні та

композиційні перешикування); корекційні (партерні та коригуючі рухи); музично-ритмічні (завдання на емоційне сприймання музики, музично-рухову координацію рухів та розвиток уваги, передачу ритмічного малюнка); творчі (імітаційні рухи, творчі ігри та завдання). Доступний танцювальний та музичний репертуар у системі дошкільної освіти можна застосовувати не лише у хореографічній роботі, але й успішно інтегрувати в інші види дитячої діяльності (музичну, ігрову, театралізовану). Змістовне наповнення занять з ознайомлення дошкільнят із навколишнім світом та природою, фізичного виховання, формування елементарних математичних уявлень сприятиме підвищенню пізнавального інтересу дітей, закріпленню знань у нетрадиційних формах, збільшенню обсягу рухової активності.

Поряд із навчальними завданнями на заняттях з хореографії доцільно вирішувати виховні. Виконання рухів дає змогу впливати на формування вольових якостей (наполегливості, організованості, дисциплінованості, витримки), а взаємодія хлопчиків та дівчат під час танцю сприяє засвоєнню навичок культури поведінки та спілкування (вміння запросити на танок та подякувати партнеру після його закінчення). Особливу увагу під час заняття треба звертати на хлопців, стимулюючи їхній інтерес не тільки мужніми темами танцювального репертуару, але й підвищеним фізичним навантаженням. Важливе значення на танцювальному занятті має музичний супровід, який має відповідати віку дітей, бути емоційно виразним, доступним для сприймання, чітко передавати характер рухів, ритм та темп. Якщо в одному зі структурних компонентів заняття переважають класичні танцювальні рухи, то варто використовувати репертуар класичної музики; якщо педагог використовує лексику народних чи сучасних танців, то відповідно добирається й музичне оформлення.

Хореографічна діяльність має великі можливості для організації творчої роботи з дітьми. Оволодіння ними на заняттях своїм організмом зумовлює володіння своєю поведінкою, вчинками. Творча діяльність дітей яскраво проявляється в ігрових ситуаціях. Найдоступніший для дітей цього віку вид творчості – імпровізація. В імпровізації головну роль відіграють емоційні стани та уява-фантазія. Джерелом створення образів в ігровій діяльності є їхні життєві ситуації із власного досвіду. Можна рекомендувати створювати образні скульптурні композиції, зокрема, на колективних заняттях імпровізувати на казкові сюжети, фантазувати в умовах вільного діяння. У навчальній хореографічній діяльності бажано використовувати вправи на наслідування. Для дошкільнят і молодших школярів цікаво відтворювати, наслідувати, наприклад, ходу тварин чи птахів. Такі заняття потребують правильного вибору педагогом різних способів стимуляції образної та моторної пам'яті дітей. Зокрема, можна рекомендувати попереднє читання оповідань, коротеньких уривків про тварин, краще окремо про кожну: зайця, ведмедя, вовка тощо; розглядання

Пошук. Знахідки. Відкриття!

їхніх зображень за допомогою наочного допоміжного матеріалу. Такий спосіб готує дітей до відтворення характерних рухів, пластики, дій, відображення окремих тварин і птахів. На хореографічних заняттях широко використовують вправу на кошачий крок, що стимулює розвиток пластичності, грації. Подобається дітям наслідувати і рух поїзда, машин, політ літака. Творча активність може починатися з наслідування. Наслідування – це не копіювання, а орієнтація на зразок. Воно не перешкоджає вияву своєрідності та індивідуальності дитини [4, с. 141].

Вирішальним чинником, від якого залежить, чи виявить дитина здібності до певної діяльності, чи ні, є методика навчання. На сьогоднішній день доведено: під час навчання розвиваються навіть такі найвищі здібності, як поетичні, музичні, артистичні, організаторські та інші. У музично-ритмічній діяльності прийнятні такі методи і прийоми розвитку творчих здібностей:

1. Стимулювання творчого інтересу. Передбачає використання в роботі наочних засобів – репродукцій картин відповідно до теми заняття, малюнків зображеннями емоційних станів, які діти повинні відтворити через міміку й пантоміму, героїв казок, пісень.

2. Емоційне переживання – це створення ефекту здивування, захоплення, незвичайності наведеного факту. Доступні розумінню дітей пояснення педагога повинні сприяти створенню позитивного емоційного фону всієї їхньої діяльності, збуджувати фантазію. Імпровізація розкріпає почуття, дає розрядку емоціям: можна і поплакати, і посміятися разом з героями, пройти через різні випробування. Художньо пережиті почуття спонукають дитину зневажати зло, егоїзм, невихованість, лінь, допомагають любити добро, природу, працьовитих людей.

3. Розвивальні ігри. Моделюють творчий процес, сприяють розвитку колективної творчості, визначають характер, темперамент, формують слух і музичну пам'ять

4. Цікаві аналогії з тваринним світом, а то й усією живою природою – необхідні складові вправ та ігор для дітей молодшого шкільного віку. Малечі подобається зображати як ходить лелека, яке неповоротке медвежа, як «хитрує» лисиця, кружляють і падають листочки. Одночасно з розвитком образної та моторної пам'яті отримують заряд морального виховання.

5. Ситуації з можливістю вибору. Такі завдання розвивають увагу, логічність мислення, пам'ять. Наприклад, діти самостійно добирають один із кроків (танцювальний крок, ходьба на п'ятках та інші) до прослуханого фрагмента музики або визначають, який із вивчених раніше танцювальних рухів вибрати при інсценізації казки чи пісні.

6. Метод підсвідомої діяльності. Педагог повинен виховувати у дітей розуміння актуальності справи, якою вони займаються, знайомити з

кращими зразками і досягненнями сучасного мистецтва, творчістю різних художніх колективів. Перегляд телепередач, відвідування концертів, звітів аматорських колективів, фестивалів-конкурсів – усе це створює сприятливе підґрунтя для формування стійкого інтересу до хореографічної діяльності, бажання реалізувати свої потенційні можливості в мистецтві.

Хореографічна обдарованість пов'язана з особливостями емоційної і вольової сфер дитини. Емоційна чутливість, вразливість – характерні властивості художньо обдарованої людини. У дітей, які займаються хореографією, вона проявляється в реакції на музичні враження, в зацікавленому емоційному ставленні до занять [1]. Емоційний досвід закладається в ранньому віці. Розвиток і осмислення його йде протягом усього життя людини. Кожний вік дитини характеризується відповідними емоційними станами і почуттями та потребує уважного їх вивчення та виховання [2, с. 46].

Висновки дослідження. Хореографічна діяльність має великі можливості для організації творчої роботи з дітьми. Оволодіння ними на заняттях своїм організмом веде до оволодіння своєю поведінкою, вчинками. Творча діяльність дітей яскраво проявляється в ігрових ситуаціях. Найдоступніший для дітей цього віку вид творчості – імпровізація. В імпровізації головну роль відіграють емоційні стани та уява-фантазія. Отже, процес засвоєння хореографічної культури дитиною дуже складний. Під час занять хореографією варто враховувати психофізіологічні особливості розвитку дитини, добирати різні методи навчання, використовувати цікавий і зрозумілий музичний супровід, приділяти увагу актуальності та доцільності танцювального репертуару.

Література

1. Моляко В. Творчий потенціал людини як психологічна проблема / В. Моляко // Психологічна газета. – 2005. – № 6. – С. 4–5.
2. Тараканова А. Система хореографічного виховання у школах і позашкільних закладах: методический материал / А. Тараканова ; Міністерство освіти України, Ін-т змісту і метод. навч. – Київ : ІЗМН, 1996. – 284 с.
3. Теплов Б. Избранные труды / Б. М. Теплов – М.; 1985. – Т. 1 – С. 133.
4. Фриз П. Зміст, форма і сутність хореографічної культури та її вплив на творчий розвиток особистості дитини / П. Фриз. // Музикознавчі студії : Наукові збірки ЛДМА імені М. Лисенка. – Львів. – 2007. – Вип. 16.– С. 15–23.
5. Чудновский В. Воспитание способностей и формирование личности / В. Чудновский. – М., 1986. – 23 с.

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ВАДАМИ ЗОРУ В УМОВАХ ГУРТКА «БІСЕРОПЛЕТІННЯ»

Стаття присвячена аналізу проблеми розвитку творчих здібностей молодших школярів, які мають особливості зорового аналізатора. Представлено обґрунтовані фактори, умови розвитку творчої активності засобами плетіння з бісеру.

Ключові слова: зоровий аналізатор, пізнавальна діяльність, компенсаторні процеси, творча активність, алгоритм, бісер, стеклярус, фенічки, комірці, гердани.

Постановка проблеми: Займаючись бісерним рукоділлям у гуртку молодші школярі з вадами зору мають змогу на рівні оволодіння різними техніками плетіння розвивати пізнавальну активність та творчі здібності.

Мета статті. Розкрити мету, завдання, шляхи розвитку творчих здібностей дітей з вадами зору на заняттях гуртка «Бісероплетіння».

Виклад основного матеріалу. У психічному розвитку дитини важливу роль відіграє оптичне сприймання (зір), яке здійснюється завдяки зоровому аналізатору. Саме через зоровий аналізатор людина одержує найбільше вражень від навколишнього світу. Такі ознаки предметів і явищ, як світло, колір, розмір, форма, протяжність у просторі ми пізнаємо насамперед за допомогою зору.

Втрачена функція зорового аналізатора компенсується в сліпих та слабозорих дітей за рахунок активної діяльності збережених аналізаторів – слухового, рухового, тактильного та ін.. У процесі розвитку у цієї категорії дітей виникають нові засоби сприйняття і аналізу дійсності, орієнтування в оточенні, які відіграють значну роль в їх пізнавальній діяльності.

Компенсаторні процеси при порушеннях зору під впливом соціальних факторів й активної особистої позиції самої дитини досягають такого рівня, який забезпечує високий розвиток творчих сил і здібностей особистості.

Творча активність – це комплекс інтелектуальних, емоційних, характерологічних властивостей, які дозволяють особистості продуктивно використовувати творчість у будь-якій діяльності.

Розвиток творчої активності – процес прогресивних змін у часі і просторі, що відображається у кількісних, якісних і структурних перетвореннях особистості як цілісної системи і полягає в керованому розвитку її творчих здібностей та інтелекту на основі пробудження інтересу до творчої діяльності, оволодіння методами творчого здобуття знань, формуванням індивідуального стилю творчої поведінки.

Ефективність роботи щодо розвитку творчих здібностей саме в молодших школярів залежить від дотримання ряду умов. Передусім,

завдання, які пропонуються їм, мають бути спрямовані не лише на відпрацювання правила або алгоритму, а містити і такі компоненти, які вимагають здогадки, нестандартного підходу, творчого мислення тощо. З цією метою пропонуємо дітям завдання, котрі мають декілька рівноцінних і загальноприйнятих вирішень. Виконуючи такі завдання, дитина має можливість переконатися, що їх розв'язання в ряді випадків може мати кілька варіантів. Отже, виконання такого роду завдань дозволить розвинути творчий підхід, самостійно приймати рішення у використанні того або іншого прийому чи засобу. Тобто у школярів поступово виробляється творчий стиль діяльності, здійснюється розвиток уяви, здатність втілювати свої задуми в реальність.

Найбільша роль тут відводиться нам, педагогам – керівникам гуртків. Навчально-виховний процес слід насичувати такою творчою діяльністю, яка б сприяла повному задоволенню і розвитку пізнавальних можливостей молодших школярів, надавала їм максимальну свободу для творчого просування, пробуджувала прагнення цікаво провести дозвілля, тобто він повинен передбачати органічне поєднання нашої професійної діяльності з творчими намірами і діями дітей в єдиному пізнавально-творчому процесі.

Переживання успіху, в той же час, викликає позитивне ставлення до творчої діяльності, сприяє набуттю певного життєвого досвіду, навичок самостійної діяльності і поведінки, більш чіткого усвідомлення загальної і часткової цілі. Внаслідок цього з'являється свідоме прагнення до самоосвіти, самовдосконалення, самоаналізу, набуття відповідних вмінь та навичок щодо творчого розв'язання проблем, не зупинятися на півдорозі, тобто поступово здійснюється становлення тих властивостей і якостей, які є складовими творчих здібностей особистості. Тому необхідно використовувати на своїх заняттях різні вправи і педагогічні прийоми, що пропонує нам методика А.Гріна «Конструктор занять».

Головною метою, яка стоїть перед керівником гуртка «Бісероплетіння» є розвиток вмінь, навичок оволодіння народним мистецтвом низання бісеру і склярусу у дітей, створення умов для творчого пошуку і розвитку індивідуальних особливостей.

Участь дітей у виготовленні виробів з бісеру охоплює чимало завдань:

- ознайомлення з різними техніками низання і ткацтва;
- навчання їх даним видам мистецтва;
- розвиток необхідних навичок і вмінь у роботі з бісером;

Заняття в гуртку мають великий виховний потенціал:

- виховання зацікавленості;
- формування знань, уявлень про трудову діяльність – її мету, планування, необхідність досягнення гарних результатів;

Пошук. Знахідки. Відкриття!

- виховання бажання і вміння працювати;
- удосконалення трудових навичок і формування нових, виховання самостійності, кмітливості;
- формування старанності, звички доводити діло до закінчення, розвиток мислення;
- виховання культури праці (вміння підібрати необхідні інструменти і матеріали, бережно з ними поводитися, правильно підготувати робоче місце);
- навчання організації праці (з чого почати роботу, які її головні етапи, як, чим закінчити);
- виховання наполегливості, цілеспрямованості, здібності до подолання труднощів для досягнення поставленої мети;
- розвиток ініціативності, винахідливості, дрібної моторики рук;
- виховання любові до мистецтва, бережливого відношення до результатів праці;

Під час занять діти знайомляться з різними матеріалами, вправляються в підборі їх у кожному конкретному випадку, навчаються реалізовувати задум; особлива увага приділяється дотриманню правил роботи з інструментами.

Організуючи роботу, потрібно передбачити наявність обладнання, а саме кілька голочок, різнокольоровий та різний за формою, розміром бісер, нитки, жилки, ножиці, пінцети, олівці, клей.

Роботу розпочинаємо з освоєння різних видів і способів низання. Після цього ми переходимо до виготовлення прикрас з бісеру (сувеніри, фенічки, намиста, ланцюжки, ажурні комірці, гerdани). Процес виготовлення об'ємної роботи ділиться на декілька етапів:

1. розробка схеми;
2. розбір етапів роботи;
3. добір матеріалів;
4. підготовка його до роботи;
5. виготовлення виробу.

Діти виготовляють тварин, героїв із мультфільмів. Це викликає почуття гордості, захоплення сміливістю маленьких героїв, висміює ледарство, пропагандує дружелюбність.

Заняття в гуртку «Бісероплетіння» дають широкі перспективи для розвитку естетичного смаку вихованців. Вони отримують уявлення про гармонію, симетрію узору, про красу виробу і матеріалу, здатність відчувати художній образ, вчать оцінювати естетичні якості кожного виготовленого об'єкту.

Важливе значення має формування посидючості, зацікавленості, бажання виготовити своїми руками сувенір чи прикрасу.

Під час використання різноманітних форм роботи (майстер-класи, слайд – шоу, презентацій, виховних годин) здійснюється диференційний підхід, розвивається творча ініціатива. Результатом цієї діяльності є участь у шкільних, міських, обласних конкурсах та виставках на рівні з іншими дітьми та нагородження почесним грамотами.

Заняття чинять корегуючий вплив на розумовий і фізичний розвиток. Робота з бісером є також потужним засобом морального удосконалення. Співпраця, яка будується на принципах взаємодопомоги і тісного співробітництва, є своєрідною практичною школою виховання в учнів таких цінних моральних якостей, як працелюбність, почуття дружелюбності, товариства, готовності завжди прийти на допомогу товаришу, дисциплінованості, організованості. Праця у гуртку формує вихованців позитивні емоції, приносить їм радість, гарний настрій.

Висновки. Поряд із формуванням національної самосвідомості, оволодінням дітьми засобами рідної мови, історії, культури, мистецтва, народних традицій і звичаїв у центр уваги педагогічних працівників гурткової роботи повинна бути поставлена проблема своєчасного виявлення обдарованих дітей шляхом ранньої і поетапної діагностики, використання стимулюючих засобів щодо розвитку їхніх творчих потенційних можливостей.

Література

1. Анджейчак А. Психолого-педагогічні умови формування творчої особистості дитини в освітньо-виховних закладах // Обдарована дитина. - 2000. - №5. - С.8-13.
2. Балл Г.О. Про визначальні характеристики здібностей і принципи їх врахування у навчально-виховній роботі // Психологія. - К.: Дніпро, 1992. - Вип.32.
3. Барко В., Тютюнников А. Як визначити творчі здібності дитини? - К., 19991. - С.79.
4. Берека В. Роль позашкільних закладів у формуванні творчої особистості//Педагогічний вісник. – 1997. - №2. – С. 6-7.
5. Бех І.Д. Виховання особистості. У 2 к. Кн. 2.– К.: Либідь, 2003.– 342
6. Волобуєва Т.Б. Розвиток творчої компетентності школярів // Управління школою. - Харків, 2005. - 110 с.
7. Гурець Н.Т. Педагогічні умови розвитку творчої активності молодших школярів у гуртковій роботі: Автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. пед. наук/ Харківський держ. пед.університет ім. Г.С.Сковороди – Харків, 1994. - 25 с.
8. Державний стандарт початкової загальної освіти// Початкова освіта. – 2011. - №18. – С. 3 – 43.
9. Карпенчук С.Г. Теорія і методика виховання. - К., 1997. - 142 с.

Пошук. Знахідки. Відкриття!

10. Кульчицька О.І. Творчі здібності та особливості їх прояву в дитячому віці. // Обдарована дитина, №1, ред. Моляко В.О., К. - 2000. – 25 с.

11. Максимович Ольга. Педагогічні умови розвитку творчих здібностей// Початкова освіта. – 2011. – № 28. – С.14 – 16.

12. Нафікова Л.А. // Дидактичні та соціально-психологічні аспекти колекційної роботи у спеціальній школі: Наук. – метод. зб.: Вип. 10/ за ред. В.Бондаря, В.Засенка. – К., 2008. - С.228-235.

13. Синьова Є.П. Тифлопсихологія: Підручник. – К.: Знання, 2008. – 365с.

Лінник Л. Б.

керівник гуртка «Художня вишивка»

**ПЕДАГОГІКА МИСТЕЦТВА:
ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОГО ДОСВІДУ**

Стаття присвячена проблемі формування естетичного досвіду в умовах гуртка декоративно-ужиткового мистецтва. Визначені основні завдання гуртка у вирішенні означеної проблеми, умови естетичної праці, надано перелік здібностей, які розвиваються у процесі творчої естетичної діяльності. Розглянуті основні складові педагогіки мистецтва.

Ключові слова: естетична діяльність, естетичний досвід, естетичне сприйняття, естетичні цінності.

Постановка проблеми. Система естетичного виховання, звичайно, не ізольована від інших складових частин цього процесу. Вона органічно пов'язана з ними, оскільки всебічний і гармонійний розвиток дитини виступає провідною ідеєю педагогіки. Гармонійне поєднання розумового і фізичного розвитку, моральної чистоти, естетичного ставлення до життя та мистецтва – умова формування цілісної особистості. Правильно здійснюваний естетичний розвиток завжди пов'язаний з удосконаленням багатьох якостей і рис дитини.

Гармонійність естетичного виховання, як відомо, важлива для дітей різного віку. Але ніхто не потребує її так, як вихованці гуртків декоративно – ужиткового мистецтва. Обумовлено це тим, що художні враження залишаються в їхній пам'яті надовго, іноді на все життя. Диспропорції, надмірність, порушення у вихованні найбільше травмують у ранньому віці і завдають часом непоправної шкоди. Ось чому необхідні правильні співвідношення усіх впливів на дитину. Урахування вікових особливостей допомагає встановити, які саме форми, засоби та види діяльності для художнього розвитку особливо ефективні в тому чи іншому віці.

Якщо діти виховуються в дусі чутливості до всього прекрасного в житті, якщо вони збагачуються різнобічними враженнями, захоплюються

різними видами художньої діяльності, то їхні спеціальні здібності розвиваються успішно і плідно.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Естетичне виховання особистості є предметом наукового дослідження багатьох учених. Так, у працях філософів (Ю.Борев, І.Зязюн, В.Розумний) та вчених соціологічного напрямку (В.Потапчик, Ю.Фохт-Бабушкін, О.Семашко та ін.) естетичне виховання розглядається як засіб соціалізації молоді, залучення її до духовних цінностей суспільства. Проблемі формування у дітей естетичних ідеалів, потреб, ціннісних орієнтацій присвячені праці В.Бутенка, Н.Бутенко, Б.Лихачова, С.Мельничука, О.Рудницької, А.Щербо та ін.

Метою даної статі є дослідження шляхів естетичного виховання засобами декоративно-ужиткового мистецтва на заняттях гуртка.

Виклад основного матеріалу. Загальна мета всебічного і гармонійного розвитку дитини визначає і основні завдання естетичного виховання в умовах гуртка декоративно-ужиткового мистецтва. Вони передбачають:

1. Систематичний розвиток естетичного сприймання естетичних почуттів і уявлень дітей. Вважаємо, що всі види мистецтва, краса природи, побуту сприяють розвитку естетично забарвленого сприймання. Воно завжди безпосередньо породжує естетичні переживання – емоційну чутливість, радість, хвилювання, захоплення, особливу зацікавленість.

2. Залучення вихованців до діяльності в галузі мистецтва, виховання у них потреб і звичок посилено вносити елементи прекрасного в побут, природу, суспільні відносини.

3. Закладання початкових основ естетичного смаку.

4. Розвиток художньо-творчих здібностей дітей. Діяльність вихованців, пов'язана з мистецтвом, завжди повинна бути невимушеною, насиченою радісним сприйняттям, творчою уявою, ініціативою. Чим більше естетично розвинена дитина, тим міцніші її художні вміння та навички, тим повніша, цікавіша її творча діяльність.

Процес естетичного переживання складний і багатогранний. Він перебуває в дуже тонких і своєрідних зв'язках з різноманітною діяльністю дитини, її поведінкою і моральними звичками, формуванням фізичного вигляду. Оцінюючи естетичне виховання як один із засобів всебічного розвитку, слід показати його зв'язки окремо з кожною стороною виховання. У педагогічній практиці ці зв'язки переплітаються, встановлюються одночасно. В естетичному вихованні істотне значення мають дві його сторони: розвиток сприймання і залучення вихованців до практичної діяльності.

Естетичне сприймання ми розуміємо широко. Важливу роль відіграє сенсорне виховання, яке дає дітям можливість розрізняти барви, звуки, форми, які потрібні для зображення явищ, предметів. особливої ваги

Пошук. Знахідки. Відкриття!

набуває емоційна забарвленість сприймання прекрасного, без чого воно не може бути естетичним.

Зародження естетичного почуття спробуємо обґрунтувати такими міркуваннями. Побутові предмети мистецтва і явища природи переважно оцінюються з погляду їх фізичних якостей, які доступні на наочні для сприймання дитини і зберігаються в її пам'яті у формі наочних уявлень.

Естетичне почуття, що виникає під впливом дії людини, її ставлення до праці та побуту, до всього життя, наближається до більш високого поняття – до поняття “прекрасного” як вищого морального ідеалу.

Естетичне почуття завжди характеризується творчими прагненнями. Воно викликає бажання діяти. Якщо мета діяльності зрозуміла й посильна, якщо вона побудована на творчій активності дітей, а сама діяльність добре організована, проходить у цікавій формі і дає радість, то в цих умовах єдність морального і естетичного виступає особливо виразно.

Об'єкти естетичного ставлення можуть задовольняти потреби людини лише тоді, коли мають відповідні властивості, наприклад, колір, форму, розмір, структуру, функції тощо. Кожна з виділених ознак і властивостей має певне забарвлення і визначається у процесі сприймання людини як прекрасне чи потворне, піднесене чи низьке, досконале чи недосконале. Отже, природні та суспільні явища мають певні властивості, які по відношенню до людини можуть виявляти себе як естетична цінність. Для вихованців процес естетичного ставлення до дійсності сприяє розкриттю естетичної цінності об'єктів, предметів, явищ природного і соціального середовища. Природа, побут, праця, стосунки між людьми мають бути зрозумілими для вихованців не лише як вияви їх повсякденного життя, але й як естетичні цінності, здатні задовольняти потреби у спілкуванні зі світом прекрасного, витонченого, гармонійного та виразного [1].

У процесі естетичного ставлення вихованців до дійсності найрізноманітніші її об'єкти і явища мають стати предметом особливої уваги, пізнання і творчості. Відтак важливо підкреслити, що естетичний досвід вихованців повинен бути спрямований на освоєння прекрасного, відкривати перед ними можливості повноцінного сприймання предметів і явищ дійсності, які, по-перше, є важливими, а по-друге, є посильними для сприймання й осмислення. З цього постає завдання - сформулювати такий естетичний досвід який би дозволяв вихованцям повноцінно освоювати об'єкти естетичного ставлення

Особливо значущим видом естетичної діяльності є художня. Значення мистецтва як засобу естетичного виховання не потребує доведень. Художня праця і майстерність не можливі без активної діяльності творчої уяви. Практична діяльність вихованців спрямована на доступне їм перетворення побуту і природи. Вона проявляється у

повсякденному житті, в художній практиці. Але естетичною її можна назвати за таких умов:

- якщо творча уява дітей спонукає проявляти своє особисте ставлення до навколишнього, прагне його змінити;
- якщо ця діяльність зігріта радістю спільних дій із своїми однолітками;
- якщо результати власної художньої майстерності дають їй задоволення якістю продукції [4]

Важливо навчити дітей як мінімум, доводити до досконалості будь-яку репродуктивну діяльність, тобто відтворювати чи повторювати красиво те, що створено, задумано іншими і, як максимум, - створювати щось своє, нове, втілювати в ньому свої уявлення про красу.

Слід пам'ятати, що краса в діяльності починається не з результату, а з бажання йти до нього. Тому доцільно більше працювати над розвитком естетичного прагнення. Наявність його – важлива вимога довершеного, найбільш виразного виконання, творчої самореалізації особистості вихованців. Естетична діяльність починається з емоційного збудження, естетичного переживання, яке переводиться в працю. Важливо так організувати роботу вихованців, щоб вони самі чи їх результати збудили у них позитивні почуття.

Емоційно збуджує у вихованців дух змагання (Хто краще виконає завдання- хлопчики чи дівчатка, тощо). Кращі роботи можна відібрати і помістити на виставку. Важливо, щоб на цю виставку періодично потрапляли кращі роботи кожного вихованця. Це значною мірою стимулює дітей до активного сприймання прекрасного, викликає бажання повніше відтворювати в роботах власні почуття, настрої.

Велику роль у розвитку прагнення до краси відіграє знання того, що робота буде публічно оцінюватися, що вона цікава для вихователів, батьків, знайомих. Дитина повинна бачити певну мету, заради якої вона працюватиме, віддаючи всі сили. Відомо, як старанно і наполегливо готуються вихованці до виставок, до свята,.

У цілому естетичне виховання передбачає розвиток певних здібностей, а саме:

- здатність сприймати і відчувати прекрасне, гарне в природі, побуті, суспільних відносинах, у творах мистецтва. Ця здатність проявляється в емоційному реагуванні на все прекрасне, гарне, доступне сприйманню вихованцями, в особливій зацікавленості прекрасним та його проявами в яскравих кольорах, формах та їх поєднаннях;
- здатність перетворювати, вносити найпростіші елементи красивого в життя та побут, виразно використовувати малюнки, ліплення, здатність знаходити способи зображення в малюнку і ліпленні;
- здатність до творчості в художній діяльності, в сюжетних іграх, у побуті. Мова йде про творчу уяву під час сюжетних ігор художнього типу,

Пошук. Знахідки. Відкриття!

творчу ініціативу при внесенні красивого в побут, пошуки засобів виразності в малюнках;

- здатність оцінювати красиве в оточенні. Полягає вона в умінні правильно розрізнати зміст, загальний характер і найяскравіші виражальні та образотворчі засоби творів живопису; в умінні оцінювати, як діти виконують малюнки, виділяти гарні предмети в побуті, красиве – у явищах природи [3].

Висновки. Отже, в основі естетичного виховання лежить розвиток емоційної чутливості до прекрасного і негативного ставлення до потворного. Одне з головних завдань мистецтва як засобу естетичного виховання – стимулювання творчих здібностей, ініціативи, самостійності. Особливість педагогіки мистецтва в тому, що творчості навчити не можна. Можна лише створити умови для пробудження, активізації у вихованців творчих імпульсів, для пізнання радості творення. Саме такі можливості має навчання у гуртках декоративно ужиткового мистецтва. Чим раніше розпочати таку роботу з дітьми, тим більше шансів, що творчі можливості дітей згаснуть, а розвинуться, щоб виявитися згодом у всіх сферах діяльності.

Література

1. Естетичний досвід вчителя : теорія і практика : монографія / Н.І. Бутенко, І.А. Зязюн, М.П. Лещенко та ін. ; наук. ред. В.Г. Бутенко ; АПН України, Український НДІ естетич. освіти, Рівненський екон.–гуманіт. ін–т. – Херсон, 1997. – 214 с.
2. Рудницька О.П. Педагогіка : загальна та мистецька : навч. посіб. / О.П. Рудницька. – Тернопіль : Навчальна кн. – Богдан, 2005. – 360 с.
3. Шевченко Г.П. Эстетическое воспитание в школе: Учебн.-метод. пособие.-К.: Рад.шк., 1985.- С.135-142.
4. Шляхи формування естетичного досвіду молодших школярів : навчальна програма зі спецсемінару / Укл. Н. Пахальчук. – Вінниця : ВДПУ, 2008. – 54 с.

Лісова Н. Г.

керівник гуртка «Цікава інформатика»

ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ САМОРОЗВИТКУ ТА САМООСВІТИ НА ЗАНЯТТЯХ ГУРТКА «ЦІКАВА ІНФОРМАТИКА»

Стаття присвячена створенню умов для розвитку в учнів внутрішньої потреби, позитивного ставлення до навчання та формування інтелектуально-творчих компетентностей.

Ключові слова: компетентності, формування компетентностей, творча особистість.

Постановка проблеми. Сучасне суспільство, що швидко змінюється, ставить перед системою освіти нові завдання щодо підготовки всебічно розвинутої особистості, компетентної у всіх галузях соціально-

економічного й громадського життя.

Інтелектуальний розвиток учнів, формування наукового світогляду, виховання позитивних рис особистості має забезпечити в навчальному процесі вчитель. У відповідності до розвитку моделі школи ми визначаємо відповідні завдання, які мають забезпечити гармонійний розвиток особистісного потенціалу та успішну самореалізацію учня в сучасному суспільному просторі.

Мета нашого досвіду полягає у визначенні механізмів формування творчої особистості, що прагне досягти Краси і Гармонії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Таким механізмом формування компетентної особистості на заняттях гуртка є комплекс послідовних етапів: цілепокладання – визначення очікуваних результатів – мотивація — ситуація успіху здобування знань — формування умінь та навичок — творче використання знань, умінь, навичок у життєвих ситуаціях — контроль сформованості компетентностей — саморозвиток, самоосвіта особистості.

Узагальнюючим результатом організації навчально-виховного процесу на зазначених засадах є формування базових компетенцій у вихованців позашкільних закладів.

Практичну реалізацію компетентнісного підходу, формування компетентнісного підходу, формування компетентностей особистості у педагогіці розкрили в своїх працях зарубіжні учені Р. Бадер, Д. Мертенс, А. Шелтен. складові реалізації компетентнісного підходу в освітньому процесі вивчали українські вчені І. Бех, Н. Бібік, О. Пометун та інші. У позашкільній освіті компетентнісний підхід розробляли російські та українські науковці О. Биковська, О. Беляєва, В. Вербицький, А. Золотарьова, Г. Пустовіт.

В освітньому просторі України запроваджено державні освітні стандарти, ухвалено концепції, створено програми, побудовані на компетентнісній основі: Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у світі» (2008); Концепція профільного навчання (2009); Державний стандарт базової і повної середньої освіти (2011); Проект Київського стандарту освіти (2012). Зазначені документи визначають перелік базових компетентностей для дошкільної, початкової загальної, базової і повної середньої освіти. Цей перелік компетентностей відповідає соціальному замовленню суспільства.

Проблема реалізації компетентнісного підходу в позашкільній освіті знаходиться у стані розроблення.

Виклад основного матеріалу. Інноваційна значущість даного механізму полягає у створенні ефективного процесу виховання інтелектуальної, самодостатньої, з потужним духовним потенціалом людини, здатної самостійно здійснювати життєвий вибір. Вважаємо, що

Пошук. Знахідки. Відкриття!

змістовим та організаційним наповненням системи формування компетентностей вихованців повинні бути такі методи та технології навчання, які в центр ставлять самостійну діяльність учня, розвивають критичне мислення та творчі здібності.

Одним із визначальних напрямів цієї проблеми має стати формування у гуртківців компетентностей саморозвитку та самоосвіти.

Першим кроком розв'язання цієї проблеми є розвиток у гуртківців стійких пізнавальних потреб та мотивації.

Дана мета, на нашу думку, досягається шляхом переміщення дітей у навчальний простір, де вони мають бути значущими та ключовими фігурантами розв'язання практичних, навчальних проблем. Саме від їхньої успішної діяльності буде залежати результативне вирішення визначених завдань. Забезпечення вихованців, механізм та створення комфортного психологічного середовища має стимулювати в учнів внутрішню потребу самовдосконалення природних здібностей.

Другий крок зумовлюється достатньою сформованістю загальнонавчальних умінь, які дають можливість самостійно мислити, генерувати оригінальні ідеї, приймати сміливі нестандартні рішення.

Їх формування базується на розвитку мотиваційно-творчої активності, самоорганізаційних, інтелектуально-евристичних, інтелектуально-логічних, комунікативних здібностей [3]:

В основу системи ми кладемо диференціацію навчання з врахуванням рівня природних потенційних здібностей учня, їх вікову та психологічну особливість розвитку.

Формування стійких пізнавальних потреб та мотивація вивчення інформатики у гуртку і забезпечуємо на основі конкуренції лідерства між дітьми.

Важливим етапом здійснення пізнавальної потреби та мотивації є практична значимість виконаних ними завдань. Тому сучасне заняття гуртка інформатики не уявляємо без новітніх технологій. Вже зовсім звичними на наших заняттях стали прийоми інтерактивного навчання. У своїй практиці впроваджуємо роботу в групах та парах. Групи виконують інформаційні, творчі, дослідницькі завдання. Такими видами робіт вчимо дітей співпраці в команді, допомагаємо усвідомити власний внесок у спільну справу. Участь кожної дитини в роботі групи учні оцінюють спільно або індивідуально, що сприяє критичному ставленню до себе, відповідальності, вдосконаленню та соціалізації.

Щоб заохотити до активності і почути думку кожного гуртківця, впроваджуємо прийоми «Мікрофон», «Продовж речення», «Мозковий штурм», «Коло ідей», «Дерево рішень», «Навчаючи учусь», «Кошик», «Робота в парах».

Під час роботи у гуртку закладаємо основи дослідницько-пошукової

роботи, і для розвитку пізнавальної потреби та мотивації використовуємо створення проблемних ситуацій, розв'язування логічних завдань, кросвордів.

Компетентності саморозвитку та самоосвіти формуються шляхом залучення гуртківців до випереджувального навчання. Стимулом є те, що діти залучаються на партнерських суб'єкт-суб'єктних відносинах до пояснення нового матеріалу, презентації власних досліджень «інших доведень теорем», нестандартних розв'язків задач. Це дає їм можливість відчувати себе значущим суб'єктом навчального процесу в ролі педагога або науковця-дослідника.

Такий вид роботи відіграє і важливу виховну роль, так як у гуртку формується почуття лідерства на основі культу знань та інтелектуального особистого розвитку.

Одним із ефективних засобів залучення до інформатики є гра. Навчання у грі покликане реалізувати, крім основної дидактичної мети, ще й комплекс цілей: вивільнення емоцій, можливість самовизначення, надихання і допомога розвитку творчої уяви, зростання навичок співробітництва, висловлювання власних думок.

«Математичний двобій». Два гуртківця біля дошки по черзі обирають номер із питанням та відповідають на нього, намагаючись обрати питання з одного вертикального, горизонтального або діагонального ряду. Виграє той, хто швидше утворить «ряд» правильних відповідей. На питання, що залишилися, відповідають учні класу.

«Будь уважним». Дітям треба обрати лише ті речення або факти, які стосуються того чи іншого поняття.

«Ланцюжок запитань». Діти ставлять по одному питанню з власно складених питань один одному. Якщо відповіді немає або неправильна, вихованцю на допомогу приходить експерт-рятівник (учень, який знає відповідь), щоб не був розірваний «ланцюжок».

Розвиток пізнавальних потреб та мотивації досягається шляхом формування почуття обов'язку та особистої відповідальності в умовах групової та командної співпраці. Націлюючи гуртківців на те, що в умовах сучасного високотехнологічного суспільства успіх залежить від високопрофесійної діяльності колективів, груп, команд над визначеними проектами, формуємо в учнів здатність організовувати колективну навчально-творчу діяльність, акумулювати та використовувати творчий досвід інших та здатність до співпраці.

З цією метою ефективно використовуємо проектні технології навчання. Особливе значення має робота над проектами. Для формування лідерських якостей ставимо завдання створити проект, презентацію. Успішний вихованець має самостійно зорієнтуватися, що для

Пошук. Знахідки. Відкриття!

розв'язування цієї проблеми необхідно створити групу і об'єднати їх в єдину команду. Розподіл обов'язків в команді здійснюється лідером групи, відповідно до здібностей та можливостей членів групи. Результати роботи напряду залежить як від авторитету лідера, так і від вміння регулювати діяльність групи. Метод проектів вважаємо основною технологією формування ключових життєвих компетентностей гуртківців. Адже діти, працюючи над створенням проектів, навчаються критично мислити, чітко усвідомлювати, де і яким чином можна застосувати набуті знання, генерувати нові ідеї, грамотно працювати з інформацією, бути комунікабельними, постійно самовдосконалюватися. У своїй практиці ми впроваджуємо дослідницькі, творчі, ігрові, інформаційні медіа-проекти.

Компетентність саморозвитку та самоосвіти є домінуючою, так як динамічний розвиток нашого суспільства зумовлює швидку зміну потреб та підходів до їх реалізацій. І саме здатність до саморозвитку і самоосвіти забезпечить успішну самореалізацію людини у сучасному світі [4].

Висновки дослідження. Роль компетентності саморозвитку та самоосвіти гуртківця відіграє важливу роль у розвитку індивідуальних здібностей дітей..

- Успішною і результативною, на нашу думку, робота вчителя буде за умови дотримання таких правил:

- Учитель і учень — партнери, рівні у процесі навчання. Поважайте один одного.

- Кожен учень — унікальна обдарована особистість. Відкрий її.

- Позитивні емоції — запорука якісного навчання. Створи ситуацію успіху.

Ми впевнені, що зацікавити, повести за собою спроможний лише той педагог, який сам перебуває у постійному пошуку. Адже ще В. О. Сухомлинський закликав: «Будьте самі шукачами, дослідниками. Якщо не буде вогника у вас, вам ніколи не запалити його в інших...».

Література

1. Архіпова Т. Л. Вплив нових інформаційних технологій на активізацію навчально-пізнавальної діяльності підлітків / Т. Л. Архіпова, М.: Освіта, 2002 – с. 180.

2. Бех І. Д. Теоретико-прикладний сенс компетентнісного підходу у педагогіці // Виховання і культура. – 2009. -№12(17,18). – С. 5-7.

3. Пометун О. Технологія інтерактивного навчання як інноваційне педагогічне явище / Олена Пометун // Рідна школа. – 2006. – червень. – С. 50-52.

керівник гуртка початкового технічного моделювання
**ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ ВИХОВАНЦЯ
НА ЗАНЯТТЯХ ГУРТКА ПОЧАТКОВОГО ТЕХНІЧНОГО
МОДЕЛЮВАННЯ**

Стаття присвячена проблемі формування творчої особистості вихованця на заняттях гуртка початкового технічного моделювання. Зазначається, що заняття в гуртку сприяють формуванню у дітей молодшого шкільного віку власної творчої діяльності, розвитку конструкторських здібностей, уяви, фантазії, здатності проявляти творчу ініціативу, вирішувати творчі завдання.

Ключові слова: позашкільна освіта, творча особистість, вихованець, гурткова робота, початкове технічне моделювання.

Постановка проблеми. Позашкільна освіта сьогодні розглядається як одна з головних ланок безперервної освіти в системі виховання всебічно розвиненої особистості, найповнішого розкриття її задатків і нахилів, створення умов для розвитку й підтримання талантів та обдарувань у галузі, науки, техніки, мистецтва. Забезпечення при цьому можливостей щодо вибору діяльності, до якої дитина проявила зацікавленість, створює необхідні передумови для прояву її природних здібностей.

Актуальність проблеми творчого розвитку вихованців зумовлена такими факторами, як: потреба у зростанні творчих ресурсів дитини в умовах глобалізації суспільства, необхідність активізації творчої активності у всіх сферах конструктивної діяльності у зв'язку з прискоренням розвитку всіх сфер духовного і матеріального виробництва в суспільстві, провідна роль творчості як суб'єктивного й об'єктивного факторів розвитку загальної і, зокрема, художньої культури самої особистості вихованця [3].

Враховуючи вищезазначене, саме позашкільна освіта є простором в якому виявляються та розвиваються творчі здібності дітей. У позашкільних закладах освіти навчання і виховання дітей здійснюється за допомогою новітніх методів і засобів, які допомагають у розкритті неповторного творчого потенціалу особистості. У цьому зв'язку саме початкове технічне моделювання є першими спробами дитини її власної творчої діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у теоретико-методологічне та психолого-педагогічне забезпечення навчально-виховного процесу зробили Я. Коменський, Й. Песталоцці, В. Сухомлинський, К. Ушинський, які схарактеризували сенситивність молодшого шкільного віку до творчості. І. Бех, Л. Божович, Л. Виготський, В. Давидов, С. Діденко, О. Леонтьєв довели, що молодший шкільний вік є періодом найінтенсивнішого креативного становлення. Б. Ананьєв,

Пошук. Знахідки. Відкриття!

Р. Арихейм, Н. Брюсова, Т. Шпікалова дійшли висновку, що залучення дітей до роботи у гуртки позашкільних навчальних закладів дає багато можливостей для їх творчого самовтілення, розвитку образно-асоціативного мислення, уяви, фантазії, художнього сприймання. Аналіз психологічних теорій творчості вітчизняних (В. Андреев, О. Матюшкін, В. Моляко, Я. Пономарьов, В. Роменець та ін.) і зарубіжних науковців (Ф. Беррон, Дж. Брунер, Дж. Гілфорд, П. Торренс та ін.) дає змогу трактувати поняття «творчий розвиток» як «процес формування особистості, спрямований на збагачення образно-асоціативного мислення, уяви, фантазії, емоційності, пізнання, практично-дієвого фонду та креативності, яка є особистісним утворення, що є базою для творчості у її процесуальному та результативному аспектах» [1].

Мета статті полягає у розкритті шляхів формування творчої особистості вихованця на заняттях гуртка початкового технічного моделювання.

Виклад основного матеріалу. Кожна людина від природи наділена здатністю до творчості, творчим потенціалом, тому що творчість лежить в основі як загального розвитку природи, еволюції, так і кожної окремої особистості, в її самопізнанні. Творчість – це чарівне дерево, в якого постійно з'являються паростки для того, щоб дати життя ще яскравішим і соковитішим гілкам. З великою увагою до розвитку творчих здібностей дітей ставився великий педагог В.Сухомлинський. В кожній дитині він бачив творця, творця з його ще не розкритими здібностями і можливостями.

Зміст поняття «творчий розвиток особистості» ми інтерпретуємо як динамічний процес формування особистості, спрямований на розширення спектру здібностей та особистих якостей, які проявляються і збагачуються у практиці різних видів конструктивної діяльності, а результати її характеризуються новизною й оригінальністю. Функціонально-структурними компонентами моделі творчого розвитку молодших школярів є: емоційний, когнітивний, мотиваційний та діяльнісний. Гурткові заняття є стрижнем цієї моделі.

Психологічні механізми творчої діяльності молодших школярів ґрунтуються на індивідуальних особливостях, а саме: генетичних задатках, належності до типу темпераменту, характеру сприймання. Вікові особливості молодших школярів характеризуються стійким відчуттям засобів та прийомів науково-технічної творчої діяльності, на основі чого у виробках вони здатні адекватно відтворювати дійсність. Головним смисловим засобом у творчому розвитку молодших школярів є практична робота в навчально-виховному процесі гуртка початково-технічного моделювання, завдяки якій реалізується виховання через практичну діяльність. Творчо-розвивальні можливості у дитячій практичній

діяльності полягають у функції відтворення зовнішніх ознак об'єкта, у вираженні ставлення до переданого змісту.

Під технічним моделюванням розуміється один із видів технічної діяльності, що полягає у відтворенні об'єктів навколишньої дійсності в збільшеному чи зменшеному масштабі шляхом копіювання об'єктів у відповідності зі схемами, кресленнями, без внесення суттєвих змін. Утім молодші вихованці, моделюючи різні технічні об'єкти, ніколи в точності не дотримуються оригіналу. Вони інтерпретують його по-своєму, вносячи нові, нехай незначні зміни.

Метою початкового технічного моделювання є розвиток творчих здібностей, пізнавальної та розумової активності дитини через залучення її до технічної творчості.

Навчання в гуртку сприяє: засвоєнню вихованцями початкових технічних і технологічних знань, елементарних уявлень і понять; розширенню кругозору дітей; формуванню вмій і навичок роботи з різноманітними матеріалами та інструментами, виховання культури праці; набуттю вихованцями досвіду власної творчої діяльності; розвитку конструкторських здібностей, просторового й логічного мислення, уяви, фантазії, здатності проявляти творчу ініціативу, вирішувати творчі завдання; формуванню стійкого інтересу до технічної творчості, потреби у творчій самореалізації та духовному самовдосконаленні; формуванню позитивних якостей емоційно-вольової сфери (самостійність, наполегливість, працелюбство та ін.), доброзичливості й товариськості, вмінню працювати в колективі. Важлива роль надається графічній підготовці, формуванню мовної культури вихованців, засвоєнню технічної термінології, проведенню дослідів і вирішенню творчих завдань.

Аналіз вітчизняних (В. Алексєєв, Л. Виготський, Е. Ігнат'єв, В. Мухіна, Б. Неменський, М. Ростовцев, П. Сакуліна та ін.) і зарубіжних учених (Р. Арнхейм, Е. Геккель, Г. Гроддек, В. Келлер, Г. Рід та ін.) щодо підходів розвитку творчих здібностей дав змогу зробити принципово важливий висновок про те, що творчість молодших школярів потрібно розвивати на основі репродуктивної і продуктивної трудової діяльності як найдоступнішого прояву дитячої активності, індивідуальності з метою самовираження. Оскільки на цій основі відбуваються процеси, завдяки яким складаються стосунки між дитиною, мистецтвом і навколишнім світом, збагачуються способи і корекція життєвого досвіду, створюються моделі життя, дитина входить до світу творчості й залучається до створення прекрасного.

Необхідно зазначити, що в якості мотиву технічної творчості вихованців виступає пізнавальний інтерес. Його розвиток пов'язаний зі змістом і процесом навчання. Звідси формування стійкого інтересу до

Пошук. Знахідки. Відкриття!

техніки залежить від мети, змісту та методів розвитку технічної творчості дітей.

Враховуючи вищезазначене, у процесі організації навчально-виховного циклу застосовуються як традиційні технології навчання та виховання, так й елементи інноваційних технологій (формування творчої особистості, колективного творчого виховання).

Так, для формування творчої особистості вихованців використовуються всі методи, які має сучасна дидактика:

1. Пояснювально-ілюстративні (розповідь, пояснення, демонстрації, досліди, таблиці та ін.) сприяють формуванню у дітей молодшого шкільного віку початкових відомостей про основні елементи виробництва, матеріалах, техніці, технології, організації праці і трудової діяльності людини.

2. Репродуктивні (відтворюючі) методи сприяють розвитку у вихованців практичних умінь і навичок.

3. Проблемно-пошукові (проблемний виклад, частково-пошукові, дослідницькі) в сукупності з попередніми служать розвитку у вихованців творчих здібностей.

При виборі методів навчання необхідно орієнтуватися на ті, які стимулюють пізнавальну і практичну діяльність дітей молодшого шкільного віку, розвивають у них політехнічний кругозір, формують практичні вміння, сприяють становленню творчої особистості.

Розвитку творчої фантазії, кмітливості, ініціативи дітей молодшого шкільного віку сприяє варіативність робіт і свобода вибору. На заняттях гуртка необхідно пропонувати дітям багато варіантів об'єктів праці, способів виконання роботи, оформлення виробів. Вихованець повинен обрати один із запропонованих засобів або придумати свій варіант вирішення. Ситуація вибору – не що інше, як проблемна ситуація. Варіативність передбачає виготовлення об'єктів праці за зразком, свобода сприяє вирішенню проблемної ситуації.

Найбільш високий рівень творчої діяльності вихованців пов'язаний із постановкою і самостійним рішенням навчальної проблеми. Досягти цього можливо шляхом використання дослідницького методу. Він забезпечує практичну спрямованість знань, оволодіння методами наукового пізнання, формування властивостей творчої особистості, інтересу і потреби її в пошуковій діяльності.

Творче (розвиваюче) навчання в гуртку з дітьми молодшого шкільного віку ґрунтується на системі проблемних ситуацій. Проблемна ситуація на занятті – це постановка перед вихованцями певного пізнавального завдання, яке містить у собі протиріччя, спонукає до роздумів, пошуків і висновків. Саме така робота сприяє розвитку у дітей самостійності, ініціативи, творчої думки.

Конструювання найбільш оптимальний шлях формування творчої особистості дитини. Навчання молодших школярів конструюванню процесу створення форми, конструкції об'єкта чи окремих його частин найбільш сприяє розвитку творчої особистості. Щоб підготувати дітей до конструкторсько-технічної діяльності, необхідно створити їм можливість систематично мислити, вчити дітей оперувати своїми знаннями, застосовуючи їх на практиці, вчити спостерігати, фантазувати і пропонувати форму, конструкції виробу. У процесі роботи можна використати три види творчої діяльності вихованців: мислення (ідея), графічна (малюнки, ескізи, схеми), предметна (моделі, макети).

Необхідно зазначити, що рівень мислення творчої особистості характеризується: самостійністю, гнучкістю, аналітичністю, розсудливістю, винахідливістю, глибиною думки, дотепністю, кмітливістю [2].

Так, самостійність – вміння побачити і сформулювати нову проблему без сторонньої допомоги, осмислити і використати суспільний досвід, при цьому бути незалежним у своїх поглядах, сміливо висловлювати думку. Аналітичність, логічність думок – вміння виділяти істотне й узагальнювати, послідовно та чітко приймати рішення, доречно висловлюватися. Розсудливість – вміння оцінювати ситуацію, відповідно до цього будувати свою поведінку. Винахідливість – вміння знайти вихід із будь-якої ситуації, розв'язати будь-яку проблему. Глибина думки – здатність детально аналізувати, порівнювати та знаходити істотне, здійснювати різносторонній підхід до розв'язання проблеми, аргументувати її рішення і не обмежуватися вузьким колом ідей. Дотепність – мистецтво з гумором розв'язувати ті чи інші проблеми, влучно висловлюватися. Кмітливість – природний дар, який дає змогу зрозуміти, розпізнати недоступні іншим речі, можливість наблизитись до істини.

Однак, формування творчого мислення у вихованців молодшого шкільного віку необхідно здійснювати поетапно, ставлячи послідовно перед ним завдання в основному творчого характеру.

Перший етап (підготовчий) – вихованці знайомляться з основними частинами об'єктів праці, вчать їх аналізувати і синтезувати (визначати суттєві ознаки об'єкта, робити порівняння, узагальнення. Завдання за малюнком, ескізом, звертаючи увагу на симетрію, пропорційність окремих частин.

Другий етап (практичний). Діти вчать розв'язувати конструкторсько-технологічні задачі (знайти за умови свій шлях рішення). В основному це творчі завдання, пов'язані зі зміною форми, конструкції виробу або окремих його частин, з міною чи економією матеріалів, удосконаленням принципу дії, вибором варіантів оздоблення.

Пошук. Знахідки. Відкриття!

Третій етап (за власним задумом). Робота проведена на попередніх етапах забезпечує результативність третього етапу. Основне завдання на цьому етапі – розкрити творчі можливості кожного вихованця, втілити свої ідеї, фантазію безпосередньо в моделі, макети та інші вироби.

Робота вихованців в області техніки сприяє розвитку у них технічного мислення. Аналіз, синтез, абстрагування, конкретизація, узагальнення, індукція, дедукція – ось ті розумові операції за допомогою яких гуртківці засвоюють знання. У цьому зв'язку надзвичайно важливо на кожному занятті гуртка вчити дітей порівнювати предмети за різними параметрами, узагальнювати їх у групи, співвідносити свою роботу за зразком, виділяти особливості предмета з точки зору устрою і виготовлення, логічно міркувати, робити висновки.

Висновки. В процесі формування творчості у вихованців формується: емоційність – любов до прекрасного, гармонії, естетичні почуття насолоди, задоволення, радощі та муки творчості тощо; пізнання – розуміння і знання явищ та процесів природи, дійсності і праці, активізація логічного, абстрактного й художнього мислення, збагачення уяви, фантазії та ін.; мотивація – збудження інтересу до знань і набуття навичок творчої діяльності, активізація будь-якого виду конструктивної діяльності, результати якої обов'язково мають характеристики новизни й оригінальності.

Література

1. Ботюк А.Ф. Формирование конструктивно-технических умений у младших школьников. – К., 1995. – 150 с.
2. Веремійчик І.М. Стежинка до майстерності. – К.: Педагогічна думка, 2002. – 128 с.
3. Кульчицька О.І. Конструктивне мислення як умова розвитку творчості дітей молодшого шкільного віку // Обдар. дитина. – 1999. – № 1. С.2-6. 23.
4. Развитие технического творчества младших школьников / под ред. П.Н. Андрианова, М.А. Галагузовой. – М.: Просвещение, 1990. – 112 с.

Полякова Т. В.

канд. філ. наук, доцент,

керівник гуртка «Українська мова»

ДОБІР МОВЛЕННЄВИХ ЗАСОБІВ ЯК ЗАГАЛЬНИЙ ПОКАЗНИК РІВНЯ ОСВІЧЕНОСТІ КОМУНІКАНТА

Статтю присвячено аналізу проблеми комунікації за умов добору відповідних мовних засобів. Представлено обґрунтовані приклади якісних ознак культури мовлення, що впливають на загальний рівень освіченості комуніканта.

Ключові слова: мовленнєва ситуація, якісні складники культури мовлення, мовленнєвий етикет, освіченість комуніканта, культура ділового спілкування.

Постановка проблеми. Кожен із нас хоча б раз в житті замислювався над тим, що таке спілкування, а саме, ділове спілкування. Як правильно спілкуватись із людьми, чи існують певні норми етикету в щоденному та професійному спілкуванні? Як доречно звертатися до людини і що саме варто говорити в тій чи іншій ситуації? Культура мовлення як показника загального рівня освіченості комуніканта вказує на мистецтво живого діалогу. Культура спілкування є невід’ємною частиною загальної культури людини. Нею можна оволодіти, виховувати її і вдосконалювати. Від культури спілкування певним чином залежить результативність стосунків між індивідами. Знання і дотримання основних положень необхідні для кваліфікованого проведення будь-яких форм спілкування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Лінгвістичні аспекти мовленнєвої комунікації за різними напрямками досліджують: синтаксис – П. Дудик «Синтаксис сучасного розмовного літературного мовлення»; мовленнєве наповнення – О. Пономарів «Стилістика сучасної української мови», «Мовностилістичні поради», Л. Мацько «Лінгвістична риторика»; орфоепічні норми – Л. Струганець «Теоретичні основи культури мови»; специфіку побудови текстів промов – Г. Сагач «Живе слово лектора-полеміста».

Наукове обґрунтування практичної комунікації (у тому числі й у бізнесі) знаходимо у С. Дорошенка «Основи культури і техніки усного мовлення», 0. Седюка «Основи управління комунікативним процесом», А. Коваль «Ділове спілкування», Ф. Бацевича «Основи комунікативної лінгвістики», 0. Корняка «Мистецтво гречності», Г. Чмут «Культура спілкування», М. Стахів «Український комунікативний етикет».

Метою статті є визначення та опис основних чинників, що є складовими елементами культури мовлення комуніканта. Культура ділового спілкування є цілісною системою елементів, яка охоплює зовнішню культуру, культуру мовлення, культуру почуттів, культуру поведінки, мовленнєвий етикет.

Виклад основного матеріалу. Культура спілкування сучасної людини є досить актуальною, а особисто для нас, – ще й достатньо цікавою та пізнавальною темою для дослідження. Адже більшість із комунікантів не замислюється над тим, що для спілкування обов’язковим є не лише правильно підібрана фраза з увічливих слів, а й певний одяг, правильна вимова та багато інших вагомих факторів. Проаналізуємо деякі з них.

Пошук. Знахідки. Відкриття!

Культура мовлення. На ефективність ділового спілкування значною мірою впливає вміння його учасників використовувати лексичне багатство, виражальні можливості мови. Уміння правильно обрати інтонацію, слово, репліку є важливим аспектом культури мовлення особистості.

Культура мовлення – володіння учасниками усного і писемного літературного мовлення, вміння використовувати зображувальні засоби мовного коду в різних умовах і сферах спілкування відповідно до мети і змісту комунікації.

Виявляється культура мовлення в умінні говорити і писати так, щоб комунікант правильно сприйняв інформацію і здійснив дії, яких очікує від нього автор висловлення чи тексту.

Мова завжди співвідноситься з людиною, тобто є засобом передавання думок, ідей, почуттів і для відправника, і для одержувача інформації. Особа, яка говорить або пише, обирає, розміщує, комбінує і трансформує слова та інші мовні одиниці, виходячи із сутності предмета спілкування та ситуації, в якій відбувається процес спілкування. Мова пов'язана з мисленням. Для того, щоб усно чи письмово висловитись, необхідно зважати на такі якості мови, як точність (значення слів співвіднесені зі змістом та обсягом висловлюваних понять), логічність (зв'язок значень, властивих словам, словосполученням і реченням у структурі мовлення, не повинен суперечити законам логіки і мислення). Мова виражає і передає не лише думки, а й почуття, волю, стани свідомості, естетичні потенції особистості, умови спілкування (місце, час, коло співрозмовників, тощо).

Кожна мова, в тому числі й українська, у процесі свого розвитку послуговується категоріями й поняттями, пов'язаним з новими суспільними релігіями. Звичайними стали такі терміни, запозичені з англійської мови у зв'язку з трансформацією соціально-економічних відносин в Україні: «менеджмент», «маклер», «дилер»...

Культура мовлення освіченої людини вимагає відмови від жаргону, уникнення слів, зміст яких невідомий або не зовсім зрозумілий для користувача, уміння зрозуміло висловлюватись.

Культура почуттів. У процесі спілкування людина виявляє певні почуття. Вміння керувати ними, дбаючи про те, щоб вони узгоджувались з контекстом розмови, відповідали особистим інтересам та інтересам справи, не посягали на особистісну сферу співрозмовника, тобто, культура почуттів є особливо важливою передумовою продуктивності ділового спілкування.

Культура почуттів – рівень розвитку, уміння особистості керувати своїми психічними станами, емоційними ставленнями до навколишньої дійсності.

У діловому спілкуванні культура почуттів виявляється в адекватності емоційних реакцій комунікативній ситуації, умінні точно обирати інтонації, експресивно забарвлену лексику і відповідно реагувати на неї, виявляти вмотивований емоційний резонанс, співпереживання.

Почуття є продуктом життєвого, суспільного досвіду особистості, її спілкування і виховання. Культура почуттів формується у процесі спілкування з природою, з творами мистецтва, у праці, під час міжособистісних контактів. Це дещо більше, ніж просте дотримання прийнятих у суспільстві правил поведінки - етикету. Мірилом, критерієм культурності, вихованості є співвідношення вчинку як вияву морального почуття з інтересами іншої людини.

Головним у культурі почуттів є змістове їх наповнення, тобто доброзичливе ставлення до оточення, зацікавлене і відверте співпереживання. Навіть найблагородніші спонукання, виявлені у грубій формі, не будуть сприйняті.

Людські почуття і переживання демонструють взаємозв'язок етичної та естетичної поведінки індивіда. Наприклад, привітним, сердечним, доброзичливим поглядом можна підтримати, спонукати людину до натхненних дій. І навпаки, іронічний, нахмурений пихатий погляд образить і відштовхне.

Отже, щирі зацікавленість, співпереживання, розуміння й порозуміння між людьми у процесі спілкування є важливими передумовами їх ефективної ділової взаємодії.

Культура поведінки. Якщо морально-етичні норми визначають зміст вчинків, то культура поведінки відображає конкретну реалізацію вимог моралі, рівень органічності й невимушеності злиття цих норм зі стилем життя людини.

Культура поведінки – сукупність форм поведінки людини у процесі спілкування, в яких виявляються певні моральні й етичні норми.

У процесі спілкування культура поведінки характеризує духовний і морально-естетичний образ людини, свідчить, наскільки глибоко й органічно вона засвоїла культурні надбання людства. Наприклад, повага до співрозмовника виявляється у ввічливості, делікатності, тактовності, в умінні цінувати чужий час. Обов'язковість з точки зору культури поведінки у спілкуванні означає своєчасність і точність у виконанні домовленостей, обіцянок, повернення позиченого тощо. Чесність за формою вияву збігається з відвертістю. Естетичну складову культури поведінки відображає вміння одягатися відповідно до обставин, а також міміка, манери, жести, які можуть приваблювати чи відштовхувати інших учасників спілкування.

Етикет. Спілкування людей підпорядковується не лише логіці проблеми, яку вони обговорюють, законам мови, вимогам щодо вияву

Пошук. Знахідки. Відкриття!

культури почуттів. На нього також впливають різноманітні правила, які залежать від етнічних особливостей, ситуацій, а також від віку, статі, професійної належності. Ці аспекти спілкування регулюються як формальними правилами, так і неписаними нормами, тобто етикетом.

Етикет – сукупність правил, які регламентують зовнішні вияви людської поведінки.

Існують загальні і специфічні правила етикету у ділових відносинах : правила звернень і привітань, правила проведення бесід і переговорів, правила прощання з відвідувачами. Менеджери використовують їх у процесі виконання службових обов’язків.

Висновки. Отже, потреби сучасного суспільства, його духовних і матеріальних сфер зумовлюють особливу актуальність проблем спілкування. Без належного розвитку форм спілкування неможливе функціонування таких галузей, як виховання, освіта, охорона здоров’я, наука, мистецтво, політика, підприємництво тощо.

Спілкуючись, людина набуває власного стилю спілкування – найкомфортнішого, зрозумілого й усвідомленого. Стиль спілкування значною мірою характеризується культурою спілкування – цілісною системою елементів, яка охоплює зовнішню культуру, культуру мовлення, культуру почуттів, культуру поведінки, етикет. Знання і дотримання їх основних положень необхідні для кваліфікованого спілкування. Тому культура мовлення є показником загального рівня освіченості комуніканта.

Література

1. Хміль Ф.І. Ділове спілкування. / Ф.І. Хміль. – К.: Академвидав, 2004.
2. Злотницька І.М. Ділова українська мова / І.М. Золотницька. – К.: центр навчальної літератури, 2006.
3. Мозковий В.І. Українська мова у професійному спілкуванні / В.І. Мозковий. – К.: Центр навчальної літератури, 2006.

Поух Л. Й.

керівник гуртка «Торське наукове товариство»

ІСТОРИЧН КРАЄЗНАВСТВО:ВПРОВАДЖЕННЯ ПРОЕКТНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС

У статті проаналізовано можливості використання ідей, концептуальних положень та змісту інноваційних технологій у процесі викладання історичного краєзнавства. Акцент зроблено на практичному втіленні проектної технології у опануванні навчальної програми “Історичне краєзнавство”. Узагальнено базові наукові погляди проектної технології, що складають понятійну і класифікаційну основу її застосування в практичній діяльності автора.

Ключові слова: інноваційні педагогічні технології, проектна технологія, технологія заняття з історичного краєзнавства освітній та виховний простір гуртка з історичного краєзнавства.

Постановка проблеми. Перехід до інформаційного суспільства передбачає глибокі зміни в діяльності з виробництва знань, з їх передачі та засвоєння. Основна освітня мета тепер полягає не стільки у засвоєнні знань, скільки у забезпеченні умов для самовизначення і самореалізації особистості. Той, хто навчається, стає суб'єктом пізнавальної діяльності, а не об'єктом педагогічної дії.

Впровадження інноваційних педагогічних технологій в освітній процес з історичного краєзнавства малодосліджена тема. Бракує навчально-методичної літератури з досвіду практичної діяльності по використанню проектної технології у навчанні історії рідного краю.

Тема впровадження особистісно-орієнтованого змісту та інноваційної технології навчання, створення умов для самонавчання і саморозвитку вихованців гуртка з історичного краєзнавства є актуальною, бо це — провідний шлях реалізації державної політики у галузі поза шкільної освіти України.

Предмет дослідження – принципи, методи, засоби і закономірності навчально-виховного процесу, підґрунтям якого є проектна технологія. Сутність інноватики полягає в тому, що саме проектна технологія дозволяє розробляти науково-дослідницькі інтегративні проекти. Інтеграційне навчання з історії рідного краю – платформа для самореалізації молоді у глобальному суспільстві.

Мета роботи – пошук та практичне втілення оптимальних методів навчання історії, які забезпечують вирішення проблеми активізації пізнавальної діяльності вихованців гуртка і покращують результати процесу засвоєння знань та формування ключових і предметних компетентностей ними.

Завдання роботи — висвітлити інноваційну проектну технологію, яку автор застосовує на заняттях з історичного краєзнавства та у національно-патріотичному вихованні молодого покоління. Автор має намір привернути увагу колег до тих значних труднощів, які мають місце в опануванні педагогічних технологій в галузі історичної освіти.

Виклад основного матеріалу. Історія виховує здатність ставити питання, досліджувати, вивчати аргументи, висувати гіпотези, проводити дебати, створювати і розуміти, пояснювати і виправдовувати.

Ці вміння виникають тоді, коли вихованці гуртка “Торське наукове товариство” під керівництвом і за підтримки керівника гуртка роблять історію, діючи як справжні історики.

Студенти Слов'янського коледжу Національного авіаційного університету з 2010 року займаються науково– дослідницькою роботою у

Пошук. Знахідки. Відкриття!

складі гуртка з історичного краєзнавства “Торське наукове товариство”. Донецький обласний палац дитячої та юнацької творчості гостинно відкрив свої двері юним дослідникам в 2015 році.

Проектний метод – це дидактичний засіб активізації пізнавальної діяльності вихованців, розвитку креативного мислення й одночасно формування визначних особистісних якостей.

Проектна технологія у перекладі з латини означає “самостійний пошук шляху”, “кинутий уперед”.

Груповий науково-дослідницький проект за темою “Моє ім’я – Слов’янськ” вихованці захистили на обласній науково-практичній конференції “З любов’ю у серці, з вірою у душі” 18 лютого 2017 року ВНЗ ДДПУ.

Вихованка Софія Григор’єва здійснила етимологічне дослідження топоніму Тор (перша назва м. Слов’янська) і дійшла висновку, що в українську мову слово «тор» увійшло з ТОРИ – священних сувоїв обраного народу. Вона започаткувала порівняльно-історичний метод, який використовується в етимології і довела у другому розділі проекту “Моє ім’я – Тор” , що топонім Тор (з івриту) означає – шлях, проторений у вірному напрямі. Тор (Thor з німецької мови) – брама. Населений пункт Тор–вивірений шлях у безмежному Степі євреї–творці міжнародної торгівельної траси Європа –Китай заснували у VIII столітті на березі р.Тор. Городище знаходилося біля торського перелазу (брод), який до XVIII ст. виконував роль брами у два світи з Європи до Азії та навпаки.

Метод проектів є однією з альтернатив традиційній лекційно – практичній системи вивчення історичного краєзнавства в закладах позашкільної освіти. Його застосування дає вихованцям можливість отримати комплексне знання з історії рідного краю.

В наш час згідно зі становленням особистісно - орієнтованої освіти проектна технологія переживає друге народження.

У другій половині XIX ст. у школах США виникає метод проектів. Він набуває широкого застосування у XX ст. завдяки педагогічним дослідженням американських вчених Дж. Дьюї, В.Кілпатрика, М.Меррі.

Філософ і педагог Джон Дьюї (1859-1952) запропонував будувати навчання на активній основі, через доцільну діяльність старшокласників, урахуваючи особисті інтереси кожного і розкриваючи учням прагматичну важливість знань.

Педагогічні погляди Дж. Дьюї стали теоретичною основою методу проектів, який обґрунтував американський педагог Вільям Кілпатрик (1871 -1965). Під проектом він мав на увазі цільовий акт діяльності, в основі якого лежить інтерес дитини.

Ідею проектів в педагогіці розглядали відомі українські та російські педагоги і психологи – А.Макаренко, В.Сухомлинський, Г.Ващенко, Б.Ананьєв.

В.Сухомлинський називав проектування навчання і виховання головною сферою поєднання теорії та практики. Учень за таких умов починає розуміти, для чого йому потрібні знання і де їх можна застосувати.

Із часом ідея проектів зазнала суттєвих змін. Сьогодні вона є частиною інтерактивних методик.

Проектна технологія сприяє розвитку пізнавальних навичок, креативності, умінні орієнтуватися в інформаційному просторі, самостійно контролювати знання, розвивати критичне і творче мислення.

Аналіз сучасної педагогічної літератури свідчить, що проектна система, метод проектів, метод цільових завдань, “метод проблем” розуміється як організація навчання, за якою учні набувають знань і навичок у процесі планування і виконання практичних завдань – проектів. [3, с.12].

Проект – це одноразовий захід великої складності, обмежений часом із міждисциплінарним характером, один із способів реалізації певного завдання навчальної програми “Історичне краєзнавство”.

Проект – це сучасний популярний практичний метод навчання історії, який можна застосовувати, як на занятті так і в позаурочній діяльності. Метод проекту відноситься до групи активних методів навчання

Актуальність використання проектних технологій на заняттях з історичного краєзнавства полягає у набутті вихованцями навичок дослідницької роботи, виконанні самостійних пошукових завдань під керівництвом (за допомогою) викладача.

У червні 2018 року члени “Торського наукового товариства” розробили науково-дослідницький проект за темою: “Місто Тор–брама у два світи” і презентували його на обласному конкурсі краєзнавчих учнівських досліджень “Моє місто на долоні”. Проект отримав III місце в обласному конкурсі.

Вибір теми проекту, розробка змісту, визначення джерел інформації здійснюється разом з членами гуртка. Далі вони розподіляють завдання між собою, якщо це груповий проект, проводять дослідження, збирають і науково обробляють матеріали. Інформацію систематизують і аналізують, представляють результати своєї роботи під час презентацій, беруть участь у Всеукраїнських, обласних, міжнародних конференціях, конкурсах, семінарах, формах.

Проектна технологія дає можливість формувати історичні уявлення і знання, окреслює інтереси юних дослідників в царині краєзнавства.

Пошук. Знахідки. Відкриття!

Робота над проектом цікава і керівнику гуртка, і його вихованцям. Вони діють як партнери по навчанню.

Тематика проектів може бути визначена пам'ятною датою, історичною подією, бажанням дослідити дійсність подій, описаних в підручниках. За матеріалами екскурсій до музею вихованці розробляють презентації, картографічні матеріали, описують діяльністю історичної особи.

Вихованці гуртка “Торське наукове товариство” у вересні 2017 року презентували депутатам міської Ради та членам громадських організацій історико – економічний проект за темою: “Торуємо шляхи подолання економічних викликів Слов'янщини”.

3 листопада 2017 року вихованці гуртка – студенти Слов'янського коледжу НАУ презентували на I Економічному форумі історико–економічний проект “Торуємо разом шляхи подолання економічних викликів”. Ілля Анічкін та Ігор Ісиченко розробили Стратегічний план вільної економічної зони “Тор”. Презентація доповнила доповідь молодих дослідників.

В навчанні з історичного краєзнавства та в процесі національно – патріотичного, духовного, естетичного виховання автор статті і члени гуртка виконують різні за темами і видами проекти: творчі, дослідницькі, культурологічні, інформаційні, економічні, соціальні.

За змістом проекти переважно є міжпредметними тому, що інтегрують знання з історії України, всесвітньої історії, літератури, мистецтвознавства. За способом виконання проекти є індивідуальні та групові.

Проектна технологія тримається на трьох “китах”: самостійність; діяльність; результативність.

Мета даної технології: організувати оптимальний навчально–виховний процес, побудований на партнерстві керівника гуртка і його вихованців; створити умови самонавчання вихованців; стимулювання їхньої ініціативи, інтересів та особистих устремлінь. Відповідно до мети програма навчання з історичного краєзнавства за проектною системою складається з низки досліджень, пов'язаних між собою так, що відомості, отримані від одного дослідження, сприяють розвитку і збагаченню інших досліджень.

Виконання навчальних проектів активізує дослідницьку поведінку членів гуртка, спрямовану на пошук та отримання нової інформації. За такої технології шляхом оцінювання результатів можна діагностувати динаміку розвитку кожного вихованця.

27 вересня 2018 року члени “Торського наукового товариства” захистили історичний проект «Модерний Слов'янськ» на II Економічному

форумі, який мав уже статус міжнародного. 28 вересня 2018 року до СК НАУ завітали представники делегації, які представляли Польщу на форумі і запропонували юним пошуковцям співпрацю в галузі історичного краєзнавства.

Вихованка гуртка Анастасія Худолій представила до участі у ІХ Всеукраїнській історико–краєзнавчій конференції “Південно-Східна Україна: зі стародавності у ХХІ століття” науково-дослідницькій проект “Територія сучасної Слов’янщини в геополітиці епохи Середньовіччя” і успішно його презентувала. (Святогірськ 2016).

Автор проекту проаналізувала стан прикордонних відносин на території сучасної Слов’янщини в епоху Середньовіччя і розробила три моделі цих відносин. Вона дійшла висновку: спільна економічна діяльність етносів, спільна боротьба з ворогом загартувала населення прикордоння, створила Симбіоз Лісу та Степу.

Потенціал історико–культурної спадщини Слов’янщини дозволяє керівнику гуртка і його вихованцям плідно працювати над реалізацією положень Концепції національно-патріотичного виховання у системі поза шкільної освіти. В основу взаємодії і співпраці закладені принципи гуманізму, демократії, толерантність, педагогічна культура, професіоналізм, повага до прав дитини, плюралізм.

Науково–дослідницька діяльність вихованців гуртка з реалізації завдань Концепції національно–патріотичного виховання була втілена в історико–культурологічних проектах “Слов’янське небо навіки залишило Героїв собі...”. Автор проекту Ілля Анічкін висвітлив подвиг пілотів екіпажу літака-розвідника АН-32 Б, які ціною власного життя врятували Слов’янськ 6 червня 2014 року від знищення. Палаючий літак командир екіпажу К. Могилко направив за межі міста. Історичний проект “Графський будинок в центрі м.Слов’янськ” Олександр Шарков присвятив подвигу Героя України Володимира Рибачка.

Історико–культурологічний проект “Сузір’я талантів, народжених з джерела поетичного Сіверського Дінця” вихованці гуртка створили за допомогою методів STEM – освіти. Вони представили на XII творчому конкурсі “Сіверський Донець–очима молоді” у формі відеофільма.

Висновки. В статті акцент зроблено на впровадженні в освітній процес з історії рідного краю освітніх інноваційних технологій. Проектна технологія посідає серед них чільне місце.

На основі аналізу наукової літератури зроблено висновки:

- в процесі навчання з історичного краєзнавства можливо використовувати ідеї, принципи, концептуальні положення та зміст інтерактивних технологій;
- керівнику гуртка необхідно розробляти технологію заняття;

Пошук. Знахідки. Відкриття!

• реалізацію технологічного навчання історії необхідно забезпечити дидактичними матеріалами, методичними розробками.

Проектна технологія – один із варіантів продуктивного навчання, метою якого є реальне використання, розвиток та забезпечення власного досвіду вихованців та їх уявлення про світ.

Особливості розвитку змісту та застосування інтерактивних технологій у навчально-виховному процесі по опануванню Програми з історичного краєзнавства стануть предметом подальшого вивчення автором статті.

Література

1. Бабанов К. Навчання історії за проектною схемою / К. Бабанов // Історія в школах України. – 2000. - №3. - С. 33-35.
2. Баханов К. Навчання у співробітництві / К. Баханов // Історія в школах України. - 2005.-№10 – С. 2-5
3. Баханов К.О. Дослідницька робота учнів уроках історії / К. Баханов – Харків. : Основа, 2004 – С. 6
4. Войтович У. Технологія організації учнівського проектування / У. Войтович // Історія в школі. – 2016.- №3. – С. 32-36
5. Трубачева С. Шкільний проект в обґрунтуванні і реалізації міжпредметних зв'язків. / С. Трубачева, Р. Осадчук // Історія в школі. - 2016. - 4-5. - С. 36-39

Приймак В.

керівник гуртка «Казкова англійська»

ГРА ЯК ОСНОВНИЙ ВИД РОЗВИТКУ ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ

Стаття присвячена аналізу проблеми розвитку діалогічного мовлення на початковому етапі вивчення дошкільнятами англійської мови. Розкрито проблеми, пов'язані з технологіями розширення словникового запасу дітей за допомогою різних засобів, методів та прийомів навчання. Розкрито методуку запам'ятовування «Active English. Learn and Play» засобами рухливої ігрової діяльності “Let us travelling to... (name of the country)” Представлено обґрунтовані засоби формування, збагачення та засвоєння нових ЛО, які надалі будуть формувати прості речення та висловлювання.

Ключові слова: гра, освітнє ігрове середовище, лексична одиниця (далі ЛО), розвиток діалогічного мовлення, дошкільнята, методика запам'ятовування

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Дошкільню іншомовну освіту, насамперед англомовну, здобуває дедалі більша кількість дітей. Навчання здійснюється як індивідуально (у родині), так і

колективно (у дитячих садках, у позашкільних та культурно-освітніх закладах). У процесі навчання дошкільників англійської мови, діалогічне мовлення виступає водночас предметом і провідним засобом навчання. Під час процесу навчання діти не вивчають складових частин незнайомої мови, а одразу опановують її як засіб спілкування. Ефективність таких занять цілком залежить від добору форм, методів та прийомів роботи, які відповідають віковим особливостям маленьких дітей, які вивчають іноземну мову. Сьогодні важливо, щоб заняття з іноземної мови не лише давали дітям нові знання, але й сприяли повноцінному розвитку і вихованню творчої особистості. О. Б. Уланова [8] стверджувала, що особистість – це своєрідний механізм, ланцюги якого пов'язані і, в свою чергу, впливають на процес засвоєння іноземної мови. В основі цього „механізму” лежить уявлення дитини про себе. Педагогічна наука і освітянська практика довели, що якщо таке навчання здійснюється правильно з методичного та лінгвістичного погляду, то воно стає важливим чинником пришвидшеного інтелектуального розвитку дітей, сприяє засвоєнню ними мінімізованого іншомовного матеріалу, створює передумови для успішного оволодіння у школі будь-якою іноземною мовою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Гра, неначе чарівна паличка, допоможе навчити дитину рахувати, читати, писати, а головне – рухатися. Навчання іноземної мови є важливим засобом гармонійного розвитку особистості, формування її життєвої компетенції. Побудований правильно з дидактичного та лінгвістичного поглядів, процес навчання сприяє реалізації змісту всіх сфер життєдіяльності дітей і має самостійне освітнє значення. Гра – це не тільки найкращий засіб розвитку діалогічного мовлення, але й чудова можливість спілкуватися з дітьми. Діти щасливі, коли дорослі приділяють їм увагу, грають з ними. Граючи з дітьми, ми виконуємо відразу декілька функцій: розвиваємо, навчаємо, спілкуємося та просто робимо дітей щасливими, а отже – здоровими. Одна з умов підвищення якості навчання — забезпечення мовленнєвої активності дітей дошкільного віку. Саме дошкільний вік, на думку багатьох дослідників (Н. Басова, М. Безруких, В. Бухбіндер, І. Вронської, Н. Гальскова, Г. Рогова, О. Сідельнікова та ін.), є найбільш сензитивним для раннього оволодіння іноземною мовою. У цьому контексті саме опанування іноземної мови розглядається як одна з умов підвищення якості мовленнєвої активності дітей. Особливо це стосується навчання дітей старшого дошкільного віку. У. Вайнрайх, М. Павлович та інші вбачають основу успішного навчання дошкільників іноземної мови саме у специфіці психофізіологічних можливостей дітей цього віку. Так, на думку У. Пенфілда, фізіологічна причина успіху навчання мови полягає в тому, щов цей період мозок дитини має спеціалізовану здатність до навчання

Пошук. Знахідки. Відкриття!

мови, яка з віком зменшується. На сучасному етапі навчання дітей іноземної мови в дошкільних навчальних закладах досить актуальним є не тільки питання збагачення чи розширення словникового запасу дітей за допомогою різних засобів, методів та прийомів навчання.

Формування цілей статті (постановка завдання). На меті дослідити проблеми, пов'язані з технологіями розширення словникового запасу дітей за допомогою розвитку діалогічного мовлення у процесі ігрової діяльності для формування чітких та простих фраз, висловлювань й навіть речень.

Виклад основного матеріалу. Успіх у будь-якій справі залежить від добре розробленого плану. Стосовно дошкільників (у віці від 3-х до 6-ти років) варто говорити про розвивальні заняття, оскільки визначальним видом діяльності дітей цієї вікової групи є не навчання, а гра. Знання іноземної мови асоціюється із знанням слів, в той час як володіння мовою — з лексичними навичками, які саме й забезпечують функціонування лексики у спілкуванні. Отже лексичні навички слід розглядати як найважливіший і невід'ємний компонент змісту навчання іноземної мови, а їх формування саме і є метою навчання лексичного матеріалу.

Дослідження Л. С. Виготського, І. А. Зімньої, В. В. Давидова, А. А. Леонтьєва, Ш. А. Амонашвілі, З. Я. Футерман сконцентровані на центральних проблемах дошкільного віку: психічному і особистому розвитку, процесі засвоєння мови, мимовільності в засвоєнні соціальної дійсності, культури, в тому числі нерідної. Освітнє ігрове середовище і зміст занять полягає насамперед в тому, щоб просунути, зацікавивши, дитину вперед, удосконалюючи її фізичний, функціональний і психічний розвиток у різних сферах, таких, як [4]:

- *пізнавальна* – розвиток уваги, сприйняття, пам'яті, мислення, уяви, мовлення;
- *мотиваційна* – розвиток інтересу до нового до пізнання навколишнього середовища чи світу в цілому;
- *рухова* – розвиток основних рухових навичок: бігу, стрибків, кидання та ловіння м'яча тощо;
- *вольова* – розвиток довільної поведінки, здатності до подолання труднощів і стримування імпульсивності;
- *емоційна* – розвиток соціальних емоцій: співчуття та співпереживання;
- *особистісна й соціальна* – розвиток здатності до позитивної взаємодії в колективі й навчання комунікативних навичок [8].

Таким чином, можна визначити *ряд позитивних результатів*, досягнутих засобами іноземної мови: забезпечення загального психічного розвитку (зокрема, мовних здібностей):

- 1) формування цілеспрямованості, активності;

2) мовний розвиток на рідній і іноземній мові.

В цілому відзначається наступний вплив іноземної мови на особистість дитини: ігровий характер процесу навчання дозволяє розкрити індивідуальні творчі можливості, сформувати навички спілкування, встановити невимушене спілкування (в контексті ситуації) і створити якісний стрибок в розвитку самооцінки (дитина виділяє себе як суб'єкта діяльності, як особистість) [6].

Людина в мовленнєвому акті оперує не окремими словами, асемантичними полями, з яких вона обирає слово, щоб висловити думку. Відтак, окрім кількісного росту, головною умовою свідомої будови мовлення є формування в дитини розуміння семантичного значення, смислової структури слів, тобто якісне освоєння лексики. Ця робота передбачає формування вміння добирати найдоцільніші для конкретного висловлювання слова. Тож виокремимо завдання, що становлять зміст лексичної роботи:

- ✓ кількісне нагромадження лексики.
- ✓ усвідомлення семантичного значення слів, їх дозевне застосування
- ✓ відповідно до контексту висловлювання.
- ✓ активізація словникового запасу.

Одиницею навчання лексичного матеріалу є лексична одиниця (даліЛО), яка може бути не лише словом, але й сталим словосполученням.

Основними критеріями відбору лексичних мінімумів є такі: сполучуваність, тобто здатність ЛО поєднуватися з іншими одиницями у мовленні; семантична цінність, тобто висловлювання за допомогою ЛО важливих понять з різних сфер людської діяльності; стилістична необмеженість (перевага не надається жодному із стилів мовлення) [11]. У зв'язку з тим, що слів, які відповідають даним критеріям, надзвичайно багато, що перевищує кількісні можливості словника-мінімуму, до них застосовують ще й деякі додаткові: частотності, багатозначності, словотворчої та стройової здатності. Чим вищі показники слова за цими критеріями, тим цінніші вони для процесу навчання іноземної мови і тим скоріше вони мають бути включені до словника-мінімуму.

Центральною ланкою в роботі над засвоєнням лексичного матеріалу є формування лексичних навичок. Лексична правильність мовлення визначається сталістю лексичних мовленнєвих навичок. За визначенням С.Ф.Шатілова, „лексичні мовленнєві навички” — це навички інтуїтивно-правильного утворення, вживання і розуміння іншомовної лексики на основі мовленнєвих лексичних зв'язків між слухомовленнєвомоторною і графічною формами слова і його значенням, а також зв'язків між словами іноземної мови [2].

Пошук. Знахідки. Відкриття!

У процесі засвоєння лексичного матеріалу (так само, як і граматичного) можна виділити:

I етап ознайомлення дітей з новими ЛО — **семантизація ЛО**;

II етап автоматизації дій дітей з новими ЛО, де розрізняють;

а) автоматизацію на рівні словоформи, вільного словосполучення та фрази, речення;

б) автоматизацію на понадфразовому рівні — діалогічної або монологічної єдності.

Далі здійснюється удосконалення дій з ЛО і як результат — ситуативне вживання засвоєних ЛО при висловлюванні своїх думок в усній формі (говоріння).

Процес ознайомлення з новою ЛО починається, як правило, з семантизації, тобто розкриття значення нових ЛО. Всі різноманітні способи семантизації можна поділити на дві групи: перекладні та безперекладні.

Перекладні способи розкриття значень іншомовних ЛО включають:

- ✓ однослівний переклад;
- ✓ багатослівний переклад;
- ✓ пофразовий переклад;
- ✓ тлумачення значення або пояснення ЛО рідною мовою.

До безперекладних способів розкриття значень іншомовних ЛО відносяться:

- ✓ наочна семантизації — демонстрація предметів, малюнків,
- ✓ діапозитивів, картин, жестів, рухів тощо;
- ✓ мовна семантизації:

а) за допомогою контексту, ілюстративного речення;

б) зіставлення однієї ЛО з іншими відомими словами іноземної мови — за допомогою антонімів і зрідка синонімів;

✓ дефініція - опис значення нового слова за допомогою уже відомих слів;

- ✓ тлумачення значення ЛО іноземною мовою.

Названі способи семантизації мають свої переваги і свої недоліки. Осьчому усі спроби знайти оптимальний спосіб залишаються марними. Вибір способу семантизації залежить від цілого ряду факторів, насамперед від особливостей самого слова: його форми, значення, сполучуваності, збігу або розбіжності зі словами рідної мови. Так, слова, що виражають абстрактні поняття, недоцільно семантизувати за допомогою унаочнення або ілюстративного речення, а слова, що виражають поняття, які відсутні в рідній мові дитини, — за допомогою однослівного перекладу [5].

Процес перетворення знань на певну навичку складний і довготривалий. Педагогові не досить повідомити дітям і домогтися, щоб вони запам'ятали, що „anapple” — це яблуко, а „anut” — горіх.

Потрібно виконати не одну ігрову вправу, щоб діти безпомилково впізнавали ці слова в потоці іншомовних слів (сформованість фонетичної та лексичної рецептивних навичок) і самостійно використовували ці слова у комунікативній діяльності (сформованість фонетичної та лексичної продуктивних навичок). Ще складніший процес формування граматичних навичок. Дитина спочатку вчиться сприймати звуковий образ граматичної структури в потоці іншомовного мовлення (рецептивна навичка). Після цього, у процесі гри, пригадує необхідну для гри структуру і вимовляє її (продуктивна навичка).

Зв'язне мовлення виступає у діалогічній та монологічній формах. Підготовчий характер навчання дошкільників англійської мови визначає потребу сформуванню у дітей передовсім навички діалогічного мовлення. На більш віддалених етапах навчання, у разі створення відповідних умов ігрової діяльності, дитина буде здатна збільшити монологічне висловлювання до 3—4 простих речень.

Фонетичний, лексичний, граматичний матеріал подається у типових структурах та реченнях. Вводячи нову лексико-граматичну структуру, педагог чітко, голосно, повільно вимовляє її, потім перекладає на рідну мову. Після цього він тричі виразно, не у швидкому темпі, повторює фразу (структуру, речення), якщо треба — окреме слово.

Головне завдання подачі нового матеріалу — максимально забезпечити мимовільне запам'ятовування нового матеріалу. Дітям дають завдання: «Listen! Repeat!» — „Слухайте! Повторюйте!”. Діти мають співпереживати весь текст, „відчувати” його. Для цього використовуються різні екстра-та паралінгвістичні засоби (жести, міміка, пантоміма, темп, тембр голосу та ін.).

Рекомендуються такі прийоми для запам'ятовування: [9]

1. проговорювання з різною гучністю (тихо, нормально, голосно);
2. ритмічне проговорювання у різному темпі (повільно, нормально, швидко);
3. повторення слова, фрази, речення у супроводі ритмічного проплескування, тупання, кружляння;
4. проспівування фрази на загальновідомий мотив;
5. проговорювання з різними емоційними інтонаціями (радісно, з жалем, здивовано, засмучено);
6. повторення за педагогом у супроводі пантоміми (батьоро крокуємо, збираємо гриби, рвемо горіхи, літаємо та ін.);
7. взаємодії у шеренгах, колах, групах, парах;
8. проговорювання з асоціативними опорами (різні картинки, геометричні фігури, знаки, що відповідають певній фразі).

Залежно від конкретної мети заняття, малі літературні форми (художнє слово) можна використовувати:

Пошук. Знахідки. Відкриття!

- ✓ на етапах введення матеріалу;
- ✓ як фонетичну зарядку, після засвоєння матеріалу дітьми;
- ✓ як засіб розрядки у середині та в кінці заняття, коли дітям

потрібен відпочинок.

Варто дотримуватися такої послідовності роботи з цим матеріалом:

✓ розповідь про головний зміст твору (вірша, пісні, фізкульт-хвилинка);

- ✓ прослуховування твору вперше, без перекладу;
- ✓ прослуховування твору вдруге із перекладом;
- ✓ розучування твору із використанням різних засобів.

Процес навчання буде успішним тоді, коли [3]:

1. Для дитини діяльність з аудіювання і говоріння буде цікавою (наявність мотиву);

2. Результат слухання чи говоріння буде очікуваним (наявність мети);

3. У пам'яті, уяві, попередньому досвіді дитини будуть наявні можливості розв'язувати завдання (наявність засобів);

4. Ніщо не буде стримувати пошуково-інтелектуальної діяльності, спрямованої на розв'язання завдань іншомовного спілкування (наявність умов);

5. Подача програмного матеріалу має проводитися чітко, виразно, досить голосно, спокійно, у нормальному темпі;

6. Введення нового лексичного матеріалу супроводжується жестами, мімікою, зміною тембру голосу, що відповідає персонажу дійства, демонстрацією, перекладом на рідну мову, фоновою музикою.

Наголосимо: якщо діти (чи одна дитина) не засвоїли щось на занятті – не треба вимагати негайного запам'ятовування матеріалу. Головне, щоб дітям було цікаво, щоб вони були активними, захоплені навчанням, переживали позитивні емоції. Дуже важливо створити в процесі навчання дітей іноземної мови такі умови, щоб матеріал засвоювався природно, щоб діти вчилися легко, з інтересом і бажанням, без зайвого напруження емоційно-вольових та інтелектуальних сил.

Висновки. Раніше центральним завданням педагогів при викладанні англ. мови в дошкільному віці вважалося розширення словникового запасу, лексичного розвитку в процесі ознайомлення з навколишнім, тобто кількісне його нагромадження в пасивному та активному словниках. В сучасному світі, який швидко та стрімко розвивається, завдання педагогів вже сформувати у дітей певні лексичні навички спілкування іноземною мовою, зорієнтувати їх на використання іноземної лексики у вільному спілкуванні з однолітками, з дорослими, що можливе тільки завдяки розвитку саме діалогічного мовлення через гру. Адже для дитини гра – це природний вид діяльності, під час якої вона гармонійно розвиває свої фізичні та інтелектуальні здібності, опановує нові знання та вміння.

Навчання англійської мови дітей середнього та старшого дошкільного віку в дитячому садку відбувається завдяки формуванню елементарної англомовної комунікативної компетенції, яка досягається шляхом активізації словника через рецептивні, репродуктивні ігри, вірші та пісні, відповідної тематики. Кожна сфера спілкування (тема) містить лексичний матеріал та мовні структури, а також засоби вивчення (добірка ігор, художніх слів). Спілкування організовується таким чином, щоб дитина була безпосереднім учасником навчального процесу в ігровій атмосфері, в ігровому середовищі. Навчаємо граючи! Гру треба повторювати кілька разів поспіль за одних і тих самих умов, щоб утворені рефлексивні зв'язки були стійкішими, а діти швидше запам'ятовували поданий матеріал.

Література

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. – К.: Вид-во «Освіта», 2012.
2. Богуш А. М. Дошкільна лінгво-дидактика: теорія і практика. / А. М. Богуш – К.: Вид-во «Просвіта», 2000. – 216с.
3. Ванжа С. М. Розгорнуте перспективне планування. Середній вік. / С. М. Ванжа, Т.В. Власова – Х.: Вид-во «Ранок», 2014. – 30 с. – (Сучасна дошкільна освіта)
4. Граючись вчимося. Англійська мова: програма та методичні рекомендації / С. Гунько, Л. Гусак, З. Лещенко та ін.. – К.: Редакції газет з дошкільної та початкової освіти, 2013. – 88 с.
5. Крутій К. Л. Методичне забезпечення дошкільної лінгво-дидактика в Україні // Дошкільне виховання. – 2001. – №5. – С. 10 – 11.
6. Низовська О. Іноземна мова в дошкільному закладі // Дошкільне виховання. – 2007. – №4. – С. 3 – 7.
7. Практичний матеріал. Середній дошкільний вік / Упоряд. С. М. Ванжа. – Х.: Вид-во «Ранок», 2011. – 160 с. – (Сучасна дошкільна освіта)
8. Уланова О. Б. Англійська для дошкільнят: граємо і вчимо. Позитивний вплив раннього вивчення іноземної мови на розвиток дитини та її особистості [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://vuzlit.ru/490721/positivniy_vpliv_rannogo_vivchennya_inozemnoyi_movi_na_rozvitok_ditini_ta_yiyi_osobistosti
9. Шкваріна Т. Англійська мова для дітей дошкільного віку: прогр., метод. реком. – К.: Шкільний світ, 2008. – 111 с.
10. Active English. Learn and Play: [practical course of English language for young learners] / Т. В. Земляная. – Днепр: АРТ-ПРЕСС, 2013. – 68 С.
11. Andy Harvey-John Oakley. Game on! A Teacher's Resource Book of Activities for English Language Learners. – Greenham Business Park, Newbury, Berkshire – Liberty House "EXPRESS PUBLISHING", - 2013 – 232 p.

ДО ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕНОЛОГІЙ У ВИХОВНІЙ РОБОТІ

У статті визначено необхідність використання інформаційних технологій як важливого елемента підвищення якості освіти, наведені основні переваги використання комп'ютерних технологій у виховній роботі та сучасні технології організації виховного процесу.

Ключові слова: комп'ютерні технології, виховна робота, освіта, інформатизація, навчально-виховний процес, інформаційні технології.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. У нинішньому глобалізованому світі розвиток суспільства тісно пов'язаний з розвитком інформаційно-комунікаційних технологій. Світова практика розвитку та використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) в освіті демонструє тенденцію до зміни традиційних форм організації освітнього процесу в умовах інформаційного суспільства.

Метою сучасного освітнього процесу є становлення майбутнього висококваліфікованого фахівця, який володітиме не тільки відмінними професійними якостями, але й буде являти собою громадянина-патріота, інтелектуально розвинену, духовно і морально зрілу особистість, готову протистояти асоціальним впливам, вправлятися з особистими проблемами, творити себе і оточуючий світ. Суттєве місце у вирішенні цих завдань належить доцільно та вміло організованій виховній роботі. Поряд з традиційними ресурсами впроваджуються й інформаційні технології, що дозволяють створювати, зберігати та забезпечувати ефективні способи зображення інформації. Тому одним із пріоритетних напрямків психолого-педагогічних та методичних досліджень є впровадження комп'ютерних технологій в процес виховання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з даної теми, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Сучасний період розвитку суспільства характеризується сильним впливом на нього комп'ютерних технологій, які проникають у всі сфери людської діяльності та забезпечують поширення інформаційних потоків, утворюючи глобальний інформаційний простір. Невід'ємною та важливою частиною цих процесів є комп'ютеризація освіти. Проблемам комп'ютеризації та інформатизації освіти в Україні присвячені дослідження таких науковців як В. Биков, П. Гевал, Я. Булахова, Р. Гуревич, О. Бондаренко, М. Жалдак, В. Заболотний, Г. Козлакова, О. Міщенко, О. Пінчук та інші. Нині помітно зросла кількість досліджень, предметом яких стало використання комп'ютерних технологій у навчальному процесі. Проблема використання комп'ютерних

технологій у виховній роботі певною мірою висвітлена в працях Ю. Бабанського, І. Гиркіна, Е. Гриха, І. Захарової, Н. Желябіної, О. Коберник та інших.

Сьогодні думки дослідників зазначеної проблеми розділилися. Багато вчителів, психологів та інших фахівців відзначають негативний вплив інтернет-простору на формування особистості учня, адже в комп'ютерних мережах часто розповсюджується різна інформація сумнівного змісту. Окрім того, можна констатувати неконтрольоване використання нинішніми учнями інтернет-ресурсів, зокрема комп'ютерних ігор, телевізійних розважальних програм, що призводить до зниження критичності сприймання отриманої інформації та як наслідок – недооцінювання ролі книги, образотворчого мистецтва, музики тощо. Тому вкрай важливо розвивати незалежне ставлення до інформації, свідомий підхід до вибору матеріалу, адекватну оцінку низькопробної продукції. Адже майбутнє молодого покоління багато в чому залежить саме від якості отриманої інформації, уміння її аналізувати й оцінювати.

Водночас дослідники констатують і позитивний вплив інтернет-технологій на формування молодого людини, її моральний розвиток. Адже всім давно зрозуміло, що сучасне життя неможливо уявити без широкого використання ІКТ. Через це фахівці різних галузей знань вважають, що всі зусилля потрібно спрямувати на пошук сприятливих для розвитку учнів резервів сучасних інформаційних технологій, шляхів адекватного сприйняття ними матеріалів, гармонійного співіснування, але із збереженням власної особистісної цілісності. Це потребує не тільки знань сучасних технічних засобів отримання інформації та вміння працювати з ними, а й навичок самостійної роботи з цими ресурсами, високого рівня критичного мислення, творчих здібностей учнів, здатності орієнтуватися в єдиному освітньому просторі.

Незважаючи на зростання інтересу до проблеми підвищення якості освіти за допомогою інформатизації освіти, аналіз літератури свідчить, що проблема організації виховної роботи з використанням комп'ютерних технологій не знайшла належного відображення у педагогічній науці та практиці.

Мета статті – визначити необхідність використання комп'ютерних технологій у виховній роботі як важливого елементу підвищення якості освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів. Сьогодні в Україні відбувається становлення нової системи освіти, яке супроводжується суттєвими змінами в педагогічній теорії і практиці освітнього процесу. Сучасний освітній процес характеризується все більш широким застосуванням в ньому комп'ютерних технологій. Вони мають стати не додатковим

Пошук. Знахідки. Відкриття!

«довантаженням» у вихованні, а невід'ємною частиною цілісного виховного процесу, що значно підвищує ефективність всього освітнього процесу в цілому [4].

Технологія - комплекс організаційних заходів, операцій і прийомів, спрямованих на виготовлення, обслуговування, ремонт і експлуатацію виробу з номінальним якістю і оптимальними витратами, обумовлених поточним рівнем розвитку науки, техніки та суспільства в цілому.

Інформаційні технології - широкий клас дисциплін та галузей діяльності, що відносяться до технологій керування та обробки даних, в тому числі, із застосуванням обчислювальної техніки. В основному, під інформаційними технологіями мають на увазі комп'ютерні технології [4].

Комп'ютерні технології - це узагальнена назва технологій, що відповідають за зберігання, передачу, обробку, захист і відтворення інформації з використанням комп'ютерів, а також відповідна наука. Але комп'ютерні технології це більш вузьке поняття, тому що інформаційні технології можуть використовувати комп'ютер як одне з можливих засобів, не виключаючи при цьому застосування аудіо- та відеоапаратури, проєкторів та інших технічних засобів навчання [4].

У науковій літературі, присвяченій проблемам комп'ютеризації освіти (Ю. Бабанський, І. Гиркин, І. Захарова, Н. Желябіна, О. Коберник та інші) часто зустрічаються такі синонімічні вирази як "нові інформаційні технології", "технології комп'ютерного навчання", "комп'ютерні педагогічні технології" та ін. Це свідчить про те, що термінологія в цій галузі досліджень і відповідні їй поняття ще не устоялися [1-4].

Комп'ютеризація освіти призводить до перебудови змісту і методів виховання і навчання. Нові інформаційні технології характеризуються наявністю всесвітньої мережі Internet, що надає дуже широкі можливості для розвитку методів і організаційних форм навчання і виховання, вони стають новими засобами ігрової діяльності, розумового, мовленнєвого та фізичного розвитку дітей та молоді.

Під комп'ютерними технологіями виховання розуміють сукупність методів, форм і засобів навчання, які базуються на використанні сучасних комп'ютерних засобів і спрямованих на ефективне досягнення поставлених цілей виховання [3-5]. Комп'ютерні технології дозволяють істотно оптимізувати процес управління виховною роботою.

Таким чином, під комп'ютерною технологією навчально-виховного процесу ми розуміємо систему загальнопедагогічних, психологічних, дидактичних і методичних процедур взаємодії педагогів і учнів з урахуванням технічних і людських ресурсів. Форми подання інформації за допомогою комп'ютерних технологій дозволяють краще структурувати матеріал та організувати швидкий ефективний спосіб його розуміння.

Переваги використання комп'ютерних технологій у виховній роботі можна звести до двох груп:

1) Технічні переваги (швидкість, маневреність, оперативність, можливість перегляду і прослуховування фрагментів і інші мультимедійні функції).

2) Дидактичні переваги (створення ефекту присутності, відчуття автентичності, реальності подій, інтерес, бажання дізнатися і побачити більше).

Використання комп'ютерних технологій у навчально-вихованій роботі здатне стимулювати пізнавальний інтерес, надати виховній роботі проблемний, творчий, дослідницький характер і розвивати самостійну діяльність, за допомогою реальних об'єктів (комп'ютер, телевізор, проектор) та інформаційних технологій (Інтернет, відеозаписи), формувати вміння самостійно шукати, аналізувати і відбирати необхідну інформацію, організовувати, перетворювати, зберігати і передавати її.

Серед технологій організації виховного процесу можна виділити наступні сучасні технології [1, 3-5]:

- самостійна робота (використання специфічних можливостей комп'ютера для підвищення наочності матеріалів, адаптація до рівня знань вихованців і їх психологічним особливостям, можливість формування індивідуальної траєкторії виховання, використання у вихованні методу проектів, що дає можливість самостійно планувати, організовувати і контролювати виховну діяльність;

- організація спілкування на основі телеконференцій та відеоконференцій;

- організація виховних годин на основі навчальних програм і тренажерів.

- підготовка виховних годин на основі найсучаснішої інформації з обраної теми.

- організація швидкої передачі необхідної інформації за допомогою Інтернету (електронною поштою, через соціальні мережі, форуми та інше) та забезпечення зворотного зв'язку;

- самоосвіта педагога-вихователя, підвищення його професійного рівня;

- розробка ситуаційно-рольових та інтелектуальних ігор з використанням комп'ютерних технологій.

Використання інформаційно-комунікаційних технологій не зводиться до простої заміни "паперових" носіїв інформації електронними. Інформаційно-комунікаційні технології дають можливість поєднувати процеси вивчення, закріплення і контролю засвоєння навчального матеріалу, які за традиційного навчання частіше всього є розірваними.

Пошук. Знахідки. Відкриття!

Інформаційні технології дають можливість у більшій мірі індивідуалізувати процес навчання, зменшуючи фронтальні види робіт і збільшуючи частку індивідуально-групових форм і методів навчання. Також інформаційні технології сприяють підвищенню мотивації до навчання, розвитку креативного мислення, дозволяють економити навчальний час; інтерактивність і мультимедійна наочність сприяє кращому представленню, і, відповідно, кращому засвоєнню інформації.

Отже головними електронної форми подання навчально-виховної інформації є компактність, значні виражальні можливості у подання навчального матеріалу (відео, звук, анімації), інтерактивність і т.п. Представлення інформації у електронній формі дозволяє краще структурувати матеріал, дає можливість альтернативних варіантів його використання та організувати швидкий і ефективний пошук необхідної інформації в електронних базах даних і бібліотеках.

Висновки з дослідження. Інформаційні технології набувають все більшої значимості в розвитку провідних країн світу. Використання комп'ютерних технологій у виховній роботі – це не вплив моди, а необхідність, продиктована сьогоdnішнім рівнем розвитку освіти та обов'язкова складова підвищення якості системи освіти в цілому.

Література

1. Гиркин І.В. Нові підходи до організації учбового процесу з використанням сучасних комп'ютерних технологій. // Інформаційні технології № 6, 2008. – С. 25-31.

2. Грих Е. Информационные технологии в управлении и учебным процессом вуза: Материалы межрегиональной научно-практической конференции – 11-13 октября 2002. – С. 74-75.

3. Гуревич Р.С., Кадемія М.Ю. Інформаційно – комунікаційні технології у навчальному процесі: Посібник для педагогічних працівників і студентів педагогічних вищих навчальних закладів. – Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2002. -116с.

4. Захарова І.Г. Інформаційні технології в освіті: навчальний посібник для вищ. навч. закладів [Текст]/І. Г. Захарова. - М.: «Академія», 2008. – 188 с.

5. Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) та їх роль в освітньому процесі [Електронний ресурс] / С. Дишлева. Режим доступу: <http://osvita.ua/school/technol/6804>

6. Коваль Т.І. Підготовка викладачів вищої школи: інформаційні технології у педагогічній діяльності : навч.-метод. посіб./ Т.І. Коваль. – К. : Вид. центр НЛУ, 2009. – 380 с.

керівник гуртка «Стань творцем свого життя»

«НОВИЙ УКРАЇНЕЦЬ»:

НАЦІОНАЛЬНІ ТА ЄВРОПЕЙСЬКІ ЦІННОСТІ

У статті розглядаються підходи до розуміння національно-патріотичного виховання сучасної молоді як системи заходів спрямованих на формування «нового» українця, що діє на основі національних та європейських цінностей.

Ключові слова: національно-патріотичне виховання, патріотизм, нація, батьківщина, національні традиції, національна символіка, національна свідомість, громадянський патріотизм.

Постановка проблеми. Враховуючи суспільно-політичну ситуацію, що склалася в Україні, усе більшої актуальності набуває виховання в молодого покоління почуття патріотизму, відданості загальнодержавній справі зміцнення країни, активної громадянської позиції. Тому пріоритетна роль належить національно-патріотичному вихованню.

Аналіз останніх досліджень. Проблемам, пов'язаним з національно – патріотичним вихованням молодого покоління, присвячені численні дослідження вітчизняних та закордонних вчених.

Серед класиків педагогічної науки до проблем патріотичного виховання зверталися: Г. Ващенко, О. Духнович, А. Макаренко, О. Огієнко, Г. Сковорода, В. Сухомлинський, К. Ушинський, Я. Чепіга та інші видатні вчені й педагоги. У своїх працях вони висвітлювали актуальні для свого часу проблеми розвитку патріотичних почуттів як складової частини національної системи виховання, висували ідею виховання «свідомого» громадянина, патріота своєї Батьківщини.

Взаємозв'язок патріотичного, громадянського та національного виховання висвітлено в працях В. Гонського, М. Качура, О. Коркішко, І. Мартинюка, В. Паплучного, Ю. Римаренко, О. Сухомлинської, Г. Шевченка та інших. Національно-патріотичне виховання на традиціях українського народу розглядали: О. Вишневський, О. Гевко, М. Стельмах, М. Щербань та інші.

Проблемам виховання громадянина-патріота велику увагу приділяли К. Ушинський, Г. Ващенко, С. Русова, І. Огієнко та інші українські педагоги. Зокрема, К. Ушинський наголошував, що справжня любов до Вітчизни є наслідком громадської (на її користь) праці людини.

Метою статті є спроба теоретичного осмислення основних підходів до розуміння сутності національно-патріотичного виховання молоді, та сприяти формуванню патріотичних почуттів, що передбачає вироблення і зміцнення в свідомості кожного вихованця гордості за свою Вітчизну, її історію й традиції, готовності захищати її свободу.

Виклад основного матеріалу. Пріоритетним напрямом виховання дітей та молоді в національній системі освіти є патріотичне виховання. Актуальність патріотичного та духовного виховання підростаючого покоління зумовлюється процесом формування в Україні громадянського суспільства, становлення єдиної нації. Патріотизм у сучасному розумінні – це відчуття того, що в моєму місті, в моєму навчальному закладі, країні мене стосується, що залежить від мене. Я – творець майбутнього своїх майбутніх нащадків. У цьому зв'язку В.О. Сухомлинський наголошував, що: «Патріотичне виховання – це сфера духовного життя, яка проникає в усе, що пізнає, робить, до чого прагне, що любить і ненавидить людина, яка формується» [1].

Необхідно зазначити, що патріотизм – це одна із якостей людського характеру. Він, подібно до любові, керує людською свідомістю, заставляючи робити великі і малі вчинки в ім'я своєї батьківщини. Патріотизм – величний вияв нескінченної любові до рідного краю. Патріотизм, як і честь виховує великих, сильних людей, які здатні пожертвувати своїм життям заради рідної землі. Історичне джерело патріотизму – це формування зв'язків із рідною землею, з рідною мовою, народними традиціями, звичаями та культурою.

У сучасній педагогічній науці виділяється три основних види патріотизму, а саме:

– етнічний патріотизм – ґрунтується на почутті власної причетності до свого народу, на любові до рідної культури, до власної історії тощо. Розвиваються якщо дитина виростає у національно свідомій і національно-орієнтованій сім'ї, навчається в українській школі. У цьому сенсі неабияке значення має вивчення рідної мови, власної історії, літератури, українознавства, українського мистецтва, рідних звичаїв тощо;

– територіальний патріотизм – ґрунтується на любові до того місця на землі, до місцевості, ландшафту, клімату тощо, де людина народилася. На думку Г. Ващенка, є всі підстави вважати, що любов до рідного краю, в першу чергу, заснована на ранніх дитячих переживаннях, захопленнях. Для людини, як, зрештою, і для деяких інших живих істот, рідним стає все те, що вона сприймає найперше, найраніше;

– державний патріотизм – ґрунтується на меті нації – побудові власної держави, державному самовизначенні, державницькому світогляді та державницькому почутті. Це вищий патріотизм який будується на державній ідеології та пов'язаний з почуттям громадянськості.

Філософи й політологи визначають патріотизм як суспільний і моральний принцип, який характеризує ставлення людей до своєї країни та виявляється в певному способі дій і складному комплексі суспільних почуттів, що узагальнено називається любов'ю до Батьківщини. Це соціально-політичне явище, якому притаманні природні витоки, власна

внутрішня структура, що в процесі суспільного розвитку наповнювалася різним соціальним, національним і класовим змістом.

У соціальній психології патріотизм визначається як певне моральне ставлення й оцінка особистості. Патріотичне почуття, соціально-моральне у своїй основі, особистість набуває не лише шляхом біологічної спадковості, а неодмінно під впливом соціального середовища, виховання (соціалізації) у широкому розумінні слова. Нині патріотизм покликаний дати новий імпульс духовному оздоровленню народу, формуванню в Україні громадянського суспільства, яке передбачає трансформацію громадянської свідомості, моральної, правової культури особистості, розквіту національної самосвідомості і ґрунтується на визнанні пріоритету прав людини.

Необхідно зазначити, що визначальною рисою українського патріотизму має бути його дієвість, спроможна перетворювати почуття в конкретні справи та вчинки на користь держави. Справжній патріот повинен мати активну життєву позицію, своїми справами та способом життя сприяти якісним змінам ситуації в країні на краще. Для формування такої свідомості особистості має бути успішно реалізована цілісна система патріотичного виховання [3].

Патріот – це людина, яка щирими діями доводить все своє ставлення до України. Це бажання зберегти культуру країни, захистити її кордони, суверенітет. І такою людиною може бути кожен. Адже патріотичне виховання починається змалечку. Навчання, винаходи, дослідження, перемоги – все це для здорової, незалежної, відомої у всьому світі держави. І починати треба з простих речей. Розвиток любові до своєї країни, національної самосвідомості й гідності; дбайливе ставлення до рідної мови, культури, традицій; відповідальності за природу; потребу зробити свій внесок у долю Батьківщини; інтерес до міжнародного спілкування; прагнення праці на благо рідної країни, її народу – все це включає в себе патріотичне виховання.

Все це передбачає здійснення цілої низки системних заходів, спрямованих на посилення патріотичного виховання дітей та молоді, оснований на національних та європейських цінностях:

- повага до національних символів (Герба, Прапора, Гімну України);
- участь у громадсько-політичному житті країни;
- повага до прав людини;
- толерантне ставлення до цінностей і переконань представників іншої культури, а також до регіональних та національно-мовних особливостей;
- рівність усіх перед законом;
- готовність захищати суверенітет та територіальну цілісність України.

Пошук. Знахідки. Відкриття!

Провідна роль у вихованні молоді належить українській мові як духовному стержню нації. Рідна мова – найважливіший засіб патріотичного виховання. Серед факторів, що найактивніше впливають на формування національної свідомості будь-якого народу, найважливіше місце посідає культура та її окремі елементи. Пріоритет серед цих елементів належить мові. Розуміння вихованцями процесу повернення до рідних коренів, витоків українства, національного самоствердження і саморозвитку вже є проявом патріотизму. На заняттях велика увага приділяється збереженню і примноженню духовних цінностей, культурних національних традицій, шанобливому ставленню до української мови. Свідченням цього є зйомка відеоролику, в якому вихованці намагалися відтворити дух, традиції українського народу, розігравши уривок твору «Кайдашева сім'я» видатного українського письменника І. Нечуй-Левицького.

В наш час необхідною умовою включення молоді у суспільне життя є розвиток її самоорганізації та соціальної активності.

Соціальна активність – це сукупність форм людської діяльності, свідомо орієнтованої на рішення завдань, які постають перед суспільством, соціальною групою в цей період. Соціальна активність може проявлятися у різних сферах: трудовій, громадсько – політичній, культурній. Діти охоче приймали участь у різних громадських заходах. Дуже щиро приймали гуртківців робітники міського поліцейського відділу, де їм було продемонстровано сучасні технічні новинки, проведена лекція про підліткове правопорушення та його наслідки. До Дня захисника Вітчизни були запрошені військовослужбовці, які розповідали про значимість патріотизму для України та патріотичне виховання, яскраво вираженого під час святкового концерту, яке вони зазначили з боку вихованців. Небайдужими залишились вихованці і до проблеми безхатніх тварин, активно прийнявши участь у зборі коштів на придбання корму для братів наших менших. Участь у соціальному проекті «Ти знаєш, де твоя дитина?» сприяла утвердженню гуманістичної моральності, як базової основи громадянського суспільства.

За допомогою участі в соціальних проектах, ми маємо можливість самореалізації, налагодження зв'язків і комунікацій, підвищення творчого потенціалу.

Висновки. Патріотичне виховання – це суспільна діяльність, яка формує ставлення людини до себе, до свого народу й Батьківщини. Це ставлення виявляється у відповідних почуттях, переконаннях, ідеях.

Література

1. Буклов Ю. Національно-патріотичне виховання учнівської молоді як педагогічна проблема [Електронний ресурс] / Ю. Буклов // Людинознавчі студії. Педагогіка. – 2018. – Вип. 6. – С. 49-59.

2. Буклов Ю. Змістові компоненти національно-патріотичного виховання учнівської молоді [Електронний ресурс] / Ю. Буклов // Молодь і ринок. – 2018. – № 3 – С. 136-140.

3. Концепція національно-патріотичного виховання молоді (Наказ МОН № 641 від 16.06.2015 р.).

4. Лист МОН № 1/9-614 від 27.11. 2014 «Про методичні рекомендації з патріотичного виховання».

Росада М. О.

керівник гуртка «Словничок»

РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНО-МОВЛЕНЕВИХ НАВИЧОК ДОШКІЛЬНИКІВ

Стаття присвячена проблемі комунікативно-мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку в умовах гурткової роботи. Розглядаються засоби, умови активізації мовленнєвого спілкування вихованців, основні правила позитивного спілкування та взаємодії; пропонуються інтерактивні методи, які формують комунікативні навички дітей.

Ключові слова: мовлення, діти дошкільного віку, спілкування, комунікативно-мовленеві навички.

Постановка проблеми. Розвиток мовленнєво-комунікативних навичок дітей дошкільного віку є однією із стрижневих проблем дошкільної лінгводидактики. Її актуальність зумовлюється пріоритетними напрямками Національної доктрини розвитку освіти України у ХХІ столітті, Законів України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Комплексними заходами щодо всебічного розвитку і функціонування української мови», спрямованими на модернізацію дошкільної освіти, оновлення змісту, вдосконалення форм, методів і технології навчання дітей рідної мови, розвитку культури мовлення та мовленнєвого спілкування.

Мовленнєвий розвиток дитини є головним інструментом, за допомогою якого вона встановлює контакт із довкіллям і завдяки якому відбувається соціалізація дитини. Водночас, як засвідчує практика, поширення комп'ютеризації, телебачення та інших технічних засобів, які стали доступними й дітям дошкільного віку як у сім'ї, так і в дошкільних закладах, обмежує безпосереднє спілкування дітей з іншими мовцями, внаслідок чого збагачується їхня пізнавальна сфера і водночас гальмується мовленнєва діяльність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема розвитку мовленнєво-комунікативних навичок розповіді дошкільників не є новою. Вона досліджувалася класиками наукової думки і сучасними науковцями в різних аспектах: психологічному (Л.С. Виготський, Г.М. Леушина, О.Р. Лурія, Т.О.Піроженко, С.Л. Рубінштейн, І.О. Синиця та ін.);

Пошук. Знахідки. Відкриття!

психолінгвістичному (І.О. Зимняя, О.О. Леонтъев, О.М. Шахнарович та ін.); лінгвістичному (М.П. Кочерган, Т.О. Ладиженська, Л.І. Мацько, М.Я. Плющ, В.М. Русанівський, Л.В. Щерба та ін.); педагогічному (Л.В. Ворошніна, В.Г. Захарченко, А.А. Зрожевська, Е.П. Короткова, Н.П. Орланова, Є.І. Тихеева, О.С. Ушакова та ін.); лінгводидактичному (А.М. Богуш, О.М. Біляєв, М.С. Вашуленко, Н.В. Гавриш, Т.К. Донченко, С.О. Караман, В.Я. Мельничайко, Л.М. Паламар, М.І. Пентилюк та ін.). Досліджено такі аспекти розвитку зв'язного мовлення дітей дошкільного віку: навчання розповідання за дидактичними картинками (Н.В. Гавриш, Л.І. Глухенька, Н.Ф. Виноградова, Н.Г. Смольнікова, Е.М. Струніна та ін.), іграшками (А.М. Бородич, Е.П. Короткова та ін.), навчання описових розповідей (В.В. Гербова, А.А. Зрожевська, С.В. Ласунова та ін.), переказування дітьми художніх творів (Р.П. Боша, О.М. Лещенко, Н.В. Малиновська, Н.П. Орланова та ін.), навчання творчих розповідей (Л.І. Березовська, Н.В. Водолага, Л.В. Ворошніна, Н.В. Гавриш, С.В. Ласунова та ін.), розвиток зв'язного мовлення за текстом казок (С.Л. Алієва, Н.Н. Насруллаєва, Ю.А. Руденко, Л.І. Фесенко та ін.), у продуктивній діяльності (Т.Г. Постоян та ін.), розвиток пояснювального (Н.І. Кузіна, М.М. Поддьяков та ін.) і діалогічного мовлення (Е.І. Матецька, Т. Слама-Казаку, С.К. Хаджирадєва, Г.В. Чулкова та ін.), в ігровій діяльності (В.Г. Захарченко, Б.Ф. Контаутене, Н.В. Савінова та ін.). Натомість ознайомлення з результатами теоретичного аналізу означеної проблеми і практичним досвідом засвідчило, що питання зв'язності дитячого мовлення попри всю різноманітність запропонованих методичних систем, розглядається не лише практиками, але й науковцями однобічно, з погляду оволодіння дітьми загальноприйнятими в лінгвістиці якостями зв'язного мовлення.

Мета статті. Розглянути засоби, умови активізації мовленнєвого спілкування вихованців, основні правила позитивного спілкування та взаємодії, які формують комунікативні навички дітей.

Виклад основного матеріалу. Комунікативно-мовленнєва спрямованість у навчанні та вихованні дошкільників на сучасному етапі розвитку інтеграційних процесів в освіті набула пріоритетного значення, адже спілкування це невід'ємна частина нашого життя, пізнання навколишнього світу та власного Я.

Під мовленнєвою активністю дитини дошкільного віку науковці розуміють виражену потребу в мовленнєвому спілкуванні, бажання вступити в контакт із оточуючими та вміння організувати мовленнєве спілкування [5]. І саме відсутність у дошкільників потреби в спілкуванні і є проблемою сучасності. Зі стрімким розвитком сучасних технологій спілкування для дошкільників набуло більш другорядного значення,

дитина легше демонструє свої бажання, прохання (міміка, жести, елементарні звукові супроводи), ніж пояснює про них.

Так, наприклад, в процесі складання розповіді старшими дошкільниками відмічається бідність словника, а саме: неточності використання слів, переважання у словнику іменників і дієслів та обмеженість використання прикметників, прислівників, прийменників. Діти використовують в мовленні переважно прості поширені речення і майже не користуються складними реченнями зі сполучниками (і, а, та, але, або). Спостерігається багато помилок граматичного оформлення речень: порушення узгодження прикметників, іменників, дієслів у роді, числі, відмінку («Діти в лісу багато гриб збирала.» «На дереві лист облетіло»).

Активізація мовленнєвого спілкування та особистості дітей забезпечується наступними засобами: підбір ігор та вправ, що враховують рівень мовленнєвого розвитку кожної дитини; взаємодія в роботі з дітьми педагога та вихователів; робота з батьками з надання їм допомоги у вихованні дитини в родині; цікавий наочний та мовленнєвий матеріал; система заохочень.

У роботи гуртка «Словничок» використовується комплекс методів: теоретичних: аналіз, узагальнення даних психологічної, психолінгвістичної, лінгвістичної, нейропсихологічної літератури з проблеми дослідження; узагальнення та аналіз педагогічного досвіду з метою з'ясування стану мовленнєвої активності дошкільників; емпіричні: вивчення документальних джерел; спостереження за виховним процесом; опитування, бесіда.

Процес усного мовлення вихованців проводиться із залученням методичних доробок та рекомендацій Г. Каше, Н. Пивоварцевої, Ю. Рібцун, Є. Соботович, В. Тарасун, Л. Трофименко. Так, для розвитку монологічного мовлення дітям було запропоновано завдання на складання розповіді за серією сюжетних малюнків (серія сюжетних малюнків „Пори року”). Для визначення природи труднощів, завдання оцінювалося за наступними критеріями:

- смислова адекватність вихідному матеріалу (наочно зображеному сюжету);
- можливість програмування тексту (зв'язність, повнота викладу);
- граматичне оформлення (правильність побудови речень, уміння використовувати складні речення);
- лексичне оформлення;
- самостійність виконання (наявність або відсутність підказок експериментатора у ході складання розповіді) [1].

Основними технологіями активізації мовленнєвого спілкування дітей у гуртку: наслідувальна діяльність; етюди, рухливі та дидактичні ігри,

Пошук. Знахідки. Відкриття!

ігри-драматизації; логопедична ритміка, дії під музику; проблемні ситуації; коментувальне малювання; психотерапевтичні прийоми; введення ігрових персонажів; розвиток невербальних засобів і т.д. Тобто, освітній процес опирається на провідну діяльність дітей дошкільного віку – ігрову, а у спілкуванні педагога з дітьми домінує партнерський стиль.

Також важливою умовою активізації мови дітей є створення насичених і різноманітних вражень, створення обстановки, яка активізує мовлення. Такі ситуації пробуджують у дітей бажання поділитися враженнями, потребу задавати питання, уточнювати побачене і т.д.

Потрібно розвивати зацікавленість дітей, використовуючи прийоми присвоєння цікавих атрибутів і ролей в іграх та інших видах дитячої діяльності, стан активності колективу, надання дитині знайомих йому завдань, виконання яких не викликає у нього труднощів і приносить задоволення. Це підтримує у дошкільнят інтерес до занять і розвиває їх активність. Характерною особливістю всіх ситуацій є створення умов вимушеного, але не примусового вступу дитини в діяльність або спілкування з оточуючими його дітьми.

Комунікативну-мовленнєву спрямованість доцільно починати в молодшому дошкільному віці, оскільки, за даними А. Богущ, Л. Виготського, Ф. Сохіна, дошкільний вік – це період найінтенсивнішого становлення й розвитку особистості. Розвиваючись, дитина активно засвоює основи рідної мови й мовлення, зростає її мовленнєва активність [3]. Прийоми моделювання можна використовувати для переказу відомого твору, складання нової казки. Методи символічної синектики допомагають при описуванні об'єктів навколишнього середовища, складанні або переказі казок.

Достатньо високий рівень мовленнєвих досягнень дає дитині можливість проявляти як соціальну, так і інтелектуальну активність у колі однолітків, а спрямованість на комунікацію (прагнення бути зрозумілим та розуміти інших) змушують дошкільника будувати мовленнєві висловлювання у такій формі, яка забезпечить взаєморозуміння між учасниками бесіди.

На думку психологів однією з важливих умов в організації спілкування дошкільників є дотримання основних правил позитивного спілкування та взаємодії:

- розмовляти мовою співрозмовника (спілкуватися між собою знайомою, доступною мовою, не використовуючи занадто складних незрозумілих слів);
- поважати виступаючого (в жодному разі не критикувати та перебивати, лише за надобності підказувати та направляти);
- проявляти інтерес до спілкування[2].

Щоб мовленнєва взаємодія дітей була ефективною, педагог має створити умови для розвитку комунікативних навичок вихованців. Однією з таких умов є введення емоційного компонента («яскравої плями», емоційного всплеску). І саме такою «яскравою плямою» є використання інноваційних технологій в роботі з вихованцями.

Використання диктофону на заняттях – один із засобів розвитку фонетико-фонематичного сприйняття дитини, розвитку вміння слухати співрозмовника та приймати участь у обговоренні (можна запропонувати дітям записати казки і оповідання, які вони складають, а потім дати їм прослухати). Ще до прослуховування можна виявити, що сам диктофон дисциплінує дітей і пробуджує у них відповідальність та активність (теми для ігор найрізноманітніші «Моя улюблена гра», « Мій улюблений мультфільм», "Моя добра справа сьогодні").

Телевізор – для інсценування підійде будь-яка програма, наприклад, "Погода" чи дитяча казка. Також педагог може запропонувати дитині сюжетні (погода, явища живої природи) або предметні картинки з назвами овочів, тварин, посуду, птахів і таке інше, оточуючого середовища. Педагог повідомляє проте, що телевізор зламався – зображення є, а слова чути нечітко, просить дитину за слайдами розповісти про те, що на них зображено, які події відбуваються.

Також можна використовувати відео для повторення рухів та слів (логопедична ритміка), мультиплікаційні фільми («Алфавіт безпеки», «Фіксо-поради» тощо) та їх обговорення, а також аудіо записи (тварин, шум міста, моря, птахи, класична музика) – все це допомагає створити емоційно яскраве забарвлення заняття та позитивний настрій у вихованців, краще запам'ятати вивчений матеріал та спонукати дітей до спілкування.

Висновки дослідження. Для розвитку мовленнєво-комунікативної активності широко застосовуються мовленнєві вправи з використанням різних інтерактивних методів. Ігрова форма занять спонукає дітей до взаємодії з оточуючими (однолітками та дорослими) та мовленнєвої творчості, дає змогу створити умови, за яких дошкільники швидко набувають необхідного досвіду комунікативної діяльності. Але потрібно пам'ятати, що перевантаження заняття різними методами роботи може дати зворотній ефект, оскільки це призводить до швидкої втоми вихованців. Використання творчих методів та прийомів повинно мати міру, чітко організовано та ретельно підготовлено педагогом.

Література

1. Богуш А. М. Дошкільна лінгводидактика : Теорія і методика навчання дітей рідної мови / А. М. Богуш, Н. В. Гавриш // Підручник / [за ред. А. М. Богуш]. – 2007. – 542 с.
2. Синиця І. О. Психологія усного мовлення / І. О. Синиця. – К. : Радянська школа, 1974. – 207 с.

Пошук. Знахідки. Відкриття!

3. Ленів З. П. Діагностика усного мовлення старших дошкільників засобами арт-терапії : [навчально-методичний посібник] / З. Ленів – К. : Спадщина, 2011. – 64

4. Соботович Є. Ф. Критерії оцінювання мовленнєвого розвитку дитини (у його лексичній ланці) на різних вікових етапах. Нормативні показники мовленнєвого розвитку (у його граматичній ланці) дитини дошкільного віку / Є. Ф. Соботович // Дефектологія. – 2003. – № 2. – С. 2-11.

5. Соботович Є. Ф. Нормативні показники мовленнєвого розвитку (в його фонетико-фонематичній ланці) дітей дошкільного віку / Є. Ф. Соботович // Дефектологія. – 2002. – № 3. – С. 2-

Скорописова Л. І.

керівник гуртка "Стань творцем свого життя"

**ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У
ВИХОВАНЦІВ ЗАКЛАДІВ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ**

У статті розкрито поняття «громадянська компетентність» та головні аспекти її формування. Представлені основні компоненти змісту, етапи, форми і методи громадянської освіти в закладі позашкільної освіти.

Ключові слова: компетентність, громадянськість, громадянська компетентність, формування компетентності, громадянська освіта.

Постановка проблеми у загальному вигляді та зв'язок її з основними науковими та практичними завданнями. Україна - молода держава, яка перебуває в стані радикальних політичних, економічних та соціальних перетворень. Шлях від тоталітарної ідеології до свободи й демократії виявився для нашого народу не простим: події Майдану, анексія Криму, інформаційна й військова агресія з боку сусідньої держави стали реаліями нашого життя.

Новітні процеси, що відбуваються у державі, актуалізували завдання виховання громадянина, яке реалізується через виховний простір, як навчального закладу так і позашкільного закладу освіти.

Громадянське суспільство потребує відтворення почуття істинного патріотизму як духовно-моральної цінності, формування в молоді активної, соціально значущої позиції, яку вона може проявити в усіх видах діяльності, перш за все, пов'язаних із захистом інтересів своєї родини, рідного краю, реалізацією особистого потенціалу на благо української держави. Тому значимість громадянської освіти підвищується і потребує системно-комплексного підходу до його формування. Сприяння розвитку громадянського суспільства передбачає також наявність і вияв громадянської компетентності.

Мета дослідження полягає у розкритті змісту громадянської компетентності та її формування у вихованців закладу позашкільної освіти.

Виклад основного матеріалу. Одним із найактуальніших завдань сьогодення в Україні є створення умов для формування людини-громадянина. Виконання цього завдання може забезпечити система громадянської освіти. Свідченням зростання інтересу до проблем громадянської освіти в Україні є програми, проекти, наукові конференції та публікації.

У низці основоположних освітянських документів, які можна вважати концептуальними основами громадянської освіти в Україні: Конституції України, Законі України «Про освіту» [1], Національній стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016-2020 роки [2], Стратегії національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 роки [3] та Національній стратегії у сфері прав людини [4], підкреслюється необхідність формування громадянина України як освіченої, творчої особистості, в якій органічно поєднуються високі моральні риси, громадянська зрілість, патріотизм, професійна компетентність, потреба у самовдосконаленні.

На освіту покладається завдання, пов'язане з формуванням соціально-політичної компетентності особистості, розвитку в неї таких якостей, як соціальна активність, відповідальність, повага до прав людини, до інших культур, підготовка молоді до ролі громадян відкритого демократичного суспільства.

Згідно Концепції розвитку громадянської освіти в Україні, громадянська освіта має охоплювати всі види освіти (формальну, неформальну, інформальну), а також всі рівні освіти і всі вікові групи громадян, включно з освітою дорослих, та бути спрямованою на формування громадянських компетентностей.

А у концептуальних засадах реформування середньої освіти «Нова українська школа» зазначається, що реалізація основних завдань щодо формування освіченого українця, всебічно розвиненого, відповідального громадянина і патріота, здатного до інновацій і перетворень, покладається значною мірою на позашкільні заклади.

Позашкільна освіта сьогодні має розглядатись як така, що виявляє найближчі перспективи розвитку особистості в різних соціальних й освітньо-виховних інститутах, де позашкільні навчальні заклади мають стати центрами мотиваційного розвитку особистості, її самореалізації і професійного самовизначення [5].

Враховуючи останнє, в сьогоденні досягнення нової якості позашкільної освіти має на меті підготовку своїх вихованців до активної

Пошук. Знахідки. Відкриття!

участі в житті демократичного суспільства і формування громадянських компетентностей і компетенцій.

Ця мета може бути досягнута за рахунок компетентнісного підходу, що базується на застосуванні в меті, завданнях, змісті, формах та методах позашкільної освіти компетентностей особистості.

Під компетентністю тут розуміємо поєднання знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, особистих якостей, що визначає здатність особи успішно провадити діяльність у нових непередбачуваних умовах та повноцінно реалізувати себе у житті, володіючи відповідними знаннями, вміннями, навичками, досвідом та культурою.

Однією з таких компетентностей і є громадянська компетентність. Поняття громадянської компетентності тісно пов'язане з поняттям громадянськості. Громадянськість - це «духовно-моральна цінність, світоглядна і психологічна характеристика особи, що визначає її обов'язок і відповідальність перед співвітчизниками та Батьківщиною [5].

Аналіз наукової літератури з проблематики дослідження дає змогу визначити поняття громадянськості, як певної позиції людини щодо своєї держави та народу та що проявляється у громадянському самовизначенні особистості.

На нашу думку, громадянськість у вихованців позашкільного закладу формується у процесі громадянської освіти поряд з такими особистісними якостями як патріотизм, національна самосвідомість, повага до національних традицій, правосвідомість, громадянська активність, громадянська відповідальність, а також громадянський обов'язок - захист Батьківщини тощо.

Громадянськість, як риса особистості, повинна відбивати: патріотичну самосвідомість, громадянську відповідальність, суспільну ініціативність й активність, готовність трудитися для розвитку Батьківщини, захищати її, підносити її міжнародний авторитет; повагу до Конституції, законів держави, прийнятих у ній правових норм, сформованість потреби в їх дотриманні, високій правосвідомості; досконалі знання і володіння державною мовою, турботу про піднесення її престижу; увагу до батьків, свого родоводу, традицій та історії рідного народу, усвідомлення своєї належності до нього як його представника, спадкоємця і наступника; дисциплінованість, працьовитість, завзятість, почуття дбайливого господаря своєї землі, піклування про її природу, екологію та гуманність, шанобливе ставлення до культури, традицій, звичаїв національних меншин, що проживають у країні, високу культуру міжнаціонального спілкування.

Для розуміння сутності громадянської компетентності важливими є такі моменти як: ключова компетентність, що характеризується спроможністю людини здійснювати складні поліфункціональні,

Матеріали науково-дослідницької конференції

культуроодоцільні види діяльності, ефективно розв'язуючи проблеми; в її основі лежать громадянські цінності, що уналежнюють ідеали, переконання та моральну позицію особистості; її формування може здійснюватись виключно в спільній діяльності керівника гуртка та вихованця та її компоненти тісно пов'язані між собою й формуються комплексно. Кожен з компонентів може бути представлений як інтегрована якість особистості.

Структура громадянської компетентності вихованця

Складник	Суть	Вияви
Мотиваційно-ціннісний	Зацікавленість у громадянській освіті, здатність брати на себе відповідальність, підтримувати інших, вибудовувати з ними взаємодію на паритетних основах активності	Наміри, бажання, прагнення досягати поставлених цілей чи уникати їх, здійснювати заплановане чи відмовлятися від його реалізації; усвідомлення й визнання таких цінностей як гідність людини, толерантність, демократичні принципи життя, повага до прав і свобод людини, норм, законів держави
Когнітивний	Громадянознавчі знання, уявлення про себе, свої соціальні ролі, взаємодію із соціальними інститутами, способи захисту і дотримання прав і свобод людини, взаємодію з владою	Знання про права і свободи людини, механізми їх захисту, принципи функціонування органів державної влади та місцевого самоврядування, знання прийомів взаємодії із соціальним оточенням та захист власних інтересів
Операційно - діяльнісний	Готовність і здатність орієнтуватись у ситуації, прагнення вплинути на те, що відбувається, готовність до компетентної участі в суспільному житті, спроможність приймати рішення, контролювати свою діяльність, навчатися самостійно	Вербальні й невербальні, соціальні й комунікативні, інтерактивні й рефлексивні вміння у взаємодії із соціальним оточенням: лідерство, вміння ставити запитання й відповідати на запитання, обґрунтовувати власну позицію, робити свідомий вибір, ухвалювати рішення

Пошук. Знахідки. Відкриття!

І, таким чином, громадянську компетентність можна розглядати як складне інтегроване утворення у структурі особистісних якостей і рис характеру вихованця, що є основою специфічного способу мислення та спонукальною силою повсякденних дій, вчинків, поведінки які допомагають людині усвідомити своє місце в суспільстві, обов'язок і відповідальність перед співвітчизниками, Батьківщиною і державою і формування якого відбувається в процесі реалізації навчальних і виховних систем позашкільного закладу.

Формування громадянської компетентності відбувається через громадянську освіту, що є комплексною інновацією, оскільки її впровадження означає оновлення не лише змісту, а й форм і методів організації навчально-виховного процесу в закладі позашкільної освіти.

Важливість громадянської освіти вихованців закладу позашкільної освіти зумовлена новими соціально-політичними реаліями українського суспільства, пошуком спільних для громадян демократичних цінностей і національних ідеалів, участю України в загальносвітових політичних, економічних і соціокультурних процесах. Це потребує освіти для демократичного громадянства через якісне формування громадянської ідентичності, здатності й готовності молоді людини до усвідомленого вибору шляхом критичного аналізу різних можливостей та варіантів, активної участі в суспільних процесах, установлення конструктивних відносин на засадах соціального партнерства.

Ефективність громадянської освіти буде проявлятися через формування у вихованців громадянської компетентності, що реалізується в активному залученні вихованців до проблемного навчання, експериментування, розвитку критичного мислення, самостійності суджень, творчого потенціалу. Якнайповніший розвиток громадянської компетентності відбувається через: засвоєння знань («навчання про»), розвиток розуміння і ставлень («навчання для розвитку розуміння та ставлень»), а також через здобуття практичного досвіду («навчання через досвід»)

Це вимагає створення умов для мотивації й участі вихованців в обговоренні актуальних проблем навчання, проблем місцевої громади, суспільства і держави, глобальних проблем сучасності та інформаційного простору, а також опрацювання їх через дію та колективну пізнавальну діяльність.

Навчальна діяльність вихованців має включати самоаналіз, характеристики типових життєвих ситуацій та визначення способів їхнього регулювання; нагромадження досвіду спілкування; проектування процесу самовдосконалення; проведення зустрічей із лідерами громад, депутатами, суддями, журналістами, волонтерами тощо.

При цьому прояв громадянської компетентності може відбуватися через плюралізм думок та поглядів вихованців, формування їхнього критичного мислення, вміння орієнтуватися у складних суспільних процесах. Це враховує актуалізацію соціального досвіду вихованців, що передбачає його поступову реалізацію: конкретний досвід вихованців, що є основою для усвідомлення ними громадянознавчих понять, положень; він розширюється, перетворюючись у нові знання, які перевіряються і відпрацьовуються на практиці.

Такий процес має орієнтуватися не на отримання вихованцями готових відповідей, а спрямовуватися на розвиток самопізнання й самовиховання вихованців, усвідомлення ними суспільних процесів і явищ, осмислення власних життєвих орієнтацій на основі загальнолюдських цінностей.

Через організацію різних навчальних ситуацій, добір проблемних завдань, за допомогою яких формуються інтелектуальні та практичні вміння, відбувається становлення громадянської зрілості вихованців.

При проведенні гурткових занять ефективними є різноманітні активні та інтерактивні методи навчання як-то: рольові та ділові ігри (моделювання відносин, вивчення ситуацій, що уможлиблюють обговорення соціальних проблем і спільне їхнє розв'язання); аналіз документів громадянознавчої тематики; розробка вихованцями проєктів; дискусії з актуальних соціальних проблем; конференції, збори, круглі столи (обговорення та прийняття рішень, що визначають основні напрямки діяльності); спільні заходи із місцевою спільнотою; он-лайн спілкування (обговорення на форумі, ведення блогів, розміщення інформаційних ресурсів на сайтах, тощо); організація рефлексії вихованців (обговорення фільмів, виставок, твори-роздуми, бесіди); організація досліджень, презентацій тощо.

Також прояв громадянської компетентності вихованців передбачає їх участь у соціальних проєктах які сприяють розвитку мотивації й активізації громадянської активності вихованців, формуванню досвіду громадянської участі.

Вихованці отримують не тільки знання в закладі позашкільної освіти, а й практичні навички повсякденного громадянського досвіду - партнерства, взаєморозуміння, лідерства й поваги до інших, ініціативності у прийнятті рішень, відповідальності у спільній діяльності.

Висновки дослідження. Формування громадянської компетентності у вихованців закладу позашкільної освіти за допомогою громадянської освіти спрямоване на формування й розвиток таких їх умінь як: критично мислити, визначати проблему та бачити шляхи її розв'язання; аналізувати різні джерела інформації та вміти аргументувати власну думку; вести конструктивний діалог, співпрацювати з іншими, знаходити компроміс,

Пошук. Знахідки. Відкриття!

поважати думку інших, проявляти толерантність, емпатію; реалізовувати свої права та захищати їх, допомагати іншим людям у захисті їхніх прав.

А це, у свою чергу, забезпечує цілеспрямовану підготовку вихованців позашкільного закладу освіти до функціонування у системі суспільних відносин поліваріантного світу, глобалізації, соціальної взаємодії та активної відповідальної їх участі в суспільній діяльності.

У перспективі дослідження - розробка моделі громадянської освіти в умовах закладу позашкільної освіти.

Література

1. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

2. Національна стратегія сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016-2020 роки [Електронний ресурс] Режим доступу: www.kmu.gov.ua/ua/gromadskosti/gromadyanske-suspilstvo-i-vlada/spriyannya-rozvitku-gromadyansko-go-suspilstva/nacionalna-strategiya-spriyannya-rozvitku-gromadyanskogo-suspilstva-v-ukrayini-na-2016-2020-roki

3. Стратегія національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 роки [Електронний ресурс] Режим доступу: http://ptokyiv.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1106&Itemid=180

4. Національна стратегія у сфері прав людини [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.ombudsman.gov.ua/ua/page/secretariat/docs/natsionalna-strategiya-u-sferi-prav-lyudini>

5. Пустовіт Г.П. Позашкільна освіта і виховання: теоретико-дидактичний аспект: Монографія. / Г.П. Пустовіт. Книга 1. Видання друге доп. І випр.- Видавництво МДУ ім. В.О. Сухомлинського. 2010.- 379 с.

Соколенко Т. М.

кандидат педагогічних наук,

завідувач методичного відділу ОПДЮТ

МЕТОДИЧНА КУЛЬТУРА:

ВІД ЛЮДИНИ ОСВІЧЕНОЇ ДО ЛЮДИНИ КУЛЬТУРИ

У статті досліджена проблема феномену методичної культури педагога. Зроблену аналіз стану розробленості проблеми, з'ясовано гносеологічні аспекти поняття «методична культура». Розкрито сутність методичної культури педагога як інтегративного особистісного утворення, діалектичну єдність загального, особливого і одиничного. Запропоновані основні складові, компоненти та структуру методичної культури педагога.

Ключові слова: культура, методична культура, професійно-педагогічна культура, методична компетентність, структура методичної культури.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями Сьогодні говорити лише про методичну навченість, методичну грамотність, методичну компетентність педагогів представляється недостатнім у зв'язку із тим, що в освіті відбуваються суттєві зрушення, які не відмінюють потребу в навчанні знанням і професіоналізму, однак переорієнтовують увагу з розробки процесу професійно-педагогічної підготовки на аналіз проблем становлення особистісної і професійної культури педагога як способу його життєдіяльності, "інструмента" самореалізації, саморозвитку, що має бути "зануреним у контекст світогляду, у поле соціальної, культурної і історичної відповідальності" [7].

Аналіз останніх досліджень і публікацій з даної теми, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Аналіз стану розробленості цієї проблеми дозволяє стверджувати, що теоретичні підґрунтя її вирішення є системний аналіз мети, завдань, принципів, змісту і форм організації професійної підготовки педагогів, який здійснили О. Абдуліна, О. Глузман, Н. Гузій, І. Зязюн, Н. Кузьміна, З. Курлянд, В. Луговий, Г. Нагорна, С. Нікітчина, О. Савченко, В. Семиченко, В. Сластьонін, Л. Хомич, Л. Хоружа та ін. Особливості, структуру, функції педагогічної діяльності, специфіку формування готовності до її здійснення в умовах педагогічного процесу вищого навчального закладу досліджували Є. Барбіна, Ф. Гоноболін, В. Загвязинський, А. Капська, Е. Карпова, Н. Кічук, А. Линенко, О. Мороз, О. Пехота, Г. Щедровицький та інші вчені. Проте, незважаючи на значний інтерес науковців до різних аспектів проблеми професійної підготовки педагогів, проблема формування і розвитку методичної культури педагога закладу позашкільної освіти як у теоретичному, так і в практичному аспекті залишається малодослідженою, що виявляється, перш за все, у відсутності єдиного розуміння сутності цього феномена.

Метою статті є визначення сутності феномена методична культура педагога закладу позашкільної освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів. Однією з перших дослідників, що ввели в сучасний науковий обіг поняття "методична культура педагога" була І. Новик, яка підкреслює, що для педагога вона виступає як суб'єктивний аспект професійної діяльності, як здатність віддзеркалювати існуючий досвід методичної науки у своїй педагогічній діяльності, шукати міру між власними потребами, знаннями, досвідом і станом розвитку певного навчального предмету.

Пошук. Знахідки. Відкриття!

Існує кілька сот визначень поняття культури, але вагомим для нашого дослідження є тлумачення його в педагогічному словнику: культура - це сфера духовного життя суспільства, що охоплює насамперед систему виховання, освіти, творчості, а також установи й організації, що забезпечують функціонування цих систем. Водночас під культурою розуміють рівень освіченості і вихованості людини, а також оволодіння певною галуззю діяльності [2, с. 182].

Як одну з найважливіших складових культури суспільства зумовлену специфікою педагогічної діяльності педагога, спрямовану на особистісний, інтелектуальний та діяльнісний розвиток, самовдосконалення, розглядає педагогічну культуру І. Ісаєв, вказуючи на те, що вона формується в процесі професійної діяльності педагога та розглядається як діалектична інтегрована єдність педагогічних цінностей [3, с. 15].

Професійно-педагогічна культура – це особливий різновид педагогічної культури, в якому сконцентровано досвід спеціальної інституціолізованої суспільної практики організації навчання і виховання підростаючого покоління у закладах освіти для задоволення конкретних потреб певного суспільства, способів реалізації освітньо-педагогічної діяльності, соціальних вимог, що її унормовують, та способів оволодіння певною діяльністю [6, с. 98]. У словосполученні «професійно-педагогічна культура вчителя» поняття «культура» є констатуванням людської і тому штучної форми досвіду, завдяки якому має вирішуватися це завдання; «педагогічна» - зазначає специфічну форму і зміст досвіду, засобами якого забезпечується вирішення поставленого завдання; «професійна» визначає суспільний контекст, у межах якого педагогічна культура педагога позашкільного закладу існує і реалізується як цілісний, суспільно значущий досвід.

Феномен «методична культура» як основа якісної професійно-педагогічної діяльності займає певне місце в ієрархії поняття «культура», яку можна представити в певному ланцюгу послідовності їх розвитку: загальна культура – культура особистості – професійна культура – педагогічна культура – професійно педагогічна культура – методична культура [1, с.57]

Виходячи з цього А. Карачевцева розкриває методичну культуру вчителя як інтегративне особистісне утворення, діалектичну єдність загального, особливого і одиничного, де загальним є культура особистості, що інтегрує в собі загальнолюдські цінності, соціальні норми, ставлення і способи діяльності. Як особливе вона несе в собі своєрідність професійно-педагогічної культури, тобто містить у собі специфічність професії, а як одиничне - методична культура є індивідуально своєрідним способом

створення педагогом навчальної ситуації, у якій його ідея стає в учнів предметом пошуку [4, с.3].

А. Карачевцева розглядає методичну культуру як системну характеристику сутнісних властивостей особистості майбутнього вчителя, методичної діяльності і мислення, як процес руху педагога до самовизначення в методичному бутті з наступним саморозвитком і самовдосконаленням. У такому розумінні методична культура виступає як узагальнений показник технолого-методичної готовності, розвитку методичного мислення, особистісного розвитку майбутнього педагога, як показник сформованості умінь трансформувати психолого-педагогічні і предметні знання в методичну діяльність [4, с. 17-18].

У роботі А. Кочаряна методична культура представлена як інтегрований показник ефективності праці педагога, що розуміється як вища форма його активності і творчої самостійності, як стимул і умова вдосконалення навчального процесу, передумова виникнення нових методичних ідей і шляхів їх вирішення

Методична культура виникає в лоні педагогічної і виявляє себе як утворення, що єднає теорію і практику культури професійно-педагогічної діяльності педагога.

Таким чином, методична культура є інтегративною характеристикою загальної і професійно-педагогічної культури педагога, а в діалектиці особливого й окремого методична культура викладача функціонує як підсистема методичної культури суспільства і вид професійно-педагогічної культури.

Логіку розвитку методичної культури можна представляє як процес проходження стадій професійного становлення: методична грамотність – готовність до методичної діяльності – методична компетентність.

Методична культура проявляє себе як відносно самостійно частина об'єктивної реальності. Вона представляє собою сферу педагогічної культури, що характеризується сукупністю цілей, традицій, стилів, правил, взірців діяльності, прийнятої в суспільстві.

Людське пізнання, як стверджує сучасна гносеологія, має справу не з самим по собі об'єктивним світом, а із світом, який заданий через конкретну практичну діяльність. Отже, методична культура допомагає педагогу привласнити методичний досвід, перетворити його на фактор розвитку особистості, творчого мислення, сформувати систему методико-педагогічних цінностей, що кристалізується у персоніфіковану систему педагогічної діяльності.

Основні складові методичної культури педагога, які відображають зміст його діяльності чітко виокремлює Н. Шумілова: знання методики проведення гурткового заняття; правильне складання тематичного і поурочного планування; озброєння вихованців системою знань, умінь і

Пошук. Знахідки. Відкриття!

навичок; знання класифікації основних форм, видів, методів, прийомів, засобів навчання та високомайстерне їх використання; розвиток в них пізнавального інтересу, здібностей, волі, емоцій, мовлення, мислення, пам'яті, уваги, уяви, сприйняття; здійснення педагогічної освіти, досвіду; володіння педагогічним тактом; формування навичок раціональної організації навчальної праці; об'єктивність в оцінці знань, умінь і навичок учнів [1, с. 58]. Сформованість зазначених компетенцій сприяє ефективному протіканню професійної діяльності вчителя.

Педагоги-практики, для успішної професійної діяльності, передбачають наявність наступних компонентів методичної культури: науковий світогляд, загальнонаукова і фахова ерудиція, знання з методик викладання предметів, творче мислення, конструктивні здібності та інтелектуальна діяльність, критичність мислення, потреба до самовдосконалення.

У нашому розумінні структурно методичну культуру можна представити як поєднання компетентнісний компонентів, які невіддільні від педагогічної діяльності.

Першим компонентом, який ми виділили є ціннісномотиваційний, що проявляється в сформованості внутрішньої мотивації до методичної діяльності як компонента професійної діяльності; активності та ініціативності в методичній роботі закладу; прийнятті позиції методиста як особистіснозначимої, прояві інтересу до вивчення теорії та практики методичної освіти й культури. Значимими для професійної діяльності вчителя є пізнавальні, особистісні мотиви і мотиви професійно-творчих досягнень. Потреба в самореалізації, самоствердженні, любов до своєї справи, прагнення до суспільного визнання є потужним мотиватором будь-якої діяльності [7, с.18].

Важливим для професійної діяльності вчителя є когнітивний компонент методичної культури, який відображає систему базових і додаткових знань про методичну культуру та діяльність вчителя. Методологічна спрямованість даного компонента виражається в здатності: володіти засобами оцінки ситуації, освітнього середовища і проектування необхідних інновацій; вміти виділяти і аналізувати психолого-педагогічні чинники і умови, що перешкоджають інноваціям, створювати сприятливий для їх впровадження соціально-психологічний клімат; володіти методологією побудови освітніх технологій, що забезпечують адекватне співвідношення змісту, засобів, методів і організаційних форм навчання; володіти сучасними методами діагностики рівня розвитку пізнавальної, емоційно-вольової та особистісної сфер учня, а також оцінювати новоутворення в цих сферах, що виникають у процесі навчання і виховання; знати особливості роботи з психолого-педагогічного супроводу навчального процесу в закладі. Сюди входять знання і вміння організації

цілепокладання, планування, аналізу, рефлексії, самооцінки навчально-пізнавальної діяльності [5, с. 30]. Педагог опановує креативними навичками продуктивної діяльності: добуванням знань безпосередньо з реальності, володінням прийомами дій в нестандартних ситуаціях, евристичними методами вирішення педагогічних проблем.

Наступний компонент який ми виділяємо – операційно-діяльнісний. Суть якого, за словами Є. Маркушевської, полягає в досвіді практичного застосування тих знань, які були представлені в системі умінь, навичок професійної діяльності, психологічних прийомів, що забезпечують реалізацію традиційних форм роботи з учнями і вироблення нових форм педагогічної взаємодії педагога і учня, практичних навичок і умінь в конкретній професійній діяльності. Даний компонент методичної культури включає ряд умінь, без яких професійна діяльність вчителя неможлива: вміння цілепокладання; вміння на основі обраних критеріїв відбирати зміст; вміння вибору методики; вміння методично обґрунтовано організувати діяльність згідно поставлених завдань; вміння контролювати виконання навчального завдання учнями.

У дослідженні І. Артем'євої знаходимо комплекс загальнометодичних умінь, які автор об'єднує у чотири групи:

- вміння, що забезпечують орієнтовну основу подальшої діяльності з підготовки та проведення заняття;
- вміння, пов'язані з плануванням заняття;
- вміння, пов'язані з проведенням заняття, тобто з реалізацією на практиці наміченого плану керівництва навчальною діяльністю учнів;
- вміння, пов'язані з самооцінкою результатів проведеного навчання [4, с. 8].

Творчий компонент методичної культури проявляється в педагогічній творчості, яка являє собою важливу складову професійної діяльності. Вона дозволяє творити нові матеріальні й духовні цінності на основі розкриття і вирішення протиріч засобом діагностичного аналізу, новітніх педагогічних знахідок, здогадок, відкриттів, педагогічного новаторства, яке дозволяє оптимізувати систему навчання. Педагогічна творчість дозволяє спрогнозувати розвиток різних педагогічних ситуацій, а також сконструювати і реалізувати нову систему педагогічного процесу.

Наявність творчості в професійній діяльності вчителя сприяє пошуку та використанню педагогічних інновацій, веденню методичної майстерні, створенню опису досвіду (авторської методики, програми, посібника, тощо).

«Тільки людина, зазначає А. Ходусов, що володіє культурою, здатна осмислити свої дії, поведінку, критично оцінити їх, здатна до рефлексії» [1, с.68]. Опираючись на ці слова, ми шукаємо сутність рефлексивного компоненту, в основі якого лежить процес самопізнання і самоаналізу

Пошук. Знахідки. Відкриття!

педагогічної діяльності. Сюди входять вміння педагога вибрати альтернативні способи рішення навчально-виховних задач; самоаналіз прогноуючого типу, спрямований в майбутнє, самовизначення, самозвіт, тощо. Сформованість яких, сприяє протіканню навчально-виховного процесу на досить високому рівні, що є показником ефективної педагогічної діяльності.

Висновки. Представлене розуміння методичної культури педагога засноване на тому, що сучасне суспільство гостро несе потребу в глибоко компетентних педагогах, здатних проявляти високу адаптивність і готових до вирішення нових завдань та адекватному сприйняттю прогресивних нововведень, зацікавлених у підвищенні ефективності професійної діяльності, плануючих майбутнє і готових брати на себе відповідальність. Рівень ефективності професійної діяльності залежить від рівня його загальної, професійно-педагогічної культури педагога.

На основі вищесказаного стверджуємо, що методична культура педагога – форма його вища активності, творча самостійність, стимул і умова вдосконалення навчального-виховного процесу, передумова виникнення нових ідей у педагогічній науці та практиці. Це не тільки глибокі знання вчителя, а й майстерність, мистецтво, які дають змогу педагогу ефективно реалізовувати свою професійну діяльність. Об'єктивним показником методичної культури є також гармонізація, узгодженість усього того, чим професійно володіє педагог, його почуття міри, а також ефективність процесу педагогічного впливу, високі результати навчально-виховної діяльності і, головне, – спрямованість на саморозвиток, самовдосконалення, підвищення кваліфікації і майстерності.

Література

1. Бережная Т.Н. Формирование инновационной методической культуры учителя начальных классов в процессе профессиональной подготовки в вузе. Дис. канд. пед. наук: 13.00.08 /Татьяна Николаевна Бережная. – Ставрополь, 2009 г. – 211 с.
2. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С. Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
3. Гриньова В.М. Педагогічна культура майбутнього вчителя: Навч. посібн. для вчителів та студ. пед. спец. вузів / В.М. Гриньова; Харківський держ. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди. – Х.:1996 р. – 104 с.
4. Грицай Н.Б. Методична культура як важливий компонент системи методичної підготовки майбутнього вчителя біології / Н.Б. Грицай // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційн технології, 2012, № 7 (25). С. 3/

5. Михайлішин Р. Професійно-педагогічна культура учителів початкових класів / Романа Михайлішин // Вісник Львівського ун-ту. Серія педаг. 2012 р. Вип. 28. С. 25-34.

6. Пальшкова І.О. Практико-орієнтований підхід у формуванні професійно-педагогічної культури майбутніх вчителів початкових класів: теоретико-методологічний аспект: Монографія / І.О. Пальшкова – Одеса, 2008. – 339 с.

7. Радул В.В. Педагогічна культура та соціальна зрілість вчителя: [Навч. посіб.] / В.В. Радул. – Кіровоград: [б.в.], 2000. –36 с.

Сушко О. І.

кандидат філологічних наук, доцент
керівник гуртка «Українська мова»

УТІЛЕННЯ ОКРЕМИХ ВЕКТОРІВ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ НА ЗАНЯТТЯХ ГУРТКА «УКРАЇНСЬКА МОВА»

У статті доведено важливість національно-патріотичного виховання школярів на заняттях української мови. Змістовною і цікавою є робота в школах, що активно вливається в широкий європейський простір. На заняттях у гуртках з української мови формується розуміння державотворчої ролі мови, а також відбувається усвідомлення дитиною своєї національної ідентичності.

В основі реалізації векторів національно-патріотичного виховання на заняттях української мови потрібно закладати достовірну інформацію про найважливіші віхи минулого й сучасності для виховання дітей.

Ключові слова: *духовність, морально-патріотичні цінності, патріотична свідомість, ціннісні орієнтації, національні цінності.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Упродовж останніх років у педагогічній думці важливе місце займає оновлення вектору національно-патріотичного виховання як цілісної системи структурних розділів навчально-виховного процесу щодо формування в дітей високої патріотичної свідомості.

Сучасні молоді українці активно вливаються в широкий європейський простір за тими морально-духовними цінностями, які властиві демократичному соціуму. І щоб не загубитися в цьому просторі, молодій людині необхідно вивчати й осмислювати коріння своєї нації, шукати історичну правду про неоднозначні події в становленні держави Україна, адекватно сприймати серйозні виклики сьогодення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В останні роки коло дослідників проблеми формування в молоді загальнолюдських морально-патріотичних цінностей значно розширилося. Так, О. Кульчицька,

Пошук. Знахідки. Відкриття!

М. Шлемкевич, Я. Ярема досліджують український характер; І. Бех, В. Янів – самосвідомість молоді через розвиток і саморозвиток кожної особистості; О. Белкін, З. Васильцова, І. Грабовська, Г. Лозко, Т. Люріна, О. Мазуркевич, М. Стельмахович досліджують питання виховання учнів засобами народної педагогіки; В. Бабич, В. Заслуженюк, І. Зверева, В. Каюков, І. Мар'єнко, Н. Репа, О. Сухомлинська – роль загальнолюдських морально-патріотичних цінностей у вихованні дітей та молоді; А. Арнольд, Р. Брандесов, К. Гавриловець, С. Золотухіна, І. Кузьмичов, Н. Сесь, Г. Шевченко, В. Шепель вивчають естетичні смаки та інтереси школярів. Дослідження цих авторів активно доповнюються педагогічними ідеями науковців-філологів. Так, зокрема, над питанням національного виховання на уроках іноземної мови працювали такі видатні дослідники, як: Бориско Н.Б., Вишневецький А.Я., Сафонова В.В., та ін. Виховний потенціал на заняттях української мови мав місце у дослідженнях Т.В. Ковальнової, В.В. Коваль та ін.

Тож метою **статті** є висвітлення окремих векторів національно-патріотичного виховання та загальнолюдських мотивів у процесі навчання та в позаурочний час.

Для дослідження мети нами були поставлені такі **завдання**:

- визначити виховні можливості української мови на формування розуміння державотворчої ролі мови та усвідомлення дитиною своєї національної ідентичності;

- учити вихованців відстоювати своє, рідне, правильне тоді, коли його безпідставно намагаються витіснити.

Нашу дослідницьку увагу привертає проблема виховання молоді людини, залюбленої у все те, що є надзвичайно важливим для народу, серед якого вона живе. На жаль, у науковій педагогічній думці, незважаючи на своєчасність і актуальність, ця проблема не має свого повного й усебічного висвітлення. Та й сам процес виховання патріотично зорієнтованої й усебічно розвиненої особистості не має чітких і дієвих рекомендацій щодо свого логічного завершення.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Національне виховання за визначенням є багатоетапним процесом, у якому заняття української мови посідають одне з чільних місць, оскільки власне через посередництво української мови дитина пізнає Україну як державу, у якій живе вона, її рідні й близькі, її країни. На уроках української мови формується її розуміння державотворчої ролі мови, а також відбувається усвідомлення дитиною своєї національної ідентичності.

Особливо великого значення набуває втілення принципів національно-патріотичного виховання на заняттях української мови в позашкільній освіті, оскільки діти добровільно відвідують гуртки

гуманітарного циклу, що є певним свідченням того, що їх цікавлять проблеми, які виходять за межі програмного матеріалу; що ця зацікавленість є не випадковою, бо часто, як свідчить власний досвід, такі діти досягають помітних успіхів у своєму подальшому професійному житті.

Мислительно-комунікативна спрямованість предмета українська мова дозволяє керівнику гуртка гуманітарного циклу (у нашому випадку – «Українська мова») утілювати через різні методи і прийоми низку аспектів національно-патріотичного виховання. Доволі правильним у цьому сенсі, на наш погляд, є вміння керівника гуртка не тільки використовувати лінгвістичні ігри, науково-пошукові квести, організувати роботу вихованців у групах, працювати з Інтернет-ресурсами тощо, але й добирати цікаві й змістовні тексти для дискусій, працювати з кращими творчими роботами гуртківців, а також привертати їхню увагу до тих проявів применшення нашої вартісності, які, на жаль, нерідко з'являються на телебаченні, у пресі, науково-навчальній літературі, музиці тощо упродовж останніх років.

На дискусійну панель на занятті української мови можна винести питання на зразок: які почуття у вас викликають рядки пісні відомого виконавця «Света, а на дворі було лето, я дарував тобі канфети». А потім поговорити з дітьми про правописні особливості української мови.

Не можемо оминати увагою якусь не виправдану послідовність використання в українській мові слів, які не мають свого правописного оформлення, бо їх нема ні в українській словниковій літературі, ні в словниках слів іншомовного походження, як-от: INSERT на уроках (осмислене читання), STEM-воркшоп (робоча майстерня) використання QR-кодів (швидкий відгук, кодування різної інформації).

Часто увагу дітей привертає відсутність в «Українському правописі» правил, за якими пишуться такі лексичні покручі. Тому доводиться звертатися до українського словотвору й пояснювати, чому таких правил не може бути взагалі.

Прикро вражає й надмірне засилля слів іншомовного походження в ті галузі нашого повсякденного життя, де ще донедавна функціонували свої лексеми, наприклад: дедлайн (кінцевий термін), кавер (переспів), квест (пригодницька гра), продакшн (виробництво) тощо. Щоб розуміти текст, обтяжений такими не виправданими запозиченнями, доводиться на заняттях української мови робити «кишенькові словнички незрозумілих слів», де діти поряд зі словами запозиченими записують їх українські синоніми. Проводиться така робота для того, щоб у підростаючого покоління не склалося враження про українську мову як таку, що не має власних виражальних ресурсів, а тому так часто доводиться вдаватися до запозичень із інших національних мов.

Пошук. Знахідки. Відкриття!

У педагогічних колах більшою мірою поширена думка, що на уроках української мови треба виховувати любов до природи, рідного краю, пісні, звичаїв, традицій тощо. А розуміння того, що інколи потрібно наполегливо відстоювати своє, рідне, правильне тоді, коли його безпідставно намагаються витіснити, подається дуже скромно.

В основі реалізації векторів національно-патріотичного виховання на заняттях української мови потрібно закладати достовірну інформацію про найважливіші віхи минулого й сучасності, аби виховувати в дітей пошану до всього українського, не прививати їм почуття меншовартісності через так зване осучаснення культурного надбання українського народу.

Нещодавно в Київському метро проходила акція «Квантовий прорив Шевченка». Із метою привернення уваги до постаті геніального Кобзаря, «Заповіт» якого читається багатьма мовами світу, на колонах метро розмістили плакати, серед яких, зокрема: «Шевченко – український Барак Обама», «Шевченко – український Чегевара». Ідея ніби креативна. Але при умові, що не звертати увагу на дріб'язкову деталь: щоб збагнути, у чому велич Шевченка, маємо дізнатися спочатку, хто такий Обама або Чегевара. Такий спосіб популяризації відомого всьому світові Тараса Шевченка дещо сумнівно сприяє плеканню почуття гордості за українця, який показав багатьом народам, що українською мовою можна говорити про важливі й серйозні речі. Тому на заняттях гуртка «Українська мова» доречно, як варіант, організовувати філософські круглі столи, під час яких підводити дітей до розуміння того, що Тарас Шевченко – це Україна, це ми, це наш духовний зв'язок із минулими поколіннями і це той наш моральний доробок, який передамо поколінням прийдешнім.

Висновки. Отже, утілення різних аспектів національно-патріотичного виховання на заняттях української мови є одним із дієвих чинників виховання підростаючого покоління в пошані до свого народу, рідної мови, культури, історичної пам'яті, майбутнього. Бо власне така спрямованість дозволяє формувати гармонійну особистість, у руки якої віддаємо своє майбутнє.

Література

1. Головань Т. Пізнавальний інтерес як чинник підвищення ефективності процесу навчання / Т. Головань // Рідна школа: Щомісячний наук.-пед. журнал. – 2004. – № 6. – С. 15-17.
2. Коваль В. Уроки словесності в системі національно-патріотичного виховання // Рідна школа, 1999. – № 6.
3. Ковальова Т.В. Мова як засіб вираження національної самосвідомості // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2011 – № 12.
4. Методичні рекомендації щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах. – [Електронний

Трофименко К.І.

керівник «Зразкового художнього колективу ансамблю танцю «Усмішка»

Шнурко О.М.

завідувач відділу художньої творчості

ДО ІСТОРІЇ СТАНОВЛЕННЯ НАРОДНОГО ТАНЦЮ В УКРАЇНІ

У статті актуалізовано проблему становлення українського народного танцю. Виділено декілька класифікацій українського танцю за різними ознаками. Визначено перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

Ключові слова: український народний танець, національна культура, патріотичне виховання.

Постановка проблеми у загальному вигляді. В умовах розбудови української державності зростає інтерес до проблеми відродження національної культури, залучення молоді до її духовних скарбів. Одним із завдань освіти в Україні є органічне поєднання її з національною історією та традиціями, збереження та збагачення культури українського народу, про що наголошується в Державній національній програмі «Освіта» («Україна XXI століття») [4]. Це пов'язано з тим, що національна культура зорієнтована на відтворення і розвиток матеріальних і духовних цінностей народу та передачу їх молоді. Вона є джерелом національної самосвідомості, світорозуміння, акумулює етичну своєрідність українського народу, формує національний характер. У ній виявляються особливості художньої творчості, традицій народу, неповторність мови. Розвиток України як самостійної держави змінює світогляд людини, що вимагає запровадження наповнених новим змістом інноваційних технологій освіти й виховання.

Важливим засобом реалізації поставленого завдання є залучення підростаючого покоління до хореографічного мистецтва українського народу. Хореографія сприяє не лише розвитку емоційних почуттів у дітей і підлітків, розумінню краси реального світу, але й зміцненню здоров'я, формує поставу, розвиває увагу, пам'ять, позитивно впливає на загальний фізичний стан, а також позитивно впливає на духовне удосконалення. Це вимагає врахування психологічних умов сприйняття і засвоєння основ хореографічної культури, усвідомлення її специфіки та значення [9].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковій літературі розробка проблем хореографічного мистецтва здійснюється в багатьох напрямках. Зокрема, дослідження теорії хореографічної культури репрезентовані працями Ю.Станішевського, Т.Чурпіти, А.Кривохижі,

Пошук. Знахідки. Відкриття!

О.Колоска, Л.Цветкової, виховання молоді засобами хореографічного мистецтва досліджували В.Данилейко, В.Дунаєвський, В.Коломієць; розвиток хореографічного мистецтва в Україні – А.Гуменюк, А.Нагачевський, В.Пасютинська, Т.Пуртова, Ю.Тертичний, В.Уральська, А.Шевчук; становлення української хореографічної культури – П.Білаш, С.Легка, Т.Павлюк, В.Шкоріненко, К. Василенко.

Проблема відродження національної культури та її духовних скарбів шляхом залучення підростаючого покоління до хореографії є недостатньо розробленою та потребує всебічного комплексного вивчення, а також створення якісно нової моделі навчального процесу, яка б відповідала сучасним тенденціям розвитку системи педагогічної освіти.

Мета статті. Розкрити важливу роль народного танцю у вихованні шанобливого ставлення до культури свого народу, пізнання та збереження традицій як невід'ємного чинника патріотичного виховання молодого покоління.

Виклад основного матеріалу. Для осмислення даної проблеми необхідно розглянути її історичний аспект, зокрема, становлення та розвиток народного танцю в Україні. Історія української хореографічної культури своїм корінням сягає до сивої давнини, зокрема до щедрих багатств національного фольклору, що вражають жанровим розмаїттям, неповторністю рухів та композицій, до танцювально-пісенних весняних ігрищ та ліричних дівочих хороводів Київської Русі, до іскрометних героїчних танців відчайдушних козаків і масових видовищ-змагань Запорозької Січі, звідки беруть свій початок славнозвісні козачки, гопаци та патріотично-войовнича танцювально-пантомімічна клятва запорожців на освячені зброї «Гонта», до самобутнього мистецтва безіменних танцюристів-віртуозів українського театралізованого ансамблю «Па де козак», до народно-танцювальних комедійних інтермедій шкільного театру XVII-XVIII століть, до різноманітних балетних вистав та дивертисментів в кріпацьких театрах заможних панських маєтків в останні третини XVIII – на початку XIX століть [6, с.9].

Найдавнішими слідами танцювального мистецтва в Україні вважають малюнки трипільської доби. Такі рухи зустрічаються і в сучасних танцях. Зображення танцюристів і музикантів є й на фресках Софіївського собору в Києві (XI ст.). Зображення танців знаходимо і в багатьох мініатюрах зі стародавніх літописів. Писемні повідомлення про давні танці дають нам літописці, які називають їх «скакание и топтание», «гульба и плясание» «хребтом вихляние», «плясание и плескание». Літописці-християни називають такі танці «бісівськими», або «поганськими». Це дає певні підстави вважати, що первісні танці були тісно пов'язані з прадавнім богослужінням. [5].

У ті часи найбільш поширенішими на Русі були танці-ігри, мисливські, військові, релігійно - культові танці, хороводи, які мали культове походження, побутові і обрядові танці. Зрозуміло, що тепер танці-ігри, мисливські, культові і військові танці втратили своє первинне значення і перетворилися там, де вони виконуються, в звичайні побутові [1, с.6].

Вивчення зібраного хореографічного і музичного матеріалу дає можливість визначити, що існує декілька класифікацій українського танцю за різними ознаками.

Першу класифікацію запропонував В.Верховинець, поділивши всі українські танці на масові, парні й сольні (за кількістю виконавців) [2]. Музикознавці класифікують їх за характером музичного супроводу: гопакі, козачки, польки, мазурки, кадрилі тощо [5]. Між хореографами побутує класифікація і за назвами танців: «Рибка», «Коваль», «Швець», «Горлиця» [5]. А. Гуменюк у роботі «Українські народні танці» поділяє українські танці за жанровими особливостями на три групи: хороводи, побутові та сюжетні танці [3].

Існує також класифікація народного хореографічного мистецтва України за етнографічними особливостями, відповідно до неї українське хореографічне мистецтво ділиться на 5 етнографічних зон: I зона – Центральна Україна, II зона – Полісся, III зона Поділля, IV зона – Карпати, V зона – Крим [8].

За лексичним наповненням український танець ділиться на фольклорний та сценічний. Фольклорні танці – це народні танці, які побутують у своєму природному середовищі і мають певні традиційні для даної місцевості рухи, ритми, костюми тощо. Сценічний танець, поставлений балетмейстером у професійному або самодіяльному колективі для показу на сцені, може бути українським, але вже не є народним. Безперечно, що українська фольклорна хореографія завжди була тим невичерпним джерелом, яке живило професійне мистецтво [5].

У справжній своїй красі, український танець уперше з'явився на сцені в п'єсі І.Котляревського «Наталка Полтавка» (1819 р., Полтава). Творці національного класичного театру М.Кропивницький, М.Старицький, М.Садовський продовжували розвивати драматургічні основи, закладені І.Котляревським. Багатобарвний, емоційно-насичений, іскрометний і лірико-поетичний танець ставав окрасою українських спектаклів. Пісні, масові сцени створювали особливий колорит, а танці виконували вже цілі танцювальні групи, що ще виразніше розкривали душу українського народу.

У 1906 р. створюється театр М.Садовського, в його виставах танець виступає вже не як копія життя, а як органічне художнє узагальнення. Партія кожного виконавця наповнюється емоційністю та індивідуальністю.

Пошук. Знахідки. Відкриття!

Так, на сцені класичного театру почалося зародження балетмейстерського мистецтва – перша велич якого – Василь Верховинець.

Роботи майстра були насичені народно-хореографічними композиціями, різнопланова стилістика показувала багатогранність українського танцю.

В.Верховинець не тільки вводив народний танець в постановки М.Садовського, але й створював вистави-дивертисменти, яким дав назву хореографічні вечори. Балетмейстер - фольклорист мав на меті не просто показати красу танцю, а й створити міцну теоретичну основу для розвитку хореографії. Так була написана «Теорія українського народного танцю» – перша систематизована робота.

Гідним продовжувачем справи В.Верховинця став його учень В.Авраменко, що продовжував роботу зі збору та розповсюдження українського народного танцю за кордоном.

Прагнення і перші паростки, закладені попередниками, дали Україні і світові найвідоміший колектив – Національний заслужений академічний ансамбль танцю України імені П.Вірського, основною метою якого стало збирання, вивчення та збереження національних традицій, звичаїв та обрядів українського народу, створення на цій основі народних танців та нових хореографічних мініатюр і великих полотен із минулого та сучасного життя українців.

Відомі балетмейстери Павло Вірський та Микола Болотов уперше в Україні об'єднали навколо себе хореографічний колектив народного танцю. Організатором і беззмінним керівником ансамблю з 1955 по 1975 рр. був народний артист СРСР, лауреат Державної премії СРСР, лауреат Державної премії України імені Т.Шевченка – Павло Вірський.

Ніжна і прозора лірика, натхнена романтика, піднесена героїка, хвилююча патетика, щедрий і теплий гумор – у кожній з цих емоційних сфер українського танцю балетмейстер почуває себе на диво й вільно, майстерно і часом несподівано оригінально відтворюючи ці розмаїті настрої в пластичних композиціях та візерунках, постійно збагачуючи і розвиваючи багатобарвну мову сценічної хореографії.

Прагнення до різноманітності і виразності танцювальної мови, до її постійного збагачення, до більш точного вибору зображальних засобів виникло у творчості балетмейстера як закономірний результат його невтомних шукань, філософського осмислення проблем життя, як результат експериментів по розкриттю складних сучасних тем. Органічно поєднуючи елементи українського фольклору з класичною пластикою, П.Вірський створив якісно нову танцювальну мову – лексику сучасної української народно-сценічної хореографії. Український танець для П.Вірського – це величезний світ найрізноманітніших емоційних барв,

образів, сюжетів, тем, настроїв, співзвучних нашому героїчному епосу, характерові і духовним багатствам нації [7].

Оригінальні пошуки П.Вірського свідчили про те, як багато світлого і несподіваного може відкрити талановитий митець у лексиці та композиціях української народної хореографії, як, майстерно театралізуючи фольклор, можна по-новому осмислити і перетворити національні сценічні традиції [7].

Творчість П.Вірського синтезувала досягнення кількох поколінь українських хореографів у галузі сценічного перетворення народного танцю. У всіх своїх відкриттях він спирався на традиції, але розумів їх широко і творчо засвоював. Він звертався до художнього досвіду не лише 1940-х років, а й до здобутків балетмейстерів 20-х і 30-х рр. ХХ ст., до завоювань майстрів народно - сценічного танцю і національного балетного театру, до кращих танцювальних знахідок В.Верховинця і М.Соболя, В.Литвиненка і Г.Березової.

Національна своєрідність, неповторний мистецький стиль постановок П.Вірського зумовлювалися не лише відродженням традицій і широким переосмисленням багатств української хореографії. У розмаїтих танцювальних картинах балетмейстера, поряд з щедрим використанням невичерпних скарбів національної хореографічної культури, надзвичайно широко перетворювалися різні інонаціональні впливи, найвизначніші художні досягнення музично-сценічного мистецтва [6, с.180].

Назавжди залишаться на скрижалях українського хореографічного мистецтва імена уславлених майстрів українського танцю, які все своє життя присвятили служінню та процвітанню народного мистецтва. Це: А.Кривохижа, Клара Балог, В.Петрик, Д.Ластівка, Г.Клоков, Р.Малиновський, О.Гомон, Я.Чуперчук, В.Марущак.

Серед дослідників українського народного танцю ХХ ст. можна назвати Василя Верховинця, Андрія Гуменюка, Андрія Нагачевського (Канада), Романа Гарасимчука, Анатолія Богорода, Вадима Купленника та ін.

Висновки дослідження. Важливо, що сьогодні продовжує пошуки в українській народній хореографії молодше покоління і представляє наше мистецтво на всеукраїнських та міжнародних фестивалях. Серед них: Т.Гузун, М.Гузун, Б.Колногузенко, М.Коломієць, О.Величко та багато цікавих молодих балетмейстерів.

Завдяки самобутньому таланту українських хореографів народний танець розвинувся як народно-сценічне мистецтво, увібравши в себе академізм народної хореографії [7].

Український танець – унікальне явище національної культури. Зазначене вище дає підстави для визначення напрямів подальшої роботи:

Пошук. Знахідки. Відкриття!

дослідження видів та стилів сучасного українського танцю, аналізу сучасного сценічного костюма виконавців та ін.

Література

1. Бахрушин Ю. А. История русского балета: Труды московского академического хореографического училища / Бахрушин Ю. А. – М.: Советская Россия, 1965. – 227 с.
2. Верховинець В. Теорія українського народного танцю / В. Верховинець. – [5-те вид., доп.]. – К. : Муз. Україна, 1990. – 150 с.
3. Гуменюк А. І. Українські народні танці / А. І. Гуменюк. – К.: Наукова думка, 1969. – 615 с.
4. Державна національна програма «Освіта» («Україна ХХІ століття») // Освіта. – 1993. – № 44–46. – 62 с.
5. Лозко Г. С. Українське народознавство / Лозко Г. С. – К.: Зодіак-ЕКО, 1995. – 368 с.
6. Станішевський Ю. Балетний театр України: 225 років історії / Станішевський Ю. – К. : Муз. Україна, 2003. – 440 с.
7. Степаненко С. П. Історія становлення українського народно-сценічного танцю: [методичні рекомендації] / Степаненко С. П. – Луганськ, 2009
8. Таранцева О. О. Формування фахових умінь майбутніх вчителів хореографії засобами українського народного танцю : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Таранцева Олена Олександрівна – К., 2002. – 224 с.

Ушаткіна О. Ю.

керівник гуртка «Чарівні фарби»

РОЗВИТОК КРЕАТИВНОСТІ ТА ТВОРЧОСТІ У ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ НЕТРАДИЦІЙНИХ ТЕХНІК МАЛЮВАННЯ

У статті йдеться про розвиток креативності і творчості у дошкільників. Розглянуто наукові дослідження проблеми креативності як особливої здатності до творчості дітей дошкільного віку. Креативність розглядається як здатність породжувати нові ідеї. Обґрунтовано відмінність поняття креативності від понять творчість, задатки, здібність. Зосереджено увагу на сутності поняття креативність. Висвітлено особливості прояву, характерні якості, які притаманні креативній особистості. Розкрито основні чинники, які впливають на реалізацію креативного розвитку дошкільників. Охарактеризовано аспекти розвитку творчості у образотвірчій діяльності.

Ключові слова: дошкільники, креативність, творчість, задатки, здібності.

Постановка проблеми. Модернізація української системи освіти актуалізує проблему гуманізації освітнього процесу. Її основним змістом є ставлення до дитини як до найвищої соціальної цінності, найповніше

розкриття здібностей особистості, забезпечення гармонії в її стосунках з довкіллям. Ідея самоцінності, унікальності вихованця, необхідності розвитку творчого потенціалу дошкільників дістала відображення в Законі України «Про дошкільну освіту», Базовому компоненті дошкільної освіти. Передбачається, що розвиток креативного мислення спрямований на формувати в дітей особистісно-ціннісного ставлення до дійсності та мистецтва, розвиток загальних та спеціальних здібностей, художньо-образного мислення, стимулювання творчого потенціалу особистості, формування базових компетенцій і здатності до художньо-творчої самореалізації, виховання потреби в духовному самовдосконаленні. Завдання формування творчої особистості, найбільш повного розвитку здібностей людини, починаючи з дошкільного віку, стає все більш актуальним. Великі можливості для всебічного гармонійного розвитку особистості, її творчого потенціалу полягають у художній діяльності і особливо в образотворчій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з даної теми, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Питанням розвитку дитячої зображувальної творчості присвятили чимало спеціальних досліджень такі відомі вчені, як Н.Сакуліна, Є.Фльоріна, Н.Ветлугіна, Т.Комарова, Т.Казакова, Г.Григор'єва, Т.Доронова, Б.Теплов та інші. Першими до розробки проблем креативності взялися американські психологи Дж. Гілфорд, П.Торренс, Дж. Рензулі, Р. Стернберг, Ф. Баррон. Предметом спеціального вивчення вона виступила в дослідженнях як зарубіжних (М. Воллах, Дж. Гілфорд, Х. Грубер, Дж. Девідсон, Н. Коган, С. Медник, Р. Муні, П. Торренс, А. Штейн та ін.), так і вітчизняних вчених (Т. Галкіна, Є. Григоренко, В. Дружинін, О. Кононко, П. Кравчук, В. Моляко, Я. Пономар'єв, К. Торшина А. Матюшин, та ін.). Характеризуючи розвиток здібностей до образотворчої діяльності, Н. Сакуліна відзначає, що він базується на анатомо-фізіологічних особливостях дитини. Для успішного розвитку здібності до зображення необхідно мати задатки в ділянці зорових і дотикових відчуттів і в ділянці рухової сфери – володіння дрібними рухами рук. Проблему розвитку творчих здібностей в образотворчій діяльності досліджували в педагогіці – З. Богуславська, Е. Белкіна, Н. Ветлугіна, Г. Григор'єва, Т. Дронова, О. Дронова, Н. Дьяченко, В. Інжестойкова, Н. Кириченко, Н. Халезова. У науковій літературі розглядають такі аспекти розвитку творчості у образотворчій діяльності: •зображувальна творчість дитини як явище художньої культури (Б. Кравчунас); •вплив образотворчої діяльності на розвиток сенсорних здібностей дитини (Н. Сакуліна); •педагогічні аспекти розвитку зображувальної творчості (Є. Фльоріна, О. Дмитрієва), засоби взаємозв'язку музики і малювання (С. Козирєва), засобами художніх

Пошук. Знахідки. Відкриття!

еталонів (С. Погодіна), у процесі ігрової та образотворчої діяльності (Л. Пшеничних), художньо-мовленнєвої та образотворчої діяльності (Н. Гавриш, Л. Макаренко); виховання творчої активності в дітей 4-7 років засобами народного декоративного мистецтва, А. Лук виділяє у творчій особистості такі характерні якості: готовність до ризику, імпульсивність, незалежність суджень, нерівномірність успіхів під час вивчення різних навчальних предметів, почуття гумору, самобутність, критичний погляд на такі речі, які вважають «священними», сміливість уявлення та мислення. Аналіз психолого-педагогічних праць (Б. Ананьєв, А. Бакушинський, І. Бех, О. Леонтьєв, І. Ликова, Н. Поддяков, Т. Поніманська, Д. Ельконін) підтверджують, що для успішного розвитку творчості особистості дитини істотне зниження має сенситивний характер дошкільного періоду, специфіка якого полягає у надзвичайній сприйнятливості дитини до творчості, високому рівні спостережливості, уяви, фантазії, відкритості до новизни, що є основою для реалізації творчості дітей у різних видах діяльності (А. Богуш, Н. Гавриш, О. Запорожець, О. Дяченко, О. Комаровська).

Ці проблеми креативного розвитку висвітлюються більшою мірою висвітлюються як завдання естетичного виховання, однак потребують серйозного наукового аналізу. На нашу думку, оволодіння дитиною креативного мислення забезпечить їй можливість яскравого самовираження, самопрезентованість та самоствердження в соціумі.

Мета даної публікації полягає у розкритті сутності значення креативності та творчості в дошкільному віці, визначені особливостей її проявів в процесі оволодіння нетрадиційними техніками малювання.

Виклад основного матеріалу. Існує багато різноманітних варіантів визначення креативності. Цей термін у педагогіці та психології набув поширення в 60-і роки ХХ століття. Креативність розглядається як здатність породжувати нові ідеї. Креативність – творча новаторська діяльність; здатність, що відображає властивість індивіда створювати нові поняття і формувати нові навички, тобто здібність до творчості; дане поняття вивчається незалежно від інтелекту і пов'язується з творчими досягненнями особи. В українській мові, на думку професора І. Мілославського [2], термін «креативний» означає творчість, що «не тільки висуває ідеї, але й доводить їх до конкретного практичного результату». А слово «творчий» залишається зі своїм вихідним значенням, що не розрізняє діяльність результативну й, навпаки, безрезультатну. Креативність може проявлятися в мисленні осіб, в їх трудовій діяльності; створених ними творів мистецтва та інших продуктів матеріальної та духовної культури. Творчість, що розглядається як психічний процес, тісно пов'язана з іншими психічними процесами. За результатами ряду досліджень головним психічним процесом, що регулює творчу діяльність,

є сприйняття. Сенсорна сфера творчих людей характеризується низкою особливостей: •неабиякою чутливістю до субсенсорних підказок; •умінням бачити неточності, дефекти, незвичайні й унікальні властивості в самих об'єктах; •особливим інтуїтивним баченням головного, значимого, що дозволяє сприймати «нові функціонування використання об'єктів»; •«комплексністю», «синтетичністю» сприйняття, що дозволяє вловити схожість між об'єктами там, де для іншого, «аналітичного» типу сприйняття, воно відсутнє.

Як свідчать наукові дослідження й досвід педагогів і психологів Л. Виготського, В. Сухомлинського, Г. Григор'євої, О. Дронової, креативність виявляється приблизно з п'ятого року життя. Не кожна дитина старшого дошкільного віку здатна виконати завдання творчо. Взагалі, творчість – це діяльність, що породжує нові цінності, ідеї самої людини як творця. На думку Н. Ветлугіної [1] творчість визначається як діяльність, в результаті якої дитина створює нове, оригінальне, проявляючи уяву, реалізуючи свій задум, самостійно знаходячи засіб для його втілення. Заняття з малювання, ліплення, аплікації спрямовані на розвиток у дошкільнят творчості.

Як показують дослідження Т. Казакової, С. Іваннікова, Л. Компанцевої, творчість дошкільнят тісно пов'язана з навчанням, засвоєнням дітьми способів і прийомів виконання роботи, із засвоєнням умінь працювати в різних техніках.

Нетрадиційні техніки малювання, на думку В. Ніканорової та М. Пономаренко [3], дають змогу створити сприятливі умови для розвитку творчих здібностей кожної дитини, реалізувати її потребу відображати свої життєві враження навіть, якщо вона не володіє зображувальними навичками у достатній мірі. На занятті дитина може обрати найбільш прийнятну для себе техніку малювання, що дає їй змогу отримати якнайкращий результат. Знання художніх прийомів для досягнення найбільшої виразності малюнка і вміння комбінувати різні техніки зображення пробуджують фантазію дітей, активізують їх спостережливість, увагу і уяву, допомагають виконати задумане, розвивають почуття форми і сприйняття кольорів, сприяють вихованню художнього смаку і відводять творчість дітей далеко від стандартів і шаблонів. Розвиток психіки дитини, формування її особистості можливі тільки в процесі активної діяльності, через яку відбувається пізнання навколишнього світу, набуття власного практичного досвіду та розвиток дитячої креативності. В. Лучанська [4] посилаючись на дослідження М. Гнатко наводить фази розвитку креативності у дошкільників: 1) «сенсibiliзаційна» (3-5 років) – характеризується підвищеною чутливістю дитини до сприйняття навколишньої дійсності; 2) «сатураційна» (5-6 років) – відзначається перенасиченням та спадом

Пошук. Знахідки. Відкриття!

пізнавальної активності; 3) «орієнтаційна» (6-7 років) – відбувається пристосування дитини до соціальних форм активності. На реалізацію креативного розвитку дошкільників, впливають такі чинники: 1) накопичення вражень про навколишній світ. 2) Створення розвивального середовища, ненав'язливе спонукання до творчих дій, а також наявність необхідних для творчості матеріалів. 3) Креативність та емоційність педагога.

Для формування творчих здібностей дитини потрібно накопичити як найбільше вражень про навколишній світ під час різних видів діяльності. Сформувавши інтерес дитини до будь-якого із виду діяльності, з'являється можливість виховувати за допомогою елементів творчості. Педагоги мають зберегти у своїй душі дитячі особливості поведінки: безпосередність, доброзичливість, чистоту думок, мрійливість, довірливість, захоплення від пізнання світу. Якщо виходити з базових уявлень про креативність, то саме оригінальність слід трактувати її центральним параметром: адже продукування нових ідей (критерій новизни) є найважливішою ознакою креативного мислення. Якщо ж керуватися уявленнями про дивергентне мислення, то наявність оригінальних ідей слід розглядати як необхідну умову

. Можна вважати, що зображувальна діяльність є творчою, вона пов'язана з передаванням дитиною вражень від навколишньої дійсності в художньо-образній формі. Тому дуже важливо організувати її цікаво. Дітям подобається усе нетрадиційне. Періодично слід ознайомлювати їх з неординарними методами зображення предметів. Прихильники теорії розв'язання винахідницьких завдань стверджують, що зображати можна чим завгодно на основі різних матеріалів. Немає межі, повинні бути бажання і творчість самого малюка.

Малювання в нетрадиційних техніках – дуже цікавий і доступний вид самостійної художньої діяльності, де можна створювати художні образи, візерунки, предмети за допомогою різноманітних прийомів і матеріалів. В такому малюванні особливо добре розвиваються творчі здібності, фантазія, уява, самостійність, уміння вільно висловлювати свої думки на папері та сміливість в експериментуванні.

В дитини розвинені креативні здібності, якщо вона: •легко й охоче генерує конструктивні ідеї; •здатна самостійно апробувати й застосовувати ідеї; •завичай аналізувати свої дії, прогнозувати їх наслідки; •уникати одноманітного маніпулювання, урізноманітнює пошуки способів розв'язання; •уміє зважено ризикувати; •самостійно приймає рішення в непевних ситуаціях; •реалістично оцінює результат своєї діяльності, об'єктивно оцінює докладені зусилля; •прагне виявити оригінальність, має схильність репродукувати зразок; •може дати нову назву відомій картині; •може фантастично поєднати несумісне. Д. Фельдман пропонує модель

креативного процесу, яка містить три пов'язані між собою складові: 1) рефлексивність як основний процес, що відрізняє людину від тварин, дозволяє формувати самосвідомість, самооцінку, за допомогою мови планувати, відтворювати й аналізувати світ; 2) цілеспрямованість, чи інтенціональність, яка дозволяє орієнтувати досвід, що пережитий усередині зовні організму та разом із вірою в можливість змін на краще дозволяє реально змінити середовище; 3) володіння способами трансформації й реорганізації, які пропонуються культурною та обумовлюють індивідуальні відмінності. Відсутність креативності, на думку спеціалістів, частіше за все є наслідком авторитарної, жорсткої системи виховання, що подавляє структури власного "Я" дитини, які здатні протистояти тиску середовища. Особливо небезпечно, коли це відбувається до першого народження особистості, приблизно в трьохрічному віці. В зв'язку з цим варто згадати точку зору Д. Богоявленської, яка вважає, що основною умовою розвитку креативності є розвиток особистості дитини. У дітей з високим рівнем креативності до 7 років практично сформовані найважливіші характеристики особистості – позитивне відношення до себе і оточуючого світу, розвинена рефлексія; діти з середнім та низьким рівнем креативності мають середній та низький рівень розвитку особистісних якостей

Знання художніх прийомів для досягнення найбільшої виразності малюнка і вміння комбінувати різні техніки зображення пробуджують фантазію дітей, активізують їх спостережливість, увагу і уяву, допомагають виконати задумане, розвивають почуття форми і сприйняття кольорів, сприяють вихованню художнього смаку і відводять творчість дітей далеко від стандартів і шаблонів. В. Ніканорова та М. Пономаренко[3] вказують на те, що застосовуючи під час малювання нетрадиційні техніки, діти переживають яскраві позитивні емоції, відкривають нові можливості добре знайомих предметів, які використовують як художні матеріали. У своїй статті дослідники описують такі нетрадиційні техніки як монотипія, малювання на вологому папері, малювання пальцями, сухим пензлем, малювання восковими олівцями та аквареллю, граттаж, зім'ятий папір, тампонування, крапковий малюнок.

Як зазначають дослідники малювання на вологому папері є дуже цікавим, існує цілий ряд предметів, сюжетів, образів, які краще малювати в цій техніці, адже донедавна вважалося, що малювати можна лише на сухому аркуші паперу. У своїй статті дослідники описують такі нетрадиційні техніки як монотипія, малювання на вологому папері, малювання пальцями, сухим пензлем, малювання восковими олівцями та аквареллю, граттаж, зім'ятий папір, тампонування, крапковий малюнок.

Як зазначають дослідники малювання на вологому папері є дуже цікавим, існує цілий ряд предметів, сюжетів, образів, які краще малювати в

Пошук. Знахідки. Відкриття!

цій техніці, адже донедавна вважалося, що малювати можна лише на сухому аркуші паперу. Для розвитку рецепторів і дрібної моторики рук рекомендують зображувати через копіювальний папір. Також існує прийом малювання крапками, найкраще крапкові малюнки створювати фарбами, але можна також користуватися фломастером чи олівцем. Метод моногонії використовується рідше, це зображення на целофані, що переноситься потім на папір. Кляксографія, на думку науковців, дає великий розвивальний ефект: вона полягає в тому, щоб навчити дітей робити клякси, дитина, дивлячись на них, може бачити образи, предмети або окремі деталі. Метод чарівного малюнка люблять і діти, і дорослі, він реалізується за допомогою воскової свічки, акварельної фарби та ватного тампона або пензлика, в результаті того, що фарба не накладається на жирне зображення свічкою – малюнок ніби з'являється раптово перед очима дітей, проявляючись. Деякі зарубіжні педагоги-дослідники рекомендують використовувати в малюванні все, що є під рукою: малювання ганчіркою, паперовою серветкою складеною в кілька разів, малювання брудною водою, чайною заваркою, кавовою гущею, вижимками із ягід і таке інше. Корисно розфарбовувати банки і пляшечки, коробочки, камінчики тощо. Л. Матюшенко, О. Будянська наголошують на важливості свободи творчості, бо дитина має знати, що педагог не розкритикує її творчість. Тоді малюк не боїтиметься помилятися, вільно виражатиме почуття. На їх думку креативний, творчий розвиток успішний тоді, коли немає упереджених суджень, оцінок, педагог має усвідомити, що головне – не результат, а процес творчості, який передбачає можливість використовувати матеріали в необхідній кількості і за невизначений час. Слід погодитися з тим, що не буває нічого “правильного” або “неправильного” у творчому процесі: будь-який випадковий, “непотрібний” штрих на створюваному малюнку може привести до нових відкриттів і несподіваних результатів. Вони пропонують цікавий та оригінальний вид образотворчості – малювання на склі.

У зарубіжній школі використання нетрадиційних технік спрямоване на самовираження дитиною своїх почуттів. Головним тут є процес, а не кінцевий результат. Основна ідея навчання мистецтва – не втручатися в природні дані дитини. Мета навчання – спонтанна продукція.

Нетрадиційні техніки малювання, ігрові прийоми, використання різних зображувальних матеріалів та виразних засобів у їхній єдності забезпечують художній розвиток дитини. Використання нетрадиційних технік малювання дає змогу прищепити дітям любов до образотворчого мистецтва, викликати інтерес до малювання, допомагає краще засвоїти нові знання, сприяє самостійному оволодінню способами зображення.

Висновки. Проаналізувавши сутність поняття креативності та творчості, можемо запевнити, що під креативністю ми розуміємо синтез процесуальних і особистісних особливостей індивіда, що дозволяють виявляти продуктивну активність і творчо перетворювати дійсність. Креативність можна розглядати як основу продуктивного розвитку дошкільника, як потенціал, що забезпечує його зростання, властиве так чи інакше кожній дитині. Креативність характеризується такими основними особливостями: процесуальні – швидкість, оригінальність, гнучкість, критичність мислення, чутливість до проблем, цілісність сприйняття, уява, готовність пам'яті; особистісні – незалежність, самостійність, сміливість, рішучість, упевненість в собі, спонтанність, почуття гумору, відкритість. Вміння диференціювати поняття креативність і творчість, створення умов для розвивального навчання допомагає педагогам вчасно виявити і розвинути творчі здібності дітей, їх креативність. Формування креативності дітей буде ефективним лише в тому разі, якщо буде являти собою цілеспрямований процес, під час якого вирішуватиметься низка окремих педагогічних завдань, вкладених у досягнення кінцевої мети. Творчість – це діяльність, що породжує нові цінності, ідеї самої людини як творця. Творчість визначається як діяльність, в результаті якої дитина створює нове, оригінальне, проявляючи уяву, реалізуючи свій задум, самостійно знаходячи засіб для його втілення

Література

1. Гаврилюк Т.В. Нетрадиційні технік малювання та її вплив на художньо-естетичний розвиток дошкільників/Т.В. Гаврилюк. – Сквиря, 2008. 87 с. http://skviravo.ucoz.ru/dns1/gavriljuk_t.vdosvid.pdf
2. Михайлова Л.М., Шульга Л.М. Технологія розвитку творчих здібностей дошкільного віку / Михайлова Л.М., Шульга Л.М.; Ніканорова В.
3. Творчі здібності дітей на кінчиках їхніх пальців / В. Ніканорова, М. Пономаренко // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2011. – № 2. – С. 16-27
4. Сухорукова Г. В. Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному навчальному закладі. Підручник / Г. В. Сухорукова, О. О. Дронова, Н. М. Голота, Л. А. Янцур. – Київ: Видавничий Дім “Слово”, 2010. – 376 с.
5. Чепур О. Творча лінія розвитку в різних видах дитячої діяльності / Вкладка // Психолог дошкільця. – 2016. – № 2. – С. 2-38. 8.. Чопель В. Розвиток творчих здібностей дітей дошкільного віку нетрадиційними техніками малювання [Електронний ресурс] : методичний посібник. – Чернівці, 2015. – С. 2.

**ОРГАНІЗАЦІЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧОГО СЕРЕДОВИЩА
У ДОШКІЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ**

У статті обгрунтовано необхідність організації здоров'я-зберігаючого середовища в дошкільних закладах як необхідна умова формування культури здорового способу життя дошкільників. Визначені умови формування позитивної мотивації до здорового способу життя у дошкільників та його складові.

Ключові слова: здоровий спосіб життя, фізична культура, здоров'я, культура здорового життя, діти дошкільного віку.

Постановка проблеми. У будь-якому суспільстві, побудованому на гуманітарних і демократичних засадах, здоров'я людини є вищою цінністю і найважливішим надбанням держави. Насамперед, це стосується здоров'я дитини. Питання про виховання потреби у здоровому способі життя є досить актуальним і важливим в даний час. Ситуація зі станом здоров'я населення в Україні погіршується. Однією з причин цього є низький рівень знань в галузі фізичної культури та основ здоров'я. Мало знань з фундаментальних законів раціонального формування, збереження і зміцнення свого власного здоров'я впродовж усього життя, та взагалі, зневажливе ставлення до нього.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До проблеми здоров'я дитини в різний час зверталися багато вчених (В.Г.Белінський, П.П.Блонський, А.Г.Болотов, А.И.Герцен, Н.А.Добролюбов, С.Г.Зибелін, В.П.Казначеев, П.Ф.Лесгафт, Н.И.Новіков, Л.А.Оганесян, М.І.Пірогов, Б.Н.Смольській, А.І.Суворов, В.Н.Татищев, К.Д.Ушинський та ін.) Питання формування та виховання культури здорового способу життя дітей розглянуті в працях Н.П.Абаскалової, М.М.Амосова, В.К.Бальсевича, І.І.Брехмана, М.Я.Віленського, Г.К.Зайцева, А. Г.Комкова, Г.М.Соловійова, Л.Г.Татарнікової, О.Л.Трещевої та ін. Велику роботу в цьому напрямку провели такі відомі у сфері дошкільної освіти вчені, як Т.І.Алієва, В.Г.Алямовська, О.М.Д'яченко, Е.А.Єкжанова, М.Н.Кузнецова, С.М.Мартинов, Л.А.Парамонова, Е.А.Сагайдачна та ін. Проблемам зміцнення здоров'я дошкільнят в Україні присвячені дослідження - О.Л.Богініч, А.В.Беленької, Е.С.Вільчковського, Г.І.Грігоренко, Н.Ф.Денісенка, Л.В.Калуської, Ю.Коваленко, Л.А.Сварковської, Н.В.Маковецької, М.А.Машовец, С.О.Юрочкиної;

Результати різноманітних досліджень дозволяють стверджувати, що традиційна система освіти більшою мірою орієнтована на здобуття знань та інформації, а формування життєвих умінь і навичок недостатнє, рівень підготовки дітей до самостійного життя не відповідає сучасним вимогам.

В останні роки висуваються вимоги перегляду і докорінної зміни програм, засобів і методів гігієнічного навчання і виховання, впровадження принципів культури здорового способу життя, приведення їх у відповідність із зміненими соціально-економічними умовами життя населення.

Мети статті. Обґрунтувати необхідність організації здоров'я-зберігаючого середовища в дошкільних установах як необхідна умова формування культури здорового способу життя дошкільників

Виклад основного матеріалу. У Законі України «Про дошкільну освіту» розділ 1 ст.7 визначені пріоритетні завдання дошкільної освіти: Збереження та зміцнення фізичного, психічного і духовного здоров'я дитини». В Національній Доктрині розвитку освіти розділ IV п. 11 зазначено: «Пріоритетним завданням системи освіти є виховання людини в дусі відповідального відношення до власного здоров'я і здоров'я оточуючих як найвищої індивідуальної та суспільної цінності...» [2].

Цілком логічно, що першою освітньою лінією Базового компонента дошкільної освіти як Державного стандарту дошкільної освіти України визначено «Особистість дитини», що складається з двох частин: «Здоров'я та фізичний розвиток» і «Самоставлення».

Одним з головних завдань дошкільного навчального закладу має стати створення умов, що гарантують формування і зміцнення здоров'я вихованців.

Для цього традиційно виділяють такі компоненти здоров'я:

- Психічне здоров'я;
- Соціальне здоров'я;
- Фізичне здоров'я.

Аналіз літератури та досвіду роботи різних фахівців ДНЗ дозволили виявити умови формування позитивної мотивації до ЗСЖ у дошкільників:

- Створення навколо дитини навчально-виховного середовища, наповненою термінами, символами, атрибутами, традиціями культури ЗСЖ.

- Створення позитивного емоційного фону на заняттях оздоровчо-педагогічної спрямованості.

- Наявність в найближчому оточенні дитини людей, які ведуть здоровий спосіб життя.

- Формування активної позиції дитини в освоєнні знань, умінь і навичок валеологічного характеру.

Стан здоров'я зумовлює взаємодію біологічних та соціальних чинників, тобто зовнішні впливи, опосередковані особливостями функцій організму та їх регуляторних систем. Отже, здоров'я людини не зводиться до фізичного стану, а передбачає психоемоційну врівноваженість, духовне та соціальне благополуччя.

Пошук. Знахідки. Відкриття!

Під способом життя розуміється стійка типова форма життєдіяльності особистості і спільнот світу, їх входження в соціум, типові взаємодії індивіда з суспільством і груповими стосунками, та відношення з іншими людьми [1]. Здоровий спосіб життя означає розумне використання свого життєвого потенціалу, а також дотримання науково обґрунтованих рекомендацій Всесвітньої організації охорони здоров'я та інших медичних організацій. Його необхідність виходить із того, що багато причин пошкодження стану здоров'я можна уникнути.

Здоровий спосіб життя об'єднує все, що сприяє виконанню людиною професійних, громадських і побутових функцій в оптимальних для здоров'я умовах і виражає орієнтованість діяльності особистості в напрямку формування, збереження і зміцнення як індивідуального так і суспільного здоров'я.

За сучасними уявленнями, в понятті здоровий спосіб життя входять наступні складові [3]:

- відмова від шкідливих пристрастей;
- оптимальний руховий режим;
- раціональне харчування;
- загартовування;
- особиста гігієна;
- позитивні емоції.

Виховання здорового способу життя потрібно розвивати з дошкільного віку, тому що він є вирішальним у формуванні фундаменту фізичного і психічного здоров'я. Важливо на цьому етапі сформувати в дітей базу знань і практичних навичок здорового способу життя, усвідомлену потребу в систематичних заняттях фізичною культурою та спортом.

Педагогічна стратегія формування ЗСЖ повинна сприяти самостійному виробленню відповідних переконань дитини на основі здобуття знань і досвіду. Завдяки переконанням створюється спочатку стійка мотивація до ЗСЖ, з часом валеологічна готовність і самоконтрольна активність під час творення свого здоров'я.

Навколо дітей з самого раннього дитинства необхідно створювати таке освітнє середовище, яке було б насичене атрибутами, символікою, термінологією, знаннями, ритуалами і звичаями валеологічного характеру [4]. Це призведе до формування потреби вести здоровий спосіб життя, до свідомої охорони свого здоров'я та здоров'я оточуючих людей, до оволодіння необхідними для цього практичними навичками і вміннями.

Педагоги добре знають, що здоров'я кожної людини повинно бути суто особливою справою. У дитини з дня її народження потрібно формувати навички бережливого відношення до свого здоров'я. Педагоги

повинні стимулювати дітей до ЗСЖ і використовувати основні цілі і принципи виховання. До таких цілей відносимо:

- формування позитивної мотивації щодо здорового способу життя;
- культура здоров'я;
- найомство з основами здорового способу життя
- формування свого стилю, здійснення профілактичної роботи за негативними проявами;
- формування теоретичних та практичних навичок здорового способу життя та творчої особистості, здібної до саморозвитку

Висновки дослідження. Формування культури здорового способу життя – це спонукання до включення в повсякденне життя індивіда різних нових для нього форм поведінки, корисних для здоров'я. Педагогічна стратегія формування ЗСЖ повинна сприяти самостійному виробленні переконань дошкільнят вести здоровий спосіб життя на основі знань і досвіду. Важливо не тільки накопичувати знання, а й знаходити їм практичне і постійне застосування на рівні природних потреб, звичок, уподобань. Це можливо за умови формування здоров'язберігаючого освітнього середовища.

Література

1. Головкова М.М. До питання формування здорової нації (історико-педагогічний аспект) / М. М. Головкова // Педагогіка, психологія та мед.-біол. пробл. фіз. виховання і спорту. – Х., 2001. – N 25. – С. 3-6.
2. Концепція формування позитивної мотивації на здоровий спосіб життя у дітей та молоді (наказ МОН України № 605 від 21.07.2004 р.
3. Рибальченко С.Є. «Формування культури здоров'я учнів засобами інноваційних технологій»// С.С. Рибальченко. – Харків, видавнича група «Основа», 2010 р.
4. «Школа здоров'я», частина I, Харків, видавнича група «Основа», 2010 р.

Хіміон Т. П.

керівник «Зразкового художнього колективу
хореографічної студії «Фо степ»

ХОРЕОГРАФІЧНЕ ВИХОВАННЯ У СИСТЕМІ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ: СТАН, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ

Стаття висвітлює проблеми формування особистості в мистецько-хореографічному просторі закладів позашкільної освіти. Автор акцентує увагу на передумовах виникнення суперечностей у хореографічному вихованні на сучасному етапі розвитку системи позашкільної освіти з позиції актуальності реалізації особистісно орієнтованого підходу.

Пошук. Знахідки. Відкриття!

Ключові слова: *потенціал танцювального мистецтва, хореографічне виховання, молодший школяр, сучасна виховна практика, заклад позашкільної освіти, проблеми формування творчої особистості.*

Постановка проблеми. Осмислення прогресивних ідей минулого з позиції сьогодення є необхідною передумовою розуміння нових проблем, що постали перед педагогічною наукою і навчально-виховною практикою у зв'язку зі створенням національної позашкільної системи освіти. Суспільство вимагає якісної модернізації змісту освіти, у результаті чого зміна освітньої парадигми зумовила необхідність переосмислення пріоритетів у вихованні особистості та створення оптимальних умов для духовного, творчого, емоційного розвитку особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальність хореографічного виховання висвітлено у контексті дослідження особливостей виховного потенціалу танцювального мистецтва (Ю. Гончаренко, П. Коваль, А. Тараканова, А. Фомін, Ю. Хижняк та ін.); традицій народної хореографії (К. Василенко, К. Геворгян, А. Шевчук та ін.); музично-ритмічного розвитку особистості (Т. Бабаджан, Н. Ветлугіна, А. Зіміна, М. Палавандішвілі, К. Тарасова та ін.); специфіки дитячої танцювальної творчості (Р. Акбарова, С. Акішев, Є. Голікова, О. Мартиненко, О. Горшкова та ін.); проблем інтегративної мистецької освіти, полікультурного та поліхудожнього підходів (Б. Галєєв, О. Комаровська, Л. Масол, Т. Морозова, О. Рудницька, Ю. Ушакова, Б. Юсов та ін.).

Сучасні проблеми дитячого самодіяльного танцювального мистецтва досліджують О. Голдрич, Т. Гузун, М. Гузун, Г. Гусєв, С. Забрєдовський, В. Загвєзинський, В. Кирилюк, О. Мартиненко, Т. Пуртова, О. Семак, П. Сілкін, А. Тараканова, Н. Чупрун та ін.

Формуванню педагогічної майстерності керівника дитячого колективу присвячена дисертація О. Бурлі. Естетичне виховання молодших школярів у процесі хореографічної діяльності вивчала Ю. Гончаренко. Психологічні умови розвитку хореографічних здібностей молодших школярів стали предметом аналізу І. Поклад. Особистісні кореляції успішності інтерпретації хореографічного тексту висвітлені О. Семак. Хореографічну культуру як чинник творчого розвитку особистості дитини розглядав П. Фриз.

Аналіз вищезазначених праць дозволив дійти висновку, що активізація педагогічних досліджень, пошук пріоритетних напрямів і перспектив удосконалення освітніх процесів, наукове обґрунтування ефективних шляхів навчання та виховання сприяють поглибленню педагогічної теорії і виховної практики формування особистості у творчих об'єднаннях закладів позашкільної освіти. Натомість динамічність суспільних процесів зумовила ряд суперечностей між нагальною соціальною потребою держави

в особистостях із творчим мисленням та обмеженими можливостями її реалізації; значним творчим потенціалом мистецтва танцю і недостатнім його використанням у нинішній освітній практиці закладів позашкільної освіти; між метою і завданнями інноваційної системи гуманістичної освіти та традиційним змістом і методиками викладання хореографічних предметів.

Метою статті є висвітлення означених проблем і визначення передумов їхнього виникнення на сучасному етапі розвитку хореографічного виховання, що здійснюється переважно у закладах позашкільної освіти.

Виклад основного матеріалу. Значний вплив на виокремлення позашкільної освіти як складової загальної освіти України, безперечно, мала програма розвитку народної освіти Української РСР на перехідний період (1991-1995 рр.). Зокрема, у Законі «Про освіту» визначено, що система позашкільної освіти повинна керуватися у своїй діяльності принципами культуровідповідності, демократизації та саморегуляції, комплексності та міждисциплінарної інтегрованості тощо. У 1990-х рр. за даними колеги Міністерства освіти, позашкільну освіту здійснювали 2110 закладів системи освіти, якими було охоплено 1,9 млн.учнів [1, с. 100].

Руйнівні процеси в економіці, занепад виробництва, інфляція, втрата управління економікою, недофінансування наприкінці 1990-х рр. призвели до масового закриття позашкільних навчальних закладів, і, як наслідок, відтоку дітей із контингенту вихованців. Тому вже станом на 2001 р. кількість дітей, охоплених позашкільною освітою, складала за різними даними 18,3 – 23,6 % від загального контингенту дітей шкільного віку [2].

Аналізуючи зміст та особливості позашкільної освіти 1990-х рр., потрібно зазначити, що в діяльності танцювальних колективів було чимало недоліків. На їхню ефективність згубний вплив мали формалізм у використанні методів і засобів організації діяльності, застаріле навчально-методичне забезпечення, низький рівень підготовки фахівців тощо. Зокрема, навчально-виховна робота хореографічних гуртків залишалася надзвичайно забюрократизованою, часто проводилася без урахування індивідуальних особливостей дитини, а в окремих випадках мала примусовий характер. Тематична і жанрова обмеженість репертуару аматорських танцювальних колективів здебільшого тиражувала творчі знахідки видатних митців шляхом копіювання їх постановок.

Аналіз освітніх програм і методичної літератури, за якими здійснювався освітній процес у танцювальних творчих об'єднаннях на початку 1990-х рр., свідчить, що перевага надавалася вивченню основ класичного, народно-сценічного та історико-побутового танців відповідно до профілю художнього колективу. Основною формою хореографічного виховання були навчально-тренувальні заняття з метою «домагатися

Пошук. Знахідки. Відкриття!

чіткості і точності виконання вправ» 2, с. 6]. Відтак, зміст навчальної діяльності танцювальних гуртків був спрямований переважно на опанування спеціальних знань, виконавських умінь і навичок, не задовольняючи реальних потреб та інтересів молодого покоління.

Пошуки нових оригінальних ідей і засобів їх втілення наприкінці 1990-х – на початку 2000-х рр. сприяли масовому поширенню стилів сучасної хореографії: хіп-хоп, модерн тощо [1]. Цілком логічно, що для хореографічної освіти кінця 1990-х рр. характерні зміни традиційних форм і методів навчання й виховання, внаслідок чого почали масово створюватися танцювальні гуртки сучасної хореографії, переважно, на платній основі.

Відсутність спеціального сучасного дитячого музичного репертуару призводило до залежності хореографічних постановок від тогочасного неякісного продукту. В репертуар дитячих хореографічних колективів почав проникати стиль «шоу» з привабливими зовнішніми атрибутами, імпульсивністю рухів і доступністю сучасної музики. В результаті в умовах відсутності ідейної основи та нерозуміння вікових особливостей зменшувався і виховний вплив танцювального мистецтва на формування особистості. У суспільному вимірі це призвело до втрати художньо-естетичних цінностей, в особистісному – до формування негативної «Я-концепції», нездатності творчо мислити, проявляти ініціативу, бути самодостатнім. Соціально-політичні перетворення кінця 1990-х – початку 2000-х рр., зміна ціннісних орієнтирів у суспільстві, демографічна криза та зменшення кількості закладів позашкільної освіти спричинили скорочення контингенту вихованців закладів позашкільної освіти в середньому на 35 %. Прийняття нормативно-законодавчих документів (Закону України «Про позашкільну освіту» (2000), Закону України «Про охорону дитинства» (2001), Національної доктрини розвитку освіти (2002), Положення про позашкільний навчальний заклад (2001) та ін.) не мало суттєвих позитивних наслідків. Тому тенденція до скорочення мережі закладів позашкільної освіти спостерігалася й упродовж 2000 – 2007 рр. (із 1497 у 2000 р. до 1473 у 2007 р.). Цей процес був зумовлений перепрофілюванням, злиттям і закриттям окремих типів закладів позашкільної освіти.

Важливо зазначити, що бюджетне фінансування позашкільної освіти за залишковим принципом сприяло поширенню практики надання платних послуг, що значно обмежувало доступ до освіти обдарованих дітей із малозабезпечених сімей. Зрештою, станом на 1 січня 2008 р. у системі Міністерства освіти і науки України діяли 1478 позашкільних навчальних заклади різних типів (1546 тис. дітей), що складало 32,9% від загальної кількості дітей шкільного віку [2].

Цілком логічним був пошук керівниками дитячих танцювальних колективів способів збільшення контингенту вихованців, що пояснює виникнення практики «омолодження» гуртків: набір старших дошкільників 5-6 років і переведення 7-8-річних дітей до складу вихованців перших класів. Необгрунтованість методики формування хореографічних здібностей дошкільників, нерозуміння змісту навчання та невідповідність його фізичним можливостям дітей цієї вікової категорії спричиняли перевантаження, травми та втрату інтересу до хореографічного мистецтва.

Ситуація з розвитком дитячої танцювальної самодіяльності хвилювала провідних хореографів країни. Саме тому з метою сприяння розвитку хореографічного мистецтва в Україні за ініціативи академіка Академії мистецтв України, професора М. Вантуха в лютому 2002 р. проголошено про необхідність створення Хореографічної спілки України, яка згодом (2004) згідно з Постановою Кабінету Міністрів України отримала статус Національної. Нині її осередки працюють у 27 регіонах держави.

Необхідно зауважити, що багаторівнева система конкурсів, яка виявила свою ефективність у підвищенні якості опанування хореографічних умінь і навичок, творчих здобутків попередніх періодів стала в нагоді під час відродження танцювального мистецтва. Під егідою Спілки була сформована система регіональних, всеукраїнських і Міжнародних конкурсів і фестивалів.

Зокрема, у 2002 р. започатковано щорічний найпрестижніший Міжнародний фестиваль танцю народів світу «Веселкова Терпсіхора», приурочений до Міжнародного дня танцю. Відтоді він проводиться з метою збереження та розвитку національних традицій народної хореографії, збагачення професійного та аматорського мистецтва, підвищення рівня хореографічних постановок, активізації організаційно-творчої та пошукової роботи тощо [4].

Одним із важливих напрямів Національної хореографічної спілки стала науково-методична робота, яка передбачала проведення науково-методичних семінарів і конференцій із метою озброєння педагогів-хореографів знаннями з методики розвитку хореографічних здібностей дітей, їхнього творчого потенціалу. Формою поширення досвіду обрано майстер-класи і відкриті заняття (їх результати викладені у відеоматеріалах, які поширюються серед членів Спілки).

Членство у Національній хореографічній спілці не єдиний спосіб отримання нової інформації щодо ефективного розвитку здібностей засобами танцювального мистецтва. Нині хореографічні колективи все частіше їздять за кордон, де беруть участь у Міжнародних конкурсах і фестивалях, спеціальних тренінгах і семінарах. Така співпраця сприяє

Пошук. Знахідки. Відкриття!

взаємопроникненню культур, збагаченню досвіду й удосконаленню методик. Як відомо, ця тенденція підтримується й інформаційно-комп'ютерними технологіями. Нині у керівників дитячих танцювальних творчих об'єднань є можливість відеозапису, що дозволяє транслювати власний досвід і використовувати інший набагато ефективніше.

Сучасний період розвитку дитячої хореографічної культури, що характеризується збільшенням «сектору свободи», відрізняється різноманітністю підходів до навчально-тренувальної роботи. Рівень освіти і кваліфікація керівників хореографічних колективів надають їм можливість самим укладати освітні авторські або модифіковані (адаптовані) програми. Останні характеризуються гнучкістю, варіативністю змісту і технологій, що пов'язано з особливостями танцювального напрямку колективу, намаганням урахувати індивідуальні нахили, інтереси, запити, вподобання, творчі здібності дітей різних вікових категорій.

Нині для дитячої хореографічної творчості стає актуальним «різноманіття інтерпретаційних зразків репертуару». Члени журі в його формуванні для дітей, особливо молодших школярів, наразі виділяють два типи помилок: танцювальні композиції базуються на примітивній техніці або, навпаки, перенасичені технічними складнощами [2]. Обидві позиції, як правило, характеризує відсутність систематичної навчально-виховної роботи, і, як наслідок, невизначене виконання, де відсутнє головне – розуміння змісту та образів танцю. Нехтування програмних вимог призводить до відсутності системності, індивідуального підходу, ігнорування вікових особливостей, зведення занять до механічного засвоєння танцювальних рухів. Суттєву роль у даному процесі відіграє й нерозуміння потужного потенціалу мистецької освіти, зокрема, хореографічної, що зберігається в суспільстві. Відповідають за це значною мірою педагоги, хореографи та керівники дитячих танцювальних колективів, що часом не вміють або не бажають організувати цікавий, захоплюючий творчий процес, перейти від «сухих» тренувальних занять до вирішення творчих завдань, не розуміючи, що фізична робота має виступати в єдності з розумовою працею та емоційною насиченістю, коли очевидним стає зв'язок заняття з постановочною діяльністю.

У сучасних умовах Міністерство освіти і науки України вважає актуальною проблему якісного та кількісного забезпечення позашкільних закладів освіти навчальними програмами, методичними посібниками, розробленими з урахуванням компетентнісного та діяльнісного підходів до освітнього процесу, новітніх педагогічних технологій і досягань науки.

Здійснивши порівняльний аналіз програм для творчих об'єднань позашкільних навчальних закладів, рекомендованих МОН України [1], можна констатувати: вони традиційно зорієнтовані на формування у

вихованців молодшого шкільного віку хореографічних умінь і навичок засобами класичного та народного танців.

Опанування основ класичного танцю є базою для навчання дітей хореографічного профілю за програмами з позашкільної освіти художньо-естетичного напрямку (2012) [4]. У програмі зазначено, що «автори врахували вікові особливості вихованців, нові досягнення педагогічної науки та практики, власний багаторічний досвід» [4]. Ґрунтуючись на діяльнісному та компетентнісному підходах до укладання програм, авторський колектив виділяє формування творчої компетентності як одне з основних завдань. Натомість тематичними планами та програмами класичного, народного, сучасного, естрадного та бального танців не передбачено «набуття досвіду власної творчої діяльності, розв'язання творчих завдань» [4]. Зокрема, у змісті розділу «Робота над етюдами» передбачається «виконання», «розучування» та відтворення елементів того чи іншого напрямку танцювального мистецтва. З огляду на очевидну значущість танцю до переваг аналізованої програми (2012) належить включення розділу «Екскурсії, виставки, фестивалі, конкурси», згідно з яким пропонується більш широке ознайомлення молодших школярів із хореографічним мистецтвом, розвиток інтересу до нього не тільки через вивчення історії та культури краю, а й відвідування концертів аматорських колективів, професійних ансамблів, зустрічі з професійними хореографами тощо.

Варто зазначити, що запропонований для використання педагогам-хореографам список літератури, вміщений у рекомендованих навчальних програмах МОН України, 90% складають праці науковців і педагогів минулого століття. Проблема забезпечення науковою та навчально-методичною літературою творчих об'єднань закладів позашкільної освіти нині державою майже не вирішується. Матеріали з проблем методичного вдосконалення хореографічного виховання дітей молодшого шкільного віку в періодичних друкованих виданнях («Мистецтво і освіта», «Світ танцю», «Позашкілля») не вирішує проблеми, тим більше, що система розповсюдження збірників наукових статей через мережу бібліотек закладів позашкільної освіти відсутня.

Висновки. Отже, можна констатувати, що якість навчання та формування особистості в мистецько-хореографічному просторі, безперечно, досягається в ході усвідомленої практичної діяльності. Програми для творчих об'єднань закладів позашкільної освіти, рекомендовані МОН України, дотримуючись традицій хореографічного виховання, ґрунтуються переважно на засвоєнні знань, опануванні виконавських умінь і навичок, тоді як вимоги сучасного суспільства передбачають розвиток творчого потенціалу дитини. Неможливість його забезпечення зменшує інтерес до танцювального мистецтва як засобу

Пошук. Знахідки. Відкриття!

формування творчої особистості. Відтак виникає необхідність у нових формах і методах хореографічного виховання, що забезпечуватимуть потреби особистості у творчому самовизначенні й самореалізації.

Література

1. Берека В.Є. Соціально-педагогічні основи розвитку позашкільної освіти в Україні (1957-2000 р.р.) : дис.. канд. пед. наук: 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / В.Є. Берека; Ін-т проблем виховання АПН України. К., 2001. 228 с.

2. Вербицький В.В. Про стан та перспективи розвитку позашкільної освіти / В.В. Позашкільна освіта: історичні поступи та здобутки: зб. матеріалів Всеукр. пед. конф. Київ 2-3 груд. 2008 р. / за заг. ред. д-ра пед. наук В.В. Вербицького. К.: АБЕРС, 2008. 18 с.

3. Поклад І.М. Розвиток хореографічних здібностей дітей молодшого шкільного віку: автореф. дис... канд.. псих. наук: 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / І. М. Поклад; Ін-т псих. ім. Г. С. Костюка АПН України. – К., 2006. – 20 с.

4. Програми для позашкільних і загальноосвітніх навчальних закладів: художньо-естетичний напрям / [заг. ред. В.В.Ткачук]; автор. кол.: В.В. Артюх, І.А. Білий [та ін.]. – К.: УДЦПО, 2012. – 154 с.

5. Шариков Д.І. Класифікація сучасної хореографії: напрями, стилі, види / Д.І. Шариков. К.: Вид. В.Карпенко, 2008. 168 с.

Шевченко А. О.

керівник хореографічного гуртка
«Здорове покоління»

ГАРМОНІЙНИЙ РОЗВИТОК ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ МИСТЕЦТВА ХОРЕОГРАФІЇ

У статті розглянуто проблеми гармонійного розвитку дошкільнят засобами хореографічного мистецтва. Аналізуються основні авдання щодо створення освітньо-ігрового середовища для дітей в умовах гурткової роботи у закладах позашкільної освіти.

Ключові слова: гармонійний розвиток, хореографія, мистецтво хореографії, танцювальні рухи, танцювальні ігрові форми.

Постановка проблеми. Сьогодні гармонійний розвиток дітей дошкільного віку, формування їхньої естетичної культури – одне з найважливіших завдань формування особистості. Мистецтво хореографії відіграє значну роль у естетичному вихованні і спрямоване на створення танцювальних творів, через які виявляються і розвиваються психофізична та когнітивна сфери підростаючого покоління.. До проблеми естетичного виховання засобами хореографічного мистецтва зверталися такі сучасні науковці як Б. Мануйлів, О. Мартиненко, О. Калинчук, Т. Ленська, А. Шевчук та інші.

Метою статті є визначення ролі мистецтва хореографії у естетичному вихованні та створення ігрового середовища для дітей дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Ідеї естетичного виховання зародилися в давні часи. Танець виник тоді, коли почуття, виражені в русі й жесті, підкорилися ритму або музиці. Сьогодні хореографічне мистецтво об'єднує різні види та жанри танцю: класичний, народний, бальний, історико-побутовий, естрадний та сучасний. Відомі педагоги- хореографи висновують, що «дитячі танці – це вивчення основних засобів виразності (рухи і пози, пластика і міміка, ритм), які пов'язані з емоційними враженнями маленької людини в навколишньому світі» [1]. Дитячий танець починається з ритміки, де формується всебічний розвиток дитини, розвиток музичності і ритму, формування творчих здібностей і розвиток індивідуальних якостей дитини засобами музики і ритмічних рухів. Часто ці заняття більше схожі на гру, але в цій грі дитина навчиться тим речам, які дуже знадобляться їй у житті. Танцювальні ігрові композиції збагачують дітей яскравими образними рухами, створюють умови емоційної розрядки, покращують функції уваги.

Діти, почувши музику, починають самі рухатися, зображуючи музичних персонажів. Малюки при звуках пісеньки «Від посмішки похмурий день світліше...» посміхаються, згадуючи веселого Крихітку-єнота. Але діти з задоволенням копіюють лише те, що бачили своїми очима. Їм важко уявити абстрактний образ, тому необхідно пропонувати малюкам тільки ті композиції, які вони зможуть проаналізувати, спираючись на свій невеликий життєвий досвід. Дитина повинна добре уявляти собі, для чого вона вивчає певні танцювальні рухи, таких складних і незрозумілих на перший погляд. А потрібні вони для того, щоб у танці виразити емоції і передати настрій.

Робота над етюдами розпочинається з простих завдань. Спочатку діти повинні навчитися бачити, милуватися, розуміти красу людини, її тіла, рухів, слухати і чути чудову музику. Можна, взявши за основу музичний твір чи пісню, розкрити зміст етюду, обговорити ряд танцювальних рухів, запропонувати вихованцям придумати сюжет та імпровізувати танець. Дитина здатна в ігровій формі засвоїти інформацію про позиції рук та ніг.

Початковий танцювальний досвід дозволяє малюку виконувати доступний репертуар народних (хороводи, сюжетні та побутові), історико-побутових, дитячих бальних танців. Ознайомлення з парними танцями формує початкові знання про різні положення в парі, розвиває вміння утримувати погляд на партнері, узгоджувати з ним свої рухи, починати та закінчувати виконувати рух разом. Дитина розуміє, що один і той самий рух може мати різне змістовно-емоційне наповнення в залежності від мети його застосування, намагається більш виразніше передавати в танці емоції та переживання. Вміє висловлювати свої враження після перегляду

Пошук. Знахідки. Відкриття!

танцювальних номерів, їх сценічне вбрання. Зростає творча активність, яка проявляється у бажанні самостійно виконати творче завдання (вигадати танок для мами), доручення (вивчити з батьками танок). Дитина з задоволенням виконує індивідуальні завдання імпровізаційного характеру, якщо їх тематика відповідає її віковим особливостям та досвіду. Ігри служать прекрасним засобом створення атмосфери радості, бадьорості, задоволення. В іграх діти легко засвоюють і вдосконалюють життєві навички. Будь-яка гра має свої правила, які треба дотримуватися, тому ігри зміцнюють дисципліну, привчають поважати один одного, відповідати за свої дії. В іграх широко використовуються ходьба, біг, стрибки - все це добре впливає на органи дихання, кровообігу і на руховий апарат. Заняття необхідно будувати так, щоб були задіяні обидві півкулі мозку. Адже саме права півкуля відповідає за абстрактне мислення, сприйняття мистецтва. На заняттях важливо активно приділяти увагу пластиці і фантазії: адже якщо уважно подивитися навколо, то можна помітити, що весь живий світ, вся природа перебуває в дивовижно пластичному русі [2].

Спостерігаючи з дитиною за рослинами, тваринами, птахами, рибами, необхідно запам'ятовувати їх рухи та повторювати їх під музику. Від простих рухів можна переходити до більш складних, розвиваючи фантазію та уяву. Пропонувати дитині зобразити «красиву троянду». (Спочатку ще немає ніякої квітки, тільки маленьке насіннячко спить в землі і чекає, коли йому можна буде прорости. Але з'явився паросток і став щосили тягнутися вгору до сонечка. Він тягнеться все вище і вище - і ось уже перед нами величезний рожевий бутон. Він розкрився, і квітка вперше глянула на світ. Не забувай, це не просто квітка, а прекрасна троянда. Спробуй укласти руки, немов пелюстки. Подумай, якого кольору твоя квітка, який у неї характер. Настала ніч, троянда прикрилася своїми пелюстками, немов ковдрочкою, і заснула). Щоб активніше залучати дитину до процесу уяви, потрібно включатися у творчість і самому, зображуючи те, про що говоримо, спочатку спонукаючи дитину повторювати дії.

Права півкуля відповідає за творчість, за її допомогою розвивається абстрактне мислення. Ігрові танці використовуються для візуального розпізнавання і просторової орієнтації образного сприйняття. Танцювальні рухи розвивають орієнтування в просторі, вміння аналізувати («Зайка!» - малюк почне стрибати на двох ногах, «Пташки!» - махати руками). Проводячи перший раз цю гру, потрібно показати, як стрибає зайчик, де у нього лапки, вухка. Розказати і продемонструвати, як літають пташки і як жаби сидять в болоті. Повторно граючи, можна вже не показувати, а тільки словесно допомагати, тим самим ускладнюючи завдання. Можна самим підбирати рухи, враховуючи особливості розвитку та здібності дітей. Ліва ж півкуля мозку відповідає за мовні здібності, логічне мислення, математику, аналіз.

На наш погляд більш змістовним і ефективним є комбіноване заняття, що поєднує в собі завдання інших типів заняття (тренінгові, корекційно-профілактичні, музично-ритмічні, творчі, комбіновані) та забезпечує багатогранний вплив на дітей дошкільного віку. Всі хореографічні заняття з дітьми бажано проводити в сюжетній або ігровій формі. Джерелами сюжетних занять можуть бути: мультфільми, дитячі кінофільми, дитяча література (вірші, казки); навколишній світ (побутова, трудова, ігрова діяльність; явища природи). На їх основі можна проводити різноманітні форми хореографічних занять: заняття-подорож, заняття-казка, заняття-змагання, заняття-концерт. Такі форми захоплюють дітей, підвищують їхню активність, стимулюють творчу уяву. На заняттях з дітьми 4-6 річного віку, я використовую різні ігри, масові танці, вправи зі співом (підговірки). Всі ці прийоми допомагають дітям з інтересом займатися та виконувати танцювальні рухи. Підговірки – це малий фольклорний жанр, в якому у формі вірша розкривається техніка виконання танцювального руху, його руху [3]. Використання підговірок сприяє засвоєнню танцювальних рухів. Любий танець складається з логічного ланцюжка танцювальних рухів та їх елементів. Красиве виконання танцю, самовираження кожної дитини в ньому залежить від якості засвоєння та виконання того чи іншого танцювального руху окремо. Підговірки зручний матеріал для рішення цього завдання. Вони образні, музичні, ритмічні. При виконанні одного танцювального етюду з підговіркою у дитини працюють різні групи м'язів та відпрацювання різні танцювальні рухи.

Народні ігри створені народом так само, як казки, приказки, загадки, вони передаються з покоління в покоління. «У всіх народів існує чималий запас ігор, котрі якоюсь мірою відбивають побут народу».

Народні ігри можна класифікувати за такими групами [4]:

- ✓ дидактичні;
- ✓ рухливі з обмеженим мовленнєвим текстом;
- ✓ рухливі хороводні ігри;
- ✓ ігри мовленнєвої спрямованості;
- ✓ обрядові та звичаєві ігри.

Без хороводних ігор не може обійтись жодне народне свято чи розвага.

Рука в руці – дитяча дружба на все життя, коло, як символ чого завгодно: сонця, року, життєвого циклу, відчуття цілісного єдності і своєї причетності до нього — все це живе в нас і, як казковий магічне коло, оберігає від негараздів дорослого життя.

Староукраїнські традиції міцно ввійшли в наше життя, і тепер ми не уявляємо Великодня – без писанки, свята Івана Купала – без стрибків через багаття, Різдва – без куті, без колядок. А знамениті вечорниці, завдяки

Пошук. Знахідки. Відкриття!

яким з'явився особливий тип смішних народних розповідей, танців, гумору, спортивних змагань.

На весняні свята грали в ігри, які були пов'язані з хліборобською працею та імітували оранку, сівбу, збирання врожаю (“Горошок”, “Огірочки”, “Гарбуз”, “Жнива”); з весільними обрядами (“Чорнушко-душко”, “Щітка”); з відновленням військової активності (“Зельман”, “Воротар”, “Мак”, “Просо”).

Висновки. Таким чином, визначаємо, що найбільший інтерес у гармонійному розвитку особистості засобами хореографії становлять дошкільнята, адже саме у їхньому віці закладається основа особистості, відбувається орієнтація на розвиток духовності, самореалізації, самовираження і формуються світовідчуття, необхідні у подальшому житті; хореографічне мистецтво є одним із ефективних засобів, яке реалізує розвиток зорових, слухових і рухових форм чуттєвого й емоційного сприйняття світу, знімає розумову втому і дає додатковий імпульс для інтелектуальної діяльності. Завдяки систематичному хореографічному навчанню діти опановують основні правила загальної естетичної і танцювальної культури. Впливаючи на розвиток емоційної сфери особистості, удосконалюючи тіло фізично, виховуючи через музику духовно, хореографія допомагає набутти впевненості у власних силах, дає поштовх до постійного самовдосконалення та розвитку»

Література

1. Калинчук О.В. Роль і місце занять з хореографії в естетичному вихованні молодших школярів // Мистецтво в сучасній школі : проблеми, пошуки. Випуск IV / За загальною редакцією професора М. В. Вовка – Івано-Франківськ, 2010.

2. Комаровська О. Музика, театр, хореографія у позаурочний час // Шкільний світ. – 2005. – №32.

3. Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах та Комплексна програма художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах // Директор школи. – 2005. – №4.

4. Мартиненко О.В. Педагогічні умови формування хореографічних умінь дітей 5–6 років в дошкільних установах: дис. канд. пед. наук: 13.00.08 / Мартиненко 7 Олена Володимирівна; Бердянський держ. педагогічний ун-т. – Бердянськ, 2005. – 246 л. – Бібліографія.

ВСТУПНЕ СЛОВО	3
ІСТОРИЧНИХ ШЛЯХ ПОЗАШКІЛЛЯ УКРАЇНИ.....	4
<i>Канзюба О. М.</i> ПОЗАШКІЛЬНА ОСВІТА: РЕТРОСПЕКТИВА ТА ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ.....	4
<i>Бондаренко Г. І.</i> ДЕЯКІ ВІХИ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ НА ЗАНЯТТЯХ ГУРТКІВ ГУМАНІТАРНОГО ЦИКЛУ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ	11
<i>Ляшова О. С.</i> ГЕНЕЗА ІДЕЙ ЕТНОКУЛЬТУРНОГО ВИХОВАННЯ.....	18
<i>Матюшина Л. В.</i> ЕВОЛЮЦІЯ ФУНКЦІЙ УЧНІВСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ	26
ПЕРШІ КРОКИ У НАУКУ	33
<i>Бикова Вікторія</i> ПРИРОДНА ПАМ'ЯТКА ДОНЕЦЬКОГО КРАЮ – БЛОКУЗЬМИНІВСЬКІ СКЕЛІ	33
<i>Бойко Софія</i> СТВОРЕННЯ КАТАЛОГУ ПЛЕЙКАСТІВ ЗАСОБАМИ MICROSOFT	36
<i>Бурлачка Кристина</i> ДО ПРОБЛЕМИ ГЕНЕЗИ ДЕРЖАВИ.....	41
<i>Гнідина Вероніка</i> ПРОРОЧИЙ ЗАПАЛ АФОРИСТИЧНОЇ ДУМКИ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА.....	46
<i>Задніпровська Альона</i> НЕ СХОЖИЙ НА ІНШИХ	50
<i>Казьбан Ганна</i> ЛІТЕРАТУРНО-ЕСТЕТИЧНА СВОЄРІДНІСТЬ ЩОДЕННИКА Т. ШЕВЧЕНКА	56
<i>Кащев Олєг</i> ГУМОР ЯК ЛІКИ ДЛЯ НАРОДУ	60
<i>Колесник Ганна-Марія</i> ФУНКЦІОНАЛЬНА СЕМАНТИКА ВЛАСНИХ ІМЕН У ТВОРАХ Г.Ф.КВІТКИ-ОСНОВ'ЯНЕНКА	64

Пошук. Знахідки. Відкриття!

<i>Нікітіна Катерина</i> ФАНДРАЙЗИНГ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ АКТИВНОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ	69
<i>Соломніков Максим</i> ФОРТЕЦЯ ТОР – ПТАХ ФЕНІКС СТЕПОВОЇ УКРАЇНИ	77
<i>Ткаченко Мирослав</i> КОМП'ЮТЕРНА ЗАЛЕЖНІСТЬ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА СУЧАСНИХ ПІДЛІТКІВ	87
<i>Трапезникова Катерина</i> ПРОФЕСІЯ ДИПЛОМАТ – ПОКЛИКАННЯ ЧИ ВИГОДА?.....	93
<i>Харківський Влад</i> СІМ'Я ЯК ПІДВАЛИНА ПОБУДОВИ МІЦНОЇ ДЕРЖАВИ (на матеріалі творів художньої літератури).....	99
<i>Хижнякова Тамара</i> СЕМАНТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА СКЛАДНОПІДРЯДНИХ РЕЧЕНЬ ІЗ СПІВВІДНОСНИМИ КОМПАРАТИВНИМИ СКЛАДНИКАМИ (на прикладах текстів творів українських письменників, УНПТ, української періодики)	103
<i>Христосов Михайло</i> ПІДНЕСЕНИЙ ГОЛОС ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА НА ОБОРОНУ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ	107
<i>Чирватюк Микита</i> ФЕНОМЕН УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ЛІДЕРСТВА: ІСТОРИЧНИЙ РАКУРС	111
ОСВІТНЄ ПОЗАШКІЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ: ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКО СВДОМОЇ ОСОБИСТОСТІ	117
<i>Аверін А. І.</i> СОЦІАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ.....	117
<i>Аверіна О. Л.</i> ФОРМУВАННЯ ОСВІТНЬОГО СОЦІАЛІЗУЮЧОГО ПРОСТОРУ..	121
<i>Агамер'яни Л. М.</i> СТВОРЕННЯ ОСВІТНЬО-ІГРОВОГО СЕРЕДОВИЩА ДЛЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	126
<i>Бакай М. П.</i> ОСОБЛИВОСТІ КОМУНІКАТИВНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	131

<i>Беляков М. О.</i> МЕТОД ГРИ ЯК ЗАСІБ ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ	135
<i>Богданов Ю. Г.</i> НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ – ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМ ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В ЗАКЛАДАХ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	139
<i>Бойко О. А.</i> НАУКОВО-МЕТОДИЧНА РОБОТА ПЕДАГОГА В УМОВАХ МОДЕРНІЗАЦІЇ ОСВІТИ.....	146
<i>Бурлачка М. С.</i> ВПРОВАДЖЕННЯ ІГРОВИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ В ПОЗАШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ.....	151
<i>Голік І. О., Шнурко О. М.</i> «ГОПАК» ЯК НОСІЙ ГЕНЕТИЧНОГО КОДУ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ.....	154
<i>Гордієнко П. Г.</i> ПІДГОТОВКА ТА ПРОВЕДЕННЯ МАСОВИХ ЗАХОДІВ: МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТ	159
<i>Дмитрієва О. В., Гриненко О. М.</i> ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В ЗАКЛАДАХ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	163
<i>Жижченко Л. Б.</i> ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ КАЗОК В. СУХОМЛИНСЬКОГО.....	170
<i>Зана О. М.</i> ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ У ДІТЕЙ ЮНАЦЬКОГО ВІКУ В УМОВАХ ГУРТКОВОЇ РОБОТИ.....	173
<i>Зуділов П. О., Мирний О. М.</i> ПІШОХІДНИЙ ТУРИЗМ – ВАЖЛИВА СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНО- ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ В ЗАКЛАДАХ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	181
<i>Канзюба О. М.</i> ІННОВАЦІЙНІ ОСВІТНІ ПРОЦЕСИ В СИСТЕМІ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ДОНЕЧЧИНИ	188
<i>Киркач А. В.</i> РОЗВИТОК ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО І МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ХОРЕОГРАФІЇ...	194

Пошук. Знахідки. Відкриття!

Коваленко В. Л.

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З
ВАДАМИ ЗОРУ В УМОВАХ ГУРТКА «БІСЕРОПЛЕТІННЯ» 200

Лінник Л. Б.

ПЕДАГОГІКА МИСТЕЦТВА: ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОГО
ДОСВІДУ 204

Лісова Н. Г.

ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ САМОРОЗВИТКУ
ТА САМООСВІТИ НА ЗАНЯТТЯХ ГУРТКА
«ЦІКАВА ІНФОРМАТИКА» 208

Носов Є. В.

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ ВИХОВАНЦЯ
НА ЗАНЯТТЯХ ГУРТКА ПОЧАТКОВОГО ТЕХНІЧНОГО
МОДЕЛЮВАННЯ 213

Полякова Т. В.

ДОБІР МОВЛЕННЕВИХ ЗАСОБІВ ЯК ЗАГАЛЬНИЙ ПОКАЗНИК
РІВНЯ ОСВІЧЕНОСТІ КОМУНІКАНТА 218

Поух Л. Й.

ІСТОРИЧН КРАЄЗНАВСТВО: ВПРОВАДЖЕННЯ ПРОЕКТНОЇ
ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС 222

Приймак В.

ГРА ЯК ОСНОВНИЙ ВИД РОЗВИТКУ ДІАЛОГІЧНОГО
МОВЛЕННЯ 228

Приньов К. М.

ДО ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕНОЛОГІЙ
У ВИХОВНІЙ РОБОТІ 236

Ратушина О. І.

«НОВИЙ УКРАЇНЕЦЬ»: НАЦІОНАЛЬНІ ТА ЄВРОПЕЙСЬКІ
ЦІННОСТІ 241

Росада М. О.

РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНО-МОВЛЕНЕВИХ НАВИЧОК
ДОШКІЛЬНИКІВ 245

Скорописова Л. І.

ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У
ВИХОВАНЦІВ ЗАКЛАДІВ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ 250

Соколенко Т. М.

МЕТОДИЧНА КУЛЬТУРА: ВІД ЛЮДИНИ ОСВІЧЕНОЇ ДО ЛЮДИНИ
КУЛЬТУРИ 256

<i>Сушко О. І.</i> УТІЛЕННЯ ОКРЕМИХ ВЕКТОРІВ НАЦІОНАЛЬНО- ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ НА ЗАНЯТТЯХ ГУРТКА «УКРАЇНСЬКА МОВА».....	263
<i>Трофименко К. І., Шнурко О. М.</i> ДО ІСТОРІЇ СТАНОВЛЕННЯ НАРОДНОГО ТАНЦЮ В УКРАЇНІ .	267
<i>Ушаткіна О. Ю.</i> РОЗВИТОК КРЕАТИВНОСТІ ТА ТВОРЧОСТІ У ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ НЕТРАДИЦІЙНИХ ТЕХНІК МАЛЮВАННЯ	272
<i>Фролова О. О.</i> ОРГАНІЗАЦІЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧОГО СЕРЕДОВИЩА У ДОШКІЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ	280
<i>Хіміон Т. П.</i> ХОРЕОГРАФІЧНЕ ВИХОВАННЯ У СИСТЕМІ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ: СТАН, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ	283
<i>Шевченко А. О.</i> ГАРМОНІЙНИЙ РОЗВИТОК ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ МИСТЕЦТВА ХОРЕОГРАФІЇ	290

ПОШУК. ЗНАХІДКИ. ВІДКРИТТЯ!

Матеріали
науково-дослідницької конференції,
присвяченої 100-річчю позашкільної освіти України
(м. Слов'янськ, 11 квітня 2019 р.)

Відповідальний редактор *Т. М. Соколенко*,
кандидат педагогічних наук, доцент

Статті друкуються в авторській редакції.

Матеріали надано авторами публікацій в електронному вигляді.
Відповідальність за допущені помилки та неточності несуть автори публікацій.

Підписано до друку 28.03.2019 р.
Формат 60x84 1/16. Ум. др. арк. 18,75.
Наклад 100 прим. Зам. № 1399.

Видавництво Б.І. Маторіна

84116, м. Слов'янськ, вул. Г. Батюка, 19.
Тел.: +38 06262 3-20-99; +38 050 518 88 99. E-mail: matorinb@ukr.net

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції ДК №3141, видане Державним комітетом телебачення та радіомовлення України від 24.03.2008 р.
